

33/40, II, C, d,
dupl. coll.

W. IVERT
BILLEN
1871

SPOMENIK
SLOVANSKE
UZAJEMNOSTI.

Spisal in založil ANTON TRSTENJAK.

Kar. Urbančič

33140
I C d

„Natisnila „Narodna Tiskerna“ v Ljubljani.

1886.

030022290

KAZALO.

	Stran
Predgovor	VII
I. Slovencev in Hrvatov popotovanje v zlatu mater Prago.	
Uvod	1
Iz Ljubljane do Dunaja	8
Na Dunaji	11
V Brnu	15
Od Brna do Prage	24
K Pragi	47
V Zlati Pragi	51
V Měšt'anski besedi	59
Pohod na Hradčane	82
V mestni zbornici kraljevskega glavnega mesta Prage	90
Pri odličnem domoljubu g. V. Náprstku	95
Banket na čast slovenskemu pisatelju Matiji Majarju Ziljskemu	98
V Narodnem gledališči	117
V češkem muzeji	122
Fotografovanje v Pištěkovi areni	127
Pri uzornem meščanu gospodu Trnki	127
Ogledavanje Narodnega gledališča	131
Pri očetu Sokola	134
Z Bogom, zlaťa mati	136

II. Slovenci in Hrvati na Velegradu.

Na Velegradu	} opisal J. Vrhovnik	151
V Kromeřiži		165
Slovanska uzajemnost		168

III. Nekaj listov iz slovenske knjige.

Primož Trubar	179
Janez Bleiweis	188
Anton Martin Slomšek	194
Fran Preširen	197
Josip Kranjec	199
Josip Jurčič	201
Josip Pagliaruzzi Krilan	204
Matija Majar Ziljski	205
Simon Gregorčič	206
Fran Erjavec	208
Fran Celestin	216
Fran vitez Miklošič	219
Gregor Krek	220

IV. Nekaj listov iz hrvaške knjige.

Ivan Kukuljević Sakcinski	233
Stjepan Ilijašević	235
Ivan Trnski	235
Vladislav Vežić	236
Fran Rački	240
Mihovio Pavlinović	241
Ferdo Becić	242
Fran Marković	244
Josip Eugen Tomić	246

V. Nekaj listov iz češke knjige.

František Palacký	255
Josef Škoda	257

	Stran
František Šimáček	257
Vojta Náprstek	258
Jan Kvičala	260
Miroslav Tyrš	261
Otilie Sklenářová Malá	262
Josef V. Myslbek	263
Antonin Dvořák	264
Václav Brožík	266
J. Richard Rozkošný	266
František Ženíšek	267
Eliška Krásnohorská	268
Alois Jirásek	269
Svatopluk Čech	270
Václav Beneš Třebizský	272
Jan V. Lego	274

VI. Slike.

Becić, Ferdo	265
Bleiweis, Janez	40
Brožík, Václav	203
Celestin, Fran	31
Čech, Svatoopluk	115
Dvořák, Antonin	200
Erjavec, Fran	26
Gregorčič, Simon	142
Ilijašević, Stjepan	238
Jirásek, Alois	189
Jurčić, Josip	43
Kranjec, Josip	48
Krásnohorská, Eliška	195
Krek, Gregor	60
Kukuljević, Ivan Šakcinski	221
Kvičala, Jan	162
Lego, Jan	181
Majar, Matija Ziljski	101

Marković, Fran	249
Miklošič, Fran	52
Myslбек, Josef V.	211
Náprstek, Vojta	94
Pagliaruzzi, Josip Krilan	21
Palacký, František	72
Pavlinović, Mihovio	259
Preširen, Fran	34
Rački, Fran	67
Rozkošný, J. Richard	172
Sklenářová, Malá	121
Slomšek, Anton Martin	10
Šimáček, František	109
Škoda, Josip	125
Tomić, Josip Eugen	271
Třebizský, Václav Beneš	83
Trnski, Ivan	230
Trubar, Primož	5
Tyrš, Miroslav	133
Velegrad	152
Vežić, Vladislav	243
Ženišek, František	217

Predgovor.

Kakor razkosani udje, jednega telesa, tako so tudi vsa slovanska plemena razcepljena; razkosana ne morejo ne živeti ne umreti, ker ni celi organizem spojen. Tuji elementi ga razjedajo in mu s tem ovirajo uspešnejše razvijanje in združenje. To je žalostna usoda Slovanov v Evropi. Ako pogledamo samo na zemljevid, vidimo, kako se ti razkosani kosi krhajo od leta do leta; vidimo, kako se izgublajo počasi in kako so že nekateri popolnoma izginili. Od Labe pa do Peloponeza je sejal Slovan nekdanj — ni še dolgo — kulturo: na severji je izginil; na jugu, v Peloponezu, ni več niti jednega Slovana, dasi je Slovan tu Grku prinesel kulturo in jo razširil. Le v grškem jeziku je ostavil neizbrisnih sledov svojega nekdanjega slavnega bivanja na Grškem, katero so imeli mornarji za slovansko deželo.

Slovani se niso nikdar, odkar jih poznajemo v zgodovini, udeleževali svetovnih dogodkov in prevratov skupno kot jeden narod. Že zgodaj so bili razsejani na vse strani Evrope, da so bili daleč drug od drugega in da se niso mogli nikdar razvijati pod uzajemnimi uplivi. Zbok raz-

kosanosti svoje niso si mogli osnovati samostalnih držav. Na severji so Germani tako nečloveški pritiskali polabske Slovane, da so jih popolnoma zadušili, to je ponemčili, da tam ni zdaj več Slovanov. Odtrgani Polabljeni od bratov svojih brez podpore, morali so se ponemčiti. Rusi so imeli težke borbe s Tatarji, Litavci in Poljaki; ves slovanski jug s Turki, ki so nas podjarmili 14—15. veka za več stoletij. Čebí so malodane v XV. veku propali na veke po bitvi na Beli gori. Panonske, dacijske in bolgarske Slovane so nam potolkli Nemci in Mažarji. Kdo bi še nadalje našteval, kako Slovani izginjajo s svetskega pozorišča? Kdo se še ni, ki je samo malo pogledal v črno preteklost našo, prepričal na svojo žalost, da je vsa dolgotrajna borba Slovanov samo borba za svoj obstoj? Čez sto milijonov je vseh Slovanov, in razven Rusov imajo vsi ostali Slovani jednako nalogo: braniti svojo individualnost. Germani, Mažarji in Turki so naši sovragi od nekdaj. Ravnokar je bilo iz Prusije pregnanih 30.000 Slovanov, z večine Poljakov. Bismark je rekel, da je dal zato izgnati Poljake, ker se boji, da mu ne bi severne Prusije popolnoma poslovanili, a nemška država da se more samo ohraniti, ako izvrže iz sebe tuje elemente, ki jo prečijo v njenem obstoji in razvoji. Windthorst pa je še pristavil, da so bili izgnani z večine katoliki; torej protestantska Nemčija upa, da bode laže ponemčila protestantske Poljake.

Katerokoli pokrajino slovansko pogledamo, v katerokoli dobo se ozremo, povsod vidimo, kako se je Slovanom boriti za svojo individualnost. A vidimo tudi, da smo si sami krivi svojemu propadu, ker smo bili nezložni

in ker se nismo podpirali uzajemno. Slovani so več prostora zaseli na zemlji, rekel je že Herder, nego v zgodovini. Med geografski in etnografski razkosanimi Slovani ni bilo druge zveze, nego ta, ki je že živela v običajih, v tradicijah in jeziku. Da so se Slovani zavedali kot jeden narod, o tem ni dvojbe; vendar ta zavednost o celokupnosti, o uzajemnosti ni bila toliko, da bi jim bila mogla narekovati uzajemna kulturna načela. Kot jedno telo morali bi Slovani imeti tudi jedne politične in kulturne težnje. Toda to ni bilo nikakor mogoče; sever je bil od juga že zgodaj oddeljen tudi v verskem pogledu. S tem se je Slovanstvo odtuževalo samo sebi na škodo. Še le preporod slovanskih znanosti nam je razodel bolje uzajemnost in sorodnost slovanskih jezikov. Slovani so razvideli, da so jeden narod, da Slovan povsod brate ima; seznanjati so se jeli s svojimi individualnimi posebnostimi, in ta znanost slovanska nas je zopet vsaj nekoliko združila v mišljenji, da smo se jeli približevati drug drugemu. Ta veda, učenje jezikov in zgodovine slovanske, prešnila je že tako globoko v nas, da je Slovan voljan tudi z mečem braniti svojega tlačenegga brata, kakor so n. pr. Rusi osvobodili balkanske Slovane. In to je slovanska ideja, katera je danes začela združevati Slovane. Slovani nimajo ni državne, ne književne jednote. Državno se ne morejo več nikdar spojiti, književno tudi ne, ker piše vsak narod svoj jezik. Jedinna jednota je še mogoča v tem, da vsi Slovani spoznajo, da so vsi sinovi jedne matere Slavije, vsi jedne velike rodovine slovanske udje, kateri se morajo uzajemno podpirati v borbah za narodni obstoj svoj. To je slovanska ideja. Nemcem

Italijanom ali Francozom (Podgornik, Parlamentär, 44, 1885) n. pr. ni potreba take skupne ideje, ker ima vsak rečenih narodov svojo državno in književno jednoto. Država, ki je samo jedna, in književni jezik, ki je tudi samo jeden, vse to jim je zagotovljeno; a mi Slovani pa se še z večine moramo za vse to boriti. Najprvo se moramo boriti za svojo individuvalnost, ker še nimamo zagotovila, da nam ne bode nihče kratil jezika in narodnosti. Slovani nimajo razven sebe braniteljev svoje narodnosti; ako sami opešajo v borbi, morajo poginiti. Ta strah pred poginom je tedaj dovel Slovane do tega, da so jeli preudarjati, da je sveta dolžnost vsakega Slovana, podpirati slovansko stvar.

Slovanski učenjaki, ki se bavijo s slovanskimi jeziki in zgodovino, ti so se že seznanili z vsem Slovanstvom; toda vse občinstvo slovansko, katero nima zmožnosti, da bi z učenimi preiskavami zasledovalo bistvo slovanskih narodov, to občinstvo se mora zadovoljiti s prevodi, katere mu dajemo. Nimamo jednega književnega jezika, v katerem bi se nam zbiral značaj slovanski, zato so nas domoljubi začeli izpodbujati, naj bi se vsak Slovan učil še jezik jednega svojih bratov, da si razširi slovansko obzorje; drugi pa nam spet svetujejo, naj bi se vsi Slovani odločili za jeden občni književni jezik slovanski. „Blagotvorniteljno društvo“ je razpisalo natečaj v ta namen, in mi še bomo vsi doživeli in videli, kateri jezik slovanski bode dobil prednost občnega književnega jezika slovanskega. O tem predmetu ne bodem pisal danes in naj omenim samo toliko, da se po mojem premišljevanji moramo odločiti za ruščino, ker je po obsegu

največja, in je torej najpraktičneje, da si jo odberemo za diplomatski jezik. Ruski jezik se je že itak razširil pri ostalih Slovanih, zato je najboljšje, da to naravno razširjanje še sami pospešujemo. Kader bodo Slovani imeli jeden diplomatski jezik, takrat bode med njimi zavladala vsaj nekaka večja jednota, katera jih bode spajala v vseh kulturnih podjetjih. Verujem rad, da se bode tudi ta ideja počasi razvijala in da se bode svet še veliko izpremenil, predno bomo priznali vsi Slovani ruščino za diplomatski jezik. Sami in to zelo sami se moramo učiti ruski jezik, ako se ga hočemo naučiti. Nimamo učilišč, na katerih bi se predavali slovanski jeziki; zato mislim, da bi se morala po vseh pokrajinah, kjer prebivajo Slovani, učiti ruščina kot obvezen predmet za Slovane, kajti ruščina nam je premnogo bliže in večje koristi in veljave, nego italijanščina, angleščina, francoščina ali pa tudi nemščina. Takih učilišč za našo mladino še nimamo zdaj, zato pa se učimo ruski sami, verujoč v pregovor: pomagaj si sam, in tudi Bog ti bode pomagal.

* * *

Meni samemu, izdajajočemu to knjigo, bilo je pred očmi Slovanstvo; bil mi je namen, seznaniti Slovence, ta mali del Slovanov, s svojimi brati v Avstriji ter jih tako duševno spojiti z njimi. Slovencev duševno združenje z ostalimi Slovani mi je bil prvi namen; in zategadelj sem podal nekoliko listov iz slovenske, hrvaške in češke knjige, da bi rojake svoje okrepčal in ojačil za daljnje borbe, da bi jim podal hrane, pravega slovanskega življenja. Preveč smo se že odtujili Slovanstvu; treba je to nadomestiti, dokler še utegnemo. O ti priliki mi

je ob enem prijetna dolžnost, izreči zahvalo tistim gospodom, ki so me podpirali s književnimi doneski. Gosp. František Ekert, kapelan pri sv. Vojtehu v Pragi, preskrbel mi je životopise čeških književnikov in umetnikov; gosp. prof. M. Vamberger v Karlovcu mi je spisal životopise hrvaških pisateljev: Vladislava Vežića, Ferda Becića, Mihovila Pavlinovića, Josipa Eugena Tomića in Frana Markovića; spis „Na Velegradu“ je od gosp. Neimenovanovića. Najsrčnejšo hvalo pa sem dolžan iskrenemu prijatelju gosp. Juriju Šubicu, ki mi je narisal za naslovno stran sliko, predstavljajočo uzajemnost slovansko; takisto se zahvaljujem gosp. Františku Šimáčku, izdajatelju krasnega ilustrovanega lista „Světózora“ v Pragi in slavni upravi „Vienca“ na krasnih slikah, ki krasijo mojo knjigo.

Tako te, knjiga, pošiljam Slovencem, da budiš slovansko zavednost, ljubezen, zlogo in bratovstvo med vsemi Slovani!

V Ljubljani, dne 3. decembra 1885.

Pisatelj.

I.

Slovenci in Hrvati

v

zlati materi Pragi.

Spomin

na

popotovanje Jugoslovanov

v Prago

1885.

U v o d.

Ravno tiste zgodovinskopomenljive dni, ko je pri umeščanji novega praškega nadvladike grofa Schönborna imel praški župan dr. Toma Černý znameniti govor, s katerim je pozdravil novega nadvladiko naglašajoč, da ima praški nadvladika čuvati krono čeških kraljev in da ima pravico kronati ž njo češke kralje, zapustili so Slovenci in Hrvati svoja južna bivališča ter se napotili v zlato mater Prago, da bi se spoznali in milovali z dragimi brati Čehi ter sklenili ž njimi še trdnejše bratovstvo in prijateljstvo v borbi za svoj obstoj. Nagovor župana, ki je nagovoril nadvladiko Schönborna samo v češkem jeziku, in odgovor nadvladike, ki se je takisto zahvalil samo v češkem jeziku, razburil je vse Nemce, češ, da bi praški župan imel govoriti tudi v nemškem jeziku, ker je v Pragi poleg velike češke večine vender kakih 30.000 Nemcev, katerih ne bi smel njih župan pozabiti v svojem govoru. Torej v ti razburjenosti nemških duhov smo prihiteli meseca avgusta v zlato slovansko Prago, kjer so nas bratje Čehi že teško pričakovali. To potovanje po nemških in češki zemlji do Prage in naše bivanje v Pragi je tako velevažno za severne in južne Slovane našega cesarstva, da bode imelo

jako velike in ugodne nasledke in upliv na politično in literarno gibanje naše. Nekedaj pred tisoč leti smo še živeli v zajednici s Čehi; niso se še med nas bili zarili Nemci ter še nas niso bili razrinili in potisnili od zavezniških bratov svojih. Toda prišla je žalostna doba propadanja Slovanstva; Nemci so nas bili odtrgali od Čehov; razrušili so našo zajednico. Mnogo in premnogo sto let je poteklo od tega časa; južni Slovani smo bili ločeni od Čehov in še le današnje dni nas je obudila slovanska ideja, ta velevlast evropska, da smo uzajemnost zopet utrdili, kajti Slovanov, katere je nekdanj Bog združil, ne bode razdružila nobena sila več. Bil je tedaj prvi zgodovinski moment, da sta se zopet dva mogočna pola slovanska, severni in južni, približala in spojila v svojih hrepenenjih za bodočnost. In ravno zategadelj je naše potovanje in bivanje v staroslavni prestolnici češki velevažno in vredno, da je opišemo natanko, da bodo tudi tisti Slovenci in Hrvati, kateri se ga niso mogli ali kateri se ga niso hoteli udeležiti, vsaj pojem imeli o tem veleznamenitem koraku našem; a drugi, kateri so bili v Pragi, da bodo imeli v tem opisu spomin na slavnostne dni, katerih se bodo spominjali vse svoje žive dni.

Najprvo pa je potrebno, da podamo kratko zgodovino priprav za potovanje; da povemo, kaj nas je izpodbudilo na to potovanje k Čehom in koliko zaprek je moral odbor premagati, da je konečno vendar izvel to predivno idejo.

Od tistega časa, ko se je odprlo češko narodno gledališče v Pragi, snovali so se posebni gledališčni vlaki iz vseh krajev Češke in Moravske. Čehi, prebivajoči izven

svojega političnega in literarnega središča, hoteli so tudi obiskati in videti narodno svetišče, hram češke Talije, kateri so si zgradili o svoji požrtvovalnosti in v svoji narodni naudušenosti za brambo svoje drage narodnosti. Vsi potniki, vračajoč se iz gledališča na svoj dom, bili so polni oduševljenja, napili so se v njem nove moči za okrepčanje v narodni borbi, naudali so se v njem z novo ljubeznijo, napolnili so si srca z novim domoljubnim ognjem. To je izpodbudilo tudi druge, da so takisto hoteli videti, kako napreduje, kako se razcveta češka umetnost v novem svetišči. Nad sto gledališčnih vlakov se je pripeljalo v ta namen v Prago, a na tisoče češkega naroda se je unemalo v narodnem gledališči za češko narodnost. Posebno velikega pomena za probujenje češke zavednosti so bili vlaki iz Moravske, kajti o onih prilikah, ko so Čehi iz Moravske prihajali v Prago, poudarjalo se je posebno, da sta si obe zemlji, Češka in Moravska, nerazdružni sestri in da je obema zlata mati Praga središče medsebojnega delovanja. To spoznanje tedaj, katero je prešinilo vse stanovne češke, bode gotovo nadalje blagodejno uplivalo na dalnje okrepčavanje celokupnega češkega naroda. Ako še mimogrede navedemo, da so letos tudi američanski Čehi pohiteli preko ocejana v svojo rojstveno zemljo, potem bođemo pojmi, koliko je že napredovala med Čehi bratska uzajemnost. Ostali Slovani, zlasti mi na jugu, hoteli smo tudi videti slavne starožitnosti, ki jih čuva mati Praga v svojem naročji; obudila se je tudi v nas želja pohiteti za nekaj dni tje, kamor so bile zadnji čas in so še obrnene oči vsega Slovanstva. Pojedini rodoljubi v Ljubljani so res mislili

na tak gledališčni vlak. Nekega večera, ko je bilo nekaj mladih Slovencev zbranih v ljubljanski čitalnici, začeli so se pogovarjati o tem, ne bi li bilo mogoče, da bi tudi mi priredili gledališčni vlak v Prago. Izproženo misel so odobravalni vsi in so pooblastili pisatelja teh vrstic, naj se dogovori z nekaterimi merodavnimi rodoljubi o ti stvari in naj potem skliče sejo. Dogovoril se je najprvo z gosp. Ivanom Hribarjem, kateri je že sam na to mislil, in je sklical prvo sejo, ki je bila v jeseni leta 1883. Na ti seji se je ustanovil odbor, kateri se je imel dogovoriti in pogoditi glede vožnje z ravnateljstvi tistih železnic, po katerih bi se imeli peljati v Prago. Priredil se je v ta namen poseben vlak, ki bi imel iti čez Amstetten v Prago. Udeležencev se je oglasilo zadostno število, in vlak je imel kreniti iz Ljubljane v početku meseca septembra l. 1884. Toda ker je ravno v tistem meseci zarad upeljave električne razsvetljave v gledališči bil novi hram Talije zaprt, moral je odbor odložiti to potovanje na drugo leto. To priliko so porabili vsi nemški listi in so jeli zabavljati Slovincem, očitajoč jim, kako jim vsi projekti izpodletavajo. Odbor ni odgovarjal na ta natolcevanja, pač pa je čakal z mirno vestjo drugega leta nadejajoč se, da pride še ugodnejši čas in da se mu bode letošnje leto ponudila še lepša prilika za potovanje. Ker se je namreč letos imela vršiti Metodova slavnost na Velegradu, to je tisočletnica slovanskega apoštola, zato je odbor namerjal spojiti obe slavnosti: namerjal je prirediti poseben vlak najprej na Velegrad, potem pa z Velegrada čez Olomuc v Prago. Novi odbor, ki mu je bilo skrbeti za vse te priprave, bil je sestavljen iz naslednjih gospodov:

Psal. 71.

Ne proicias me, Domine, in tempore senectutis: tum defecerit virum meum, ne derelinquas me.

Primož Trubar.

Ivana Hribarja, predsednika, Ivana Murnika, podpredsednika, Antona Trstenjaka, tajnika in iz odbornikov: Vojteha Valente in Ivana Železnikarja. Naš posebni vlak bi imel dne 10. avgusta odriniti iz bele Ljubljane čez Dunaj najprej na Velegrad, a z Velegrada čez Olomuc v Prago. Ali glej! Kakor strela iz vedrega neba, razkadila nam je ministerska naredba naše načrte, ali hvala Bogu samo na pol. Bili so gorki poletni dnevi, na Velegrad je prihajalo na tisoče in tisoče naroda; a bili so gorki poletni dnevi, da torej ni čuda, da je neki modri nemški fizikus iznašel okolo Velegrada neko kužno bolezen, ki je baje jela tako grozno razsajati okoli Velegrada, da ni okužila nobenega romarja! Naša skrbna vlada, ki o vseh urah po noči in po dnevi skrbi za nas Slovence, bala se je za nas, da se ne bi okužili na Velegradu, in nam je zato zaprla pot na Velegrad. Bolezni ni bilo na Velegradu nobene, in nobena živa duša ni verovala, da je okoli Velegrada narod okužen. Ta kužna bolezen ima drugo ime, in naš sopotnik, največji pesnik slovenski, g. Simon Gregorčič jo je izvrstno označil v svoji najnovejši pesmi z imenom: „Velegrajska kuga“, v kateri pesmi kaj izvrstno in satirski pravi, da je ta velegrajska kuga uzajemnost slovanska, katere se boje naši sovragi. Zato smo tudi mi mislili, če nam tako siloma zapirate pot do Velegrada, pota do Prage nam vendar ne morete braniti. Ali kaj smo si hoteli, ministerska prepoved nam je razkadila zbrano krdelce; mnogi so se preplašili kličoč: joj, joj, zdaj pa že moramo čepéti doma, ker nas vlada ne pusti na Velegrad. Mnogo udeležencev se nam je izneverilo in

naš poseben vlak je postal iluzija, za kar si je seveda najsijajnejših zaslug pridobila naša vlada. Jasno je bilo, da so nam hoteli razpršiti in preprečiti naše potovanje, da bi se res videlo, da Slovenci niso zmožni nič izvesti in da bi se nam potlej smejali, češ, vi ste kakor otroci, kateri ne morejo sami nikamor. Merodavni krogi v Ljubljani so res kar veselja poskakovali, ko je dospela z Dunaja ministerska prepoved. Ali mnogi so se varali, kakor se navadno motijo v svojih slepih naklepih. Potovanje na Velegrad smo morali opustiti, ali zato smo se tem bolj poprijeli sklepa, da idemo v Prago, kajti poti v Prago, kjer ni bilo nobene kužne bolezni, ni nam mogel nihče braniti. Odbor je sicer imel samo dober teden dni časa; dan 10. avgusta je bil pred durmi; oglašeni potniki so povpraševali, ali in kedaj se popeljemo na Velegrad. Povoljnega odgovora ni mogel odbor dati nobenemu, ker še sam ni vedel, ali bode sploh mogoče, da še letos kam odrinemo. Zato pa je marljivo telegrafoval in si dopisaval s svojim podjetnikom g. Schröcklom, kateri nam je predložil in ponudil, da hoče ostale udeležence vzeti v zabavni vlak, ki se je dne 14. avgusta ob treh popoldne imel popeljati iz bele Ljubljane na Dunaj. Ta predlog je osvojil odbor oberoč, in mi smo se post tot discrimina rerum odpeljali omenjeni dan iz Ljubljane.

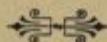

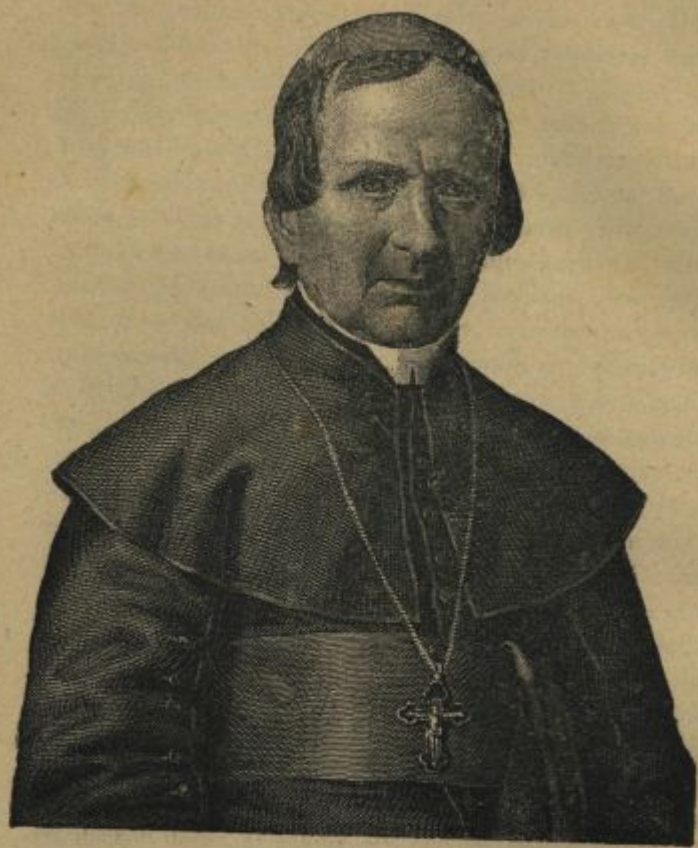
I.

Iz Ljubljane do Dunaja.

Bila je suša po vseh slovenskih deželah; zemlja je pokala, a rumeno solnce je še jače pripekalo na njo. Zdajci so prijadrili po sinjem nebu mali oblaki, iz katerih je jelo rositi, a mi smo se zbirali na ljubljanskem kolodvoru, kamor so nas spremili sorodniki, prijatelji in znanci. Stlačivši svojo prtljago v vagone, v katere smo tudi mi radi zlezli, jel se je polagoma pomikati vlak, a čitalnični pevci so zapeli v vagonu „Lepo našo domovino“ Ljubljančanom za odzdrav. Čez vagonška okna smo še z robci pozdravljali doma za pečjo ostale rojake, in kmalu nam je izginila izpred oči bela Ljubljana, le ljubljanski grad je še molel k višku. Pogumni in rišoč si v bujnih barvah bodoče dni, dežele in narod, ki ga bodemo videli, brez hrupa in sami s seboj zadovoljni smo potovali po slovenski zemlji od postaje do postaje. Na Zidanem Mostu se nam je pridružilo kakih osem Hrvatov, in tudi še na postajah do Špilfelda, kjer je meja med Slovenci in Nemci, skočil je še kak sopotnik k nam v vagon. V Mariboru in Špilfeldu so se nam pridružili štirje slovenski kmetje, kateri so nam pozneje pripovedovali, kako se jim je prepovedavalo potovanje na Velegrad; celo grozilo se jim je, da ne smejo nikamor. Toda slovenski kmet štirski je že tako probujen in se že tako zaveda svoje narodnosti, da ga dotične prepovedi niso mogle odvrniti od potovanja. Koroški kmet, ki je bil z nami, bil je že v Rimu. S Kranjskega smo imeli

tudi jednega kmeta. Tako smo potovali veselo naprej. Do Maribora nas se je nabrala tolika množica, da smo morali presesti v drugi vlak, in ker je bila velika gnječa, a za prestop v drugi vlak le malo časa, zgrešil je jeden naših sopotnikov pot. Naš hlapon je zažvižgal, a naš sopotnik zaostal v Mariboru. Še le na potu od Maribora, ko smo začeli seštevati svoje tovarše, zapazili smo, da smo izgubili jednega sopotnika. Ta se je potakem moral s prihodnjim poštnim vlakom pripeljati za nami na Dunaj. In res drug dan nas je dohitel in mi smo veselo pozdravili izgubljeno ovco v svoji sredi. Med tem se je jela noč spuščati na zemljo in poročevalec ima najlepšo priliko povedati, kaki gostje so bili v vlaku. Od odbora za priredbo zabavnega vlaka so se peljali Ivan Hribar, Ant. Trstenjak in Vojteh Valenta. Dva deželna poslanca, gospoda Kovačič in Slavoj Jenko sta zastopala dve pokrajini slovenski, prvi Goriško, a poslednji našo tožno Istro. Na čelu naše duhovščine je bila njena dika gosp. Simon Gregorčič, najvrednejši Slovenec, ki se je peljal z nami v Prago. Med sopotniki je bil tudi profesor Ivan Trdina, ravnatelj Fran Bradaška, profesorja Žnidaršič in Lilek, mnogo učiteljev, trgovcev in obrtnikov, mnogo dam, ki so krasno zastopale svoje tovaršice. Imenik vseh potnikov bomo itak podali o drugi priliki, zato bodi toliko dovolj. Tako smo potovali o lepi mesečini čez Semering in smo vsi zdravi in veseli dospeli na dunajski južni kolodvor dne 15. avgusta zjutraj ob $\frac{3}{4}$ 7.

Anton Martin Slomšek.

II.

Na Dunaji.

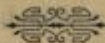
Glasno jutrnje nebo nad nami, a pred nami mogočna in prostorna prvostolnica, starodavni Dunaj, iz katerega srede se je visoko k višku pod sinje nebo vzdigoval zvonik sv. Števana, nas je veličestno pozdravljajal z leve strani. Mnogi naših sopotnikov, ki še niso videli tega velikana, pohiteli so na vagonška okna ter si ga strmé ogledavali. Med tem pa nas je vlak privlekel v podstrešje kolodvora dunajske južne železnice ter nam zakril veličestni prizor. Na kolodvoru nas je pričakovalo na stotine zbranega slovanskega občinstva, razne deputacije slovanskih društev, naši rojaki, udje „Slovenije“. Na strani pred izhodom smo se postavili v vrsto, na čelu odbor za priredbo vlaka. Zdajci stopi pred Slovence in Hrvate predsednik „Slovanskega pevskega društva“ dr. Lenoč in nas pozdravi presrčno v češkem jeziku. V imenu Slovencev se mu je zahvalil g. Ivan Hribar v nandušenem govoru najprej v slovenskem in potem v češkem jeziku, na kar je stopil k njemu dr. Lenoč ter ga objel in poljubil. Gosp. Rad. Pukl pa nas je pozdravil v imenu dunajske slovenske naselbine. Toda njemu se Slovenci niso mogli oficijalno zahvaliti, ker je stopila pred nas dunajska policija ter nam velela odstraniti se s perona, češ, da je tam za nas „lebensgefährlich“. Zatorej smo zapustili kolodvor in šli v svoja stanovanja, nekateri v privatne hiše, nekateri pa v hotele. Pisatelj teh vrstic je vodil slovenske kmete v hotel „Zum goldenen Kreuz“

na Vidnu, kjer so se čutili kakor doma, kajti sobarica, katera je nam stregla, bila je naša rojakinja, Slovenka, in je bila ne malo vesela, da je spet govorila s svojimi rojaki po slovenski in katero so pikali in zbadali ostali „služeči duhovi“, češ, da zdaj ima toli željno pričakovane Slovence. Potem smo se shajali v „Kursalonu“ v mestnem parku, kjer smo zajutrkovali. Okoli pol desetih smo se v skupinah razkropili po „Ringu“ ter si ogledavali znamenitejše zgrade, zlasti opero, oba muzeja, novi parlament, mestno zbornico, novo vseučilišče, votivno cerkev, borzo, cerkev sv. Števana, prepustivši zaradi kratkega časa vsakemu, da si na povratku ogleda še ostale znamenitosti, kakor belveder, cesarsko zakladnico in še mnogo drugih znamenitosti. Obedovali smo skupno v hotelu „Zillinger“ na Vidnu, kjer pa niso imeli toliko pripravljenih jedil, da bi mogli vsem postreči, in zato si lahko mislimo, da je v družbi nastala neka nejevolja, ker so mnogi morali po dve uri čakati. Unela se je vojska z natakarkji; nastalo je splošno vprašanje po jedilnih listih, ali kjer ni nič, tam je tudi cesar izgubil pravico. Zdelo se je, da bode razpala naša mlada ljudovlada, ali disciplina je bila še jačja, in ko se je prikazalo na mizi nekaj več krožnikov z gosjimi nožicami, bilo je to znamenje miru; vihar se je jel polegati, čim več je bilo takih znamenj; nebo na hotelskem vrtu pri Zillingerji se je zvedrilo, zavladal je mir in tišina in zadovoljstvo med nami. Po obedu smo šli v „Prater“. Ogledavši si „Wurstlprater“ ali kakor ga zdaj imenuje Dunajčani „Volksprater“, krenemo v „Nobelprater“ v Ronacherjevo kavarno, kjer so nas obsuli „Šani“ in „Salamučki“ s svojim ukusnim

hlebom, sirom in salamami. Bil je ravno praznik ta dan in zato je ves Dunaj, kar ga je ostalo doma, hitel v svoj „Prater“, da so tu naši sopotniki imeli pravo sliko dunajskega življenja v „Pratru“. To je bilo kričanje in vabljenje v razne kolibice, kjer so se razkazovala obiskovalcem čuda, katerih še ni „tu bilo“. „Verklni“ in godbe so pregluševale človeško upitje, in kdor ni vaju tem prizorom, moral se je za glavo prijeti in si ušesa zatisniti.

Zvečer je bila beseda v hotelu „Zum goldenen Kreuz“ (Mariahilferstrasse 99) na čast v Prago potujočim Slovencem in Hrvatom. Nova in krasna dvorana je bila polna gostov. V sredi sta bili dve mizi za nas. „Slovansko pevsko društvo“ s svojim pevovodjo Buchto je krasno pelo slovanske pesmi. Takisto so občno pozornost vzbujali naši čitalnični pevci. Hrvaški operni pevec Ivan pl. Hreljanović je pel dve hrvaški pesmi in s svojim lepim petjem očaral vse občinstvo. Toda poročevalec ne more opisavati teh točkov natanko, ker mu je glavna naloga, da poda z večjo zvestobo vsebino tistih govorov, ki so jih tu govorili razni govorniki. V veliki dvorani, kjer mnogi niso mogli dobiti sedeža in so zategadelj morali ves čas stati, pozdravil je Slovence in Hrvate dr. Lenoč v jako naudušenem govoru. Govornik je govoril o slovauskem domoljubji poudarjaje, kako se v novejšem času oživlja in omlaja slovanska ideja, čemur so najsijajnejši dokaz južni Slovani na svojem potovanju v Prago. Tolažilno je za nas, kako prihaja zdaj brat k bratu, sestra k sestri; važno je, kako se Slovani približujejo v svojih mislih. V to ime tedaj, da bi slo-

vanska ideja vse prešinila, napil je dr. Lenoch Slovincem in Hrvatom, ki bodo s svojim obiskom v Pragi brez dvojbe za nje utrjenje mnogo pripomogli. V imenu Slovencev se je zahvalil g. Ivan Hribar. Gospod Rad. Pukl je napil Slovincem; napil je vsem našim stanovom in omenil, kako je imenitno za našo slovansko stvar, da tudi naši kmetje idejo v Prago, kateri bodo naudušenje za Slovanstvo širili med svojim stanom; nazdravil je posebe obema poslancema Kovačiču in Slavoju Jenku, profesorju Trdini, ravnatelju Bradaški, Ivanu Hribarju, in ko je izgovoril ime našega slavljenege pesnika Simona Gregorčiča, pozdravilo ga je vse občinstvo s toliko prisrčnostjo, da je pesnik moral ustati s svojega stola ter se je zahvalil s prijaznimi pokloni za toli udano ljubezen. Nato se je zahvalil Anton Trstenjak rekši, kako se je danes spet krasno pokazalo, da nas južnih Slovanov ne loči od Dunaja Semering, da smo vsi Slovani jedna duša in jedno srce, in če smo zemljepisno ločeni drug od drugega, tem nujnejše je, da se uzajemno podpiramo v svojih literarnih in političnih prizadevanjih. Zatorej naj živi Vseslovanstvo!

III.

V Brnu.

Prehitro so nam minile prijetne ure v družbi z dunajskimi Slovani in komaj da smo se ž njimi dogovorili, kako se hočemo skupno boriti za sveto stvar Slovanstva, že smo spet morali misliti na odhod. Drugi dan zgodaj smo se že zbirali na kolodvoru državne železnice, od koder smo se preko Dunava po ravnini odpeljali proti Brnu. Na potu do Brna nismo doživeli nič posebnega, pač pa smo se v vagonih, ne zmeneč se za unanji svet, razgovarjali o preteklih doživljajih in smo brali najnovejše številke dunajskih listov, ki so tudi o nas priobčili kratke notice, kako smo bili sprejeti na Dunaji. O zagrizenosti teh judovskih listov smo bili že zdavnaj prepričani, zato nas niso prav nič presenetili, ko so poročali o nas vse drugače, nego je res bilo. In kdo se jim ne bi smejal, kdo se ne bi čudil, da so ti poročevalci iznašli, ko so nas prišli gledat na kolodvor, da smo o sprejemu bili „zaspani!“ S temi besedami so hoteli dunajski listi označiti, da je bilo malo naudušenosti med nami potniki in med dunajskimi Slovani. Ali kateri živi krst bi se zmenil za tako ubogo malo prijateljska srca, kakor jih imajo za nas dunajski Judje, zato smo bili tem zadovoljnejši, čim dalje smo bili od njih. In bolj nam je radosti utripalo srce, čim bliže smo bili svojemu namenu, čim bolj smo se približevali Brnu, kjer smo znali, da nas pričakujejo odprta bratska srca. V prijetnih pogovorih, nevedoč kedaj, prispeli smo v Brno o

polu 11. uri dopoludne. Velika množica naroda nas je že pričakovala na kolodvoru, ki nas je že od daleč pozdravljala: Živili Slovenci! Na zdar! Vitame Vas! Stopivše iz vagonov pozdravil nas je gosp. Tom. Rebec, urednik „Živnostníka“ (Obrtnika) v slovenskem jeziku tako le:

Dragi prijatelji!

Brnski Čehi pozdravljajo danes iz celega srca in odkritosrčno brate Slovence, kajti mi vemo, da so se tudi Slovenci s polnim srcem od tega časa k nam pridružili, odkar je narodnostna ideja začela unemati Slovane. In tako, kakor smo mi Čehi dobili pravico, da se naš od naših slavni pradedov pridobljeni jezik razvija na podlagi ravnopravnosti, ravno tako želimo tudi vam, da bi se tudi mili slovenski jezik razširjal, rasel in cvel; jezik, kateri je posvetil sv. Mohor, razvil Vodnik, Preširen in Bleiweis, slavni oče slovenskega naroda. Iz srca želimo, da bi se okrepčala in na vekomaj trajala bratovska zloga, zvestoba in uzajemnost med narodom slovenskim in češkim! Zatorej vam Slovincem, potnikom od modre Adrije, iz bele Ljubljane, z goratega Koroškega in z zelenega Stajarskega kličemo presrčno: „Živeli Slovenci!“

Narod nas je nato pozdravljaj s klici: Slava Slovincům! Na zdar! Vitame Vas! Na peronu in zunaj kolodvora je bilo na tisoče zbranega ljudstva. Prosti delavci iz brnskih tovarn, stari in mladi, katerim se je videlo, da si služijo kruh v potu svojega obraza, stopili so k nam ter se nam udano ponudili za nosilce naše prtljage. Solze radosti so jim padale iz oči, in prvo, kar so nam pripovedovali, je bilo to, kako jih neznosno tlačijo in preganjajo njih nemški

gospodje. V presrčnih besedah se je zahvalil gosp. Ivan Hribar omenjaje, zakaj smo krenili na daljnjo pot. Potem smo šli vsi in corpore v Padovčev hotel. Padovčev hotel je eden izmed največjih v Brnu. Kako prijetno je bilo vsem, ko smo prišli v hotel in so nas sluge in sobarice pozdravljale v lepem češkem jeziku: Má uctá. Pri nas Slovencih še naše sobarice niso tako jako civilizovane. Ko smo to pripovedovali nekemu Čehu v Pragi, kateremu je Brno dobro znano mesto, rekel nam je, da še pred nekaj leti ni bilo tako slovanski v Podovčevem hotelu.

Mesto samo je še precej prijazno. Nemčurstvo je tukaj še jako zastopano. Narodna mržnja je razdvojila oba naroda v dva nasprotna taborja, in so Čehi v jako neznosnem stanju, ker jih tlači nemški kapital, kateri hoče Čeha zlorabiti za svoje ultranemške namene. V narodnogospodarskem oziru je ta kapital za Slovane mor, ker mu Čehi ne morejo v bran postaviti jednakega kapitala, in je jedino orožje, s katerim se branijo proti Nemštvu, češki idejali: ljubezen do češkega jezika in naroda. Ravno te dni smo vsi videli, kak pretep je nastal med Čehi in Nemci, ko so Nemci napadali češke „Besede“ in jim razbijali okna, in so razsajali strastno Nemci najbolj na severni strani Češke, kjer je češko prebivalstvo v manjšini. To so tisti „lojalni“ Nemci v Avstriji, kateri o vseh svojih slavnostih razobešajo pri nas nemške zastave, a našo avstrijsko trgajo, kar se je že tolikokrat ponavljalo, a vlada se niti ne gane, da bi zaprečila te protiavstrijske demonstracije. Godili so se atentati na češko narodnost, kakeršnih je le malo v svetovni zgodovini. Tekla

je celo češka kri, in češki domoljubi videč, kako jim ni v varnosti narodnost njihovih rojakov, jeli so misliti na pomočke, s katerimi bi si branili narodnost od nemških napadov. Razni praški listi so svetovali, da je treba osnovati denarna podjetja, katera jim bodo zagotovila najprej samostalnost v narodnogospodarskem oziru in jih tako odtrgala od morečega nemškega kapitala. In žalostno bi bilo za nas, ako ne bi moglo ogromno Slovanstvo doseči svoje nezavisnosti. Kak mor je za Čehe na Moravskem nemški kapital, videli smo iz tožeb brnskih Čehov, kateri so nam pravili, kako Nemci zatirajo in izganjajo iz služeb češke delavce, ako se le količkaj zavedajo češke narodnosti. Vsak narod, ki mora živeti poleg imovitejšega sovražnega soseda pod jedno streho, mora se pač poprijeti sredstev, kako si ohraniti in obraniti svoje idejalno dobro. Tako so si brnski Čehi sezidali za obrambo, širjenje in utrjenje svoje narodnosti „Besedni dom“, to je jako lepo zgrado z velikim vrtom. Tu se shajajo Čehi in unemajo za svoje idejale. Razven „Besednega doma“ še imajo čitalnico s precej prostornim vrtom; vse lepše, kakor pa mi v Ljubljani. Sredi mesta se vzdiga hribček Špilperk, po katerem se križajo lepi nasadi in pota. Ta z drevesi obrasli hribček je prav prijetno sprehajališče brnske gospode. Na vrhunci hribčeka so tiste stare zidine žalostnega spomina, kjer so zapirali hudodelnike in veleizdajalce. Popoldne smo vsi šli na Špilperk, kjer smo si ogledali vse podzemeljske hodnike, kjer so še nedolgo stokali zaprti v večni tmuni Trenk, Silvio Pellico in še mnogo drugih zgodovinskoimenitnih mož in kjer so moške in ženske mu-

čili na najgrozovitejše načine. Tu je na pr. v večnotemnem kotičku bil priklenen človek, kateremu je od zgoraj kapala voda na glavo, da je revež v nekaj dnevih moral izdihniti svojo revno dušo. Tu se še vidi lestvica, na katero so privezavali obsojence. Noge so mu bile privezane na enem konci, a roke na drugem, in so ga tako natezali, da so revežu žile in kosti pokale, a zraven tega še so ga pekli z žarečim železom. Zgoraj na plafondu pa je bil utrjen železni drog, na kateri so privezavali obsojence, da so se samo s prsti dotikali tal in v groznih bolečinah umirali. Tu zgoraj se še zdaj vidi luknja, skoz katero so s privezanimi očmi spuščali ljudi v temne podzemeljske prostore, da niso vedeli, od kod so tje prišli, in da potakem niso znali najti izhodišča. Na drugi strani Špilberka pa je bil oddelek za obsojene ženske, katere so do glave zazidavali, da so revice morale prestati grozne muke. Njih tovaršice pa, ki so bile obsojene v iste muke, morale so poleg njih stati in gledati, kako se je revica mučila, in čakati, da je po njeni smrti prišla vrsta zaporedoma na vse druge. Tu je na strani stranišče, kamor so utikali obsojence! Pa kdo bi še popisaval vsa ta nečloveštva; človek kar veselo vzdihne, ko zapusti te podzemeljske prostore, da se je človekoljubje z rdečico v obrazu obrnilo od teh grozovitosti in da nas je humanitata naučila bolj spoštovati in ceniti svoje soljudi. Zato smo tudi mi radi zapustili mrzle zidne žalostnega spomina, kjer je zdaj nameščeno vojaštvo, in smo se polagoma v skupinah pomikali k čitalničnemu vrtu, kjer je bila zvečer beseda na čast v Prago potujočim Slovincem in Hrvatom. Na omenjenem vrtu se je

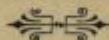
že zbralo vse polno naroda, ki je pozdravljal prihajajoče Slovence in Hrvate z burnimi klici: Živili Slovenci! Godba je igrala slovanske napeve, a da najprej „Naprej zastava Slave“, to se umeje samo ob sebi. Ko se je zabava najlepše razvila, poprime za besedo profesor L a z a r. Nazdravivši Slovencem, rekel je med ostalim, da si bomo Slovani samo z uzajemnim prizadevanjem in skupnim trudom pridobili enakopravnost med ostalimi avstrijskimi narodi, kar čutijo zlasti tisti Slovani, kateri so kakor brnski Čehi obkroženi od neprijateljskega življa. Njegov govor je bil burno sprejet od vsega občinstva. V imenu Slovencev se je zahvalil Anton Trstenjak v daljšem govoru, v katerem je poudarjal, da mi Slovenci in Hrvati s svojim prihodom na češko zemljo praznujemo velik praznik. Slovenci in Hrvati ne gredo samo v češko narodno gledališče v Prago; drugi, še uzvišenejši nagibi so bili, iz katerih prihajajo k rodnim bratom. Zgodovinska skušnja in spoznanje, da je samo v uzajemnosti naša bodočnost; dà samo takrat, ako bodo Slovani zložni in jedini, bodo tudi imeli več upanja v dosego svojih teženj: to nas je napotilo, da se med seboj res spoznamo. In ko se bomo spoznali, bomo se prepričali, da so češki idejali tudi naši idejali, da so češka prizadevanja tudi naša prizadevanja, ker smo vsi sinovi in hčere jedne matere Slave, kateri moramo hoteti samo jednako. Potrebo uzajemnosti spoznajemo vsi Slovani, ker smo preverjeni, da brez te uzajemnosti morajo propasti slabejša slovanska plemena, ako se ne opirajo na močnejša; in ravno zato je naše potovanje velelevažno za probujenje ideje o slovanski uzajemnosti med

Josip Pagliaruzzi.

avstrijskimi Slovani. Ko se danes dva brata, dva slovanska pola, severni in južni, združujeta v uzajemno delovanje, hočeta duševno spojiti to, kar nam je sovražna sila razdvojila. Zategadelj je naš prihod k Čehom velik dogodek v kulturni zgodovini Slovanov, le Bog daj, da bi bratovska vez, utrjena danes med Čehi in južnimi Slovani, spajala za vekomaj rodne brate v mišljenji in dejanji! V narodni borbi se zlasti Slovenci radi ozirajo na Čeha in zrejo poleg njihove pomoči mirnejše v lepše dni svoje bodočnosti. Zato naj živi, naj se jači, naj rase naša bratska podpora, naj živi naš dragi bratski narod češki! Govornikove besede so Čehi burno odobraval. Od Slovencev sta še govorila preč. g. župnik J. Modic in Ivan Hribar. Prvi je naglašal, da je nas napotil v zlato Prago slovenski duh; ta slovenski duh tudi spaja vse Slovence k uzajemnemu delovanju; on nas je ohranil, da nas sovražnik ni mogel strti, on nas tudi navdaja zdaj in samo ž njim si bomo utrdili narodni obstoj: zato naj se širi med nami in naj živi med nami slovenski duh! Te naukušene, z gorkim rodoljubjem nadahnene besede, kakor tudi Hribarjevo zdravico češkim ženam in dekletom, sprejelo je občinstvo z dolgim ploskanjem. Še mnogo lepih besed se je slišalo ta večer, ali nam ni moči vseh omeniti, zato pa še naj vsaj povemo, da so se ta večer izredno odlikovali naši pevci. S pesmijo „Popotnik“ so kar očarali Čeha, zlasti dekleta, katera so jih po odpeti pesmi kar obsipala s šopki. Ta večer smo tudi videli, kako se znajo praktični Čehi okoristiti z vsako priliko, kjer je le količkaj moči storiti za narodno stvar. Krasna in mlada hči profesorja Lazarja

je vzela „strelca“ in nabirala najprvo med nami Slovenci in Hrvati in potem med samimi rojaki za „Češko školsko matico“. Ta strelec je romal do vsakega in mlada domorodkinja je že skrbela, da ni prezrla nobenega. Čehi so ji sicer odsvetovali, naj nas gostov ne nadleguje, ali ona je rekla, da zahteva sveta stvar, da se ne opusti nobena prilika, kjer je le količkaj moči storiti za narodne namene. In prav je storila. Srčna zabava je trajala še pozno v noč; izgovorilo se je še mnogo nauduševalnih besed, ki so utrjevale uzajemnost med nami, da se nam je bilo preteško ločiti od toli iskrenih bratov. V posamičnih skupinah smo odhajali v Padovčev hotel. Tu je v prvem nadstropji slonel ob steni jeden naših kmetov, ki ga sobarica ni pustila v sobo spat, ker je mislila, da ne spada v našo družbo. Zarad tega se je starčku milo storilo, in ker mu je krasila prsi slovenska kokarda, moralo ga je tem bolj užaliti sobaričino vedenje.

IV.

Od Brna do Prage.

Pasi smo bili na svojem potu do Brna priče tolike prisrčnosti in neomejene iskrenosti, vendar še vse to ni bilo senca temu, kar nas je pričakovalo na daljnem potu do zlate Prage. To kipeče naudušenje, preiskreni sprejemi na vsaki postaji so nas tako iznenadili, da nismo sami sebi verovali, ali je mogoče, da je češki narod tako probujen. Bil je ponedeljek dne 17. avgusta, ko smo ob 11. uri 11. minutah krenili iz Brna po državni železnici. Že na prvi postaji v Adamovu nas je ginjeno pozdravljajal rojak, ki je tamkaj v službi. Sicer je šlo do Češke Třebove vse mirno, ali ko smo se približevali ti postaji, videli smo že od daleč, da nas je že na stotine in stotine naroda pričakovalo na kolodvoru pozdravljaje nas že od daleč: Živili Slovenci! Vítame Vas! Bil je torej delavnik, a vse češko občinstvo je bilo obleklo ta dan praznjo obleko, le težak in delavec, ki sta tudi pohitela sem, prišla sta v delavski obleki. „Na zdar!“ „Živili Slovenci!“ „Vítejte nám!“ Tako so nas vsi pozdravljali. Izstopivše odbornike našega zabavnega vlaka je nato pozdravil župan, a njemu se je zahvalil istrski deželni poslanec g. Slavoj Jenko. Tu nas je še posebej pozdravilo „Damsko pevsko društvo“. 60 dam iz Češke Třebove je potem zapelo: „Kde domov můj!“ na kar so jim odzdravili naši pevci s pesmijo „Lepa naša domovina“. V tem času so že vsi naši sopotniki izstopili iz vagonov, češke dame so se pomešale med

nje, in zdajci se je začelo pravo tekmovanje, katera bode več šopkov pripela našim sopotnikom na prsa. Med tem je kolodvorski zvonec že tretjič zazvonil, in ko smo mi hiteli v vagone, stopile so dame v kolo in nam za odhod odpele pesem: „Hej Slované!“ Na obrazu vsakega se je brala ginjenost. V kotu je slonel ob zidu starček in si otiral solze, in še dolgo potem, ko smo odšli, pozdravljali so nas z robci in gledali za nami, dokler nas jim ni brzi vlak odnesel iz oči.

* * *

Od tod smo prišli od obeh strani železne ceste naidušeno pozdravljani k Ustom nad Orlici. Veliko množstvo delavcev, njih otrok in žen nas je že od daleč pozdravljalo na kolodvoru. Tu so bila zastopana vsa tamkajšnja društva z zastavami, Sokol, občinsko zastopstvo z županom na čelu. Ker je tukaj vlak stal samo jedno minuto, niso se mogli zaradi tega vršiti oficijalni govori, ali tem srčnejše so bile ovacije, s katerimi so nas presenetili. Matere so dvigale svoje otroke k vagonским oknom, da so nam podajali rože. Ta prizor je toli ganil naše ljudi, da se je marsikateremu porosilo oko. Radi in ponosno smo sprejemali od Čehov te iskrene dokaze njihovega bratovstva do nas, in ker je vlak stal samo jedno minuto, nismo se jim mogli niti zahvaliti, zato pa nas je tem bolj veselilo videti, da je v njih ljubezen do ostalih narodov tako globoka, da kakor svoj rod ljubijo tudi z jednako gorko ljubeznijo vse rodove slovanske. Nam gotovo, ki smo bili žive priče te ljubezni, ne bodo nikdar

Fran Erjavec.

izginili iz spomina nepozabljivi trenotki. Vlak je med tem že zapustil Usti nad Orlici in mi smo se peljali naprej. Med postajami so se ponavljali isti prizori, kakor poprej. Ljudje so namreč prišli k železni cesti, da smemo reči, da so nam tija do Prage ob železni cesti delali špalir. Kmečka dekleta so prinesla s seboj lepe šopke in so čakale vlak. Ko se jim je približal vlak, pozdravljala so nas s klici: Sláva Slovencům! Vítejte nám! Na zdar! in so nam metale v vagone lepe šopke. Seveda niso mogla vselej pogoditi v okno, zato so hitroma šopke pobirala in jih metala k nam, kar se je godilo s toliko hitrostjo in spretnostjo, da je ves zanimivi prizor bil podoben mali vojski. Fantje so se odkrivali in nas z rokami in s klobuki pozdravljali. V obče moram že zdaj omeniti, da so se ženske, bolje rečeno dame, v velikem številu udeleževale našega sprejema in je na mnogih postajah bilo več dam nego gospodov. Tudi je važno za tamkajšnje razmere, a za nas poučljivo, da so ravno dame vselej bile prve, ki so s klicanjem in pozdravljanjem dajale znamenje češkemu zbranemu občinstvu, da se je tudi ono pridružilo njihovim klicem. To smo posebno videli koj v Češki Třebovi, kjer so bile dame zastopane v ogromni večini, da so ravno te dame imele poveljništvo v rokah. Nobenemu Čehu ni tako žareče gorelo domoljubje z obraza, kakor njim; nobeden Čeh ni tako jako izražal svojega nepremagljivega naudušenja s kretanjem rok in glave, kakor smo videli pri nežnih ročicah in prijaznih glavicah čeških dam. Mi smo se vsi čudili videč, da je češko ženstvo tako probujeno, in ko smo te prizore opisavali svojim prijateljem v Pragi,

rekli so nam, da je še pred desetimi leti bilo vse ženstvo na Češkem nekako mrtvo za narodno stvar in da se je oživelo še le zdaj po raznih društvih, v katerih se je napojilo tako z narodnim duhom, da so zdaj Čehinje najzvestejše zagovornice in častiteljice svojega materinskega jezika. Pri nas Slovencih smo še v tem oziru jako daleč za Čehi, in bržkone ne bomo še tako skoro dohiteli tiste stopinje, katero je že napravila Čehinja v narodnostnem oziru. Kar je našega imovitejšega in odličnejšega ženstva, odgaja se nam v nemških in nemčurskih šolah in zavodih, kateri so sovražni slovenščini, in tako je res vsaj za sedaj nemogoče, da bi oteli svoje ženstvo nemškemu uplivu in duhu, ki se ga napaja v cvetočih svojih letih, da nima potle ne pojma ne zmisla za našo lepo slovenščino, a kaj pa še za to, kako je mladi slovenski materi treba odgajati otroke v narodnem duhu. Ta posel razumejo bolje češke matere, katere so po čeških postajah dvigale svoje otroke k nam, da so nam izročali rožice za spomin; gotovo so jim povedale, da so to bili južni bratje, tam doli od sinjega morja jadranskega. Tako je neka mati dvignila na postaji v Brandysu svojega fanta, kateri je imel lep šopek podati jednemu naših sopotnikov. Ali ker je bil naš drug k njemu s hrbtom obrnen, ni mogel zapaziti otroka, ki se je ves žalosten obrnil od njega in jel jokati. Na srečo se obrne naš sodrug in zapazi fanta, kako mu ponuja rože; vzame rože, otrok si obriše mokre oči in se ljubeznjivo nasmehlja. Med tem je vlak popihal naprej. Povsod ob železni cesti so bili ljudje, ki so nam metali rože v vagone in nas srčno pozdravljali. Iz vseh hiš ob železni cesti so nas

pozdravljali z robci, tako da nismo ne minute časa imeli za se; zmeraj smo se morali zahvaljevati za toli krasno sočutje, s katerim so nas spremljali Čehi povsod do Prage; pri vsaki hiši, kjer je le živela živa duša, prihitela je ta dan iz nje in nam voščila: Na zdar! Slava Slovencům! Kmetje, ki so orali na njivah, zaustavljali so svoje konje in vole, ko so zagledali naš vlak, odkrivali so si glave, pozdravljali nas s klobuki, hiteli do ceste in nam tu izročili svoj srčni pozdrav: Živili Slovenci! Brez dvojbe, ta dan je vedel vsak Čeh, razumnik, kmet, obrtnik, delavec, da se pelje po njegovi zemlji brat Slovenec v zlato mater Prago, da se združi tam z njegovimi sinovi in da občuduje dela, ki jih je ustvarila češka brezmejna požrtvovalnost.

* * *

Čim bolj smo se približevali Pragi, s tem večjim naidušenjem so nas srečavali ljudje. Še predno smo zagledali postajo Chocen, začuli smo igrati godbo „Naprej zastava Slave!“ Na postaji v Chocnu pa je spet bilo toliko ljudstva v pražnjih oblekah, da ga nismo mogli pregledati. Na peronu je stal v vrsti „Sokol“ s svojo lepo zastavo in godbo, gasilno društvo z zastavo in obrtno društvo. Ko smo stopili iz vagonov, stopi pred nas mestni župan gosp. Houdek z mestnimi odborniki; godba je med tem časom odigrala „Naprej“, ljudstvo se odkrilo, a mestni župan Houdek nas je pozdravil z iskrenimi besedami, s katerimi je izrazil veselje, da je mestnemu zastopu danes največja čast, ko more pozdraviti prvič svoje

drage južne brate Slovence in Hrvate. Podajmo si bratovske roke in sklenimo nerazrušno prijateljstvo! Zagotavljal nas je, da se bođe mesto vedno spominjalo tega slavnostnega trenutka. Mi smo se vsi zahvaljevali za čast, s katero nas je počastilo mesto; ves narod nas je burno pozdravljal; sam predstojnik postaje je prišel k nam in nas pozdravil, naš sprevodnik je pozabil na svojo službo in se pridružil občinstvu ter upil: Živili Slovenci! vodja vlaka nas je pozdravljal s svojo čepico; smemo reči, da ni bilo človeka, kateri se ne bi srčno veselil našega prihoda. V imenu Slovencev se je zahvalil gimnazijski ravnatelj gosp. Fran Brađaška v daljšem govdru za slavnostni sprejem. Nato nas je še pozdravil starosta „Sokola“ in podaril g. Fr. Brađaški krasen bukê v imenu „Sokola“. Sokolska godba je še nato igrela: „Kde domov můj“ in „Hej Slované!“, a češka dekleta so nas spet obsipala z rožicami in šopki, katerih smo zdaj že toliko imeli, da smo si ž njimi okrasili klobuke in vse vagone, da je bilo videti, kakor da bi se peljali v najlepšem cvetličnem vrtu med samimi cveticami. Ko je med tem sprevodnik izrekel svoj „hotov“, odpeljali smo se naprej radujoč se, da vlada po vseh železničnih progah na Češkem samo češki jezik. To nas seveda mora veseliti, kader pomislimo, da nimamo te pravice po slovenskih pokrajinah. Na vseh železničnih poslopih je razven nemškega napisa tudi češki. Pri nas se zidajo jednaka poslopja še danes, tako rekoč v osrčji slovenskega naroda, toda slovenskim napisom ni pri nas sledú, le jedina vzveličevalna nemščina se gizdavo in oholo šopiri pri nas. Ali tudi pri nas mora biti drugače.

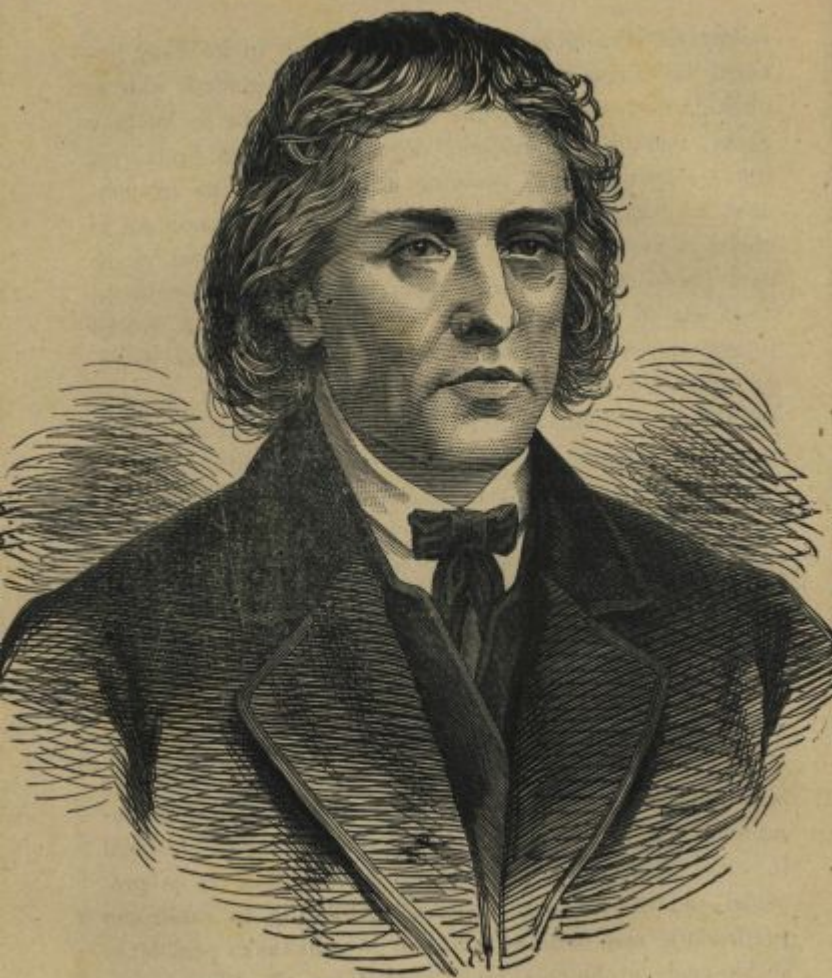
Dr. Fran Celestin.

Na bližnji postaji v Zámrsku nas je prišel pozdravit g. Jos. Vodvarka, to je jeden tistih čeških Američancev, ki so obiskali letos svojo mater zemljo. Jos. Vodvarka se je ravno ta čas mudil v svoji domovini.

* * *

Na vsem potovanji smo videli na tisoče in tisoče ljudi, ali med temi ni bilo niti jednega, kateri bi bil ravnodušno in hladnokrvno prezrl naš vlak. Starci, mladenčiči in otroci, moški in ženske pozdravljali so nas z veselim licem. Vozili smo se do Prage ves popoldan po češki zemlji in smo na tem malem prostoru videli toliko gorkega rodoljubja in naudušenja za Slovanstvo, kakeršnega ne nahajamo nikjer med Slovenci, najmanj pa med omikanimi rojaki, kateri navadno smešijo tiste, ki naudušeno in brezmejno ljubijo slovensko domovino. Bliskoma se je razširila po Češkem in Moravskem vest, da pridejo k njim Slovenci. Čehi niso hiteli k postajam iz radovednosti, da bi videli sinove tistega vročekrvnega južnega naroda, ki je stoletja in stoletja stal na braniku za evropsko kulturo proti nasilnemu Turku; da bi videli ljudi, katere je njih slavni Čermak ovekovečil v svojih nesmrtnih umetninah. To tedaj ni bila prazna radovednost, ki je vlekla Čeha k nam, ampak to je bila iskrena ljubezen brez licemerstva, odkritosrčna, nesebična, idealna. V Pardubicah, na naši bližnji postaji, kamor nas je zopet prišlo pozdravit na tisoče in tisoče češkega naroda, pozdravil nas je mestni župan gospod Gürner, kateremu so govorečemu pozdravne besede padale solze

radosti iz oči. Kdor ima v svojem srci le količkaj ljubezni za Slovanstvo, ta ne more mirno gledati, ako se obiščeta rodna brata jedne matere, ki pa sta se ločila v razne, oddaljene pokrajine. Zgodovina, dolga preteklost jima je izbrisala vse spomine na preteklost, na uzajemnost, na zajednico; in kdo sedaj izmed Slovanov ne bi gledal s svetim spoštovanjem prizorov, kakeršni so se nam predočevali na raznih postajah, in kdo ne bi hvalil Boga, da je izza tisoč let v naših srcih še ostalo toliko tlečega ognja, a v dušah toliko spoznanja, da se brata, ki ja je Bog združil, a nemila usoda razdružila, še spoznajeta in iskreno ljubita? Samo jezik je, ki nas naše zajednice, ki nas našega bratovstva spominja. Malo je čeških razumnikov, ki bi se pečali z našim jezikom in katerim bi bil znan naš jezik, a večina češkega naroda, preprosto ljudstvo pa si še v mislih ni moglo predstavljati, kako mi govorimo. In kje bi tudi neki imelo prilike za to? Predočevali so si sinove od sinje Adrije in od turške meje, ki so k njim prihajali, da imajo sicer s Čehi nekoliko sorodnih glasov v jeziku, ker so Slovani, toda mislili so si tudi, da smo si v tem sorodstvu silno oddaljeni. Zdaj pa, ko smo k njim prišli in so nas slišali govoriti, kar strmeli so; razumeli so nas popolnoma in so rekli: „Vi mluvite, jak mi.“ Nas je slišal in videl preprosti narod, razumel nas je; sam se je prepričal, da ni med nami nobene razlike, in to razširjeno prepričanje med češkim narodom je velikanska pridobitev še za večje probujenje vsega Slovanstva. Pustimo teorije in učena premišljevanja o Slovanstvu. Ako so Slovani na kongresu v Pragi pred nekaj leti govorili nemški med

France Præsiden.

seboj, to so s tem samo dokazali pred svetom, da se niso hoteli razumeti, zato je tudi njih kongres ostal brez nasledkov. Čebi so govorili češki, mi pa slovenski, in mi smo se razumeli. Brez težave so jih razumeli tisti, kateri so že globočje pogledali v ustroj slovanskih jezikov. To je naravno. Mi smo vsaj podrli teorijo, da se Slovani ne bi mogli razumeti in da bi njih občevalni jezik moral biti nemški. Do zdaj so slovanski učenjaki prirejali kongrese, na katerih so se shajali učeni zastopniki raznih plemen slovanskih. Na Ruskem je bilo lani takih kongresov več. Toda tukaj so se spoznali samo učenjaki, kateri so govorili več slovanskih jezikov in so se potemtakem lažje umeli. Slovenci in Hrvati niso šli k učenjakom, ne k slavnim državnikom in političnim prvakom češkega naroda: oni so šli k češkemu narodu, njega so hoteli spoznati, z njim se seznaniti, pobratiti in si krepko desnico prijateljstva podati. Češki narod, češka narodna društva od inteligencije do delavskega stanu so nas sprejemala. Naše poslanstvo je torej bilo velevažno; nasledke je zapustilo še važnejše, nego so si mislili Čehi in Slovenci. Naši sopotniki so si pač mislili, da bomo mirno, tako rekoč nevidni in neopazovani potovali v Prago, kakor navadno tiho in mirno potujejo vsakdanji potniki po železnici. In komu bi se res moglo sanjati, da bode nam na ljubo stal ves narod na noge? Dobro je, da so naši ljudje videli in da bodo to pripovedovali doma tistim, ki se vselej prekrižajo, kader slišijo ime Slovan, kako presrčno so nas sprejemali Čehi, in da je bil duh slovanski, ki je ves narod češki postavil na noge. Po pravici sme zlata mati Praga biti ponosna na svoje si-

nove, da je tako močno prebudila ves narod; po pravici in zaslugi se sme imenovati slovansko Prago; ona je vredna tega imena: ta matička Praha. — V takih občutkih smo potovali naprej, in že smo bili v novem slavju. Že iz dalje nas je pozdravljaj z železničnega poslopja češki napis „Pardubice“; že iz dalje smo zaslišali godbo na postaji v Pardubicah, ki je igrala „Naprej“, in ko smo postali na postaji, bilo je tu toliko naroda, da je bilo železnično poslopje tako zabarikadovano, da človek ni mogel prodreti skoz natlačeno množico do poslopja. Na jednom konci perona je stal v sokolski obleki Sokol s svojo zastavo in godbo, sredi perona nas je pričakoval župan s celim mestnim zborom, a proti drugemu koncu se je postavilo „Damsko pevsko društvo: Dobromila“, a naroda je bila nepregledna množica, kakor na kakem slovenskem taborji pred dvajsetimi leti. Ginjen in s solzami v očeh nas je pozdravil župan g. Gürner, izrazivši iskreno veselje o našem prihodu: „skupno se borimo proti skupnemu sovražniku za jednake idejale“. V imenu Slovencev mu je odgovoril g. Ivan Hribar s presrčnimi zahvalnimi besedami. Nato smo bili predstavljeni Sokolu in damskemu pevskemu društvu. Med tem je igrala godba „Kde domov můj“; bilo je še časa, in naš odbor je predstavil od vagona do vagona g. župana našim sopotnikom. Jednako predstavljanje se je vršilo na vsaki postaji. Ko smo si tako podali bratovske roke in se poljubili, morali smo se posloviti, in teško je bilo vsako slovó. To so dobro videli naši sprevodniki in predstojniki postaj, ki so imeli z nami mnogo potrpljenja in nas niso hoteli odtrgavati iz bratovskih objemov,

ampak so sami z veseljem gledali prizore bratovske sreče. Dà, imeli so potrpljenja z nami po vseh postajah, kajti ko smo zvečer prišli v Prago, imel je naš vlak čez jedno uro zamude.

* * *

Naši „trezni“ rojaki, kateri so samo otročja leta preživeli med Slovenci, a desetletja in desetletja se treznili v tujem življi, ti seveda nas naudušene Slovane čudno gledajo, in ker se nikakor ne ponašajo s svojim Slovanstvom, ne morejo pojmiti, kako bi človeku moglo vskipeti srce v slovanskem društvu. Taki možje so podobni ljudem, kateri so se že skisali in katerim so že popolnoma otrpneli udje, da so brez pravega, živega čustva; dà, „trezni“ so, kakor sami pravijo, in torej ni čudo, da brez ponosa ljubijo svoj narod. Ta prikazen je čisto psihološka. Mislimo si „rojaka“, ki se je sicer mnogo učil, videl dokaj sveta, toda tujega sveta, a ne slovanskega; mislimo si ga, da je prebral mnogo knjig; ali če preudarimo, da med temi knjigami, iz katerih je zajemal svojo dušno hrano in iz katerih se je izobraževal, ni bilo nobene slovanske knjige, in da je vse, kar je ta rojak zvedel o Slovanih, zajemal samo iz kalnih tujih virov, potem se ne bomo čudili, da ta mož ne poznaje Slovanstva, saj sam priznaje pred nami, da ne ve, ali bi se dalo dokazati, ali ima Slovanstvo potrebne zmožnosti in sposobnosti za uzvišeno nalogo, ki mu jo on naklada. Mož je namreč sam spoznal, da ne poznaje duševnih zmožnosti Slovanstva, da je torej naš sklep opravičen, ako trdimo, in mi trdimo, da tak mož ne more soditi Slovanstva. Ali toliko samo „mimo“, „mimo“.

Ako bomo mi mirne, blage in pohlevne narave kakor ovce, bodo nas kmalu raztrgali volkovi, ki preže na nas, kjer bi le mogli katerega nas pohrustati. In ko bi se naš narod tako jako „streznil“, da bi ne imel nič ponosa, nič naudušenja za svoj jezik in za narodnost svojo, potem ne vemo, ako bi ga mogli unemati in pridobivati za človeške idejale, ker mu bode ravnodušno to, kar človeka giblje. Taki idejalisti res nismo, in to tudi je prenapeto idejalstvo, da bi verovali, da se bodo narodi kedaj tako jako streznil, da bi jim bilo vse jedno, ako se človek čuti za Turka, za Nemca ali za Slovana. Ali to spet samo „mimo“, „mimo“ za uvod naslednjim vrsticam, iz katerih bodo spet razvideli naši čestiti bralci, da so bili plemeniti nagibi, kateri so pouzdigali Čehi do tolikega naudušenja. Njih „kričanje“ ni izviralo iz „puhlega“ domoljubja, ampak ono ima moralno podstavo v slovanski uzajemnosti, v brezmejni ljubezni češkega naroda do vseh narodov slovanskih. Kdor tega ne umeje, ta naj bi se bil potrudil v kraljevski Kolin, to je na bližnjo železnično postajo, kamor so imeli prispeti jugoslovanski potovalci. Že od daleč smo videli, da se je na kolinskem kolodvoru natlačilo toliko naroda, kolikor ga še do zdaj nismo zapazili na nobeni postaji. Predstojnik postaje, sam naudušen Čeh, dopustil je narodu, da je smel zasesti vsak prostorček.

Ko je naš vlak prispel na kolinski kolodvor, pozdravljali so nas Čehi s klici: „Vítejte nam!“, „Na zdar!“, „Slava!“, „Živili Slovenci!“. Naudušenje, s katerim so nas Čehi ginjeno pozdravljali, ni se moglo dolgo poleči; ko smo stopali iz vagonov, kar obsuli so

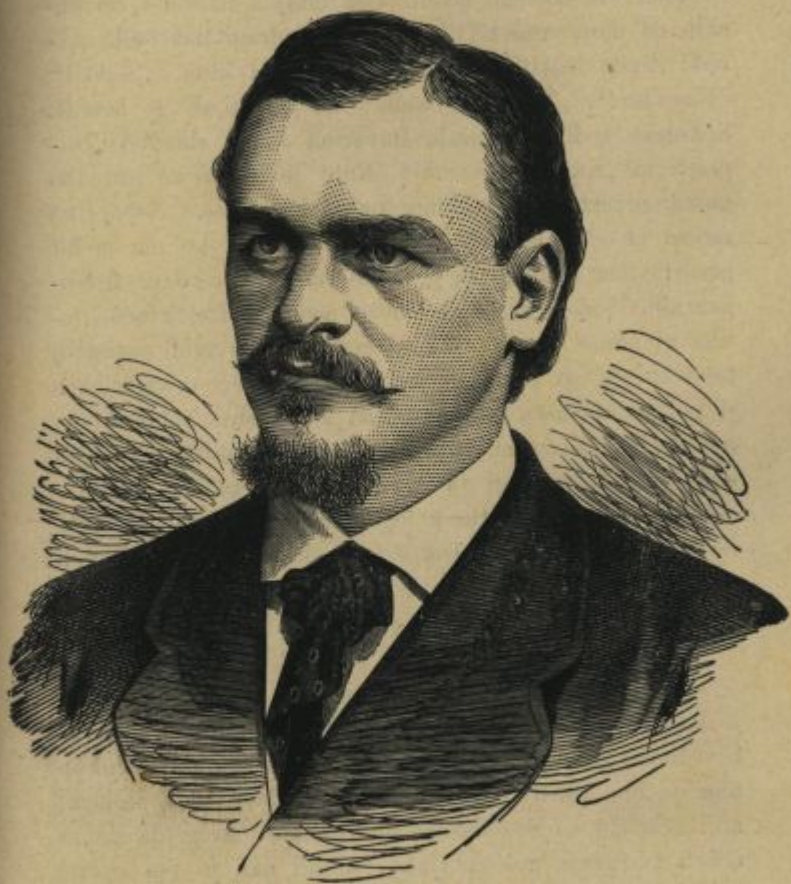
nas Čehi in nam stiskali roke v pozdrav, dekleta pa nas okrasila z rožami; podajali smo si roke, kakor da bi bili, in to si smo res, največji prijatelji, in videlo se je, da si moramo biti najboljši prijatelji. Naroda je bilo na tisoče in tisoče na kolinskem kolodvoru, da je bil naš sprejem podoben velesijajnemu shodu, na katerem mora biti ves narod navzočen, da se udeleži velevažnih pogovorov in da vsak svoj glas da sveti stvari slovanski, zaradi katere smo prišli k Čehom. Na kolodvoru nas je pričakoval mestni zastop kolinski, na čelu mu županov namestnik g. Civin, telovadno društvo „Sokol“ s svojo zastavo in godbo, na čelu „Sokolu“ je bil njegov starosta gosp. Tumliř, mesarsko društvo: vsi mesarji v lepi beli obleki — tudi s svojo zastavo, društvo kolinskih dijakov, veteransko društvo z zastavo, pevsko društvo: „Dobroslav“ in damsko pevsko društvo: „Dobromila“, „Literarno društvo“, „Měštanska in řemeslnicka beseda“, društvo krojačev, gospodarsko društvo in še mnoga druga društva. Vsako pojedino društvo je zastopalo poseben razred raznovrstnih stanov češkega naroda, iz česar se jasno vidi, da so vsi stanovi češkega naroda probujeni in da se vsi brigajo za narodno stvar. Ako bi že samo iz teh društev sklepali, morali bi reči, da še slovenski stanovi niso tako probujeni, in se torej tudi na zunaj ne morejo reprezentovati s svojo probujenostjo v skupinah, ker še jih jednaka probujenost ni prešinila. Češka društva nam kažejo ob jednom svojo omiko, svojo duševno izobraženost tako sijajno, da že po tem smemo reči, da tak narod, kakor je češki, ki se v vseh svojih stanovih zaveda svoje narodnosti, ne more propasti in ne bode

Janez Bleiweis.

tudi nikdar propal. To vedo dobro njih sosodje Nemci, in zato jih z vso silo pritiskajo od vseh strani: stiskali jih bodo še nekaj časa, toda zakon prožnosti je tak, da se bode stisnena množica odbila s tem večjo silo, in joj si ga tistemu, ki je ta eksperiment delal. V burnem klicanji: „Slava!“ in „Na zdar!“ in za igranje narodne himne „Naprej“, katero je igrala soškolska godba, progovoril je in pozdravil kolinskega župana namestnik gosp. Civińn Slovence in Hrvate z naslednjimi besedami: „Spoštovana gospoda! V imenu zastopstva kraljevskega mesta Kolina pozdravljam vas kar najsrčneje! Ljubezen, katera naudušuje otroke jedne matere, spaja nas z vami, kateri ste prišli z daljnjega juga slovanskega, da bi videli naš napredek, napredek naše umetnosti. Simpatije naše so z vami tudi zategadelj, ker je usoda naša jako podobna usodi vaši. Mi smo na severji obklopljeni z morjem tujerodnega naroda in moramo na vse strani braniti svojo narodnost. Ta boj za svojo ohranitev bijemo težko, kakor se lahko prepričate iz naših del. Nemanj težavni so vaši odnošaji; vam se je boriti z dvema svetovnjima jezikoma. Toda do zdaj ste se držali stanovitno, in trdna nádeja, da bodete ustrajali, nauđaja nas s prepričanjem, da bodete zmagali. V ti nadeji pozdravljam vse brate Slovence z vročim pozdrávom: „Slava!“ — Burno odobravanje, klici: „Slava!“, „Na zdar!“, „Živili Slovenci!“, kateri so se razlegali od tisoč in tisoč navzočnih Čehov, bilo je zares dokaz, da so govorne besede županovega namestnika g. Civińna našle živi odmev v srcih vseh navzočnih. V imenu Slovencev in Hrvatov se je zahvalil Anton Trstenjak blizu tako le:

„Velecenjena gospoda! Dragi bratje! Prišli smo iz daljnje domovine naše: s Kranjskega, Štirskega, Koroškega, Primorskega od sinje Adrije, s Hrvaškega in iz Dalmacije, to je iz zemelj, v katerih prebivata dva jednokrvna naroda, slovenski in hrvaški, da bi se osebno prepričali o napredku češkega naroda. Kar smo videli do zdaj, napolnjuje nas z največjo radostjo. Videli smo na svojem potovanji po češki zemlji toliko gorkega domoljubja in rodoljublja slovanskega, toliko iskrenega sočutja za nas Slovence in Hrvate, da smo se prepričali, da nismo zapuščen narod. Zapuščen narod smo sicer, ker nimamo od nikoder upati pomoči za svoje kulturno razvijanje; jedino pomoč, katero imamo, dobivamo od svojih bratov, kateri z nami jednako čutijo, a drugi narodi, s katerimi živimo pod isto streho in jemo ž njimi pri isti mizi, hočejo nas zatreti in odpoditi, da bi umrli. Zato se oklepamo Slovanov, zlasti vas Čehov, ker nam je v narodni borbi bil češki narod od nekdanj uзор; za njim smo hodili, njega hočemo posnemati še v prihodnje, ker se češki narod bojuje pod znamenjem, pod katerim je do zdaj zmagoval. A to predivno znamenje je slovanska ideja, katera, kakor imamo dokazov, naudaja ves narod češki. Ta ideja je usposobila vas, da ste v boji s krutim nepravicoljubnim nemškim protivnikom svojim ostali Čehi, Slovani. Imamo v vas prijatelje, zaveznike; dà še več, imamo v vas brate, ker smo vsi sinovi jedne matere Slave. V srci svojem nosimo in gojimo danes to idejo slovansko, ker je v nji naša sila, naša bodočnost. Zato smo prišli, da bi utrdili z vami staro, nerazrušno bratovstvo. Z vami hočemo živeti in umreti, ali mi smo si

Josip Jurčić.

v svesti, da bomo živeli. Čez milijon narodov slovan-
skih ne more umreti! Zato naj živi dragi naš češki na-
rod! Živila mati Slava!“. — Brezkončni klici: „Slava!“,
„Na zdar!“, „Živili Slovenci!“ so spremljali te besede.
Sókolska godba je igrala Davorina Jenka skladbo „Na-
prej“ in „Kde domov můj“. Nato je odbor za priredbo
vlaka predstavil g. Civínu naše sopotnike. Nepopisna
radost je odsevala vrlemu Čehu z obraza, ko mu je bil
predstavljen naš pesnik g. Simon Gregorčič. Inteli-
gentnim možem in delavcem so padale solze iz oči, to-
lika ginjenost je vladala med nami. Kakor sveti evangelij
tako zvesto so poslušali vsi naše govore, v katerih se
je poudarjala naša težavna borba z največjim protivnikom
Slovanstva, Nemcem, in v katerih se je risala naša boljša
bodočnost — v zlogi in slovanski uzajemnosti. Češke
dame so nas obdarile z lepimi šopki, ali med tem je
kolodvorski zvonec že tretjič zazvonil, in mi smo morali
v vagone.

* * *

Nepozabljiv nam ostane sprejem v Kolinu. Kolin
je bilo prvo zavedno mesto češko; ono je še danes v
zavednosti in domoljubji uzor ostalim mestom. Teško se
nam je bilo ločiti od njega. Klici: „Slava!“ „Z Bohem,
mili bratři!“ so se tako močno razlegali okrog, da nismo
slišali žvižganja našega vlaka, kateri nas je vse srečne
in blažene odpeljal s kolinskega kolodvora. Ali komaj
da smo se pokazali na polji, bili smo zopet priče tolike
ljubeznjivosti in bratovske pozornosti, da mi ni tega niti
opisati mogoče. Na njivi je oral kmet s svojim sinom.

Zapazivši naš vlak, zaustavita vola, pustita plug, odkrijeta se in tečeta k nam kličoč: „Živili Slovenci!“ Z druge strani je hitela k nam tolpa vaških otrok, držeč kvišku šopke iz poljskih cvetic in noseč jih nam pozdravljajoč nas: „Vítejte nam!“ Peljali smo se kraj reke Labe, katera je bila vsa polna malih čolničev, okrašenih s krasnimi zastavami. Fantje so veslali po reki sem ter tje, kakor da bi imeli kak manever; pozdravljali so nas z zastavami toli srčno, da nam ti presrčni prizori bratovske zavednosti ne pridejo nikoli iz spomina. Mi pa vsi nismo še nikoli v svojem življenji čutili tolike blaženosti, kakor ravno o tem lepem trenutji. Ljudje so prihajali k bregu Labe in nam od tod pošiljali prijazne pozdrave. In tako smo prispeli v Velim, našo bližnjo postajo. Velinski „Sokol“ s svojo godbo nas je tukaj pričakoval in pozdravil. Ko je sokolska godba igrala Davorina Jenka skladbo „Naprej“, pozdravil nas je starosta in nam dal v znamenje slovanske gostoljubnosti kruha in soli. V imenu Slovencev se je zahvalil g. Ivan Hribar s kratkimi besedami, in ko smo se rokovali z vrlimi velinskimi Sokoli, jel se je gibati vlak; in ko bi se le še malo zamudili, odšel bi vlak brez nas in bi nas ostavil v Velimu; toda nam bi ne bilo žal bivati med tako vrlimi Slovani.

* * *

Naslednja naša postaja do Prage je bil Češki Brod. Mesto Češki Brod je bilo okrašeno s češkimi in slovanskimi zastavami. Na kolodvoru nas je pričakovala velika

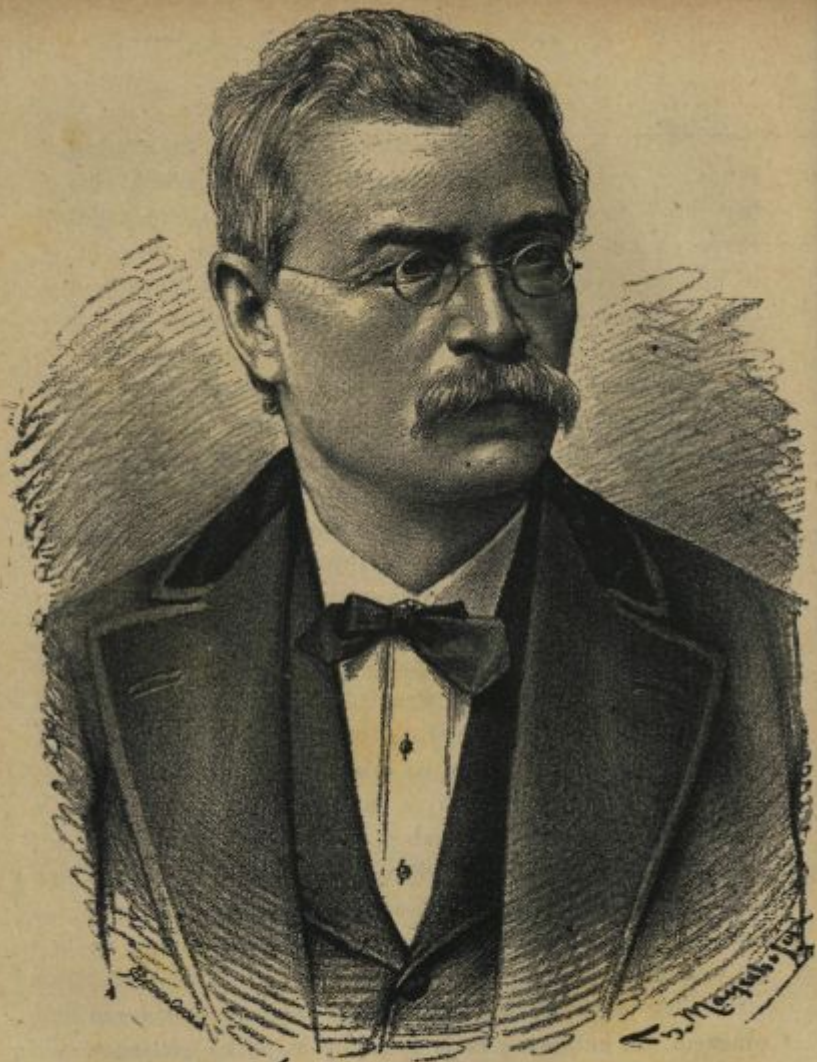
množica naroda, g. župan Weidenhoffer, Beseda občanska s svojim predsednikom drom. Voldanom, „Sokol“ češkokobrodski pod vodstvom g. Douske. Do Češkega Broda nam je prišla naproti deputacija iz Prage, ki nas je tu srčno pozdravila. V ti deputaciji so bili naslednji gospodje: Jan. V. Lego, dr. Čihalik, Vil. Hron, Anger, Hrušky, Pitrdle in Jos. J. Toumžinský. Gospod Jos. Toumžinský nas je pozdravil v imenu deputacije, ki nas je v imenu praške „Měštanske besede“ že tukaj sprejela. Ta deputacija je prinesla s seboj iz Prage lepe slovenske kokarde in jih razdelila med naše sopotnike. V Češkem Brodu nas je pozdravil g. Weidenhoffer z naslednjim govorom: „Pozdravljam vas, dragi bratje, v imenu staroslavnega mesta Češkega Broda v češki domovini! Vi ste in bodete naši mili, dragi bratje. Da ste nam zdravi! Na zdar!“ Burni klici: „Na zdar!“ so spremljali te besede. — Nato je izgovoril g. dr. Voldan te le besede: „Čast mi je pozdraviti vas v imenu občanske besede češkokobrodске. Prihod vaš nam svedoči o močnem prepričanji, da je v jedinstvu naša moč. Pozdravljam vas in bodite uverjeni, da vselej in v vsem nahajate v nas verne druge in pristaše, da so nam prava vaša tako draga, kakor prava naša in da se bomo bojevali z vami, dokler ne zmagamo. Naj živi slovenski narod! Slava Slovencům!“ Burno odobravanje je zavladalo nato med Slovenci in Hrvati, da se je videlo, kako globoko so jim segale v srca govornikove besede. V imenu Slovencev se je zahvalil g. Ivan Hribar za tolike dokaze bratovske ljubezni, katera bode Slovencem v njihovih težkih borbah v tolažbo.

K P r a g i.

Slavlje se je približevalo svojemu vrhuncu; naudušenost je prikipela do vrhunca, ko smo se bližali k obličju zlate matere Prage. Vse hiše od Češkega Broda do Prage so bile okrašene z zastavami; na cesti in po potu je bilo na tisoče naroda, ki nas je naudušeno pozdravljali. V Behovicah so nad predorom stali delavci v delavskih oblekah, pohiteli so sem iz bližnjih tovarnen in nas srčno pozdravljali. V Karlínu, to je ravno pred Prago, bile so ulice natlačene z ljudstvom; z oken so nas takisto pozdravljali in nam klicali: „Slava!“ Bil je krasen pogled na dolge ravne ulice, v katerih so stali ljudje, glava tik glave, in nam klicali: „Živili Slovenci!“ Po čistem zraku so odmevali brezštevilni glasovi: „Na zdar!“ „Vítejte nam!“ da je šumelo po zraku, da nisi slišal sam sebe. In v tolikem slavlju smo prišli še v večje slavlje, ko nas je vlak pripeljal do naše zadnje postaje, na kolodvor državne železnice v Pragi.

V Libnu so nas prišli pozdravit delavci v svoji delavski obleki. Po hišah so bile razobešene češke zastave. Lepo je bilo gledati te zavedne delavce, kako so bili ginjeni, da si je marsikateri z jedno roko otiral solze radosti, a z drugo držal kvišku svojo čepico in nas ginjeno pozdravljali. Res tolažilno je bilo gledati, da je tudi njihova srca napolnila do vrha ljubezen do domovine in do slovanskih narodov.

Vlak je postal, in mi smo bili na državnem kolodvoru praškem, na katerem nas je pričakovalo toliko odličnega naroda, da nisi imel kam stopiti z nogo, a da ne bi koga pogazil; na vsakem kosu prostora je stal človek,

D. Joseph Poirier

glava do glave. Čehi so se kar usuli med nas in nas pozdravljali: „Vítejte nam!“ „Živili bratři Slovenci!“ Iz tisoč in tisoč grl se je razlegalo po širokem prostoru: „Slava!“ Slovenci in Hrvati so med tem stopili iz vagonov. Na peron so nas prišli pozdravit naslednji gospodje in korporacije: v imenu praškega mesta Vojta Náprstek, arhitekt Pasovsky in Gabriel Žižka; „Akadmický čtenářský spolek“; pozdravni odbor; udje praške „Měšťanske besede“; udje „Društva českých zdravotníků; profesorji češkega vseučilišča; ravnatelj češkega narodnega gledališča gosp. Šubert, še mnogo drugih društev in mnogo odličnih dam. Na peronu nas je pozdravil starosta praškega „Sokola“ g. dr. Čížek v imenu stovežate Prage govoreč: „Pozdravljamo vas, drage brate od sinje Adrije, da ste nam dobro došli!“ Burnemu naudušenju ni hotelo biti ne konca ne kraja. Gnječa in stiska je bila tolika, da se nisi mogel ganiti. Imel je priti drugi vlak, a jeden oditi, tako da smo morali zapustiti peron in da so potakem morali tudi izostati ostali oficijalni pozdravi na kolo-dvoru. Pomikati smo se jeli s perona na ulico, ali s toliko težavo, da je prej minilo dobrih petnajst minut, predno se je mogel prvi naših sopotnikov priboriti do ulic. Za red je skrbel praški „Sokol“; v dveh vrstah so se postavili Sokoli, držeč se za roke, in sredi njih smo šli na ulice. Praškemu „Sokolu“ so pomagali delati red Sokoli iz Smihova, Karlina, Žižkova, Holeševce, Vrševce in iz Branika. Vsa ta sokolska društva so prišla v sokolski obleki in z zastavami. S težavo smo rili skozi množico, in predno smo še prišli na ulice, zaklical

je ves narod kakor iz jednega grla: „Živili, dragi bratje!“ Vse ljudstvo se je na to odkrilo, obstopilo nas in jelo peti „Hej Slované!“ To je bil najganljivejši prizor bratovskega naudušenja. Pesem se je razlegala na ulice; občinstvo na ulicah je jelo peti z nami, a mi pa še vedno nismo mogli na ulice. In kar se zaslišijo glasovi: Kje pa so Slovenci? kajti na ulicah nas je čakalo trideset kočij, ki so stale prazne, in še nobenega Slovenca in Hrvata ni bilo videti v nobeni.

V.

V zlati Pragi.

Pozdravljamo te, čast in dika slovanska, zlata naša mati! Bodi nam tisočkrat pozdravljena! Kako skrbno si zbirala zadnji čas svoje sinove in hčere okrog sebe naznanjaje jim, da je dan, ko te obiščejo Slovenci in Hrvati, sivi sokoli z daljnjega juga, da je ta dan praznik za te in za nje, za ves rod tvoj. Ti si res zlata mati! Brez tebe bi bili Čehi zapuščene sirote, brez ognjišča; ti si jim bila uzor matere v veselih in žalostnih dneh narodnega življenja — trpljenja. Na tvojem lici se pozna, da si mnogo žalovala, premnogo trpela; ali danes, ko gledaš pred seboj stare znance, kri od svoje krvi, misel od svoje misli; danes se ti je razvedrilo čelo, oko zbistnilo, ker gledaš najdražji zaklad svoj, svoje slovanske rodove. Jedno smo s teboj; ti si naša kakor češka. Bodi nam tedaj pozdravljena tisočkrat! Vzemi nas k sebi, draga zlata matička, in mi ti bodemo pripovedovali jade svoje, ki jih nosimo na srci; trpljenje svoje, koliko smo morali prebiti od tistega časa, ko smo bili odtrgani iz tvojega naročja. Mnogo sinov in hčeri si izgubila: uničili so jih Nemci; mnogo plemen našega rodu počiva v hladni zemlji: pokopali so jih Nemci in Mažarji; po tuji zemlji, nekdanj naši, po grobovih svojih očetov in mater, po ruševinah mogočne slovanske države, korakali smo s solznimi očmi k tebi, spominjajoč se svoje žalostne preteklosti in misleč na tožno sedanost. Ti, zlata mati, nisi sama bila srečnejša v usodi. Še danes se jočeš na gro-

Fran vitez Miklošić.

bovih svojih slavnih kraljev, katere si izgubila, in ž njimi kraljestvo svoje. Danes čuvaš samo mrzle grobove svojih kraljevskih sinov! Prestol ti je prazen, brez kronane glave! Omagala si v težkem boji! Padli smo tudi mi. Samo ti si kakor misel ostala, in nas danes vzdiguješ padle od zemlje, kličoč nam krepko: Slovani, kvišku! Plašno se oziraš okrog sebe, kakor da bi se bala, da ti nas kdo ne otme. Res v nevarnosti smo; ali čez sto milijonov nas je; zdaj bodemo mi skrbeli za te in tebi materi položili kraljevsko krono na glavo. Bodi nam torej milijonkrat pozdravljena! — Ti sveti občutki so nas naudajali, ko smo stopili na praške ulice. Od državnega koldvora po Hybernskih ulicah, po Prikopih, Ovočnih ulicah in po Ferdinandovi cesti do češkega narodnega gledališča, to je do Veltave, bilo je vse polno naroda, toliko natlačenega ljudstva, da bi jabelko, ako bi je kdo vrgel med nas, ne moglo pasti na tla. Vsa mestna poslopja in mnogo zasebnih hiš je bilo okrašenih s češkimi zastavami; z natlačenih oken so nas pozdravljale dame in nam metale krasne šopke in rože v kočije, v katerih smo se peljali po mestu, da nas je ta rožni dež malodane zasul. Ves narod pa nas je presrčno pozdravljal: „Vítejte nam!“ „Slava!“ „Živili Slovenci in Hrvati!“ Polagoma smo posedali v kočije, katere so nam poslali praški mestjani, in v vsako kočijo je k nam prisedel po jeden Sokolec, ki nam je bil voditelj. Tako smo se v največjem slavlju peljali po Hybernskih in Ovočnih ulicah, po Prikopih in po Ferdinandovi cesti. Naše kočije so se mogle pomikati le počasi, ker je po širokih ulicah bilo toliko zbranega naroda, da smo z veliko težavo rili skoz gosto množico.

Vozili smo se pol ure razoglavi, ker smo se vedno zahvaljevali za presrčne ovacije in pozdrave. Vsa Praga je bila ta dan na nogah. Bogatin in revež, starec in mladenič, moški in ženske, vsi so bili ta dan veselega obraza. Vračajoč se potem v svoja stanovanja, v hotel de Sax in v hotel k Vrancu, niso se še dolgo izpraznile ulice; ljudje so še dolgo hodili po ulicah in se le polagoma poizgubljali v svoja stanovanja, kličeč si: zvečer se vidimo v Měšťanski besedi, kjer bode oficijalni in slavnostni sprejem in pozdrav Slovencev in Hrvatov. V hotelih, v katerih smo dobili stanovanja, in ti hoteli so prvega reda, pozdravljali so nas vratar, sobarji in sobarice v lepem češkem jeziku, in mi smo se ž njimi pomenkovali samo v češkem jeziku in smo z veseljem opazovali, kako vlada češki jezik tudi v prvih hotelih kraljevskega mesta praškega.

* * *

Po kaj so hodili Slovenci in Hrvati v Prago? Čudno vprašanje! Kaj pa je v Pragi, da bi nas moglo zanimati? da bi bilo vredno našega potovanja? Neki profesor zloglasne prožnosti nas je sicer svaril: „Čemu nositi denarje v tuje dežele?“ A njegov drug nam je nedavno dajal nauke češ: „Slovani se še nimajo ponašati ne z velikanskimi duševnimi proizvodi, ne z imenitnimi iznajdbami, ne z vojno slavo.“ Odgovorili bodemo, koliko smo vredni te graje. Sicer smo bili vajeni do zdaj, da so nam take reči očitali samo naši sovražniki; izmed nas vsaj se je malokdo osokolil do tolikega očitjanja. Pravite

nam: Vi Slovani se ne morete kazati med omikanimi narodi evropskimi, ker vi še niste nič pridobili za človeštvo; nimate še svetovnega patenta, da bi smeli stopiti v kolo k ostalim evropskim narodom, kateri so že z enakimi patenti preobloženi in preobremenjeni od nog do glave. Vi ne smete biti ponosni na se, na svoje žalostno ime, ki pomeni v tujem jeziku roba; Slovani ste kakor robje, ki ne sme biti ponosno, ker se to ne ujema s postavami vaših gospodarjev, po katerih postavah naj bi smel biti ponosen na se in na svoja dela samo gospodar! Slovani nimate vojne slave, nimate velikanskih duševnih proizvodov, kakor drugi narodi; bodi tudi res, da še Slovani niso iz sebe nič znatnega doprinesli k razvoju in napredku človeštva! — Ali si že slišala, mati Slava, taka očitanja in toliko poniževanja iz ust svojega sina? Ti odgovarjaš: „On“ me ne pozna, sicer mi ne bi mogel tega očitati! Morda je on spal ali pa bil Bog vedi kje daleč od mene, vsaj jaz ga nisem še nikdar videla pri sebi, da ni mogel ne zvedeti ne slišati nič o meni! Jaz da nisem nič storila za razvoj in napredek človeštva? Ali se moj rod ni nič pocivilizoval od tistega časa, ko je nehal biti pogan? Ali je še zmerom barbar? In tisti, kateri so ga izobrazili, ali so ga samo drugi, a nič sam sebe? Kdo je tedaj skrbel za naš razvoj? Ravno Slovani so prinesli Mažarjem prvo omiko; tega ne more nihče tajiti; Slovani so učili Grke poljedelstva po Peloponezu; zvršivši svoje poslanstvo, legli so v grobove, ki jih je brez števila po Grškem. In tebi, Slava, očita se danes, da nisi nič storila za napredek človeštva! Grda nehvaležnost! Ali nimajo slovanski narodi lepih

literatur, da sami Nemci priznajejo, da na pr. tako kakor „onegov“ Tolstoj ne zna in ne bi mogel pisati nobeden Nемеc? Tvoji slikarji so tudi šušmarji! Tvoj Dvořák je morda samo vaški godec! A kaj pa so slovanski pesniki storili za razvoj človeštva? Pokažite nam narod v Evropi, ki bi imel tak ep, kakor ga imajo Srbi, in Slovani se mu bodo poklonili do črne zemlje, kakor se tudi njim mora pokloniti vsak človek, ki ceni to nebeško srbsko poezijo. Sam velikan Goethe je vskliknil Evropi, da se bode morala učiti srbskega jezika zaradi srbskih narodnih pesmi. Gotovo je veliki Nемеc vedel, da je srbski narod v poeziji toliko dosegel, da bodo duševni proizvodi srbskega naroda mogli blažiti vso ponosno Evropo. Ali g. profesor ne ve tega? Ni se potreba po nepotrebnem zaganjati v starinarje, ki izkopavajo staro šaro, iščoč sledov stare preteklosti. Koga ne zanima njegova preteklost? In zakaj bi se je mi sramovali? Človeštvu nismo nič slabega storili. — Sobieski pred Dunajem! Kje so lavorike tega junaka? Slovani v boji proti Turkom! Oni so baš rešili človeštvo. Rusi v Aziji! Rusi na Balkanu! Ruski vojak je osvobodil balkanski poluotok: Srbe, Rumunce, Grke in Bolgarje. Toliko let so stokali balkanski narodi pod težkim turškim jarmom; Rusi so jih osvobodili, in koliko so s tem koristili človeštvu, to čutijo balkanski narodi, a ve vsak izobražen človek. — Vsi Slovani delajo, trudijo se; ali morda brez uspeha? Recimo, da samo za se delajo, in ali ne delajo za razvoj samega sebe — človeštva? In zdaj se očita Slovanom, da so samo „gledali“, a drugi da so delali! Res, velikansko je napredoval človeški um; kamor koli pogledamo, pre-

pričamo se o velikih delih, ki jih je storil človek za človeštvo. In zdaj še trdi naš rojak, da se tudi drugi nimajo pravice ponašati s svojimi deli! Prej je trdil, da Slovani niso nič iz sebe storili za razvoj in napredek človeštva, zdaj pa isto pravi o drugih narodih, da se nimajo pravice ponašati s svojimi deli; torej ves svet še ni nič storil za človeštvo! Hvala Bogu, vsaj smo zdaj Slovani jednaki ostalim narodom. Nič nismo! Jediní Deák in Mažarji so mu uzor naroda! Mažarji, pravi, razumeli so besede „velikega Mažarja“. In kaj je bil „visoki pomen“ velikega Mažarja besed? Narod mažarski se je uprl proti cesarskemu prestolu; narod mažarski je potlačil Slovane na Ogrskem; narod mažarski je poteptal pravice Nemcem in Rumuncem na Ogrskem; narod mažarski gazi vsem drugim narodom narodnost, jezik, torej najsvetejši dar, ki jim ga je Bog dal; jemlje jim vse pogoje narodnega življenja; narod mažarski vlada, Slovani, Nemci in Rumunci mu hlapčujejo, ker to zahteva mažarska državna ideja: tako je bila ustvarjena „velika Mažarska“, katera je uzor ustvarjanja našemu rojaku! Kje je tu pravicoljubje; kje človekoljubje, ako Mažar toli neusmiljeno tepta Slovane, konfiskuje jim narodni imetek, zapira narodne zavode? Kje so tedaj Mažarji kaj storili za človeštvo, da bi nam ta narod mogel biti uzor človeštva? Mažar je do zdaj bil velik samo v tem, da še ni spoštoval nobenega naroda razven sebe, in to samo sebe. Ali se mami tako pospešuje razvoj človeštva? In naš rojak izpoveda, da mu je tista „slavna“ misel Deákova, brez primere lepa, stvariteljna beseda „velikega Mažarja“, ki je zagrmel svojim rojakom: „Mažarska

bode!“. Dá, Mažarska je postala po nasilstvu, z uporstvom proti ostalemu človeštvu; in tak narod nam dajete v vzgled! Ali je to idejal naroda? Kakor Mažarji, tako še Slovani niso ravnali z nobenim narodom, ker so človekoljuben narod. Slovani niso taki, kakor nam jih vi delate. Naš pesnik g. Simon Gregorčič nam proslavlja v svoji predivni pesmi „Velikonočni“ ustajenje Slovanstva; našteva, kako velik dobrotnik je bil Slovan človeštvu, odbivši divje barbarstvo omiki, svobodi v varstvo — sebi v pogubo! sovražnik ga je živega pokopal v grob; grobovi slovanski se odpirajo: Slovan ustaje, delal bo spet za človeštvo, in svet se bo čudil njegovim velikim delom; torej delajmo vsi za slavno slovansko bodočnost! Pesnik ne omenja ni z besedico, da se bo Slovan maščeval za krivice; ne, on bode spet delal za človeštvo. Ni li to uzvišena pojezija? in vender se zaganja v našega pesnika, a hvali Deáka! To ni lepo! Slovanov ni sram svojih del, svojega življenja; ne boli in ne peče jih nič, ker niso v zgodovini nikdar lenobe pasli, ker niso samo „gledali“, kako so se drugi trudili, ampak so bili nekdaj pridni poljedelci, ki so učili druge narode poštenega, mirnega poljedelskega življenja, a ne razbijanja in ubijanja, s čimer so se odlikovali njihovi sosedje. Kot udje človeštva imajo enakih zaslug za človeštvo.

Ako bi kdo hotel pisati zgodovino človeštva, to smo preverjeni, da je ne bi mogel pisati brez Slovanstva. To je živa istina, katere ne more nihče tajiti. Sicer smo samo kratko omenili, da se ne sme s takim zaničevanjem govoriti o Slovanstvu. Pregloboko spoštujemo gospoda profesorja in jako cenimo njegove zasluge za Slovenstvo,

da nam to spoštovanje in priznanje njegovih del ne dopušča drugače, nego samo kratko zavrnuti nauke, krive nauke, ki se nam pošiljajo z Dunaja. Gospod profesor je že lansko leto pisal o isti stvari v zloglasnem „Ljublj. Listu“, v tistem listu namreč, kateri samo z zaničevanjem omenja naših teženj; v listu, kateri imenuje naš jezik „okorno narečje“, a naš narod „mevžasto ljudstvo“. Kdor s takim društvom, katero zasmehuje Slovence in Slovane, obči in mu služi, ta se že sam s tem obsoja, ker tako zaničljivo obsoja svoje rojake.

V Měšt'anski besedi.

V omenjenih hotelih smo se zbirali zmenivši se, da pojdemo skupno v Měščansko besedo. Odpočivaje si v hotelski gostilnici od trudapolnega pota, posegli smo po čeških listih, ki so bili v našem hotelu. Pogledavši nekoliko vanje, prepričali smo se koj, da je imel vsak obilo prijaznih besed za naš sprejem; vsak je le govoril o Slovincih in Hrvatih, o njih preteklosti, o njih težnjah na političnem in literarnem polju. „Svět'ozor“ je celo priobčil na čelu predivno pesem Mužikovo: U zlatnu Prahu. Divadelnimu vlaku Jihoslovanů. Ker vemo, da ustrezemo Slovincem, zato podajemo Avg. Evg. Mužikovo pesem v izvorniku. Evo je:

U zlatnu Prahu!

Divadelním vlaku Jihoslovanů.

V ten den, kdy pyšným činem stává
se bohorovné nadšení,

Dr. Gregor Krek.

jímž vznešená ta Máti Sláva
svých dětí slaví sbratření,
tím jedním věků okamžikem
ó buďtež, bratři, bouře rykem
dnes na stokráte zdravení!

Pravil Bůh: „Slovanská lípo, zde mi stůj!
pro tě žije, pro tě zmirá národ tvůj!“

Ten pocit slasti jako hromy
nám věrným srdcem proletí.
Dnes pouta svoje Slovan lomí,
v něž osud chtěl jej zakleti,
zvěst' chvíle té se k nebi vinese
a v příští věky rozlétne se
od století dál k století!

Pravil Bůh: „Slovanská lípo, zde mi stůj!
pro tě žije, pro tě zmirá národ tvůj!“

Ted' stranou meče, pluh i knihy,
at' výkřik bojů oněmí!
Jdou s objetím k vám děti jihu,
a radost' plá jim skráněmi.
Ne drahou tou, již věčně mrví
svým potem, teplou svojí krví,
jdou květem lip a růžemi!

Pravil Bůh: „Slovanská lípo, zde mi stůj!
pre tě žije, pro tě zmirá národ tvůj!“

Nuž dále k vám, vy děti Sávy,
vy tažní, světlí sokoli!

Nuž vítej nám, ty plémě Drávy
s krví jednou i hlaholy!
Na naše ňadra, rode Mury,
jejž nesmí skrotit' Alpské chmury,
at' bouří vzkypí kdykoli!

Pravil Bůh: „Slovanská lípo, zde mi stůj!
pro tě žije, pro tě zmírá národ tvůj!“

U zlatný dóm! U zlatnu Pragu!
Ten choral bouří ňadra všech.
Živio! Na zdar! Na zmar vrahu!
At' vzejde ráno po vlastech!
At' padne záře v lidstvo celé!
Dnes v objetí si klesá vřelé
Srb, Chorvat, Slovinec i Čech!

Takisto je „Česká politika“ přinesla na prvi
strani krasno pesem Gustava Dörfla:

Slovinským hostům v Praze.

Hle, tu znova jedné matky děti
v bratrském se našly náručí,
odcizeny sobě po století;
v lásce pevně ruka tiskne ruku,
srdce bije bratru na srdci
u vřelejším, mohutnějším tluku.

Říp a Triglav! . . . Bratří, chutě k dílu!
Zarážejme pořád pevněji
na nich žerdě svojich snah a cílů,

aby deštěm nepřátelských kulí,
ani silou vichrů bouřivých
na okamžik sebou nepohnuly!

A tam na ně pořád výš a výše
povztyčujme vlajku svobody,
jež bi jednou k blahu celé říše
jako hvězda pohlížela na lid,
i když by se kolo osudu
mělo na ni sebe hrozněj valit.

Nuž co jedni ze rtů druhých střebem
ve bratrské lásky objetí,
budiž vodou, solí nám i chlebem;
vždyť tak nejsnáz otužíme svaly
ku zápasům, které zloby nám
pro budoucnost ještě uchystaly!

A až dneska noha vaše v známý
zlatý vkročí na Vltavě dům,
i ta víra vstup tam blahá s Vámi,
že jak on je slavně dobudován,
tak se vznese k výši svobody
ze svých pout i — Slovan!

V pondeljek tedaj, okoli devetih zvečer smo se imeli sniti v „Měšťanski besedi“. Precej dolga vrsta Slovencev in Hrvatov, malone vsi potniki, pomikala se je počasi, pozdravljana in spremljana od ogromne množice naudušenega češkega naroda, po Prikopih in po Ferdi-

nandovi cesti proti „Měšťanski besedi“. Stopivši v veliko in krasno dvorano, ustane zbrano občinstvo, in kakor da bi zabučal silni vihar, razlegali so se po prostorni dvorani glasovi: „Vitejte nam!“ „Živili!“ „Slava!“ „Na zdar!“ — „Měšťanska beseda“ je krasna, velikanska zgrada, zbirališče češkega naroda. Tu govori navadno Rieger, voditelj češkega naroda, kader zbira okrog sebe narod in mu razlaga za razne politične potrebe program uzajemnega postopanja. Tu je več velikih dvoran. Največja je bila tisti čas namenjena našemu shodu. Sredi nje je bila dolga miza, okoli katere so razvrstili Čehi nas Slovence in Hrvate, a okrog nas po straneh je bilo vse polno najodličnejšega ljudstva; smemo reči, da je bil tu zastopan ves narod češki.

Izza kratkega odmora stopi na oder g. Ekert, mož jako unet Čeh in Slovan, in nas pozdravi v imenu „Měšťanske besede“ z naslednjimi iz bratovskega in z gorkim domoljubjem prenapolnjenega srca izvirajočimi besedami:

Velecenjena gospoda!

V časih, ko je še narod češki stal na visoki stopinji prosvete in slave, slovela je tudi nadveltavska prestolnica njegova tako jako, da se je imenovala Zlata Praga. Ko pa je jelo zlato naše Prage bledeti; ko ji je bil strgan raz glavo kraljevski dijamem; ko je z umirajočim narodom ginila tudi Praga, ohranila se je navzlic temu in je živela pravljica o Zlati Pragi. Živela je v vseh časih globokega našega propada, daleč na jugu na gorah balkanskih in po bregovih Adrije in Save med brati Slovani. Jugoslovani so govorili po starem poročilu o slavni

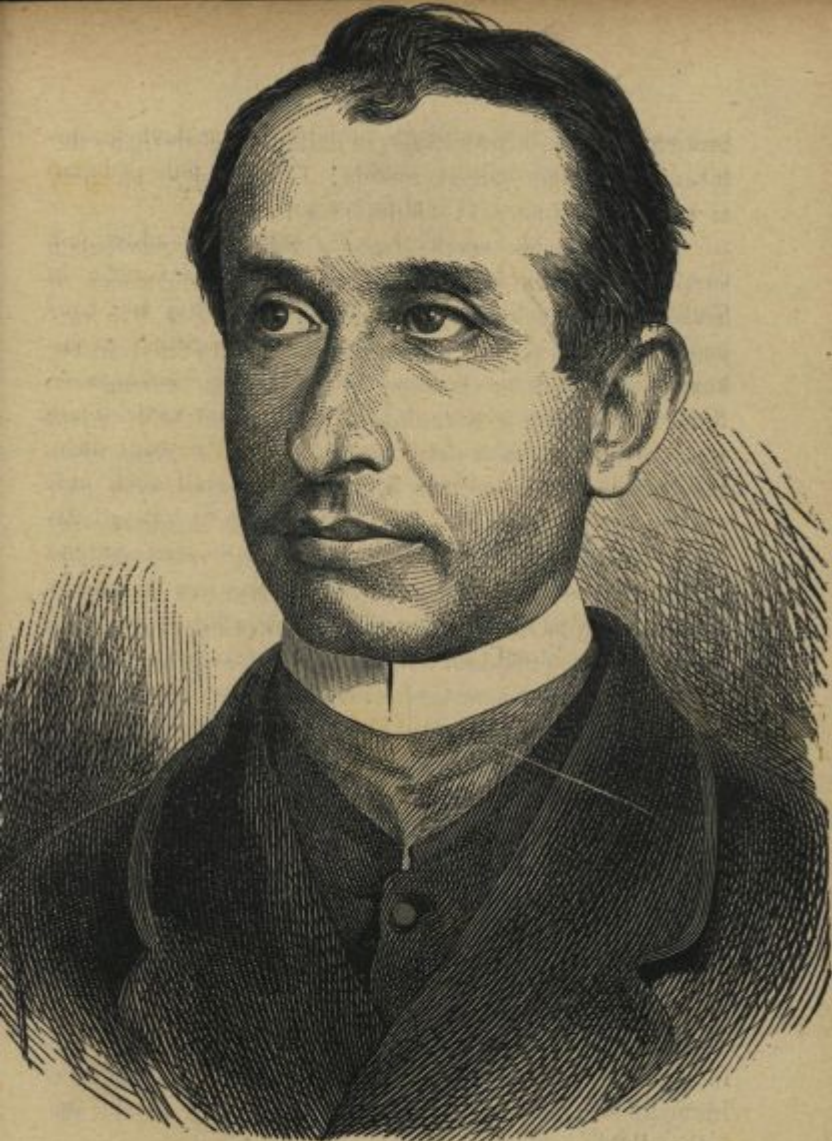
stolici češkega naroda, imenujoč jo Zlato Prago tudi v časih, ko se je jela Praga čim dalje tem globočje odtuievati svojemu narodu. Toda to pripovedovanje se je uresničilo. Naša Praga je spet Zlata Praga; srce je, glava in krona našega probujenega naroda. Kakor v starodavnih časih zalesketala je naša mati zopet v sijajnem zlatu narodne zavesti in v domovinski ljubezni svojih sinov, in milijon src čeških in slovanskih ji bije naudušeno naproti.

In danes pozdravljamo v naročji matičke Prage mile in drage nam potnike iz teh slovanskih pokrajin, v katerih se je poročilo o zlati češki Pragi ohranilo ves čas našega narodnega propada. Zlata Praga pritiska danes na svoje srce deco vesoljne naše matere Slave z daljnjega juga. Dobro nam došli tedaj, dragi bratje Slovenci in Hrvati; bodite nam pozdravljeni v mestu Libušinem, v „Měšťanski besedi“, katera je skupno središče domoljubnega praškega meščanstva! Kakor sokoli prileteli ste k nam gledat to našo in vašo zlato Prago; to zemljo, katera je napojena s krvjo, potom in solzami očetov naših; to mesto, katero je postavila in posvetila tisočletna zgodovina naroda češkega! Prišli ste gledat naše življenje, naše probujenje, naše delovanje in narodno bojevanje, in se razvedrit v uzvišenem zlatem svetišči češke Talije, katero je narod postavil sebi. Srca naša so vam letela naproti, kakor hitro je počil glas po naših gorah: V Zlato Prago! Danes hitimo k vam, da vas kot brate pritisnemo k srcu in da vas objamemo kot vrle junake, ki stojite na slovanski straži na obalah sinje Adrije,

pod velikanom Triglavom, v beli Ljubljani in po bregovih Mure, Soče, Drave in Save.

Dobro so nam znane vaše pritožbe in želje; znamo in zasledujemo obrambeni boj, ki ga bijete v slovanskih Termopilah z dvema močnima in zlobnima sovražnikoma. Tudi naš narod je imel pritožbe in želje, in bije tudi boj, kakor vi, boj za obrambo materinskega jezika slovanskega v šoli in v javnem življenji ter za ljubezen do domovine. Tukaj zajemajte, bratje, za boj ta nove moči na prsih slovanske matere naše Prage! Tudi pri vas se je dogodilo podobno čudo kakor v naši domovini; tudi vaš narod, nedavno še nepoznan in za mrtvega proglašen, ustaja od mrtvih in z združeno močjo zahteva svoje pravice, ki jih zasluži po božjih in človeških postavah. To čudesno ustajenje naroda vašega in našega nam je poročstvo, da obrambeni boj naš vodi do zmage. Znano nam je popolnoma, da je vaš boj primerno težavnejši in da je povsod solnce vaše svobode zakrito s črnimi oblaki; toda vroča vaša ljubezen do naroda bode prepodila tudi te črne oblake. Slovanov je bodočnost! Narod probujen in zaveden; narod, ki po svojih pravicah zahteva tako krepko, kakor vaš narod, tak narod se ne da več udušiti. Narod, kateri se ponaša z apoštolskim Slomškom in pesnikom Preširnom, je zares po božji previdnosti poklican za kaj večjega.

Ogrejte se torej, bratje Slovenci in Hrvati, na senci drage naše slovanske zlate matere Prage! Naj bi vas pokrepčali narodni spomeniki češke slave, s katerimi se ona ponaša, zlasti naše narodno gledališče; naj bi vas izpodbudilo krepko življenje našega mesta; naj vas naša

Dr. Fran Rački.

bratovska ljubezen naudušuje za daljnje blagoslovljeno delovanje za blagor milega naroda! K temu delu podajmo si roke! „Složimo se!“ „Milujme se!“

Vse važnejše stavke tega, z velikim naudušenjem sprejetega govora je vse občinstvo, zlasti slovensko in hrvaško, potrjevalo s ploskanjem in klici: Naj živi uzajemna naša stvar, naj nas bratovska zloga združi za vekomaj v krvavi borbi zoper naše skupne sovraže — Nemce. Tolažilno je bilo gledati, in vsakemu se je tajalo srce, ko smo se tako čutili kot jedno srce in jedno dušo. Vsi Čehi, takisto odlične njih dame, stopili so k naši mizi in trčili s kozarci: Na zdravje vseh Slovanov! Živili vsi Slovani! Slovenci in Hrvati so vselej skupno postopali in se vedli kot pravi bratje. Med tem je kvartet društva „Kytare“ zapel nekoliko krasnih slovanskih pesmi. Velika, prostorna dvorana, po kateri je kar šumelo v češkem, slovenskem in hrvaškem jeziku, potihne mahoma, kakor da ne bi bilo nobenega človeka v njej, ko so jeli peti udje „Kytare“. Udje tega pevskega zbora so sami prvi pevci narodnega gledališča. Njih petje ni bilo petje, ampak igranje na kitari, in vender v vsi dvorani ni bilo ni jedne kitare! Peli so, kakor da bi kdo igral na kitari, in od tod ima društvo to ime. Ako bi človek ne videl teh pevcev, moral bi verovati, da so to izvrstni kitaristi, ki igrajo na kitare slovanske pesmi. Nas je to naravno posnemanje kitarških strun, ki še kaj takega nismo shišali, jako očaralo, a naše pevce tako naudušilo in razgrela, da so sklenili jednako igranje udomaćiti v Ljubljani; in mi torej upamo, da jih bomo kmalu shišali v ljubljanski čitalnici.

V imenu Slovencev in Hrvatov se je oficijalno zahvalil Čehom pisatelj teh vrstic blizu tako le:

Veledenjena gospoda!

Predragi bratje!

Na moravski in češki zemlji, po kateri smo k vam potovali, bili smo priče tolike iskrene in bratovske ljubezni, tolikega čistega slovanskega domoljubja, da za vse to nimamo besedi, s katerimi bi vam mogli izraziti svojo toplo zahvalo. Na vsem potovanji se nam je kazal ves češki narod v velikosti svoje probujenosti in narodne zavednosti, in smo se prepričali, da sme vse Slovanstvo biti ponosno na tak narod, kakor je češki, da sme mati Slava biti ponosna na svojo najzavednejšo hčerko, zlato Prago. Vaša zlata Praga nas je sprejela najiskrenejše in najsrčneje; zastopniki vašega kraljevskega mesta, vašega vseučilišča, narodnega gledališča, vsa različna društva, na čelu jim vrli praški „Sokol“, in tukaj v Měšťanski besedi zbrani cvet praškega zavednega meščanstva, vsi ste nam danes odprli svoja srca, in mi se tako razumemo z vami, kakor da bi bili vaši češki rojaki. Bodite zagotovljeni, veledenjena gospoda, da nam bodo spomini na to bratovstvo ostali neizbrisni in nepozabljivi v naših srcih, kajti naše bivanje pri Vas je najlepši trenotek našega življenja.

Dragi bratje! Ko je še Jugoslovanom stal na tilnik: naš neprijatelj in ko smo še težko vzdihovali in žalovali stoletja potlačeni in zaničevani, in ko je še tudi vas nemila usoda priklenila v teške okove in smo vsi umirali za svobodo denašnjih svojih sovražnikov in tla-

čiteljev, takrat so črni oblaki pokrivali nebo, in dolgo je bilo oblačno slovansko nebo. Naši rodovi se niso mogli zdramiti. Ali tedaj je v našem mrtvilu pala iz neba prva iskra, iskra bratovske slovanske uzajemnosti. Zlata Praga je zvesto gojila dolgo časa iskro slovanske ideje, in ko je solnce svobode prisijalo na našem obzorji, unela je ž njo srca slovanskih rodov in uzdignila kvišku milijone in milijone. Takrat se je seznanil z najodličnejšimi sinovi češkega naroda mož, mlad Hrvat, prinesel je to iskro slovanske uzajemnosti na naš jug, vrgel jo med Hrvate in tako ustvaril novo dobo slovanskega ustajenja. Slovanska ideja je jela ogrevati naša srca, katera danes toplo bijó za vse slovanske brate.

Stoletja in stoletja so nosili naši pradedje tri jade na srci svojem. Te jade so podedovali rodovi, podedovali smo jih tudi mi, in naša zgodovina je polna trpljenja in zatiranja, večna borba za narodni obstoj. Ti jadi so naši sovražniki Nemci, Mažarji in Lahi, ki nas obkrožujejo od vseh strani. Različni po rodu, ali jednaki v zatiranji našega rodu so naši sovražniki. Uničili bi že bili tudi nas, kakor so jih že mnogo naših plemen, da nam ni podala pomočne, rešilne roke jedna vevlast evropska, a to je slovanska ideja. To je tedaj uzrok, zakaj jo tako jako cenimo, zakaj se tako tesno oklepamo svojih bratov. V svesti smo si, da nam je samo v vaši zavezi zagotovljena boljša bodočnost. Prepričani smo, da mi moramo v prvi vrsti biti Slovani, kajti kdor ni Slovan z vso dušo svojo, ta tudi ni ne pravi Slovenec, ne Hrvat, ne Srb, ne Bolgar, ne Čeh, ne Poljak, a tudi Rus ne.

Danes smo prišli, da utrdimo naše prijateljstvo z vami, da bomo lažje prenašali in odbijali težke udarce svojih starih sovražnikov, starih pravim, kakor je stara naša zgodovina v Evropi. Z veliko tolažbo se bomo vrnili v svojo domovino, ker smo pri vas našli, da jednako čutite z nami, da so vaše težnje jednake našim težnjam, in da imate vi iste idejale kakor mi. Trdno se tedaj nadejamo, da bomo z uzajemnim podpiranjem in delovanjem pospeševali svoje skupne težnje. S temi občutki bomo še pogumnejši nadaljevali borbo za svoj obstoj; in ako nam Bog da in sreča junaška, upamo, da dnevi boljše bodočnosti niso daleč od nas. Premnogo je že češki narod storil za Slovanstvo. Vi ste, dragi bratje, uzor domoljubnega in požrtvovalnega delovanja nam ostalim Slovanom, zato vam želimo iz globočine srca, naj bi Vam Bog blagoslovil domoljubni trud v prospeh vsemu Slovanstvu. Naj torej živi nam predragi češki narod na slavo svojo in vsega Slovanstva!

Nato je govoril dr. A. Čihalik v slovenskem in češkem jeziku. Gosp. dr. A. Čihalik je služil dve leti na Slovenskem, v Trbovljah, in se je tako med Slovenci naučil prav dobro slovenski. Pozdravil nas je tedaj z naslednjimi presrčnimi besedami:

Preslavna gospoda!

Dragi nam gostje in prijatelji!

Najprvo vas moram, velečastita gospoda, prositi, da mi oprostite, da se upam govoriti v vašem materinskem jeziku, akoravno ga nisem popolnoma zmožen in dasi vam je naš jezik tudi znau. Ali jaz vem iz svoje izkušnje, kako ljubko so mi glasovi našega jezika doneli

František Palacký.

pri vas na uho, ko sem nekoliko časa bival po svojem poklici med vami, in smem upati, da se tudi vi veselite slišati glas svojega jezika na češki zemlji, in to tem bolj, ako vas zagotovim, da moje priproste besede prihajajo od srca in se milo v vaših srcih odmevajo.

Vselej, kader se ponuja prilika našemu ljubemu mestu Pragi pozdraviti in v svojem ozidji ljube goste iz daljnjih slovanskih krajev sprejeti, takrat ima vselej naše mesto imeniten praznik, in njegovo slovansko srce od veselja poskakuje v znamenje narodne uzajemnosti in bratovske ljubezni. Tudi danes ste videli, kako nam veselje odseva iz oči, a srce radostno kipi; slišali ste v boljšem govoru odkritosrčne besede, s katerimi smo vas pozdravljali, vas drage brate, prihajajoče k nam iz daljnjih krajev, da bi se prepričali o našem napredku in da bi se radovali zlatega bivališča naše umetnosti. In res mi bode vsakdo pritrdil, da smo od odprtja „Narodnega gledališča“ preporodili svoje narodno življenje in tudi znatno pouzdignili idejo splošne slovanske uzajemnosti.

Kar so naš Kollar, Jungmann in Šafařík v duhu gledali kot vabljive in neizvedljive idejale, to se danes resnično obistinuje — misel uzajemnega približevanja in spoznavanja cvete na vseh vejah velikega slovanskega debla in se razodeva v duševnih delih.

To je govoril g. Čihalik v slovenskem jeziku; potem je končal svoj govor v češkem jeziku blizu tako le:

In vi ste danes pohiteli k nam in s tem zasvedočili pred vsem svetom uzajemnost duha in krvi z nami. Tudi vi ste poslali k nam zastopnike na ta veliki

praznik, a ti naj prineso s seboj domu bratom svojim ono naidušenje, katerega ste bili zdaj priče v Pragi.

Velikanski napredek nam stopa pred oči! Praga je s svojim gledališčem privabila k sebi toliko potnikov, da je postala duševno središče vseh Slovanov. Na tisoče in tisoče potnikov je sem prišlo; lani so bili vaši dragi sosedni bratje Hrvati in Srbi; pred nekaj dnevi je mati Praga pritisnila na srce svoje drage brate iz Amerike, a danes pozdravlja presrčno tako slavne zastopnike krepkega in nam po usodi tako bližnjega naroda slovenskega. Naj bode to dokaz našega uzajemnega približevanja, nov dokaz naše duševne nerazdružnosti.

Govornik je še potem želel, naj bi skoro dobili v Ljubljani „Narodni dom“ in naj bi si tudi skoro osnovali „Narodno gledališče“, končavši: V brzo uresničenje te misli, kakor v obče lepše bodočnosti naroda slovenskega kličem iz globočine srca „Na zdar!“ in „Živio!“.

Naidušeni klici „Slava!“, s katerimi je vse občinstvo odobravalo govornikove besede, posebno ko je govoril o našem „Narodnem domu“ in o našem „Narodnem gledališču“ v Ljubljani, razunele so tako jako navzočne Čehe, da so se slišali klici: „Da bi le Slovenci skoro dobili ta narodna zavoda!“ Čehi namreč sami vedo iz svoje izkušnje, koliko koristi za narodno stvar prinaša narodno gledališče.

Potem je govoril Poljak g. dr. Karlovicz iz Litve. Dr. Karlovicz je dovršil vseučiliščne nauke v Hajdelbergu in se je za nekaj časa nastanil v Pragi, da se seznanj s češkimi odnošaji. Govoril je v poljskem jeziku in je rekel med drugim: „Predragi bratje! Danes so se sešli

trije zvesti sinovi matere Slave, da si po dolgem času podajo in stisnejo bratovske desnice. Trije sinovi, razkropljeni na razne strani, razdeljeni od sovražnika, ali spojeni z uzvišeno bratovsko ljubeznijo in s svojim poslanstvom, katero nam veleva, da se moramo zbirati in boriti pod jedno zastavo. Imamo, dragi bratje, skupne namene: pridobiti si samostalnost v narodnem in političnem pogledu in gojiti zapuščeno cvetko slovanske uza- jemnosti. Bratovskemu shodu tedaj napijam iz polnega srca: „Živili naši dragi gostje Slovenci in Hrvati!“ Dr. Karlovicz je končal svoj govor z navadnim poljskim geslom „Kochajmy się!“ (Ljubimo se!) in s češkim: „Nedej me se!“ Dà, ljubimo se, kajti samo v naši uza- jemni ljubezni bode moč in poroštvo boljše bodočnosti; ne udajmo se, bratje, zbirajmo se okrog svoje drage ma- tere Slave in ne dajmo si zatirati svojih narodnih pravic.

V imenu Čehov je še ta večer govoril g. Polivka, slaveč iskreno bratovstvo med Čehi, Slovenci in Hrvati, to bratovstvo, danes tako lepo zasvedočeno, da bi ostalo vekomaj med nami in se razširilo na vse Slovane, v imenu češkega akademičnega društva pa g. Kronbauer. Velikošolec Kronbauer je v daljšem govoru omenjal naših slovenskih dijakov poudarjaje, kako je potrebno in važno za poznejšnje delovanje, da se že mlada srca združujejo. Slovenski dijaki so se začeli v zadnjem času pridno učiti češkemu jeziku. Od Čehov dobivajo češke knjige, iz ka- terih zajemajo silo, podporo in nadejo — v svoje usta- jenje. Češki dijaki hočejo posnemati svoje slovenske to- varše. Krepčajmo se tedaj, dejal je g. Kronbauer, da bo- dete vi straža jugu, kakor bodemo mi straža severu, da

si bode Slovanstvo moglo kedaj oddahnuti.“ Svojo notranjščino nam je treba poznati, svojo duševno moč nam je treba krepčati, duševno se združevati: a to je mogoče samo s tem doseči, ako se učimo jezike in prebiramo književne proizvode svojih bratov. Tako in samo v tem znamenji bodemo zmagali.

Kar je o poletji žejnemu potniku hladna studenčnica, to so bili našim dušam vsi govori, kateri so blažili naše najsvetejše in najblažje čute do Slovanov, do bratovske ljubezni. Preuzvišeni vladika Jos. J. Strossmayer pravi v svojem zahvalnem pismu do rodoljubov v Dalmaciji, ki so mu čestitali o njegovi sedemdesetletnici, da je on vedno združeval ljubezen do naroda in do Boga, in pristavlja, da Bog meri ljubezen do sebe po tem, kako kdo ljubi svoj narod. V svetem pismu, navaja vladika, je stavek, ki potrjuje njegove besede. Sveto pismo namreč pravi: kdor ne ljubi brata svojega, a de, da ljubi Boga, nima prave ljubezni. Te zlate besede pokladam na srce vsem Slovencem. Naj bi združevali ljubezen do naroda z ljubeznijo do Boga; naj bi nam bil uzor katoliški vladika Strossmayer! Ljubimo tedaj narod svoj, ljubimo brate svoje, saj sam vsemogočni stvarnik meri z našo bratovsko ljubeznijo ljubezen do samega sebe. Pod to zastavo bodimo vsi! Bratovska ljubezen se je predivno razvijala in utrjevala med nami v Pragi; temu je bila priča vsaka beseda, ki se je izgovorila v „Měšťanski besedi“. To je tudi posebno poudarjal gosp. Ivan Hribar, ko je napil zlati Pragi v slovenskem in češkem jeziku. V slovenskem jeziku je dejal govornik:

Dragi bratje!

Odpravili smo se iz slovenskih krajev v Prago, v ono Prago, katero ljubimo iz vsega srca. Prišli smo, da bi se v Pragi, v tem ognjišči češkega življenja in češke moči, z vami seznanili, da bi se seznanili z njenimi krasotami in napredkom češkega naroda. Praga je zares slovansko mesto; to smo videli na vsakem koraku svojem in to vidimo tudi zdaj. Znana nam je Praga iz opisov, iz knjig in novin. To, kar smo zvedeli o njej, budilo je simpatije naše do nje. In moram priznati, da smo v vsem presenečeni, ker tega, kar smo videli in zvedeli, nismo pričakovali. Toliko dokazov ljubezni do našega naroda; dokazov, katerih smo bili priče od meje pod Krkonoši in do tega središča češkega, je najdivnejše zasvedočevanje zavednosti češkega naroda. Verujte, da so nam solze radosti stopale v oči, ko smo videli toliko lepega bratovstva. Gore in reke nas delé, ali denašnji dan nam je pokazal, da je z duhom in srcem združeno, kar je razdvojila priroda na sever in na jug. Zahvaljujemo se glavnemu mestu kraljevine za vse naušjenje. Pri nas podajemo hleba in soli za dokaz gostoljubnosti, ali vi ste nam dali svoje srce. (Govornik sklene svoj govor v češkem jeziku.) Velecenjena gospoda! Z veliko radostjo smo gledali, kako bratovski so nas pozdravljali vaši bratje na svoji zemlji. Na vsaki postaji so nam izražala svoje simpatije društva, zbori, gospodje, gospe, dekleta, možje, stari in mladi. Češka Třebova, Choceň, Pardubice, Kolin, Češki Brod so nas sprejeli v odprto naročje, a Praga nas pritiska na svoje srce. Praga ni samo caput regni, Praga je tudi srce češkega naroda. Dovolite, da temu staroslav-

nemu mestu napijem iz globočine srca v imenu vseh nas, v imenu vsega naroda slovenskega: Vivat, crescat, floreat naša slovanska mati, naša zlata Praga!“ (Dolgo trajajoče burno ploskanje in klici: „Slava slovenskemu narodu!“ „Slava Pragi!“)

Nato stopi na oder g. Beneš iz Amerike. G. Beneš je češki Američan in je obiskal letos s svojimi američanskimi rojaki rojstno zemljo, zlasti zlato Prago, kjer so jih Čehi oberoč sprejeli. S toliko iskreno ljubeznijo in s tako polnim srcem niso še Čehi sprejeli svojih bratov. In kako bi tudi moglo biti drugače? Iz Amerike so prišli pogledat svoje sorodnike, prijatelje in znanca. G. Beneš je jemal slovo od nas in od Čehov, ker se bode tudi on skoro vrnil čez ocejan v Ameriko, kamor so že odšli njegovi tovarši. Posebno je naglašal, kako se je sam prepričal, da vežejo bratovske vezi vse Čeha, in zdaj se še Slovenci in Hrvati vežejo s Čehi! Gospoda! Z veseljem pojdem preko ocejana, ker sem videl, da se spaja, kar skupaj spada. Bratje in sestre, to je duh časa, kateri nas vodi v naših hrepenenjih. Veliki mož jugoslovanski mi je na mislih, mož, kateri goji v sebi misel o združenji Slovencev in Hrvatov. To je djakovski vladika J. J. Strossmayer. Bodi mu čast in slava! Živio Strossmayer! („Slava mu!“ „Živio!“)

Slovenski dijak Žnidaršič se je zahvalil akademskemu društvu. Zahvalil se je za požrtvovalnost, s katero Čehi pri Slovencih pospešujejo, zlasti pri mladini, učenje češkega jezika. Slovenski in hrvaški dijaki so sklenili pobratimstvo, in zdaj s slovenskimi tudi češki tovarši. Živila slovanska uzajemnost! (Burno ploskanje.)

Slovenci so ta večer pripravljali posebno ovacijo svojemu predragemu prijatelju g. Janu V. Legu. Dolgo časa smo ga ta večer pogrešali v družbi, ker je g. Jan Lego kot ud odbora za naš sprejem imel ves večer sejo. Ko se je tedaj pokazal v dvorani, ustali so s svojih stolov vsi Slovenci in ga presrečno pozdravljali s klici: „Živio!“ Velecenjenega češkega pisatelja in prvega zastopnika dejanske slovanske uzajemnosti v Čehih, g. Jana V. Lega, uzeli smo v svojo sredo in se mu zahvaljevali za brezmejno požrtvovalnost, s katero podpira našo slovensko stvar. Gosp. Jan V. Lego je, kakor piše g. F. E. v Jelinkovem „Slovanskem Sborniku“ „pravým apoštolem vzájemnosti českoslovinské“. Mož jako izobražen v slovanščini, ves goreč prijatelj mladini, izbral si je za nalogo zbirati okrog sebe mladino, vzgajati jo in ji kazati pot, kako se ji je treba izobraževati v slovanskih literaturah. Blagodejni sad takega izobraževanja si lahko preračuni vsakdo. On izpodbuja češke dijake in jih podpira v učenju slovenskega jezika; tako jih seznanja z duševnimi proizvodi slovenskega naroda. Ž njegovim prizadevanjem je mnogo slovenskih spisov preloženih v češčino, a mnogo čeških se prelaga v slovenščino. Ravnokar je gospod Jan V. Lego ustanovil v „Měšťanski besedi“ šolo, v kateri uči slovenski jezik ude „Měšťanske besede“, Sokola in druge, kateri pridejo drugo leto k nam v Ljubljano. V Pragi se je že namreč osnoval odbor za priredbo posebnega vlaka v Ljubljano. Tiste Čehi tedaj, kateri se bodo udeležili tega potovanja, uči g. Jan Lego slovenski jezik. Tako se približujemo, pravi naš prijatelj. Gosp. Jan V. Lego podpira neumorno naše

„Dramatsko društvo“, a „Slovenska Matica“ ga je za izredne zasluge, ki si jih je pridobil za njo, imenovala za častnega uda. Njegova je zasluga, da so bogati češki obrtniki že na stotine goldinarjev podarili na oltar slovenske domovine v imenu slovanske uzajemnosti. Slovenci so mu hvaležni za to plemenito, nesebično delovanje, in naš zgodovinar se bode spominjal njegovega imena v naši kulturni zgodovini z največjo častjo. Slovenski dijaki, katerim pošilja gospod Lego češke knjige, podarili so mu letos krasen album s fotografijami v znamenje globokega spoštovanja in iskrene zahvalnosti. Ta album mu je izročila posebna deputacija slovenskih dijakov, ki so potovali z našim vlakom v Prago. Poleg drugih zaslug naj še omenimo vsaj to, da g. Jan Lego pripravlja gimnaziju v Kranji lepo geološkomineraloško zbirko, katero bode podaril v namen, da jo naši profesorji dopolnjujejo in razširjajo s svojimi domačimi prirodninami. Postojina, Idrija in Pliberk itd. imajo jih mnogo. Ko bode s to zbirko gotov, poslal bode jednake zbirke gimnazijem na Štirnškem, Koroškem in Goriškem. Le tako, pravi naš Jan V. Lego, ima se negovati uzajemnost slovanska med slovanskimi rodovi. Malo je tako naudušenih Slovanov, kakor je g. Jan V. Lego; on je sicer bival tudi nekaj časa med Slovenci, in v kratkem času mu je tako jako omilil slovenski narod, da ga ljubi z vso dušo kakor svojega. Ko je tedaj gosp. Ivan Hribar nepil g. Janu V. Legu, vzdignili so se vsi navzočni in klicali: „Slava Legu!“ „Živio Legu!“ Dva Slovenca sta nato uzela slavljenca na roke in ga nosila po dvorani, a Slovenci, Čehi in Hrvati so ga srčno po-

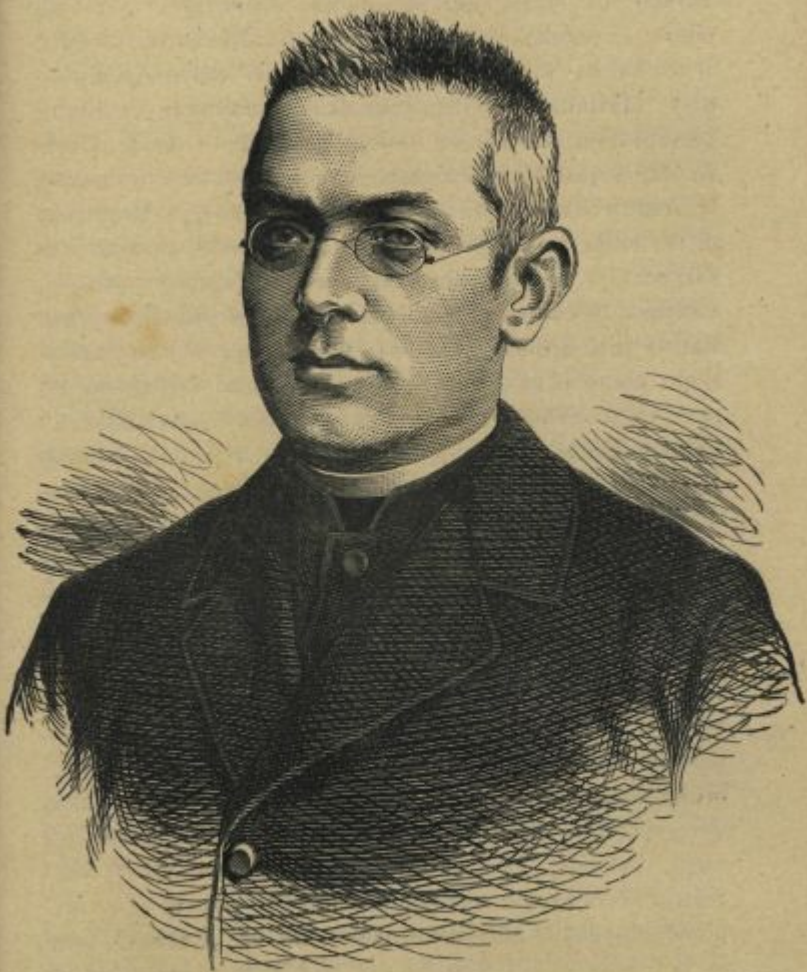
zdravljali. In tudi mi želimo iz polnega srca, naj nam milostno nebo ohrani uzornega Slovana na mnogaja ljeta!

Ko se je g. Lego zahvalil, sklene ravnatelj g. Lepař oficijalni del tega večera z naslednjim govorom: „Dragi bratje! Zemlje češke, slovenske in še druge, ki so danes pod žezlom habsburškega doma, bile so nekdaj spojene v vladikovini Metodovi. Ideja sv. Metoda je bila, da bi rasla in se širila naša uzajemnost. V njegovi vladikovini je gospodovala ravnopravnost; on je dajal Slovanom, do česar so imeli pravico, in ni jemal Nemcem, kar je bilo njihovega. Ideja Metodova, ideja jednakega prava, je ideja slovanska. Delajmo, da se uresniči v celem obsegu za vladanja Njega Veličestva cesarja Frana Josipa I., čegar rojstni dan praznujemo jutri. Naj živi naš cesar in kralj Fran Josip I., a pri njem ideja slovanska, jednako pravo vseh narodov cesarstva! Na te besede je vse navzočno občinstvo ustalo in pelo stoje cesarsko himno.

Pohod na Hradčane.

Dne 18. avgusta.

Drugi dan smo že komaj pričakovali, da izide rumeno solnce in da o vshodu božjega solnca zapustimo svoja stanovališča in da si ogledamo vse imenitnosti praške. Neka tajna moč nas je gnala v Měšťansko besedo, v kateri smo se zbirali. Měšťanska beseda je bila naše shajališče ves čas našega bivanja v Pragi. In vsi smo prišli po osmih, vsi zadovoljni in blaženi. Pa kako ne bi bili zadovoljni? Občinstvo in časnikarstvo praško nas je jako

Václav Beneš Třebizský.

iskreno sprejemalo na vseh potih, da nismo nikoli bili sami. „Pokrok“ je naš sprejem v „Měšťanski besedi“ opisal blizu tako le: „Veselo je bilo gledati, kako so se v „Měšťanski besedi“ slovenske dame družile s češkimi. Slovenski profesorji so poseli k češkim v kolo, a slovenski dijaki so si stiskali roke s češkimi. Franjevec, (Florentin Hrovat, vodja deške šole v Novem Mestu, ki je ravnokar izdal lepo knjižico: „Novomeško okrajno glavarstvo“) v prosti redovniški obleki, z belim pojasom in s čislom, okrašen s cveticami in slovensko trobojnico, stiskal je roko češki mladini in s solzami v očeh izrekal svojo uteho o zavednosti češkega naroda. Isti „Pokrok“ je o gosp. Simonu Gregorčiči pisal v številki 226: „Simon Gregorčič, kaplan na Gradišči u Gorice, miláček to národa slovinského. Ze slovinských, nyní žijících básníků jest Gregorčič největší, jeho nejvroucnější láskou k svému národu prodehnuté básně vnikají mocným účinkem i do nejnižších vrstev národa a stávají se obecným majetkem jeho. Před dvěma lety přinesly naše „Květy“ podobiznu a životopis Gregorčiče, nedavno pak podala „Zlatá Praha“ ukázky jeho výtečných plodů. — Druhý velezasloužilý muž jest profesor na odpočinku J. Trdina, nejlepší vypravovatel slovinský a otec studenstva slovinského, jenž svému národu mnohou výbornou sílu v mládeži vychoval. Nadalje je še „Pokrok“ omenil drugih ličnosti, kakor g. Ivana Hribarja, našega lista „Slovana“ in njegovih sotrudnikov, kako je namreč „Slovan“ goreč pospešnik slovanske ideje. Da bi „Pokrok“ Čehe še bolj seznanil z Gregorčičem, priobčil je v večernem izdanji, štev. 227., iz peresa Fr. Roháčka životopis Gre-

gorčičev z naslovom: „Slovinský básník Simon Gregorčič“ in prevod njegove pesmi „Soči“. Ali ne samo naši slovanski listi, tudi drugi izven Avstrije so poročali o našem krasnem bratovskem sprejemu v zlati materi Pragi. Ves časnikarski svet je pripisoval veliko važnost našemu prihodu v Prago, dobro vedoč, da se bode uzajemnost razširila tudi med druge Slovane, katerih sicer ni bilo omenjene dni v Pragi, ali kateri so gotovo z nami jednako čutili. Ni tedaj čudo, da so nas Čehi na vsakem našem koraku naudušeno pozdravljali; ni tudi manjše čudo, da so nas sovražniki opazovali in zasledovali povsod in na vsakem kraji, kjer koli smo se pokazali.

Zvedevši naši rojaki po slovenskih pokrajinah, kako iskreno prijateljstvo se je utrdilo prvi večer med Čehi in nami, poslali so nam svoje brzoglavne čestitke z Bleda, iz Pešte, Ljubljane, Gorice, Podgrada v Istri, Trsta, Ptuja in Maribora. V vseh brzoglavih se je slavila bratovska uzajemnost slovanska.

Dasi nas je bilo malo, da smo se kakor kaplja v morji izgubili v tolikem mestu kakor je Praga, ali vender smo ulili Pragi čisto drugi tip. Okrašeni na prsih s slovenskimi trobojnicami, hodili smo po mestu, po ulicah. Vsi ljudje so nas prijazno pozdravljali: „Na zdar!“ Samo malo kdo nas je zaničljivo pogledal po strani. To je bil Nemeč. Bili smo prvič in le malo časa v Pragi, toda med češkim narodom smo se čutili kakor doma.

Do poludne ob devetih krenemo iz „Měšťanske besede“ po Ferdinandovi cesti; mimo Narodnega gledališča po obrežji Veltave dospejemo po Karlovem mostu na Malo stran; po Ostruhovih ulicah jo zavijemo na kraljevski

grad. In ko tako korakamo na Hradčane, srečavali smo civilne in vojaške dostojanstvenike, ki so se peljali iz cerkve. Praznoval se je namreč ta dan tudi v Pragi kakor po vseh mestih naše države rojstni dan presvetlega cesarja in vladarja našega. Dospevši na vrh, razgrne se pod nami vsa Praga v svojem veličestvu. Reka Vltava jo deli na dva dela, ali jo zato spajajo lepi mostovi. Najlepsi so že bili opisani v „Slovanu“, kakor tudi druge znamenitosti, zato ne mislimo opisavati Prage, in naj torej navedemo samo glavne stvari, katere smo videli. Zagotovilo se nam je namreč, da bode jeden naših sopotnikov opisal vse znamenitosti praške in svoj spis priobčil v knjigah „Družbe sv. Mohorja“. Moj namen pa tudi ni v tej knjižici opisavati Prage in podajati nje zgodovine, ker bi to bilo preobširno.

Táka si tedaj, zlata Praga! Vsak kamen, na kateri smo stopili, je kos tvoje preteklosti. Ti si res češka. Nad 250.000 duš šteješ; med temi je tako ubogo malo Nemcev, da se izgube v tebi kakor kaplja vode v morji. Ti si res slovanska. Naši sopotniki so videli Dunaj, njegove prekrasne palače, kakeršnih je malo na svetu, ali zapustili so Dunaj hladnega srca; ta orjak nas je napolnjeval s spoštovanjem do človeškega napredka, ali ogreti nas ni mogel. Praga pa si je priborila naša srca; vse, kar smo videli, bilo je, kakor da bi se zamislili v davne čase slovanske zgodovine; po cerkvah in po javnih mestih je zapisana zgodovina češkega naroda. Kako v kratkem času smo se seznanili s preteklostjo češkega naroda, ž njegovo usodo na Češkem. In imeli smo tudi izvrstnega tolmača g. Ekerta, ki nam je bil ves čas našega bi-

vanja v Pragi zvest voditelj na vseh sprehodih, opozarjajoč nas na vse znamenitosti. Mož je globok znalec češke zgodovine.

Najznamenitejši del zlate Prage so Hradčany. Tu je neki 440 sob. Na Hradčanih je stolna cerkev sv. Vida, v gotškem zlogu, in cerkev Sv. Jurija. V stolni cerkvi počiva Sv. Sigismund; tu so grobni spomeniki Bretislava II. in Bořivoja II., kraljev Otakarja I. in II., Rudolfa I., Sv. Janeza Nepomuka; tu se hrani meč sv. Štefana in sv. Václava in krona čeških kraljev. Zarad pretesnega prostora ni nam seveda moči naštetih vseh znamenitosti, naj še torej vsaj navedemo najkrasnejše dvorane v kraljevskem gradu. Španska dvorana je jedna največjih na kontinentu; v nji gori 2300 sveč, meri pa 1035 \square m; sezidana je bila za Rudolfa II. Tu so tudi bili dvorni plesi. Gospodje pevci ljubljanske čitalnice so stopili v sredo in zapeli „Lepo našo domovino“. Kaj lepo se je razlegala po dvorani, da se je slugi kraljevskega grada, ki nam je razkazoval dvorane, jelo tajati srcé, ko je izza dolgo dolgo let spet slišal slovensko petje. Mož, rojen Slovenec, že se je postaral, in še od tistega časa, ko je zapustil domovino, ni več slišal slovenskega petja. V dvorani za kronanje so zapeli: „Otok bleški.“ Potem smo si ogledali nemško dvorano in še ostale, kakor tudi tisto, iz katere sta bila skoz okno l. 1618. vržena Martinic in Slavata 16 metrov globoko. Kakor znano, pala sta na gnojišče in sta zdrava odnesla pete.

Ogledavši si še Belveder, krenili smo čez Brusko in po železnem mostiči mimo Rudolfinu v svoja stanovišča ali pa obedovat v gostilne.

Preveč smo bili utrujeni od mnoge hoje, tako da popoludan nismo mislili nikamor več iti, ampak smo se razkropili po mestu vsak po svojem potu. Nekateri naših sopotnikov so že prvi dan obiskavali lepe praške prodajalnice, da bi kupili kak spominek svojim doma. Tudi naši kmetje so to priliko porabili. Jeden njih — star kmet — okrašen s slovensko trobojnico, stopi v prodajalnico češkega trgovca, in komaj da se pokaže v prodajalnici, pozdravijo ga komiji s prijaznimi besedami: „Živili bratje Slovenci!“ Povsod nas tako prijazno sprejemajo, pripovedoval nam je potem naš sopotnik, oh, kako je to dobro ljudstvo; imajo nas radi, da jim mi te iskrene ljubezni ne moremo nikoli vrniti.

Dan se je polagoma nagibal h koncu, in mi smo spet mislili na to, da se moramo zbirati. Zvečer smo se imeli sniti v „Měšťanski besedi.“ Ali ker je ta večer bila v narodnem gledališči slavnostna predstava na čast rojstnega dne presvetlega cesarja, šli so nekateri naših sopotnikov najprej v gledališče in še le po gledališči v „Měšťansko besedo.“ Zarad tega ni še ta dan mogla biti predstava v češkem gledališči na čast Slovincem in Hrvatom. Oblekši si tedaj črno obleko in ovivši si vrat z belim „hrvatom“ (kravata je postala iz Hrvata); zavrgši vsaj za nekaj trenutkov s prs slovensko trobojnico, pohitimo tudi mi v gledališče. Dà, trobojnico smo morali utakniti v žep in smo se morali kot nepoznani ljudje „incognito“ pokazati v gledališči. To je želel češke kraljevine cesarski namestnik baron Kraus, ki je rekel, ako se ta večer naredi kaka ovacija Jugoslovanom, da zapusti gledališče! Torej ako bi kdo lojalnim in zvestim Slovincem

zaupil na rojstni dan njihovega cesarja: „Živio“, pokazal bi s tem toliko nelojalnosti, da bi cesarski namestnik moral zapustiti gledališče. In zato, da nas ne bi nikdo spoznal, šli smo brez vsega znamenja v gledališče veseleč se, da se bomo vsaj drug dan, to je v sredo, smeli v njem pokazati kot Slovenci.

Ostali naši sopotniki pa so koj zvečer šli v „Měšťansko besedo.“ V „Měšťanski besedi“ je koncertovala na čast Slovincem civilna kapela g. Novaka „Obrazy české hudby nejnovější doby“ od samega kapelnika, ki je v to skladbo uplel razne motive čeških skladateljev Smetane, Dvořáka, Hřimala, Blodka, Šeborja in dr. Konečno je Novakova godba igrala „Po jezeru“.

Pri ustopu v dvorano je zaigrala godba „Naprej“, ki se je moral nekolikokrat ponavljati. Ta večer je tudi zato važen, ker je to prvič, kar so nastopili slovenski pevci v Pragi. Prvič je bilo, da so slišali Čehi naše vrle pevce, ki so s svojimi glasovi kar očarali češko občinstvo. Peli so pesmi: „Domovina, mili kraj“, „Pozdravljam te, gorenjska stran,“ „Pod oknom“, „Napoleon reče“, „Tam stoji Ljubljana“. Pevovodja naših pevcev g. V. Valenta je nato nagovoril češke pevce, kazaje na umetniško višino čeških napevov. V imenu „Kitare“ in „Hlahola“, prvega češkega pevskega društva, se je zahvalil g. Ryba.

Ta večer je veljal samo češkemu in slovenskemu petju. Slovenski pevci so napravili ovacijo češkemu skladatelju Rozkošnemu, čegar „Popelka“ se je ravno ta večer pela v gledališči. Ko je namreč godba igrala jedno njegovih skladeb in ko so pevci „Kitare“ zapeli: „Kvete

rúže, kvete,“ ustali so vsi pevci, slovenski in češki, in zapeli g. Rozkošnemu: Mnogaja ljeta!

V mestni zbornici kraljevskega glavnega mesta Prage.

V sredo, dne 19. avgusta.

Zbravši se po osmih zjutraj v „Měšťanski besedi“, kjer nas je že pričakoval češki odbor, napotili smo se in corpore po Prokopih in po Železni ulici v mestno zbornico kraljevskega glavnega mesta Prage, kjer je že bil napovedan naš prihod. V vestibulu so nas čakali udje mestne zbornice, ki so nas pozdravili z naudušenimi klici: „Živio!“ in „Slava!“ in so nas proveli do predsedništva. Tukaj nas je pričakoval župan gosp. dr. T. Černý in nas odvel v primatorsko dvorano, kjer nas je pozdravil v imenu mesta z naslednjimi besedami, polnimi domovinskega ognja in srčne ljubezni do nas. Gosp. dr. T. Černý je mož v najboljših letih; bil je z nami celo prijazen in postrežljiv, goreč Slovan z dušo in telesom, kar je kot župan zasvedočil o vsaki priliki. Pozdravil nas je tedaj s temi presrčnimi besedami:

Velecenjeni bratje!

Iz daljnjih krajev svoje domovine, od obale sinjega jadranskega morja prihajate obiskat našo kraljevsko češko Prago, da si razven drugih znamenitosti ogledate tudi naš monumentalni hram Muz, tisti tempelj Muz, ki si ga je naš narod postavil sam s svojo pridnostjo in s svojo požrtvovalnostjo. Meni je v čast pozdraviti Vas, bratje,

v ti zgodovinski zgradi, staroslavni zbornici, katera je bila priča tolikih veselih dogodkov našega naroda in ob enem žal tudi mnogih nezdod, katerih je brezštevilno zadelo naš narod. In vse te nezdode smo mi moški prenašali.

Vi ste, dragi bratje, kakor mi, najdalje postavljeni na mejo tujih narodov. Mi, kakor vi, moramo zmeraj stati na straži in se boriti neprenehoma v trdem boji za svoj obstoj, za ohranitev svojega materinskega jezika in za obrambo vsake pedi naše zemlje. Zatorej se ni čuditi, da se z uzajemno ljubeznijo drug drugega oklepamo kot pravi bratje, da skupno čutimo vse jade in veselje, katero nas dohiti, in da je vsa naša borba samo za ohranitev naše narodne samostalnosti. Jaz vam želim, bratje, popolno in skorajšnjo dosego vseh vaših teženj in namenov in Vas vse pozdravljam najsrčneje v imenu kraljevske Prage, zagotavlja Vas naše bratovske, prave slovanske ljubezni.

Županove iskrene besede so jako ganile vse Slovence in Hrvate, da so se mu vsi zaporedoma poklonili in se mu zahvalili z gromovitimi klici: „Slava zlati Pragi!“ in „Živio župan dr. Černý!“ za tako krasne besede, s katerimi nam je zasvedočil svojo slovansko ljubezen. Gotovo je ta trenotek v mestni zbornici bil jeden najlepših našega bivanja v zlati Pragi, da se ga bodemo vsi vedno najrajši spominjali.

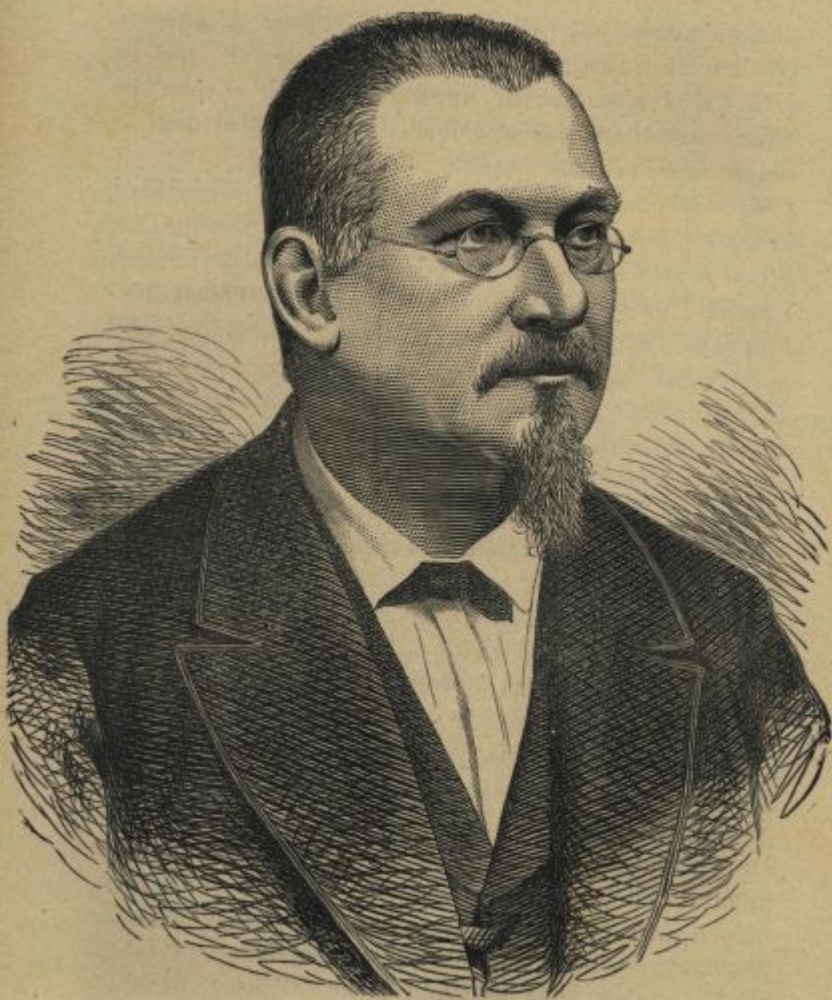
Ko se je naudušenje nekoliko utišilo, zahvalil se je mestni odbornik ljubljanski, g. Ivan Hribar z ginjenim glasom tako le:

Velecenjeni gospod župan!

Zahvaljujemo se Vam, velecenjeni gospod župan kraljevske, zlate in slovanske Prage za sijajni, bratovski sprejem, kateri ste nam priredili v tem glavnem mestu slavne češke kraljevine, da nam ne bode nikoli izginil iz naših src. Ta lepa, zlata, slovanska Praga je v naj-novejšem času postala Meka vseh Slovanov, kateri so Vas, bratje, prišli obiskat iz vseh slovanskih pokrajin v Avstriji, z Ogrskega, Hrvaškega, Poljskega, dà še celo iz prekoocejanskih dežel daljnje Amerike, da bi se razveselili na vašem zvestem slovanskem srci, katero bije z jednako ljubeznijo za vse slovanske rodove, veseleč se njih uspehov in tožeč o njihovi nesreči. Mi Slovenci, kateri smo v Avstriji najdalje na jug postavljeni, borimo se neprenehoma, da bi si ohranili svojo narodnost. Tudi mi smo se ravno tako kakor vi prebudili iz teškega spanja na isti čudoviti način, po vzgledu, kateri ste nam vi dali, in mi se nadejamo, da končno dosežemo pripoznanje naših pravičnih prizadevanj. Prišli smo v vašo Prago, katero pravljica iz starodavnih časov imenuje „Zlato Prago“, o kateri vsi slovanski rodovi govoré le s spoštljivostjo, da bi videli spomenik, kateri si je sezidal vaš narod o svoji požrtvovalnosti. V imenu Slovencev in Hrvatov se vam, velecenjeni gospod župan, presrčno zahvaljujem za sijajni sprejem, želim češkemu narodu najboljšega uspeha in vam kličem iz globine srca gromoviti „Živila zlata Praga in njen župan!“

„Živila Praga!“ in „Slava g. Černemu!“ . Nato je g. župan koj vprašal slovenski odbor, kje je g. Simon Gregorčič. Naš pesnik je stal čisto v zadnji vrsti, za-

torej je pisatelj teh vrstic peljal g. župana k našemu pesniku ter mu ga predstavil. „Jako me veseli,“ dejal je g. dr. Černý, „da Vas tudi osebno vidim, ko so mi Vaše krasne pojezije že znane“. Oba si stisneta roke in g. S. Gregorčič se prijazno pokloni. Predstavili smo še g. županu ostale naše sopotnike, potem pa smo si ogledali dvorane starodavne praške zbornice. Vodil nas je sam župan s svojimi svetovalci; pridružil se nam je tudi za tolmača mestni tajnik gosp. dr. Malý. V krasni dvorani, kjer imajo praški mestni očetje seje, naredili so naši pevci srčno ovacijo gosp. županu. Zapeli so mu namreč na čast pesem „Otok bleški.“ Iz te dvorane smo prišli v staro dvorano, kjer so nekdanj bile seje. Tudi tukaj so zapeli slovenski pevci „V gorenjsko oziram se skalnato stran.“ Oba gospoda, dr. Černý in dr. Malý, razkazala sta nam še vse ostale dvorane, in naposled, ko smo zapuščali dvorano, videli smo še znano astronomsko uro. Jedna najkrasnejših palač v Pragi je stara mestna zbornica, prenovljena od 1840—1848 povsema v gotskem slogu. Ta zbornica ima slovečo astronomsko uro, katero je naredil l. 1490. magister Hanuš. Mnogo in mnogo let je bila zapuščena, dokler je v najnovejšem času niso popravili. Na nji so zaznamenovane ure od 1—24. Prva ura začenja s solničnim zahodom. Kaže razven tega meseca in dneve, mene meseca in še druge astronomske prikazni. Ko odbije ura, odprejo se obe okni, in se prikaže dvanajst apoštolov, zaporedoma stopajoč eden za drugim po hodniku okoli oken. Na jedni strani ure stoji smrt in zvoneč kima nekemu človeku, ki poleg nje stoji. Pravljica pravi, da je to neki Žid, kateri bi se rad z

Vojta Náprstek.

vrečo denarjev odkupil, ali ne more. Vrhu kazalcev je postavljen petelin, ki po vsaki uri zapoje. Po tem se vidi, da je ta ura redka umetnina. — Kot spomin na obisk mestne zbornice smo dobili knjižico: „Průvodce po radnici staroměstské.“

Pri odličnem domoljubu g. V. Náprstku.

V sredo, dne 19. avgusta.

Potem smo šli v Tinsko in rusko cerkev; odtod pa v Rudolfinum. Rudolfinum je lepa nova zgradba, v kateri je konzervatorij, glasbena višja šola, slikarska šola z galerijo slik. Tu nam je sam prof. Josip Foerster, brat našega Antona Foersterja, prvi češki organist, igral nekoliko slovanskih melodij na velikanske orglje. Gospoda prof. Josipa Foersterja tiste dni ni bilo v Pragi, in je zategadelj nalašč prišel v Prago, da bi nas s tem počastil.

Po dvanajsti uri krenemo iz Rudolfina v obrtni muzej v hiši „U Halánkû.“ Na muzeji so vihrale češke zastave, a spodaj pri vratih nas je pričakoval jeden najodličnejših domoljubov čeških, gospod Vojta Náprstek s svojo ljubeznjivo soprogo. Oba sta nas presrčno sprejela in nas odvela v muzejske dvorane, kjer smo si vse stvari natanko ogledali. Po vseh sobah so bile domoljubne dame američanskega kluba, katere so tu vsak dan in razkazujejo ljubeznjivo obiskovalcem muzeja vse znamenitosti. Vse so še prav mlade in zgol iz čistega domoljubja do češkega naroda posvečujejo svoj čas dobri stvari. Má uctá, pánové Slovenci! Na zdar, drazi bratři! S tem

prijaznimi besedami so nas pozdravljale v svojih oddelkih, in solze radosti so jim trepetale v bistrih očeh videč pred seboj teško pričakovane brate. Sicer pa so mirno, brez hrupa in ponižno opravljale svojo službo v svesti si velikega in važnega poklica svojega. Zadnja soba, katero smo obiskali, je bila muzejska čitalnica. Bogata knjižnica je vsakemu o vsakem času v rabo. V čitalnici nas je že pričakovala gospa Náprstková. Pogostila nas je s pravimi češkimi „kolači“, a gospod V. Náprstek s pravo „mélničino“. Za preljubezni vi pozdrav se je zahvalil g. Ivan Hribar. Nato so zapeli pevci nekoliko slovenskih pesmi, katere so se tako jako prikupile uzorni Čehinji, da je naprosila naše pevce, da ji prepise omenjenih pesmi pošljejo v Prago, da se jih bodo tudi Čehi naučili peti.

Prijazne hiše Náprstkove nismo mogli zabiti ves čas svojega bivanja v Pragi. Do solz so ganili vsi ti prizori bratovske sreče, in gospa Náprstková si je ves čas od veselja otirala solze. Rekla je, da je vse češko, kar nam daje: češke kolače in melniško vino dajejo Čehi vsakemu gostu po staročeškem običaji. V ti hiši je brezmejna gostoljubnost, kdor koli pride in obiše muzej, vsakemu se postreže z jednako ljubeznjivostjo. In takih gostov ima Náprstková hiša vsak dan dosti, in čim več jih je, bolj sta zadovoljna in srečnejša sta gospodar in gospodinja. Slovenci in Hrvati ne bodo te rodovine nikoli zabili. Še drug dan, ko je bil odbor za priredbo vlaka pri županu dr. Černem, pozdravili smo iz mestne zbornice po telefonu g. Náprstka in njegovo soprogo, in ona odgovorila sta nam in nas povabila, kedaj da spet pridemo. In obiskali

smo spet Náprstkov muzej, od koder smo si uzeli s seboj najlepše spomine. Torej Bog živi, ohrani in blagoslovi to uzorno slovansko rodovino!

One Slovence, kateri so dne 19. avgusta obiskali Náprstkov muzej in se niso mogli načuditi zlatemu rodoljubju Náprstkov rodovine, bode gotovo zanimalo zvedeti, da bode prekrasna in draga zbirka Náprstkova v kratkem času dobila svoje stanovanje. Umrli mati sedanjega lastnika hiši „U Halánkú“, gospa Ana Náprstková (bila je tudi uzorna mati slovanskih dijakov, študujočih v Pragi; izmed južnih Slovanov je zlasti mnogim hrvaškim dijakom, ki so se prejšnje čase, dokler še niso imeli vseučilišča v Zagrebu, učili na praškem vseučilišči, bila tolažljiva podpornica) določila je že v svoji oporoki, da se ima v ta namen sezidati hiša „U Černého orla“ na Poříči v Pragi, a nje sin Vojta spoznavši, da bi ti prostori ne zadoščali primernemu in dostojnemu umeščenju cele zbirke, odločil se je sezidati na svoje troške posebno poslopje. In stavba tega poslopja se je začela dne 30. avgusta. Rodoljubi češki so sicer želeli, da bi se bil temeljni kamen temu v kulturni zgodovini češkega naroda tako znamenitemu posloppju slovesno položil, a požrtvovalni gospod Vojta Náprstek je to odbil. In tako se je položil temeljni kamen obrtnemu muzeju na Betlémskem náměstí le v navzočnosti Náprstkov rodovine in delavcev. Prvo lopato prsti je vzdignil dr. Rieger v imenu češkega naroda, drugo župan dr. T. Černý v imenu mesta Prage in tretjo Vojta Náprstek v imenu svoje rodovine in na tujem živečih Čehov. Tako je bila cela slovesnost končana, in poslopje se je

začelo zidati; poslopje, katero je posvetila češkemu narodu požrtvovalnost in rodoljubnost jednega člana njegovega. Kaj to pomeni, spozna lahko vsak, ki ve, da drugje jednaka poslopja zidajo države.

Banket na čast slovenskemu pisatelju Matiji Majarju Ziljskemu.

V sredo, dne 19. avgusta.

Še ko smo se peljali v Prago, izprožil je nekje na potu med Dunajem in Brnom g. Ivan Hribar lepo misel, da ne smemo, ko pridemo v zlato Prago, zabiti svojega dragega rojaka in zaslužnega pisatelja preč. g. Matije Majarja Ziljskega. Rekel je tedaj, da povabimo blagega rojaka k sebi in da mu napravimo banket na čast.

Koj prve dni našega bivanja v Pragi sta obiskala dva Slovenca, Ivan Hribar in pisatelj tega spisa, našega zaslužnega rojaka, ki živi v Pragi samo o podpori svojih čeških prijateljev. Matija Majar stanuje v Šolskih ulicah v niski hišici, kjer ima samo jedno prav majhno sobico v stanovanje. V ti sobici ima samo posteljo, prav navadno leseno mizo, jedno staro omaro in dva tri stara stola. V sobico se pride skoz majhno kuhinjo, kjer mu kuha stara Čehinja. Ves ganen, da sva ga obiskala, popraševal je naju o našem slovstvu, in tako smo se pogovarjali precej časa. Veselilo ga je močno, da sva ga obiskala, in ko sva ga povabila na banket, rekel je, da bode vedno med nami, ali da se ga zarad bolnih oči

ne more udeležiti. „Poročite mojim dragim rojakom,“ dejal je, „da bodem v duhu vedno med njimi in da bodem vedno služil slovanski ideji, katero sem širil ves čas svojega življenja.“ Gospod Matija Majar se v Pragi prav dobro počuti med svojimi Slovani. Potreb res da nima nobenih, in to, kar ima, je za življenje dovolj. Jedino to ga žalosti, da ne more sam brati, zato si mora vselej, kader je kaj zanimivega v časnikih, naprositi človeka, da mu jih prebira. Sicer pa je še krepak in zdrav.

Matija Majar je jel že leta 1846. politično delovati kot kapelan celovške stolne cerkve. Znana peticija slovenska l. 1848., osem članov obsegajoča, njegovo je delo. Razven tega je vse svoje življenje posvetil literarnemu delovanju. Vse svoje življenje je posvetil slovanski ideji, katera mu je bila voditeljica. Takrat tedaj, ko še mnogi naših rojakov ni pojml slovanske ideje, bil je on jedini in najbolj goreč apoštol njen. Njegov idejal je bilo, da bi se vsi Slovani približavali. V ta namen je izdaval „Slavjana“ in slovnico, v kateri je učil, kak uzajemni jezik bi morali pisati. Najprvo je namerjal doseči zblizevanje jezika slovenskega z jezikom srbskohrvaškim. Ideja sama je velike hvale in slave vredna; pospeševala je znatno slovansko uzajemnost. Seveda pot, po kateri je to Majar želel doseči, ni bila prava. Žal, da pri svojem plemenitem, nesebičnem delovanju ni mislil na se in na svoje stare dni. Starcu so jele oči temneti. Brez podpore doma, da ne bi mogel pri nas živeti, odšel je v slovansko Prago, kjer so ga bratje Čehi gostoljubno sprejeli in ga preskrbeli za bodočnost. V Pragi tudi išče

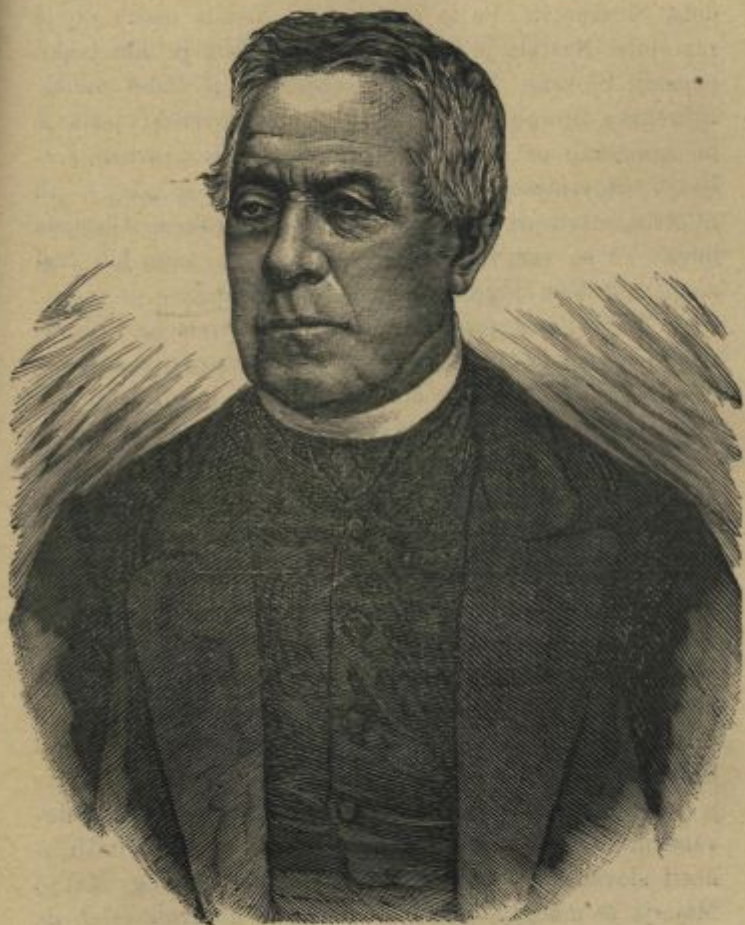
zdravila in pomoči svojim bolnim očem; zdravi ga znani češki okulist dr. Schoebel. Matija Majar je tudi mogel iti na Dunaj, kamor je imel bliže, ali on je rekel, da hoče živeti, umreti in počivati v slovanski zemlji.

Ob dveh popoldne se je začel banket v hotelu pri „Saskem dvoru“. Na ta banket so bili povabljeni odborniki praškega pozdravnega odbora in zastopniki češkega časnikarstva, zlasti teh listov: „Narodnih Listov“, „Pokroka“ in „Politik“. V lepi dvorani nas je bilo nad sto banketovcev. Sam Matija Majar ni mogel priti zaradi bolnih oči, dasi je posebna deputacija šla z vozom ponj. Ti deputaciji je zagotavljal, da se nas veseli in da je vedno v duhu med nami, in ji je izročil pismo, v katerem se je zahvalil za toliko čast. Četudi je toliko dane slep, vendar ga je pisal sam s svojo roko; in zato to pismo hranimo kot dragocenost.

Prvi je poprijel za besedo preč. g. župnik J. Modic in je nazdravil slavljenču:

Dragi bratje Čehi, Hrvati in preljubi rojaki moji Slovenci! ki zastopate vso milo našo Slovenijo. Tisoč dolgih in še več let je preteklo, odkar sta prišla solunska brata sv. Ciril in Metod med Slovane. Sveta brata sta dve svetli zvezdi na obzorji slovanskem. Za Bogom sta onadva največja dobrotnika vsemu Slovanstvu. Donesla sta Slovanom dve dobroti: sv. vero Kristovo in sladko materino besedo pri očitni službi božji.

Zdaj se je začel za Slovane čas napredka in prosvete. Slovanska liturgija se je veselo glasila po božjih hramovih. Sloveni so bili veseli slišati velika čuda božja v svojem materinem jeziku, piše ruski letopisec, stari

Matija Majar Ziljski.

Nestor. Sloveni so bili jedini, zložni, srečni. Bila je zlata doba Slovenstva. Pa le kratek čas. Nemila usoda jih je razcepila. Nastala je nezloga; neprijateljem je bilo lahko pogaziti Slovane. Posebno Slovincem se je slabo godilo. Slovenska liturgija se je odstranila; slovenski jezik je bil zaničevan ne samo v cerkvi, nego tudi v javnem življenji. Slovenija je točila gorke solze, in še zdaj si jih ni otrla, zlasti pri nas na Štirnem in Koroškem. Gospoda moja! To so vam bili tožni časi! To so vam bili časi zloglasnih Vihingov, duhovnih in svetnih.

Toda Hrvat pravi: Svaka sila do vremena. Slovanom je prisijalo milejše solnce, toplejši veter jim pripiha. Ustali so novi apoštoli slovanske ideje in uzajemnosti. Ustali so buditelji slovanskih narodnosti. V Čehih Jungmann, Šafařík, Palacký; v Hrvatih slavni Gaj in v Slovincih: Na Kranjskem Vodnik, Preširen, Bleiweis; na Koroškem Jarnik, na Štirnem nepozabljivi škof Slomšek. Slomšek je za probujenje Slovincov ne samo na Štirnem, nego tudi na Kranjskem, Koroškem, sploh po vsem Slovenskem toliko storil, da zasluđuje biti imenovan drugi Metod slovenski. In na strani slavnega Slomška je vedno deloval naš slavljeneec g. Matija Majar Ziljski. On je bil ljubljeneec Slomškov. Z besedo in pismom je budil Slovence kličoč jih, naj ustanejo iz dolgega spanja. Majar je jeden najvrednejših in najzaslužnejših buditeljev slovenskih. On je ogromno veliko storil za idejo uzajemnosti slovanske. Bog živi, ohrani in blagoslovi g. Matijo Majarja še mnogaja ljeta! — Ko je še govornik želel, da bi slavljeneec skoro ozdravel, sprejeli so navzočni banketovci zdravico jako nauđušeno kličoč: Bog živi Ma-

jarja! a pevci ljubljanske čitalnice so zapeli „Mnogaja ljeta!“

Nato je pisatelj teh vrstic prebral slavljenčevo pismo, v katerem svojim rojakom izreka hvalo za ovacijo. Pismo slove:

Slavnostnemu odboru!

Lepo se zahvaljujem za čast, da ste me povabili na svečanost. Oprostite, da ne morem priti; ali jednako se z vami veselim in radujem. Celo življenje svoje sem se trudil, v vseh svojih spisih in knjigah, katere sem na svetlo dal, da bi se slovanski jeziki približevali in da bi se slovanska plemena bližje spoznala. To se zdaj godi in me neizrečeno veseli, zato: Slava Bogu na nebu in mir ljudem na zemlji, kateri so dobrega srca! Na zdar in slava Vam, panové vlastenci Čechové, in vam, domorodni Slovenci!

V zlati Pragi, dne 18. avgusta 1885.

Matija Majar Ziljski, s. r.

To pismo je pisal Majar sam s svojo roko bolj po pameti in tipajoč, ker se vidi na papirji, kako se vrste križajo in so nekatere besede daleč na razen; vendar so vse besede jako čitljive. Pismo svojega slavnega rojaka so si ogledavali vsi navzočni Slovani z veliko spoštljivostjo.

Potem je Anton Trstenjak napil češkemu časnikarstvu blizu tako le:

Velecenjena gospoda!

Jako tožne čase je preživel slovenski narod, čase, v katerih bi bil vsak drugi narod poginil. Nismo se v šolah smeli oglašati slovenski in tudi ponašati se nismo

smeli s svojim slovenskim imenom. Tlačeni, zatirani in zaničevani smo preživelii tudi to dobo. Tudi nam je napačila zora, doba probujenja, začeli smo se zavedati sebe, svojega Slovanstva, čemu je najlepša priča. naš prihod v Prago, ko si podajemo roke z vami Slovani in si tako utrjujemo uzajemnost. Tukaj smo danes zbrani zastopniki raznih slovanskih plemen, Slovenci, Hrvati in Čehi, kateri se čutimo vsi ude velike slovanske rodovine. In komu se imamo zahvaliti za to probujenje?

Dragi bratje! Velemoči so, katere s človeštva odtrgavajo sužnji jarem; velemoči so, katere brez prelivanja drage človeške krvi osvobajajo narode. Te velemoči niso mnogoštevilne, mogočne armade, in vender imajo prvo mesto v kulturni zgodovini. Ta velemoč je časnikarstvo. Časnikarstvo je pri nas Slovencih (Novice) odgojilo hrabre junake, kateri so po vseh slovenskih pokrajinah budili slovenski narod; ono nam je prižgalo prvo luč naše slovanske zavednosti. V naši sredi imamo danes tudi zastopnike češkega časnikarstva, katero s svojo važnostjo in izobraženostjo more tekmovati z vsemi narodi v Evropi. Češko časnikarstvo ima z nami jednake namene: širi spoznavanje slovanskih narodov, širi blažilne ideje, s katerimi preporaja društveno življenje. Blagor domovine, blagor vsega Slovanstva, bratovska uzajemnost vseh Slovanov, te zlate besede so zapisane že od nekđaj na neomadeževanih zastavah češkega časnikarstva. Torej naj živijo zastopniki češkega časnikarstva, naj živi veliki češki narod! (Gromovito ploskanje.) Slovenski pevci so spet zapeli pesem.

Od vseh strani naudušeno pozdravljan, poprime za besedo gosp. Ekert:

Dragi bratje, Slovenci in Hrvati!

Včeraj in danes ste gledali momente naše velikosti in naše velike zgodovine. Videli ste grobova Otakarja in Karla IV., dvorane kraljevskega grada, priče najimenitnejših trenutkov naše zgodovine. Toda vi ste tudi videli spomenike naše nesreče: beli zvonik, staromestni trg in stolp na mostu. Dragi bratje! Čehi smo bili nekdanj velik narod, ali umirali smo polagoma stoletja in stoletja, dokler nas spet ni literatura obudila in oživila. Iz naše srede so se rodili Dobrovský, Kramerius, Jungmann in Palacký. Ti so privedli naš narod do luči. Spet živimo in smo si v svesti, da imamo rešiti veliko nalogo. Naša usoda, bila je tudi vaša. Tudi vas je osvobodila literatura. Naši narodi se boré z orožjem uma. Ni še dolgo temu, da se nismo še nič poznali. To mora in bode tudi postalo drugače. Vsi imamo jednake namene, zato gojimo slovenskočeško pobratimstvo. Ganljivo slavnost slavite danes; hvaležno se spominjate velikih zaslug svojega velikega domoljuba Matije Majarja. Bodite torej prepričani, da se tudi mi z vsem srcem udeležujemo vaše slavnosti. Živili slovenski pisatelji! (Burno odobravanje.)

Za g. Ekertom ustane g. Ivan Hribar in napije slovanski domovini, slikajoč v prelepih besedah njeno krasoto.

Dragi bratje!

Od Črne Gore do Urala (tako je začel govoriti govornik) — od Balkana do Triglava odmeva slovanska beseda, prebiva narod slovanski, prepevajoč naše pešmi.

Krasna je naša slovenska domovina, krasna je češka domovina. Krasna so tudi domovja vseh ostalih slovanskih rodov. Krasna je in velika skupna naša slovanska domovina; tako velika, da bi pet dni potrebovali, ako bi jo hoteli z brozovlakom preleteti. Tako velika, da skoro solnce na nji ne zahaja! Čehi, Hrvati in Slovenci smo se sešli tukaj, da utrdimo bratovsko vez, da si sežemo v roke za uzajemnost, da bi se bolj na tanko spoznali. Ti trije narodi so se prvi bojevali za slovansko idejo. Zategadelj naj dvignem čašo z vročo željo, da nam Bog poživi veliko našo domovino! Naj jedna pesem doni od Črne Gore do Urala, od Balkana do Triglava! (Výborně! Živili! Na zdar! Naši pevcí so zapeli: Živi, živi, živi!)

Od Slovencev in Hrvatov z nepopisnim in dolgo trajajočim naudušenjem pozdravljan, začne govoriti gosp. Jan. V. Lego. Gospod Lego govori izvrstno čisto slovenski, in mi podajemo ves njegov govor. Dejal je tedaj:

Prvikrat je, da slovenski narod pošilja češkemu narodu svoje najboljše sinove v slavnem poslanstvu. Pomena tega velikega odlikovanja smo si mi Čehi dobro v svesti, in tudi dobro vemo, kaj je uzrok temu odlikovanju: bratovska ljubezen je, katera vas k nam pelje. — Slavni dnevi so se pričeli slovenskemu in češkemu narodu. Dva brata sta se našla, brata po krvi in misli. Brat obiskuje brata prvikrat po tisočih letih, in kako je bil od njega sprejet in o čemer se obadva pogovarjata, velevažno je za prihodnjost obeh. Pogovarjata se tudi „o udovi tožni, zapuščeni, materi toliko sirot, ki bol pozna le, nič dobrot,“ pogovarjata se tudi o moči ljubezni in kako je tudi obadvema ravno zdaj največ po-

treba, da se bratovski podpirata in si zvesto pomagata. Srca češkega naroda so vam odprta; pogledjte vanje in videli boste slovansko ljubezen! To slovansko ljubezen prejmite od nas, vzemite jo s seboj domu in razsejajte jo po vseh deželah svoje lepe domovine v srca mladih in starih in povejte vsem, da slovenski narod ni zapuščen narod, ampak da ste mu v Čehih našli brate, drage brate, kakeršnih nima nobeden narod tega sveta. Živila slovanska ljubezen! (Burni, dolgo trajajoči klici: Živili!)

Naslednji govornik je bil profesor Žnidaršič v Sarajevu. Napil je duhovščini:

Velecenjena gospoda!

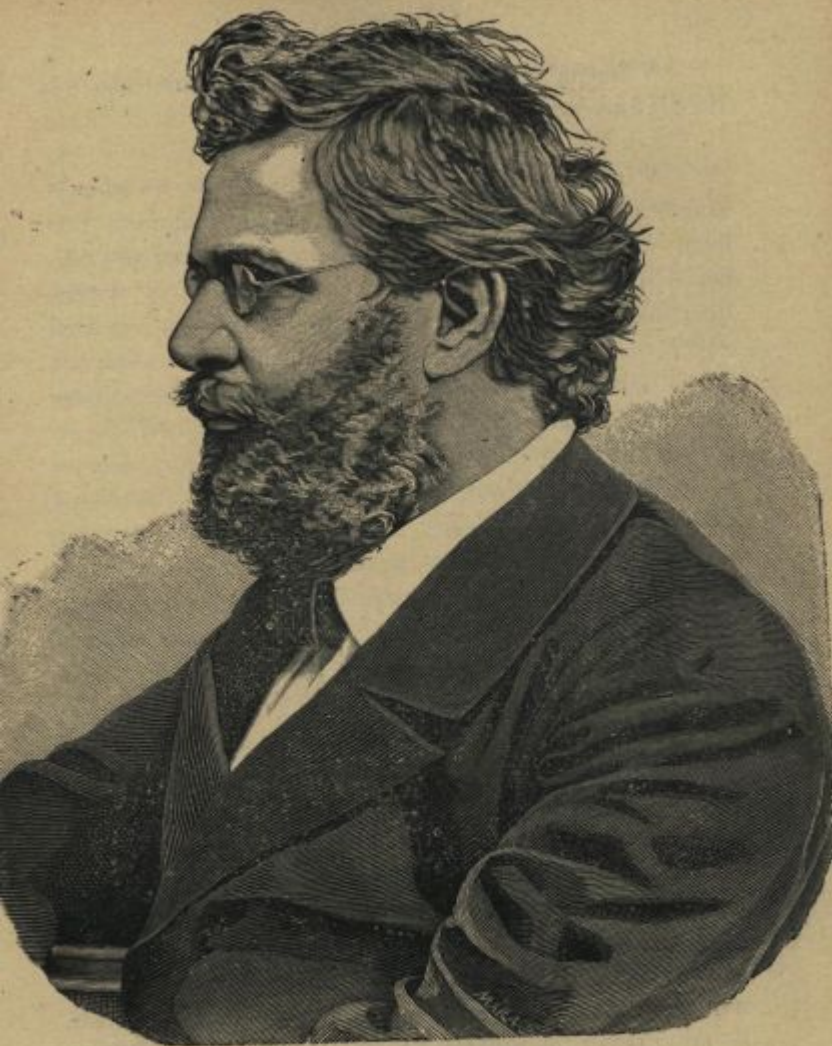
Podstava Slovenstvu je krščanstvo, kajti ž njim smo dobili ne le luč vere, ampak tudi temelj slovenski omiki — pismo cirilsko, katero sta nam prinesla sveta slovanska blagovestnika Ciril in Metod in v katerem se nam je ohranil neprecenljivi zaklad — staroslovenščina; saj je ona podstava slovanskemu jezikoslovstvu. Krščanstvo ima za nas še drug pomen. Ono je nepremagljiv jez tistemu nevarnemu lažiliberalizmu, kateri so nam hoteli usiliti Nemci ter nam ga še vedno usiljuje. Propovedniki krščanstva, naši slovenski duhovniki, ubranili so, da nas ni preplaval pogubni ta liberalizem. Zašluga njihova v tem oziru je velika, ali ni jedina. —

Posnemajoč vzgled drugih naprednejših bratov Slovanov, posebno premilih bratov Čehov, stopili smo tudi mi Slovenci na kulturno polje. Polje to je široko in ima mogo delov, katerih vsak drugi sad donaša. Tu se zbira narodno blago, tam se razvija literatura znanstvena in

lepoznanska; tu zori umetnost, tam zopet kak drug sad človeškega uma. Za delo na kulturnem polji je treba različnih delavcev. Ako se ozremo po naših delavcih, kaj vidimo? kateri stan nam jih največ pošilja? Povsod — bodisi v literaturi, bodisi v narodni politiki — je naša vrla duhovščina med prvimi delavci in podporniki. Ali vam hočem pripovedovati, kdo je obudil slovensko slovstvo? Ali vas hočem spominjati Jarnika, Vodnika, Slomška, Wolfa, Majarja, Gregorčiča in drugih? Ne, saj tudi treba ni; ta imena in druga so vam vsem dobro znana. Tem našim marljivim trudnikom želim napiti zdravico. Predno pa to storim, rekel bi rad še dve tri. Prišli smo iz slovenskih dežel v zlato slovansko Prago, da vidimo, kje je češki dom in češka vlast, da se narsrčemo naidušenja in poguma, da bodemo mogli v bodočnosti uspešneje delati za ljubo domovino svojo, nego do zdaj. In če pregledamo udeležnike našega potovanja, vidimo, da je tudi tu naša rodoljubna duhovščina razmerno najbolj zastopana.

Vse to mi daje povod, da tej naši duhovščini, na katero smemo zares biti ponosni, napijem: Bog živi našo slovensko duhovščino sploh in posebno njene zastopnike tu v zlati Pragi! Živili! (Splošno naidušenje in gromoviti klici: Živili!)

In to res moramo reči na čast naši duhovščini, da se je razmerno mnogoštevilno udeležila našega potovanja v Prago. Vsi smo presrečni, prezadovoljni skupaj bivali v tako lepi ljubezni, da se bomo teh dni skupnega bivanja sladko spominjali do smrti.

František Šimáček.

V imenu praškega „Sokola“ je vzdignil čašo dr. Hrdlička govoreč:

Dragi bratje!

V imenu praškega „Sokola“ dvigam čašo na zdravje dragih in zvestih Sokolov jugoslovanskih, kateri so prileteli na obrežje Veltave srebropene, da bi sprejeli zopetno naše zadrževanje, da je neizpremenljiva in nevenljiva naša ljubezen do milih bratov. Prileteli ste, vrli Sokoli, iz gorkih krajev, da sprejmete naše uverilo, da pazno zasledujemo vsak polet, kateri storite v narodni borbi za svoja sveta prava. Ideja sokolska, pri nas se porodivša, ukoreninila se je tudi pri vas, in s tem se je utrdila tem bolj vez, ki nas veže na veke. Sokolstvo vaše ima častno nalogo, širiti med narodom narodno zavest, narodni ponos in pravo ljubezen do domovine. S požrtvovalnostjo, ustrajnostjo in jakostjo bomo dosegli svoje namene. Prepričan sem, da se to zgodi, in zato vam kličem sokolski: Na zdar! (Gromoviti klici: „Na zdar!“ „Živili!“)

Našim dragim bratom Hrvatom je na to nazdravil gospod ravnatelj Fran Bradaška z naslednjimi besedami, v katerih je risal bratovsko vez, ki nas že od nekdaj ž njimi veže in ki je utrjena v zgodovini. Govornik je tedaj govoril:

Velecenjena gospoda!

Dovolite mi, da vam najprvo nekaj navedem iz svojega življenja. Rojenjá sem Slovenec. Dovršivši na Dunaji svoje nauke, zaprosil sem uplívnega moža pri vladi, ki mi je sicer bil prijazen in me je podpiral, naj bi me blagovoljno namestil na Kranjskem, kjer bi želel posebno

svojemu narodu služiti in koristiti; toda on me je zavrnil: Dam vas, kamor hočete, ali v Sibirij ali v Košice ali pa v Črnovice, v Ljubljano pa nikakor ne, ker je naše načelo, nedajati ljudi v domačo deželo. Ne hoteč oditi tako daleč od domovine, obrnil sem se potem do gospoda, ki je tedaj imel na Hrvaškem važno besedo v šolskih zadevah in me je poznaval še iz gimnazija v Ljubljani, ter ga zaprosil službe. Res jo dobim in postanem namestni, potem pravi učitelj, profesor in naposled gimnazijski ravnatelj. Uredim si svoj dom, in Hrvaško mi je postalo druga mila domovina. To omenjam le zato, da dokažem, da imam neko pravico pozdraviti danes v tem velečenjenem društvu slovenske brate Hrvate.

Slovenec in Hrvat prava sta si brata, in že v začetku njihove zgodovine nahajamo ja v zvezi in skupnem boji proti silovitemu Franku. Žal, da sta omagala; toda Hrvat le za nekaj časa, potem si je zopet priboril svobodo, Slovenec pa je ostal trajno v tujem jarmu. To ja je razdružilo. Ali kakor da bi nesreča bila sama hotela vsaj nekaj popraviti, kar je bila pokvarila, združila ja je v groznih bojih proti zverinskemu Turku in nekoliko tudi v kmečkem puntu; in ko so se začele verske zmešnjave, delovale so podobno na Slovence in Hrvate in podobno so končale tu in tam. Zavladavši v novem času absolutizem, združil je Slovence in Hrvate, a jedva obnovljena ustavnost žal z nova jih je ločila. Ali kar je Bog zvezal, tega ne more raztrgati nobena človeška sila, in tako se tudi Slovenec v najnovejšem času večkrat udeležuje važnih hrvaških slavnosti, Hrvat pa hiti k Slovencu, ako ta nekaj posebnega snuje.

Zato so tudi Hrvati videč, da se Slovenci pripravljajo na pot v zlato Prago, da obišejo in pozdravijo svoje severne brate Čehe, a tudi da vsaj nekteri obišejo znameniti Velegrad, prihiteli in se pridružili Slovencem. Tako vleče Slovence k Hrvatju, a Hrvatja k Slovencu, ker sta si brata. Živili tedaj Hrvati! Živelo in cvelo pobratimstvo med Hrvati in Slovenci! (Jednoglasno gromovito klicanje: „Živila zloga!“ „Živelo naše bratovstvo!“ Slovenski pevci so spet zapel pesem.)

V imenu češkega časnikarstva je nato govoril urednik „Pokroka“, gosp. Josip J. Toužimský. Gospod Toužimský je jako izobražen in jeden najinteligentnejših časnikarjev; sicer še mlad mož, ali je že prehodil razven ostalih zemelj ves balkanski poluotok, pozna je temeljito jugoslovanske razmere in je posebno več časa bival na Bolgarskem in Srbskem za zadnje vojske. On je izvrsten pisatelj, govori izvrstno srbski. Rekel je tedaj med ostalim:

Dragi prijatelji in bratje!

Prihod vaš v Prago ima svoj globoki pomen. Že od davna čutimo jedno in isto, posebno od tistega časa, ko smo začeli spoznavati, da smo Slovani. Jedna ljubezen nas živi in jedne barve imamo nad seboj — rdeča znači bratovsko jednokrvnost, modra — sinje nad nami se razpenjajoče nebo, a bela — jasen cilj, do kterega prihajamo in kateri dosežamo. Vaš prihod znači korak dalje, znači korak do zvršetka, a to je korak v zmislju idej častitljivega starčka Matije Majarja, katerega slavimo. Velike so te ideje, katere je glasil ih za katere je deloval, katerim je posvetil celo svoje življenje; krasne sanje mladib, delo moških let in trud do groba. To so

vam ideje, v katerih je zabil samega sebe in katere so mu na uteho na njegova stara leta. On je bil mož po geslu velikega jednega Čeha, očeta Sokolstva, Jindřicha Fügnerja, ki ni poznal ne „dobička ne slave“. Majer po tem geslu živeč, ostal je med nami popolnoma nepoznan. Dragi gost naš je napil publicistiki kot velemoči. Ali kaj bi bilo časnikarstvo, ako bi ne imelo idej? Samo ž njimi je močno in samo potem je velemoč, kader se bojuje za ideje in služi idejam. Ideja je tista moč, katera tvori in se bori; ona je sila, katera velesile poraja. Ponosni moremo biti na to, da smo v službi idej! To je tolažba naša za boja in to je tudi poroštvo našega viteštva. In velike ideje Majarjeve: spoznavanje samega sebe, združenje, skupni naperi, obramba narodnega življenja, napredek, samozavest in svoboda, to so tudi ideje naroda češkega in slovenskega. In tem idejam, idejam Majarjevim, bodi moja napitnica! Naj nas naudajejo in dovajajo do cilja ideje Majarjeve! (Jednoglasno odobravanje. Živili!)

Za Bradaškovo napitnico se je zahvalil v imenu Hrvatov gosp. Karlo Matica, kateket meščanske višje dekliške šole in prefekt v kr. pl. konviktu v Zagrebu. Dejal je v hrvaškem jeziku:

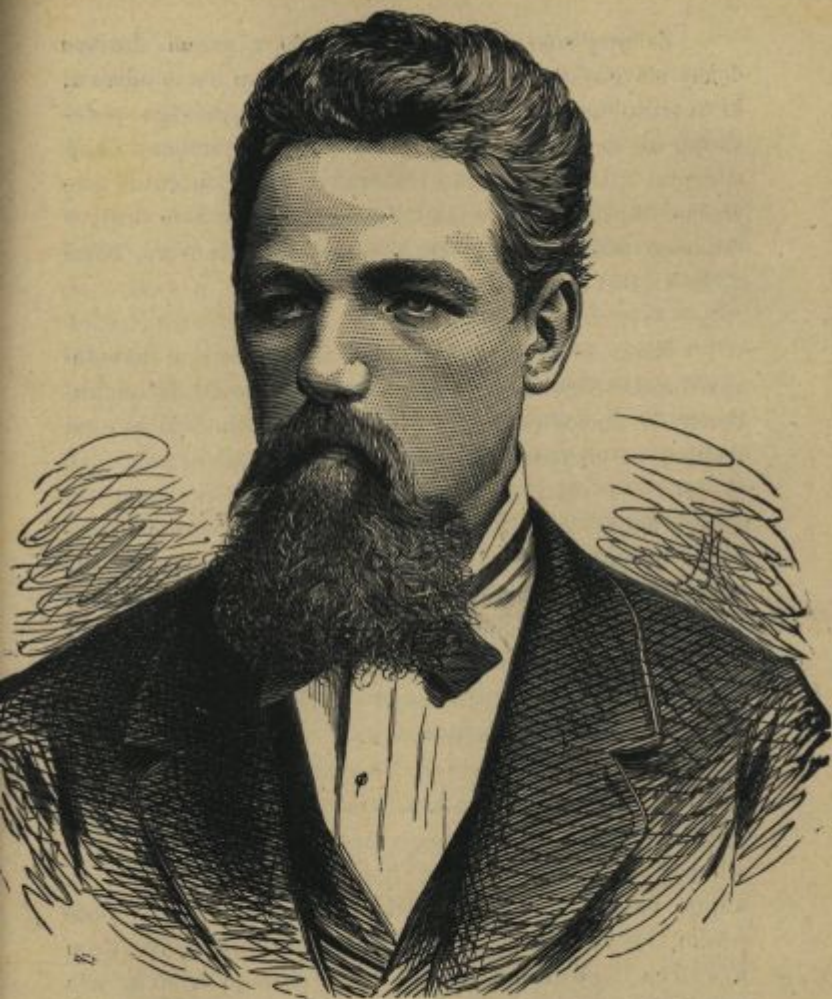
Velečastita gospoda!

Svečanost, denašnja svečanost je slovanska. Slovencem smo se pridružili tudi mi Hrvati, da podelimo čast in slavo, katero so priredili bratje Čehi v zlati zibelki vsega Slovanstva. Pridružili smo se Slovencem kot primatek, ali tudi ta primatek ni male znamenitosti. Teško bi bilo lepše in zornejše narisati zlago med Hrvati in Slo-

venci, nego je to storil dični Slovenec, bivši ravnatelj velikega gimnazija zagrebškega, gospod Fran Bradaška. On je znan zgodovinar in umeje tudi z govorništvom svojim predočevati zgodovinski položaj obojeh narodov. Nisem vreden jaz, in ne vem, ali bi se kdo izmed nas upal izza njega opisavati zgodovinsko stanje naroda hrvaškega in slovenskega od leta 1848. sem. Kot uzoren učitelj znal je vselej suhe besede šolskih knjig lepo začiniti z zgodovinskimi dogodbami in jih prelivati v mlada naša srca, da zaneti ljubezen do domovine in roda svojega. Mi se veselimo, da je baš on nazdravil narodu hrvaškemu in posebe nam tukaj navzočnim Hrvatom. Mi se ponašamo z dičnim svojim ravnateljem in profesorjem in se nadejamo, da se tudi njemu danes srce od veselja taja, ko vidi od navzočnih sedem Hrvatov pet svojih dijakov. Radost to mu čitamo na lici in vidimo jo v plemeniti njegovi duši. Usliši ga, dobri Bog, in daj, da narodu hrvaškemu in slovenskemu kedaj napoči oni srečni čas, ko si bomo mogli zares podati bratovske roke, ko se bomo smeli imenovati jedne brate, ko nas bode vezalo jedno srce, jedna duša in ogrevala jedna ljubezen. In če tudi ustanejo neprijatelji proti nam, ne bomo se takrat bali nikogar. Deca smo jedne matere, moramo se zategadelj tudi kot bratje ljubiti in bratovske si podati roke, ker je premnogo vredna v zgodovini potrjena istina, katero hrvaški narod kratko izraža:

„Kad se bratska srca slože,
I olovo plivat može.“

(Gromoviti klici: „Živili Hrvati!“, „Živili Slovenci!“, „Živili Čehi!“ Slovenski pevci so spet zapeli pesem.)

Svatopluk Čech.

Že prej smo omenili, da je bilo v našem društvu dokaj slovenskih dam. Seveda tako unetim domoljubkam, ki se niso ustrašile tako dolgega in trudapolnega potovanja, ki so si gotovo zdaj prvič v svojem življenju okrasile prsi z lepo slovensko trobojnico, ki so se čutile presrečne in preblazene v tako krasnem slovanskem društvu in ki so tako krasno zastopale slovensko ženstvo, napil je g. V. Pitrdle blizu tako le:

Gospoda!

Napivalo se je že slovanski uzajemnosti in narodni zavednosti. Kaj pa je prva podstava obema? To je ljubezen do domovine in do svojega jezika. In kdo je prvi buditelj in pospešnik te ljubezni do rodnega jezika? To je žena — mati, katera to ljubezen že nežnemu detetu uceplja. Zato naj zakličem: Živile slovenske in hrvaške gospe! (Živile! Slava gospem slovenskim in hrvaškim!)

Naposled še poprime za besedo kapelnik narodnega gledališča g. Anger in napije slovenskim pevcem, ki so ves čas res izborna peli. Napil jim je tedaj:

Velecenjena gospoda!

Slavili smo bratovstvo, Slovanstvo, proslavljali smo buditelje narodov slovanskih, krasni spol, ki nas je blagovolil počastiti s svojo navzočnostjo in ljubeznjivostjo. Ali jaz obračam pozornost tudi na narodno pesem, iz katere nam govori srce naroda. Kakšno moč ima v obče pesem, ve vsakdo — njena moč je presilna. „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti“ (S pesmijo k srcu, a s srcem k domovini) — to je geslo „Hlahola“; to geslo je v pravem pomenu resnično. Narodne pesmi se prepe-

vajo po vseh domovinah pri nas in pri vas. Slišali smo prekrasne, v srce segajoče pesmi vaše, katere nam je čitalniški zbor toli krasno pel. Hvala vam za to toplá! Napivam hrabrim pevcem čitalnice gromoviti „Na zdar!“, „Živili!“ („Na zdar!“, Živili!“)

S tem je bil končan oficijalni del banketa, ki je trajal blizu tri ure. Gospoda pevci naše čitalnice so pod vodstvom g. V. Valente peli še nekaj krasnih pesmi, vmes pa se je pričelo živo pogovarjanje o čeških in slovenskih težnjah, kako moramo skupno delati, svoje težnje združevati, spoznavati se med seboj: v medsebojnem spoznavanju je naše približevanje. Vsem tem krasnim govorom — vseh vkup je bilo jedenajst — ni treba pojasniti; vsi nam pričajo o velikem pomenu našega shoda in kako lepa je bila slavnost, ki smo jo bili priredili svojemu rojaku, ne na tujem, ampak pri bratih Čehih. S to prelepo slavnostjo, na čast možu, ki je imel v svojem času največ zaslug za širjenje slovanske uzajemnosti, utrdila se je še trdnejše vez duševne uzajemnosti med Jugoslovani in Čehi. Bog daj, naj se ideja uzajemnosti širi in pridobi za se vse Slovane. Samo v uzajemnosti je naša moč. Naj živi torej slovanska uzajemnost!

V Narodnem gledališči.

V sredo, dne 19. avgusta.

Bilo je že proti večeru, še pred sedmo uro. Bil je zadnji čas, da zapustimo „Saski dvor“ in da krenemo v gledališče. Po Ferdinandovi cesti je bilo nenavadno polno naroda, človek tik človeka; vse je hitelo proti

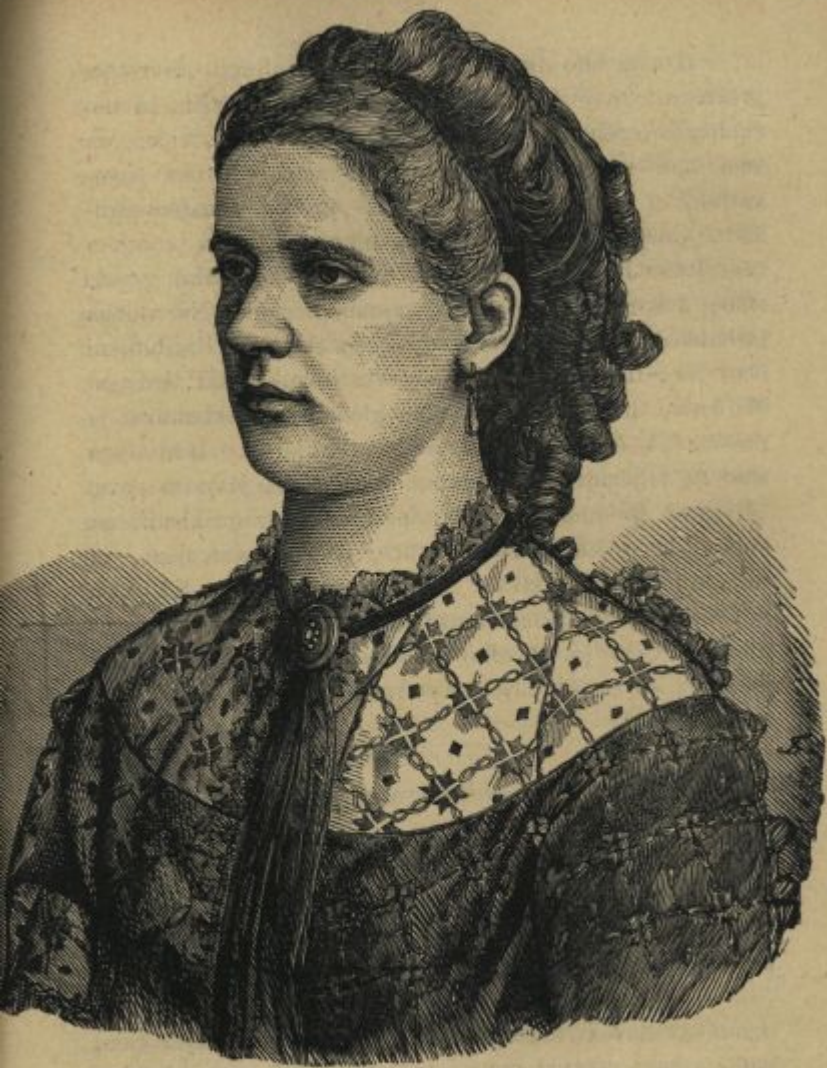
Veltavi, na katere obrežji se ponosno vzdiguje nad druga, sosedna poslopja, spomenik češke zavednosti, domoljubja in požrtvovalnosti, amanet tega naroda — češko Narodno gledališče. Pred njim in okoli njega je stala brezštevilna množica naroda, čakajoč Slovence in Hrvate, kateri so imeli ta večer priti v gledališče, kajti danes je bilo naznanjeno oficijalno na gledališčnih listih, da bode danes o slavnostni razsvetljavi predstava „na počest hostí slovinských a chorvatských“. Prihajajoče Slovence in Hrvate, okrašene na prsih s slovenskimi trobojnicam, pozdravljal je ves narod nandušeno, kliče jim: „Živili Slovenci in Hrvati!“ Dame pa so nas pozdravljale z robci. In to bratovsko ljubezen so nam kazali Čehi o vsakem koraku. Samo je bilo treba, da se je kje pokazal kak sopotnik naš, okrašen s slovensko trobojnico, in to je že bilo znamenje in povod oduševljenju. Kateri narod tako iskreno ljubi, vreden je zlata; zmožen je samo plemenitih teženj. Pri uhodu v gledališče nas je pričakoval predsednik Narodnega gledališča, gospod Em. vitez Skramlik, ravnatelj Šubert in upravitelj J. Fleischmann. Pozdravivši nas s presrčnimi besedami, a mi zahvalivši se za ta častni sprejem, odvedejo nas omenjena gospoda v notranje prostore. Gospoda Ivana Hribarja so povabili in uzeli s seboj v ravnateljsko ložo, mi pa smo poiskali svoje lože in sedala. Prekrasno gledališče je bilo ta večer vse slavnostno (električno) razsvetljeno. Gorele so vse luči in lučice, kar se dogaja le o imenitnih prilikah. Hiša je bila, kakor se pravi, vsa razprodana, da ni bilo moči več dobiti prostora. Naši kmetje so bili odpeljani na galerije, od koder so z najvišje vi-

šine mogli pregledati vse množstvo odličnega ljudstva in krasoto notranje gledališke oprave. Koj po sedmi uri je jela igrati godba z izvrstnim kapelnikom g. M. Angerjem slavnostno overturo „Má vlast“ od slavnega skladatelja Antonina Dvořáka, katero so vsi Slovenci in Hrvati naidušeno pozdravili. Nato se je predstavljala „Paní mincmistrová“, zgodovinska izvorna veseloigra od Lad. Stroupežnickega. O igri naj samo kratko omenimo, da smo jo dobro umeli in da smo igralce in igralke z gromovitim ploskanjem hvalili in slavili. Zavesa pade. Nastane tišina kakor v cerkvi. Kapelnik da godcem takt, in ti zaigrajo „Naprej zastava Slave!“ Kakor na povelje kakega generala ustane vse občinstvo s svojih sedežev in začne klicati: „Na zdar!“, „Živili Slovenci in Hrvati!“, „Slava!“; in kò so se razlegali glasovi te ognjevite vseslovanske pesmi po gledališči, obsipale so nas češke dame z rožami in krasnimi šopki, katere so metale v prednje vrste parterja, da je bilo videti, kakor da bi belordeči golobčki letali po gledališči. Pesem se je morala trikrat ponavljati; občinstvo jo je zahtevalo; in ko je bila trikrat odigrana, še le takrat se je uselo. Po poleglem viharji radosti se je predstavljala jednoaktna izvorna veseloigra „Na veřejném životě“ (V javnem življenji) od dra. Karla Pippicha. — Naj še omenimo, da smo drugi dan videli v Narodnem gledališči veliki balet „Excelsior“, ki ga je zložil Luigi Manzotti, besede zanj napisal Jaroslav Vrchlický, a godbo sestavil Romuald Marencó. „Excelsior“ češkega Narodnega gledališča prekosi Nemce v Berolinu in na Dunaji. To mu priznajejo vsi veščaki.

Neke dogodbice vender ne bi rad zamolčal, ker jasno označuje bratovstvo češkega naroda. Ravno tisti večer, ko smo prišli gledat „Excelsiorja“, dobili so Slovenci ne ravno najboljše lože. Zapazivši to intendent gledališča, gosp. dr. Škarda, zapusti svojo ložo, odstopi jo in pokliče vanjo Slovence, kateri so to bratsko pozornost hvaležno sprejeli. Povsod so pazili na nas kot na svoje prave brate, to jim moramo pred celim svetom priznati. Bila je ravno, naj še to omenim, slavnostna predstava na čast rojstnega dne našega cesarja. Pri nas se je dalo povelje, da se smemo pokazati v gledališči le v črni obleki in z belim „hrvatom“. Zarad tega niso mogli nekateri v gledališče ta večer, a naši kmetje pa še celo niso mislili na take nepotrebe. Toda če ne morem v gledališče, pa se mu bodem vsaj od zunaj čudil, mislil si je naš kmet. Pride h gledališču, okrašen s trobojnico na prsih postavi se predenj, ogleduje si, in oči so mu imele mnogo tega videti, zdaj krasno kavarno „Slavijo“, ki je ravno nasproti Narodnemu gledališču; zdaj mu obvisi bistri pogled na šumeči Veltavi, kar mu, tako zamišljenemu opazovalcu in občudovalcu zlate matere Prage potiplje starček po ramenih, jako fino oblečen mož vprašaje ga v češkem jeziku: Ali nimate ustopnice? Ne, gospod, nimam svatovske obleke, da bi se jim smel pridružiti. Brat prime brata za roko, stisne mu v roko ustopnico in ga odpelje v svoj sedež na prvi galeriji, ki mu ga je toli veledušno odstopil.

* * *

Iz Narodnega gledališča smo spet šli v „Měšťansko besedo“. Prvo, kar so nas vprašali tu zbrani Čehi, bilo

Sklenářová Malá.

je, kako je bilo in ali smo bili zadovoljni. „Izvrstno, predivno,“ to je bil zmisel vseh odgovorov naših, in neskončno veselje se je Čehom razodevalo z lic, videč, da smo tudi vse razumeli. Še dolgo smo se o tem pogovarjali, in živa zabava se je spet pričela v našem društvu. Gospod Krtička je s svojim predivnim tenorjem očaral vse Jugoslovane. Pel je nekoliko slovanskih pesmi solo, a spremljal ga je na pijanu kapelnik Narodnega gledališča, nam že dobro znani gosp. Anger. Priljubljeni član Narodnega gledališča, slavni komik češki, gospod Mošna, tudi nam že znan iz gledališča, deklamoval je pesem: „V českých horách a lesích“. Dosti časa smo še bili zajedno z dragimi brati Čehi. Izvrstni pevci „Kytare“ so nas s svojimi pesmimi kar priklenili na stole, da se nismo mogli ločiti, dasi celo utrujeni, iz toli prijetnega društva. Slovenci so napili g. Ekertu kot svojemu dragemu bratu in požrtvovalnemu spremniku, a Čehi (g. Pitrdle) g. Ivanu Hribarju, okoli katerega so stopili pevci „Kytare“ in mu zapeli: „Dlouho bud' zdráv!“

V češkem muzeji.

V četrtek, dne 20. avgusta.

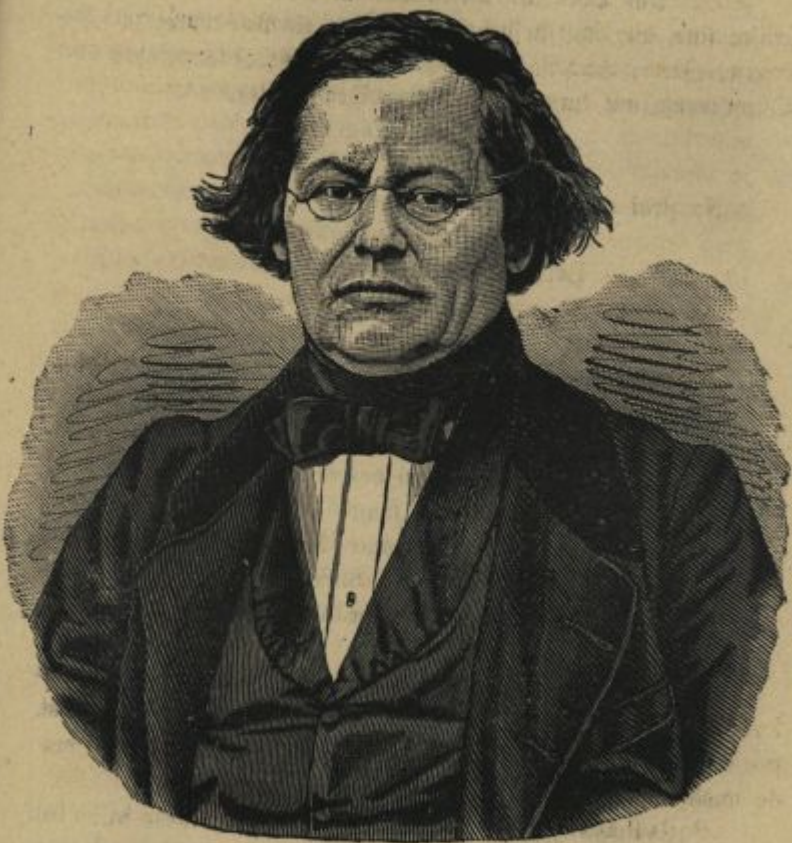
Kakor navadno vsak dan, zbrali smo se tudi danes že pred deveto uro dopoludne v „Měšťanski besedi“, od koder smo se napotili po ulici Jungmannovi, Ovočni in po Prikopih v češki muzej. Vodil nas je spet g. Ekert.

Tega obiška smo se res vsi veselili; in kakor si razumen človek najboljšo stvar ohrani na zadnje, tako nam je tudi praški odbor celo ustregel, da nam je obisk

češkega muzeja prihranil na zadnji dan našega oficijalnega bivanja v Pragi. Radovali smo se tedaj temu obisku ves čas, ker smo poleg znamenitosti, ki jih čuva češki muzej, imeli videti in počastiti njegovega skriptorja, ki je gotovo za Slovence najlepši zaklad v češkem muzeji. Počastiti smo imeli gospoda Jana V. Lega, kateri tukaj deluje za Čehé, pa tudi za Slovence. Ves neskončno vesel, da vidi tako rekoč v svoji hiši svoje drage Slovence, katerim posvečuje pol svojega življenja, pričakoval nas je že oberoč, pozdravil nas preiskreno in nas potem odvel v različne oddelke. Mnogo znamenitosti nam je imel pokazati; vseh seveda si zaradi kratkega časa nismo mogli ogledati. Človek bi moral po več dni v Pragi ostati, ako bi si hotel vsako reč vsaj površno ogledati, zato naj navedemo samo tiste znamenitosti, ki so posebno zanimale Jugoslovane.

Ogledujoč si najprvo spomenike literarne in kulturne, na pr. rokopis zelenogorski, kraljedvorski, Mater verborum itd., kazal nam je g. Jan V. Lego kemične poskuse, provedene po nalašč zato sestavljenem poverjeništvu, katero se je izjavilo, da je zapazilo nekoliko „korektur“ Hankovih, ali rokopis je spoznalo za pravi. Za tolmača sta nam bila Ekert in Lego; prvi nam je razlagal znamenitosti v češkem, drugi pa v slovenskem jeziku. Posebno nas je zanimal izvorni podpis Žižkov, Husov, iz novejšee dobe pisma in podpisi odličnih pisateljev: Jungmanna, Dobrovskega, Palackega, Šafařka in Strossmayerja. Takisto nas je mikala pogodba, ki jo je podpisal Dačický z Heslova, s katerim smo se prejšnji večer seznanili v veseloigri „Paní mincmistrová“. Koj v prvi dvorani vise

ob steni slike velezaslužnih pospešnikov češkega muzeja grofa Šternberka, Dobrovskega in Jungmanna. Marsikdo si bode mislil, da ima Šternberk nemško ime. To ime je sicer nemško, ali rodbina, ki si je nadela to ime, imela je nekdanje češko ime. Bil je namreč običaj med češkimi aristokrati, da so si radi pridevali nemška imena; in tako si je marsikateri Čeh ponemčil ime. Nadalje nas je posebno zanimal meč, s katerim je bilo leta 1621. na staromestnem trgu obglavljenih več čeških plemenitnikov, katerih imena so na njem zapisana; nadalje meč Gustava Adolfa, puške, sulice, bodada iz tridesetletne vojske. Tukaj je ogromno cepcev, z železnimi dolgimi žebli okovanih, s katerimi so Čehi mlatili po svojih sovragih. Človeka kar groza pretresa po vseh udih, ko opazuje te grozne cepce, ki so padali sovragu po hrbtu ali po glavi, da gotovo ni nikdar več ustal. Ko so si še naši rojaki ogledavali egiptovske mumije, odpeljal je g. Lego pisatelja teh vrstic v knjižnico. Jaz se vedno rad mudim v takih posvečenih prostorih, kjer se hrani bogastvo človeškega uma, ali tu me je groza preletela, kajti knjige, strop, vse je podprto, da se ne zruši. Knjig, listin, rokopisov leži tu ogromno po tleh in ob stenah. Muzej je postal premajhen, in zato se mu že zida novo poslopje nad Václavskim trgom. Gospod Lego me tedaj popelje v tisti oddelek, kjer so spravljene slovenske knjige in mi pokaže knjigo „Noviga testamenta posledni deil; v tim so S. Paula htim Judom, S. Jacoba, Petra, Jansha, Judesha listuvi, inu S. Juana Refodiuene, Skratkimi saftopnimi Islagami, Druguzh popraulen inu prepiffan Idai peruizh drukan, od Primosha Truberia.“

Prof. dr. J. Škoda.

Das ist Theil des neuen Testaments, in wölkhem begriffen sind, die Episteln des heiligen Apostels Pauli zun Hebreern, Item, Jacobi, Petri, Johannis, Jude, samdt der Offenbarung, mit kurzen verstendigen Auflegungen.

V Tibingi,

M D L X X V II.

Na prvi strani je zapisano:

Andreas Luschini ig
Labacenſis Carniolanus
me sumo iure
polsidet.

Zanimivo je pri tem tudi to, da je ta knjiga v Prago prišla iz Moskve. Ko so namreč leta 1867. bili Čehi v Moskvi, podarili so jim to knjigo Rusi za spomin, zapisavši koj na prvo stran te besede:

Moskva 1867 g. 21 maja.

V Biblioteku Češkago Narodnago Muzeja, na pamjate dorogimě bratějamě Slavjanamě vo vremja prebывanija ihě v Moskve u serdnějme prinosimě

A. Hludl.

Zapisavši svoja imena v spominsko knjigo in zahvalivši se gosp. Janu V. Legu za trud in prijaznost, poslovali smo se, ker se nam je silno mudilo, in mi smo še imeli ta dan mnogo opraviti.

Poslavljajoč se od te zgrade in od moža, ki je toli drag postal vsem Slovencem, želeli smo mu vsi od srca, da bi še dolgo živel in utrjeval bratovsko uzajemnost med Čehi in Jugoslovani ter tako združeval rodne brate za slovanske idejale.

Fotografovanje v Pištěkovi areni.

V četrtek, dne 20. avgusta.

Iz češkega muzeja smo šli naravnost na Vinograde, kjer nas je v areni Pištěkovi imel fotografovati gosp. J. Klempfner, fotograf in akademični slikar. Da sta bila z nami oba naša zvesta spremnika, gg. Lego in Ekert, to se umeje samo ob sebi. Oba sta videti sredi naše slike, okoli njiju pa Hrvati in Slovenci. Tukaj je bil spet g. Lego v svojem elementu, ko je bil med svojimi Slovenci. Kmalu smo se postavili na pripravljene oder v skupino. V ozadji je namestil fotograf sliko Hradčani, ki se vidijo na fotografiji. Nismo dolgo stali in čakali. Kakor bi mignil, bilo je že vse gotovo. Mnogo sopotnikov smo pogrešali v svoji sredi; zamudili so se v Pragi pri prijateljih; vendar nas je bilo vseh skupaj 77, torej še dosti lepo število. Fotografija, lepo in solidno delo, je najlepši spomin na naše skupno bivanje v Pragi. Jedno smo razstavili v prodajalnici g. Kolmana v Ljubljani, kjer si jo je ogledala vsa Ljubljana, kajti pred prodajalnico je bilo dva tedna vse polno ljudi. Ta fotografija nas tudi spominja g. Klempfnerja in prijetnih trenutkov, ki smo jih pri njem preživeli. Gosp. Klempfner dobro pozna naše južne kraje. Živel je namreč nekaj let na Srbskem, govori jako dobro srbski in je v obče jako unet Slovan. Zato čast vsakemu Slovanu!

Pri uzornem meščanu gospodu Trnki.

Jeden najlepših biserjev, ki jih nosi zlata mati Praga, je njeno zavestno in v vsakem pogledu narodno

meščanstvo. Moji častiti bralci so se že seznanili z gospodom V. Náprstkom. Vojta Náprstek je meščan praški, in sicer tako odličen meščan, da mu je slava v kulturni zgodovini češkega naroda zagotovljena na veke. Lastniki praških gostilnic, kavaren, tovaren; praški trgovci in obrtniki, sploh vsi meščani so vam koreniti narodnjaki, katerim je narodnost prva briga in najsvetejša stvar. Ti glavni zastopniki materijalne blaginje so najboljši pospešniki narodnostne ideje; in da jih ima češki narod na svoji strani, to je najslajša tolažba njegova! To zlato ljubezen do naroda so podedovali od očetov svojih, kateri so za njo kri prelivali na bojnem polji in katero so gojili na literarnem polji. Ostavili so jo v svoji oporoki, v poročilih denašnjemu rodu. Oče je zapuščal sinu vero v boljšo bodočnost, četudi ga je nemila usoda priklenila na Beli Gori v sužnje okove, in ako ne on, vsaj njegovi unuki morajo spet doživeti staro slavo. Kakor skala so stanovitni v domoljubji češki meščani; lahko si tedaj mislimo, da morajo biti človeku, ki ima pravo slovansko srce, najslajši trenotki v taki družbi.

Najprvo nam je častno omeniti kraljevskega glavnega mesta Prage. Zlata Praga je pazila na nas kot na svoje najdražje goste. Obiskavši njenega župana gospoda dr. Černega, bili smo od tega trenotka v pravem pomenu besede gostje zlate Prage, da mi za to bratovsko prijaznost in pozornost nimamo primernih besedi. Koj drugi dan po obisku v mestni zbornici, obiskal je župan gospod dr. T. Černý Ivana Hribarja, ali ker ga ni bilo doma, obiskal je potem tudi pisatelja te le knjige, kate-rega pa tudi ni bilo doma; in tako je gospod župan zapustil

pri obeh svoje vizitnice. Potem je spet slovenski odbor obiskal gospoda dr. Černega v mestni zbornici še dosti zgodaj. On je seveda bil doma v svoji pisarni. Ko smo se mu zahvalili za pozornost praškega mesta, dal nam je še gospod dr. Malý za spomin sliko zlate Prage, katero sliko je zlata Praga podarila naši beli Ljubljani v spomin bivanja Slovencev v Pragi. Brez prigovarjanja, iz svojega nagiba, poslali so meščani na kolodvor trideset ekvipaž za sprejem, in z isto ljubeznjivostjo so nas srečevali zmeraj. Ko smo v skupinah obiskavali razne dele praškega mesta in okolice, namenili smo se tudi na Višegrad obiskat grobove čeških pisateljev. Gredočim tedaj po Pragi na Višegrad, pridruži se nam jako fino oblečen mož v cilindru, in spoznavši v nas Slovence, ponudi se nam za spremnika in tolmača ne samo za ta dan, ampak za vse dni našega bivanja v Pragi. Gotovo je to, da se še ž njim nismo nikdar videli in da nas je njegova ljubeznjivost kar osupnila. Kot sin Prage poznal je natanko svoje rodno mesto in nam je vse lepo raztolmačil. Znal je dobro zgodovino; znal je življenje in delovanje čeških pisateljev. Vedel je dobro, kaj je storil Jungmann, Palacký, kaj Václav Beneš Třebizský, kaj delajo zdanji češki pisatelji. Kakor se vidi, imeli smo celo izobraženega moža v svoji sredi. In kdo je bil ta gospod? Praški mesar.

Blizu Narodnega gledališča, ravno na istem bregu srebropene Veltave, sezidano je na reki poslopje, podobno palači. Dalje na vodi tik palače pa je krasen mlin. Prebivalec te palače, mlinar, navaden je mož, srednje postave, jako priljuden, človek čistega zlata vreden, dela tukaj veselo in živi srečno in zadovoljno s svojo ženo in

otroki. Voda mu goni mlinska kolesa dan in noč. Ravno nad mlinom se mu razprostirajo Hradčany, ki mu vzbujajo spomin na preteklost; na levo stran je Višegrad. Večje veselje, nego veliko bogastvo, ki je do milijona vredno, mu je Slovanstvo; največja mu je slast ljubezen do Slovanov. Ko smo prišli v Prago, bil je vedno z nami vsak večer v „Měšt'anski besedi“. Iz bistrih oči mu je sevala radost, kader je nas videl in z nami govoril. Kdo naših Slovencev se še ne spominja gorečega češkega domoljuba gospoda Trnke? Uzor je meščana. Kot mlinar spada med delavce, ki se mora truditi dan in noč. Taki možje si ne morejo nabirati vede, ali jo podpirajo. Kot prost meščan je storil svojo dolžnost: napolnil si je srce z gorko ljubeznijo do domovine in do Slovanov; žarko rodoljubje uceplja v mlada in nežna srca svojih otrok, da bodo kdaj slika svojega očeta. Ko smo bili v Pragi, povabil je k sebi nektere Slovence in Čehe na dežiné. Dasi je bil jasen dan, vendar je razsvetlil vse svoje sobe električno. Gospod Trnka ima namreč v svojih sobah električno razsvetljava. Pomenkovali smo se samo o Slovanih in o uzajemnosti slovanski, in se je videlo, da mož take pogovore najrajši sliši in da bi jih slušal dan in noč. Tako iskreno ljubi Slovence, rekel je, da bi bil samo takrat najsrečnejši, ako bi mogel imeti vse Slovence pri sebi. Gospodje: Ekert, J. Hribar, Jos. Toužimský in jaz, ki smo razven drugih bili pri njem, napivali smo mu kot uzornem Slovanu, kot uzornem očetu in meščanu, a gospod Trnka se je vsakemu govorniku posebe ljubeznjivo zahvalil. Spomin na gospoda Trnko nam ostane neizbrisen in nepozabljiv. Najlepše, kar nosi srebropena

Veltava na sebi, je on, kateremu pošljamo iz bratovske zemlje slovenske najsrčnejše pozdrave, želeč mu iz vsega srca: Bog ohrani hišo in rodbino uzornega rodoljuba in meščana gospoda Trnke na srebropeni Veltavi!

Ogledavanje Narodnega gledališča.

V četrtek, dne 20. avgusta.

Popoludne ob štirih smo šli v Narodno gledališče, da si ogledamo notranje prostore, zlasti kraljevske sobe in foyer. V vestibulu nas je sprejel ravnatelj gledališča, g. Šubert. V oddelkih smo si ogledovali kraljevske sobe in loggijo. V glavnem foyerji, kjer smo si natanko ogledali slike našega rojaka Šubica, imel je g. Ivan Hribar govor, v katerem je želel Narodnemu gledališču srečno in uspešno bodočnost in se je ob enem zahvalil za prijaznost, s katero nas je sprejel ravnatelj. Torej: Živio ravnatelj Šubert!

Gosp. Šubert je odgovoril: Narodno gledališče ni samo velik kulturni zavod češkega naroda, ampak je tudi postal simbol njegove jednote; to nam svedoči že na sto tisoč sinov, ki potujejo v Prago iz vseh slovenskih krajev. Zdaj ste prišli vi, Jugoslovani, prijatelji češkega naroda, in si tako utrdili uzajemnost z nami. Torej Bog vas živi!

Narodno gledališče je velikanski in predivni spomenik omlajene češke moči, spomenik požrtvovalnosti, kakeršno ima malo narodov. Češkega Narodnega gledališča ni stavil bogatin, kateri je brez zasluge obogatel in kateri nima za narod srca, in samo iz sebičnosti, da bi ga ljudje

hvalili in slavili, posvečuje sto tisočakov v kak namen. Češko Narodno gledališče si je postavil narod, unet za vse dobro in lepo in do zadnjega stanu opojen z ljubeznijo do domovine. Češko Narodno gledališče je postavila dekla, perica, šivilja, postavil ga je dninar, pometač ulic, drvar, da celo berač; postavili so ga vsi stanovi češkega društva od najodličnejšega do najprostejšega: postavil ga je ves narod češki. Ne čudimo se torej bratom svojim poveltavskim, da se jim solza radosti v očesu zalesketa, kader pogledajo na to svetišče, kjer se jim je njih dolgo hrepenenje končno izpolnilo. Vedo dobro, koliko važnost ima gledališče s svojim umetnostnim smerom ne samo za društvo v obče, ampak koliko važnost ima češko gledališče v Pragi za narodnost češko posebe. Znano je bilo sicer že poprej, da bodo od tega trenutka, kader se začno redne predstave v češkem gledališču, uspehi in pridobitve češke narodnosti v Pragi narasle kakor povodenj; ali da bi se ta uspeh razširil tako hitro in toliko povečal, da bi mnogoštevilni gledališčni vlaki prihajali v Prago ne samo s Češkega, ampak tudi od oddaljenih slovanskih bratov, temu se ni nihče nadejal niti v snu. Češko Narodno gledališče začnja biti važno za avstrijske Slovane. Kar so bile nekđaj v stari helenski deželi olimpske igre grškemu narodu, to bode zdaj češko Narodno gledališče slovanskim narodom, samo v drugačni obliki. Ono jih vabi v Prago, da se tu med seboj v velikem številu spoznajo in vez prijateljstva utrdé. Ne daje se sicer za sedaj, ko se ti velikanski obiski še le začenjajo, prav določiti, kake daljnje nasledke bodo imela ta zasvedočevanja slovanske uza- jemnosti, vender sodeč po uspehih, katere je prouzročilo

Dr. Miroslav Tyrš.

lani veliko romanje Čehov v Krakov, daje se sklepati, da bode podobno potovanje, katero snujejo Čehi v slovanske zemlje bodoče leto v zahvalo za letošnje obiskovanje Prage, jednako velikansko v prospah slovanske ideje.

Za češko Narodno gledališče se je začelo nabirati 1. avgusta 1850. Do požara dne 12. avgusta 1881 se je potrošilo 1,824.805 goldinarjev; po požaru se je nabralo z nova v šestih tednih čez jeden milijon, in se je potem izdalo za dostavljanje in za prizidavanje nove hiše 1,549.565 goldinarjev. — Češko gledališče je jedno najkrasnejših na svetu; v njem ima prostora 1800 gledalcev; ima električno razsvetljavo; samo domače roke so ga postavile in okrasile do jedne, katera je bila tudi slovanska, in sicer slovenska; bil je to med slikarji naš Šubic, kateri je svoje mojsterstvo v njem sijajno zasvedočil.

Pri očetu Sokola.

V četrtek, dne 20. avgusta.

Posebno nas je zanimalo videti praškega „Sokola“, očeta vseh slovanskih sokolskih društev. Kakor v marsičem, posnemali so ostali Slovani Čehi tudi v Sokolstvu, spoznavši v njem novo moč in obrambo narodnosti svoje. Sokoli goje najnežnejše čutilo: ljubezen do naroda, in zarad tega so prekoristna naprava. Najodličnejši sinovi se upisujejo vanj in delujejo zanj. Dr. T. Černý, bivši župan kraljevskega mesta Prage, bil je prej starosta praškemu „Sokolu“. Tako pač vidimo prve sinove češkega naroda v tem društvu.

Praški „Sokol“ ima svoje posebno poslopje, imenovano „Sokolovno“. Izdaje tudi mesečnik „Sokol“, ki z gorko besedo pospešuje njegove namene in je potemtakem kronika vseh sokolskih društev v Čebih. Ob šestih popoldne smo tedaj šli v „Sokolovno“. Na urodu sta nas pozdravila dva prijazna Sokola, in njiju tovarši so nas odveli na galerijo, kjer so nam bili pripravljene sedeži. V dvorani je igrala godba g. Nováka in nas pozdravila s kvodlibetom iz slovanskih pesmi. Najprvo je igrala češko himno: „Kde domov můj?“ Med tem je Sokol prihajal v dveh vrstah v dvorano. Godba je zaigrala „Naprej“, in ta vseslovanska himna je spet oduševila vse občinstvo. Nato stopi staroste namestnik, g. dr. Čížek, pred obe vrsti, seže gg. Ivanu Hribarju in Antonu Trstenjaku v roke in pozdravi Slovence in Hrvate z naslednjimi prijaznimi besedami:

Velecenjeni bratje!

Posebno pri slovanskih narodih je lep običaj, da je dan, kader k njim v hišo pride gost, svečan praznik. Praški „Sokol“ praznuje danes tak dan, ki nam je tem ljubši, ker so v naši sredi dragi jugoslovanski bratje, sinovi naše uzajemne matere Slavije. Iskreno in srčno vas tedaj pozdravljam, dragi bratje, v ti zgradi, katero nam je postavil naš nepozabljivi Henrik Fügner, katero nam je uzdržal naš brat dr. Toma Černý in v kateri je odgojil naš nenadomestni junak dr. Miroslav Tyrš celo legijo hrabrih in odločnih mož. — Vaš obisk nam je tem dražji, ker je sokolska ideja prešinila tudi naše ljube brate Slovence in Hrvate in prodrla v vse stanove teh narodov, kateri se bojujejo za iste namene kakor mi. Jaz

ne poznajem nobene odkritosrčnejše želje od té, da bi vam vaš obisk mogli povrniti v vaši beli Ljubljani. In v to ime vam kličem: „Na zdar!“ (Burno klicanje: „Na zdar!“)

V imenu Jugoslovanov se je zahvalil pisatelj teh vrstic blizu s temi besedami:

Predragi bratje!

Gotovo je vsak Slovan prepričan, da so sokolska društva postala jako važen faktor v našem narodnem življenji. Sokolska društva spajajo vse stanove naroda brez razločka inteligencije, uzor so pravega bratovstva, sejajo narodno zavednost v vse razrede naroda. Te namene imajo vsi slovanski Sokoli. Slovenci imajo s Čehi jednake namene, jednake idejale, jednake težnje. Bog naj torej blagoslovi našo uzajemnost! Posveti Bog trud čeških „Sokolov“, katerim kličem iz globočine srca: „Živili!“ (Burno klicanje: „Živili!“, „Slava!“)

Nato so praški „Sokoli“ pod vodstvom g. dr. Čížka izvrstno izveli nekoliko vaj. Ali ker se nam je jako mudilo, morali smo se posloviti od svojih dragih bratov. Nekateri (večina) naših sopotnikov so šli v Narodno gledališče, v katerem se je predstavljal danes veliki balet „Excelsior“, ostali pa so šli koj v „Měšťansko besedo“, kjer je bila ločitev od dragih bratov.

Z Bogom, zlata mati!

Mnogi naših sopotnikov so že morali misliti na odhod v domovino. Nekateri iz nas pa so se namenili na Velegrad, tako da je denašnji večer bil zadnji skupni ve-

čer naš. Teško nam je bilo to slovo. Bili smo še tedaj zadnjikrat v „Měšťanski besedi“; zadnjikrat smo si segli v roke in si zatrdili večno prijateljstvo in bratovstvo. Kakor da se nismo mogli ločiti od bratov svojih. Pozno čez polnoč smo še bili skupaj, in kar smo govorili, govorilo je samo srce. Govorov se je govorilo brez števila, „Lyra“, pevsko društvo banke „Slavije“ v Pragi, olajševala nam je nekoliko ločitev. Olajševalo nam je slovo tudi to, da je bil v naši sredi jeden najstarejših in najodličnejših zastopnikov češkega naroda, gosp. dr. Pravoslav Trojan, ki je govoril denašnji večer v imenu češkega naroda jako pomenljiv govor. Pogled mu je po prostorni dvorani iskal svojih tovaršev, državnih poslancev dunajskih, in ko jih vendar ni mogel zagledati, vprašal nas je, kje pa je g. dr. Vošnjak, g. dr. Poklukar, g. Klun? Nato je stopil g. dr. Pravoslav Trojan na oder, pozdravljan nandušeno od vseh nas, govoril je naslednji govor:

Gospoda!

Dovoljujem si danes kot jeden najstarejših članov „Měšťanske besede“ in tudi kot jeden najstarejših poslancev besedo izpregovoriti. V ponedeljek sem bil priča naših govorov. Žal, da v torek in sredo, po opravih zadržan, nisem mogel izpregovoriti nobene besede. Naj torej to danes storim. Prosim, da vzamete s seboj zagotovilo, da ni bila le moja, temveč vseh čeških poslancev pozornost obrnena na vaš prospeh. Bil sem na prvem državnem zboru na Dunaji in v Kromeřiži in udeležil sem se vseh parlamentnih sej, kjer smo se prav mnogokrat pokali o deželnem jeziku na Kranjskem in

po drugih slovenskih krajih z Nemci, ki so vedno trdili, da se že petdeset let ni bila izročila nikaka uradna uloga v slovenščini, in so opiraje se na to podlago trdili, da je deželni jezik na Štajarskem, Gorotanu in na Kranjskem nemški. Opozarjal sem o tej priči, da ni prav siloma si prisvajati pravice. V poznejšnji dobi sem bil jeden prvih, ki je silil na to, da bi zopet ustopili v državni zbor avstrijski, in to zato, da bi se raztreseni slovanski rodovi zbrali in skupaj ostali. Kedar je pa nastala centralistna doba, bili so zopet trudapolni časi! Vsekakor pa se učimo od svojih nasprotnikov, kako se je treba z ugodnim časom okoristiti. Tako, kakor se oni v svoji manjšini vedno strogo drže centralizacije, tako držimo vedno mi skupaj in tako podpirajmo svoje manjšine. To uzajemno podporo bomo dosegli pa le, ako se dobro med seboj poznamo, tako v zasebnem kakor tudi v parlamentnem življenji! Prosim, gospoda, da vzamete to prepričanje in zagotovilo s seboj do krasne domovine svoje, da vas bomo ravno tako, kakor ste bili tukaj lepo pozdravljeni in sprejeti, vsi poslanci češki, kolikor nas je, bratovski podpirali! Združila nas je ljubezen in uzajemnost; ta ljubezen in uzajemnost velja pa še v večji meri manjšemu in slabejšemu, kateremu je potreba več podpore in obrambe. In takemu pobratimstvu češko-slovenskemu kličem srčni: „Na zdar!“ (Dolgo trajajoče ploskanje, veliko, nepopisno naudušenje in klici: „Živilo češkoslovensko pobratimstvo!“)

Za dr. Prav. Trojanom se je v imenu Jugoslovanov poslovil gimnazijski ravnatelj Fran Bradaška z naslednjim govorom:

Predragi bratje!

Ko smo odhajali od doma, ne bi se bili nadejali toliki prisrčnosti, kolikor smo je nahajali med brati Čehi potujoč in tukaj v dragi zlati Pragi. Videč toliko ljubeznjivosti, zdelo mi se je, kakor da bi Čeh hotel Slovincu reči: Dragi brate, sto in sto let sta bila ločena Čeh in Slovenec; sedaj dohajaš zopet k meni; daj, da te objamem in poljubim. Jeden velečenjeni češki govornik je rekel, da hoče Češka, da nas hoče zlata Praga pritisniti na svoje srce. Gospoda, mi čutimo, da se to vrši; mi čutimo, da nas prešinja vaše oduševljenje, in jaz le želim, da bi to oduševljenje trajalo in utrjevalo bratovsko vez med Čehi in Slovenci. Za vso to srčnost tedaj, ljubeznjivost in oduševljenost, katero ste nam zasvedočili, zahvaljujemo se iskreno; bodite prepričani, dragi bratje Čehi, da Slovenec tega ne bode nikdar pozabil in da se vam bo zahvaljeval tem lepše, čim uspešnejše bo napredoval v narodni zavesti in omiki. Verujte, da mu bodo ti dnevi kot najdražji in najsijajnejši ostali vedno v spominu. (Nato je sklenil govornik svoj govor v hrvaškem jeziku.) Dolgo je človek ječal pod jarmom. Zasijalo je solnce svobode, in izreklo in priznalo se je načelo: Človek je svoboden ter se sme svobodno po svojih zmožnostih razvijati. Od tedaj je prost posamičnik; prosta mu je tudi vera, ali niso prosti celi narodi, niso prosti njihovi jeziki. Kakor je nekdanj pod stisko ječal posamičnik, tako stokajo sedaj pod njim celi narodi, dà dela se celo pod

plaščem lažiomike za to, da se zatarejo. Ali ni to največja krivica, največja surovost? — Zatirani narodni razredi so si izvojevali svobodo; zatirani slovanski narodi so pozvani, da izvojujejo svobodo narodom, to je narodnostim in jezikom. S to svobodo bo nastal zopet mir med narodi; in to bode doba slovanska, ker jo bodo oni proveli. Da bode to čim prej, naj živi med njimi zloga in cvete uzajemnost! (Burno in gromovito odobravanje.)

Nato je napil g. Srečko Nollu praškemu „Sokolu“ kot očetu Sokolov, zaklicavši mu „Na zdar!“ (Naš ljubljanski „Sokol“, dva uda „Savinskega Sokola“ in praški „Sokol“ stopijo v kolo s Čehi in sklenejo bratovstvo.)

V imenu praškega „Sokola“ se je zahvalil g. dr. Čížek, izrazivši veselje in upanje, da se drugo leto vidimo v Ljubljani. (Naudušeno klicanje: Na svidenje!)

Ko je vihar radosti malo ponehal, ustane zdajci naš slavni pesnik, g. Simon Gregorčič. Dolgo časa ni mogel govoriti, ker ga je vse občinstvo naudušeno pozdravljalo, kličeč mu iz dna srca: Živio Gregorčič! Kmalu potihne vse, nastane globok mir in naš pesnik začne govoriti. Dejal je, da se tudi on hoče zahvaliti po svoje gospodi, katera nam branijo pot na Velegrad; zložil jim je tedaj pesem. In to je tista predivna pesem: „Velegrajska kuga“, katero je Simon Gregorčič zložil v Pragi in jo podajem častitim bralcem.

Velegrajska kuga.

Kakó neizmerno skrbíte za nás,

Kot mamke za drobne dojénce:

Pozábiti nečem pač večni vam čas

Te srčne skrbí za Slovence.

Pod ramo vodilni nam dévate pás,
 Da ravne učite nas hôje;
 Da vzrasel po vaši bi volji nam stás,
 Nas vežete v ózke povôje.

Naš jezik „otrôčji je in nebogât“,
 Zamenjati z vašim ga treba;
 Mi kruha prevêč bi si vzeli nakrát,
 Vi torej nam režete hleba.

Ko zvéčer najprvi zagrínja se mrák,
 V zibelko nas naglo podíte;
 Ko višje nevolje zazná se oblák,
 Nas krížati čélo učíte.

Potòk za vasjó je neskončno globòk,
 Oh, voda — do člena na péti;
 Zatò tja ne sme vaš pristrčni otròk, —
 Da vtone . . . ste v groznem trepeti.

Če kréniti hčemo k sosedom korák,
 Pregledate skrbno vse pote,
 Kotiček skrbljivo preiščete vsák,
 Branêč nas nesreče in zmote.

In ko smo želeli na Velegrád,
 (Kdo vašo popiše zaslugo!)
 Tja smeli mi nismo z domačih livád,
 Ker tam zasledili ste — kugo!

Simon Gregorčić.

Brezkončno vi res skrbite za nàs,
 Skrb vašo Bog večni vam pláti;
 A čujte, gospóda, kaj pravim vam jaz:
 Za nàs se ní treba vam bati!

Odrasli smo, ni nam več treba pasóv,
 Za druge shraníte povoje;
 Jeziku ni treba več tujih glasóv,
 Najlepše nam teče — po svoje!

Kar tiče se kuge, to pravite práv;
 Okróg in okróg Velegrada
 Res zrak je nečist in brezmejno nezdráv,
 Tam kuga morilna vlada.

Zaprlí na Velegrad ste nam pot,
 A v Prago ga niste zaprlí;
 Zató pa iz zemelj slovenskih povsód
 Sem v Prago smo zláto pridrlí.

Tu v Čehih te „kuge“ je silni izvòr,
 Tu njeno je pravo središče;
 Vzajemnost slovanska, ki vam se zdi mòr,
 Tu stalno imá bivalíšče.

Ta kuga nevarna pa vam je, ne nam,
 Krivicam je vašim strašanska;
 Kakó je imé ji? naznanim ga vàm;
 Ta mor je — vzajemnost slovánska!

A nas se ta mor je že davno prijél,
 In vender še srečno živímo;
 Kdor ima to kugo, je zdráv in vesel,
 Le več si te kuge želímo.

Te „kuge“ napíti se hčemo takó,
 Da duh in teló nam prošíne;
 In kedar prošíne nam duh in teló,
 Se vrnemo do domovine.

Po domu jo šírili bomo vselej,
 Da ves bo naš národ „okužen“;
 In „kužiti“ ga ne prenehamo práj,
 Da v duhu s Slovani bo združen!

Pesniku je občinstvo ploskalo po vsakem verzu, tako da je le počasi dogovoril svojo pesem. In dogovorivši jo, drlo je vse k njemu; vsak mu je hotel prvi stisniti roko in mu izreči svoje občudovanje.

Prehitro nam je tekel čas v sladki bratovski sreči. V lepih, presrčnih besedah je tudi naslednji govornik, župnik g. J. Modic, slikal naše blaženo stanje. Slavil je Prago in hvalil češki narod. Vsaka beseda njegova nam je bila dokaz, kako mu je bila duša vesela in zadovoljna, da smo se s Čehi tako istinski sporazumeli in pobratili. „Prišli smo,“ rekel je, „videli smo in — premagali ste nas. Prav milo bi nam bilo, ako bi se zopet videli!“ — Bodoče leto se vidimo v vaši beli Ljubljani, zaklicali so Čehi kakor iz jednega grla. Dà, koj drugo leto pridemo k vam, obiščemo vas, vaš mili narod in

vašo krasno domovino. Kakor že zdaj vem, niso ti klici bili prazne besede, ampak istina, prava istina. Čehi se že pripravljajo na pot k nam, in te dni je bil gosp. dr. Čihalik iz Prage v Ljubljani in nam naznanil, da nas obiščejo Čehi drugo leto prav gotovo. Torej na svidenjel!

Tudi naš krasni spol ni mogel v toliki oduševljenosti ostati hladen. Imeli smo v svoji sredi častnih zastopnic, katere nam je, kakor tudi nas moške, popolnoma preporodil novi slovanski svet pri Čehih. Naše obzorje se je razširilo. Naše dame, ki so videlê v Češki Třebovi do sto gospic, ki so nas prišle pozdravit na kolodvor in nas naukušeno sprejele; naše dame, pravim, videle so to, in ti prizori so jih ganili do srca. To so vam bile Slovanke, da si boljših ne morete želeti. Domoljubje naših dam je prejšnji dan slavil gospod Pitrdle na Majarjevem banketu. Za napitnico se mu je zahvalila v imenu Slovenk gospica Ana Kalmusova s prelepimi besedami:

Dragi bratje!

Zahvaljuje se v imenu Slovenk za včerajšnjo napitnico, zagotavljam vas, da nam bode naše bivanje med vami ostalo nepozabljivo. Uverjam vas ob jednom, da hočemo tudi me biti in ostati zveste pospešnice slovanske ideje, za katero se boriti hočemo do zadnjega vzdih. Slava tedaj vam, gospoda, in naj živi slavni odbor „Měštanske besede“. (Gromoviti klici: „Živili!“)

V imenu odbora „Měštanske besede“ je uzel slovo od nas g. dr. Anton Čihalik v slovenskem jeziku. Izgovoril je te bratovske besede:

Velecenjena gospoda!

Dragi nam bratje in prijatelji!

Kakor lepa sanja naglo izgine, tako hitro so minili mili dnevi vašega bivanja med nami; hitreje, kakor smo se nadejali, došel je čas naše ločitve. In kako krasni trenotki so bili to, ktere smo jeden z drugim v bratovski zvezi in ljubezni ter v uzajemnem porazumenji preživeli! Bili so to trenotki, ki so pouzdigovali naš duh ter milo blažili naša srca, in jaz mislim, da bode nam in vam potreba krepkega in neustrašljivega duha in sočutnega in ljubečega srca: s prvim se hočemo našim sovražnikom v bran postaviti, a z drugim naši dragi domovini služiti.

V preteku teh slavnostnih dni je bilo baš dosti dokazano, kak veliki pomen je vaš častni prihod imel in kak ljubki korak je učinil na polji uzajemnega spoznanja in zbliževanja. V resnici, mi smo se spoznali in ljubiti začeli, potožili smo si svojatožna čutila in vesela hrepenenja, in utrdili in okrepili smo se v našem blagem naporu. Uverjen sem, da vas ni treba prepričevati, kako ljubi ste nam bili in kake nepozabljive trenotke ste nam napravili s svojim prihodom. In kako je moglo tudi biti drugače? Kajti vi ste ne samo vaše simpatije, ampak vi ste nam vaša srca prinesli in otvorili; mi smo gledali vanja in smo videli, da so polna čistega zlata in da so za nas s pravimi in gorečimi čutili gorela.

Zdaj se vrnete v svoje rojstne kraje, v svojo „lepo domovino“, in v kratkem času bodete zopet med svojimi, kteri s hrepenenjem čakajo vaših poročil, vašega poslanstva,

in kaj ste od nas pozvedeli blagega. Poročite jim torej naš odkritosrčni bratovski pozdrav; povejte jim, kaj ste tukaj videli in spoznali; povejte, da imajo tu na Labi in Veltavi svoje brate, kateri jih srčno ljubijo, njihovo usodo čutijo in se ravno na tistem potu z enakimi nameni uspešno trudijo. Vam in nam se bode še treba veliko boriti, marsikteri hudi boj poduzeti, predno bomo dosegli naša stara, pravična, narodna in politična prava. In ravno zdaj v zadnjem času je videti, kakor da bi se ta boj poostril. Pa trdna zavest, da se potezamo za sveto in pravično reč, za naš mili jezik in zlato svobodo; ta zavest, da imamo z nami enako misleče in čuteče brate, kateri se hočejo z nami vred bojevati; ta zavest naj nas krepí in k zaželjenemu cilju privede. Ako ravno nas bodo zopet ločile visoke gore, s srcem in duhom ostanemo si blizo in zedinjeni.

Kličem vam torej, dragi bratje in mile sestre, srčni in gromoviti: „Na zdar!“, in kakor trdno upam, na kmalo svidenje v beli Ljubljani. Torej živili, živili! Na svidenje!“ (Gromoglasno klicanje: „Na svidenje!“)

V imenu Slovenk je še odgovorila gospa Kosova. Slikala je z živimi barvami zlato domoljubje Čehinj, s katerim so nas povsod sprejemale. Rekla je, da je to vrli rod, ki zlate vreden je usode, kakor poje naš Gregorčič. Sprejela nas je najvišja inteligencija do trpina delavca. Posnemale bomo vašo narodno zavednost. Ostanimo vedno zvesti Slovani in Slovanke! (Burno odobravanje.)

Gospod Ivan Hribar je nato še napil „Měšťanski besedi“; g. Anton Trstenjak županu kraljevske, slovanske Prage, g. dr. Černemu, in g. prof. Bečić iz Djakova pobratimstvu Čehov in Jugoslovanov.

Pobratimstvo je skleneno. Spoznali smo se. Zdaj smo jedna duša in jedno srce. Naj torej živi slovanska uzajemnost!

Solze radosti so nam padale iz oči, ko smo si podajali s Čehi roke v slovo; s solznimi očmi smo zapuščali „Měšťansko besedo“, in oziraje se za njo, izvil se nam je iz prsi globok tolažilni vzdih: Na svidenje!

II.

Slovenci in Hrvati

na

VELEGRADU.

Spomin

na tisočletnico slovanskega blagovestnika

sv. Metoda.

Spisal Louis Vohovnik.

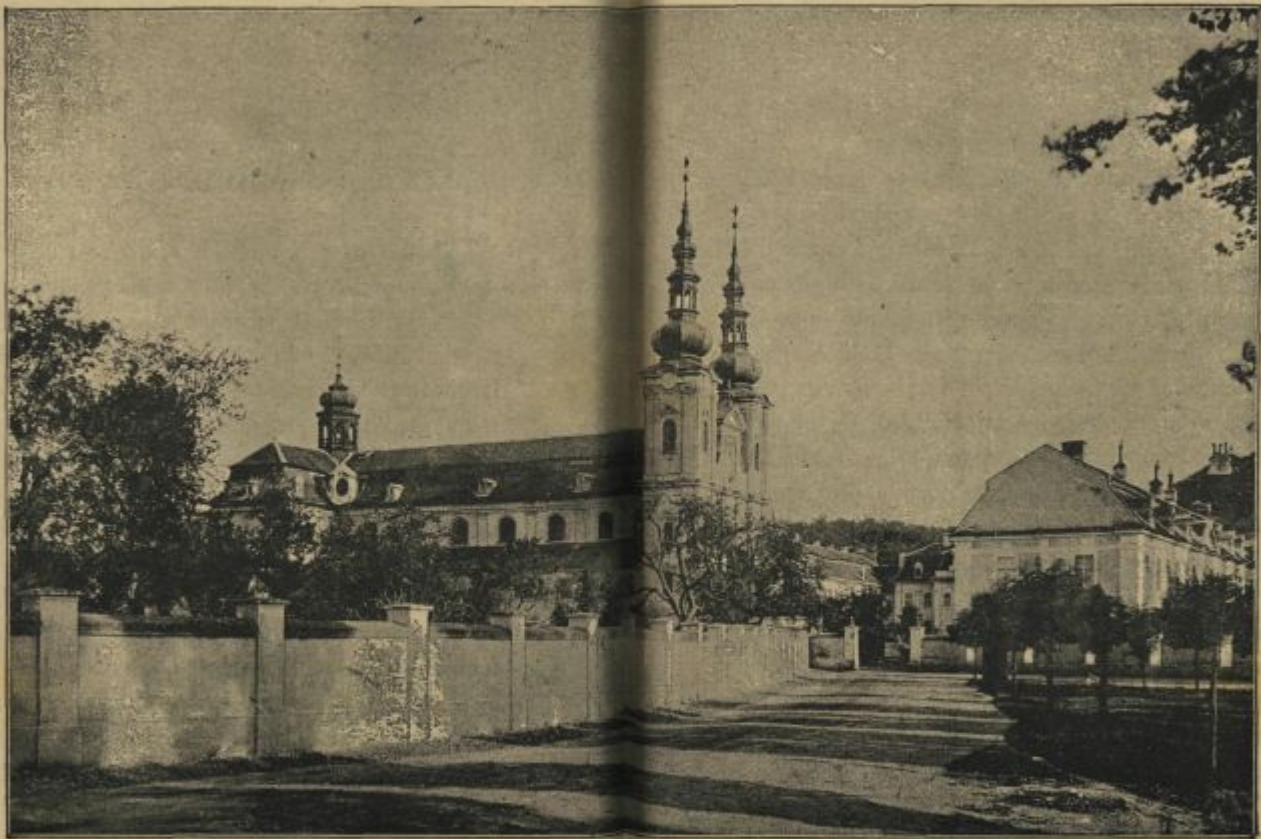

I.

Na Velegradu.

Ješko se nam je bilo izviti materi Pragi iz ljubečega objetja. Saj je bilo tako prijetno v zlatem njenem krilu. Brat je našel brata — zaničevani, trpko preganjani Slovenec krepkega junaka Čeha. Vpričo ponosnih Hradčanov in sivega Višegrada, v pričo divnega Narodnega gledališča sta si z desno v desno segla in prisegla: Boj za Slovanstvo do poslednjega diha! Boj proti skupnemu sovragu! — Bratovski shod praški je najimenitnejši dogodek letošnje tisočletnice Metodove v Slovencih.

Poslednja nas je izvabila v slovansko „Palestino“, v one svete kraje na Moravi, kjer sta naša sv. apoštola Ciril in Metod ustvarila slovansko idejo, idejo jedinosti v knjigi in v cerkvi. Iz Prage gredoč smo hiteli na Velegrad — na grob sv. Metoda. Nekateri so krenili tje čez Olomuc, večina pa je šla na Brno. Romali smo v manjših družbah. Nekateri Slovenci — med nami duševni prvak naš vč. gosp. Simon Gregorčič ter prvoboritelj istrski g. Slavoj Jenko — in jeden Hrvat smo se izročili mešancu, odhajajočemu iz Brna malo pred 6. uro zvečer. Za drugo postajo se nam je jel odpirati pogled

Velhrad.

na razsežno slavkovsko polje. Zamišljeno je zrl tje na to usodno ravan pesnik, ki je pel:

„Krvavo poljé! brezmejno gorjé
 Rodílo si tí!
 Ker lílo si tí, ker pílo si tí
 Potoke krví!

Ni mi treba omenjati, da so se pred 80. leti bíli tu trije cesarji. V potokih je pila kri vsa Moravska. Skoro ni dežele, katera bi videla več sovražnih rojev. Teptali so jo in pustošili Obri, Nemci, Mažarji, Tatarji, Turki, Švedi, Francozi. Nesrečna je še danes. Blagostan ji izpodjeda nemški Žid . . . Pozno v noč smo dospeli v Přerov. Kdor je čítal kdaj životopis Jana Amosa Komenskega, spominjal se bode, da je bil ta slavni pedagog nekaj časa voditelj přerovskih šol. Žal, da si nisem mogel ogledati spomenika, ki so mu ga postavili tu moravski učitelji leta 1872. Iz Přerova nas je po jednorurnem prestanku zanesla severna železnica na jug. Bilo je že čez polnoči, ko nas je uzdramil sprevodnikov klic: Uherské Hradiště! Ob uri duhov smo korakali po slabi, od deževja spolzki stezi med njivami in travniki proti Velegradu. Pridružil se nam je bil romar Slovak, čegar korenjaški udje so bili poviti v krasno narodno nošo. Vodil nas je prijazni velegrajski logarski pristav, vračajoč se domov z železnice. Prišedšim skozi malo lesovje zabelisa se nam v poltemi — Velegrad. Voditelj potrka na dveri velikanskega poslopja. Tedaj nam je pretresel strah kosti, kaj, če šine iz nemih, tajnostnih teh prostorov tista bleda, mrtvaška kuga z votlimi očmi in suhima rokama, tista grozna kuga, pred katero so nas

s pouzdignenim glasom svarili c. kr. beriči pred našimi slovenskimi cerkvami. Gorje nam! — „Dobro! dobro!“ oglasijo se tovarši, zagledavši namesto smrtnice kuge velegrajskega vratarja, ki nam je šel odpirat vrata v zaželjena prenočišča. V zvoniku je bilo dve. —

Na Velegradu 24. avgusta zjutraj. Pred menoj je velegrajska cerkev, na desno obširna samostanska zgradba. Kakor dva čuvaja stražita božji hram dva mogočna zvonika ob njegovem pročelji. Veže ja ščit, iznad katerega se dviga znamenje sv. križa. Lepo si je nakitila cerkev obličje. Zaljša jo devet svetih kipov v pročelji, med njimi sta sv. Ciril in Metod. Nad vsemi kraljuje Mati božja z Jezusom. Nad vratmi je grb Moravske in Češke.

Zauzel sem se, stopivši v cerkev. Presenetila me je ta pisana, na videz neskladna zmes, topeča se in trepetajoča v žarkih jutranjega solnca, ki je posijalo skozi barvana okna. Čudil sem se ti bujni renesansi, s katero se družijo tu pa tam stari romanski zlog. Kar mi seže v roko ljubljanski narodnjak, ki se je bil od slovenskega krdela v Pragi odtegnil v Krakov in v Opavo. Po cerkvi doli pa pride v mašni opravi duhovnik — dvojni duhovnik, najblažji pesnik slovenski Simon Gregorčič. Zavil je v kapelo sv. Metoda. Ko je daroval ondi presveto daritev, razunele so se nam slovenske duše v iskreni molitvi. Spominjali smo se največjega trpina med narodi; prosili smo, naj mu vladar svetov prikrajša sužnje dneve. In ko smo se ozirali gori po stenah, srečavali smo krasne prizore iz življenja onega, komur je posvečena kapela. Na veliki oltarni sliki krščuje sv. Metod češkega vojvodo

Bořivoja. Desna stenska slika na presno predstavlja nam beg Metodov iz Rima. Hoteč izpolniti materi željo, postalil se je skrivaj trupla Cirilovega, da ga odpravi domov v Solun. Toda na poti mu obtiči voz ter se ne gane. Zdajci dvigne mrtvi Ciril roko ter pokaže nazaj proti Rimu. Sv. Metod se nemudoma vrne in položi brata v prejšnjo rako v cerkvi sv. Klemenca. Na oboku je upodobljen sv. blagovestnik v nebeški slavi. Leva kapelina stena nam predočuje kronanega meniha na mrtvaškem odru. To je sin moravskega kralja Svetopolka — Svetopolk II. Ko so bili Nemci in Mažarji razdejali Veliko Moravsko, pobegnil je na samotno skalovje blizu Zobora na Nitranskem, kjer je bil že poprej založil cerkev in samostan. Ondukaj je živel kot preprost menih. Nikdo ga ni poznal. Razodel se je še le na smrtni postelji.

Preveč bi se razširil spis, ako bi opisaval kapelo za kapelo — vseh je 17, štiri ob sredi tik križišča nimajo oltarjev, ker so zagrajene s korskimi stoli. Omeniti hočem samo kapele sv. Cirila, nasproti Metodovi. Z oltarja gleda zorni obraz modrijana blagovestnika, označujočega Slovanom sv. vero. Oberoč je bil sprejet na Velegradu z bratom Metodom. Slovesen jima je bil uhod v Rastislavovo mesto. Tega nas živo spominja slika na desni steni. Na nasprotni podobi so zbrani slovanski velmožje krog kraljeve mize. Gostí jih sam Svetopolk. Daleč proč čepí sam za se češki knez Bořivoj. Malikovalc je še, zato ga je posadil kralj na sramotno mesto. To ponižanje pa ljubeznjiva beseda Metodova ga je nagnila, da se je udal ter sprejel sv. vero.

V dnu latinskega križa, katerega podobo nosi velegrajska cerkev, žari veličastni veliki oltar Bogorodice v nebo uzete. Že pred tisoč leti ji je bila posvečena stolna cerkev Metodova. Oltarna slika je delo jezuvita Raaba, ki je živel v preteklem stoletji na Velegradu. Nadkriljuje jo „golobček bel z nebes leteč“ — sv. Duh. Gori v vrhu pa stoluje Bog Oče. Popolnoma me je očaral spodnji del oltarja — tabernakelj — kerubina — menza, stebriči, haut-reliefi in tlak pod njo: vse ti je od kararskega marmorja in ovenčano z mozajiko, vse je dovršeno umeteljno. Zanimive so skupine pod oltarjevo ploščo, katera je iz jednega samega kosa marmorja. Prva nam predočuje slovo sv. Cirila. Brata se ljubo objemata. Ciril naroča: „Neopuštěj, bratře, Moravany dobre“ (napis pod podobo; slov.: „Ne zapuščaj, brate, dobrih Moravanov!“). Najkrasnejša je druga skupina: Slovo Metodovo od ovčic. Poslednjikrat dviga sv. roki, da jih blagoslovi. Prosi jih: „Děti, bděte u mne až do třetího dne!“ (Napis nad reliefom, pod njim nemški — ne bodi ga treba!: „Wachet, Kinder, bei mir bis zum dritten Tage.“) Na tretji podobi izročča papež Hadrijan II. sv. Metodu „pallium“ t. j. znamenje nadškofovske časti. O tem govori latinski (!) napis od spodaj. Lepšega daru ni mogel podariti olomuški nadškof kardinal Friderik Fürstenberg velegrajski cerkvi, nego je dragoceni veliki oltar. Stal je 36.000 gld. Izklesal ga je umeteljnik Steinhäuser l. 1864. v Rimu.

Na evangeljski strani blizu presvetišča stojita kipa sv. Cirila in Metoda. To je sadrov uzorec, po katerem je izvršil češki kipar Max prekrasni marmornati sohi

sv. blagovestnikov, kateri je daroval pokojni cesar Ferdinand Tinski cerkvi v Pragi.

Vrlo so se obnesli olomuški bogoslovci. Več let so po malem nabirali med seboj. Nabrali so celih 3000 gld. Za to lepo vsoto so kupili o letošnji tisočletnici velegrajski cerkvi nov krstni kamen, kateremu ni kmalu jednekega. Spodnji del je iz kararskega marmorja, na umeteljno izrezanem pokrovu pa se vrste podobe svetnikov, med njimi sv. Ciril in Metod.

Najlepši dar je došel leta 1881. velegrajskemu sveetišču iz Rima. To je neprecenljivi biser, kateremu se ginjeni klanjajo slovanski romarji ter se srečne štejejo, če jim je dano, poljubiti ga. To je ostanek podlaktice desne roke Cirilove — one preblazene roke, ki je odprla Slovanom s ključem novoizumljenih črk vrata v tempelj omike ter jim podala dovršeni prevod sv. pisma. To dragocenost je hranil poprej rajhraški samostan na Moravskem. O slovanskem potovanji v Rim so jo podarili sv. očetu. Lev XIII. je spoznal istinitost svetinje. Razdelil je sv. kost na pet delov. Jeden del je poslal na Velegrad, kjer se izpostavlja vernikom o velikih slovesnostih v dragocenem relikvijarji na oltarji sv. Benedikta. —

Tik cerkve na zapadno plat je nekdanji samostan in v njem refektorij. Namesto nekdanjih gostoljubnih samostancev gospoduje tu podjetni restavratêr. Tu smo zajutrkovali. Zanimala nas je med drugimi nastropna slika: Velegrad, kakeršen je bil pred 200 leti. Poleg sv. Cirila in Metoda ter sv. Benedikta sta izobražena na nji utemeljitelja samostana Vladislav Henrik in Přemysl Otakar. Prvi je poklical semkaj leta 1198. menihe cistercijane,

drugi pa je potrdil ustanovo samostana. Oba sta pokopana v velegrajski cerkvi v kraljevski kapeli. Prva samostanska cerkev je bila posvečena tu leta 1228. Teško jo je zadel dvakratni požar leta 1687. in leta 1718. Po prvem so jo okrajšali (sedanja meri 85 metrov dolgosti, 23 metrov širokosti, v križi 34 metrov širokosti). Leta 1784. je pregnal cesar Josip II. cistercijane, in velegrajski samostan je postal državna last. Pozneje ga je kupil baron Sina, čegar potomci so ga leta 1883. prodali olomuški katoliški podporni družbi. Zdaj biva v njem župna duhovščina, oskrbnik, pošta, šola. Po tihotnih samostanskih prostorih nas je vodil prijazen velegrajski kooperator g. Jan Vychodil. Pokazal nam je romarsko prenočišče — na stotine jako čedno opravljenih postelj. Vodil nas je v knjižnico, kjer je čuda slovanskih časopisov (tudi nekoliko slovenskih je bilo vmes); med inojezičnimi sta celo dva turška. Poklonili smo se g. dekanu Vykydalu, izdajatelju „Sbornika velehradskega“ ter zapisali imena v spominsko knjigo.

Gredoč v Cirilko smo si ogledali do 2 metra globok odkop ob apsidi velike cerkve. Iz romanskega zloga apside in zlasti iz oblike letos odkopanih pritličnih okrasov, katere je poprej zakrival večstoletni zemeljski nanos, sklepajo, da je ta del cerkvene zgradbe sezidan v X. stoletji. Stara je tudi kapelica, oddaljena kakih 50 korakov od glavne cerkve; to je Cirilka. Moravsko ljudstvo ljubi to preprosto gotsko svetišče. Pripoveduje si o nji razne pravljice. Tu sta baje maševala sv. apoštola. V taki obliki, kakeršno kaže Cirilka, hotel je neki sv. Metod zgraditi večjo cerkev. Semkaj je prihrul razuzdani Svetopolk,

hoteč kaznovati sv. Metoda, ker ga ni čakal z mašo. Prejšnje čase so pokopavali krog nje Velegrajce. Dokler so stanovali menihi v bližnjem samostanu, bila je celo župna cerkev. Ali pozneje se ji je slabo godilo. Redkokdaj se je brala v nji sv. maša. Izpremenili so jo v shrambo za smodnik, potem so zmetavali vanjo seno. „Poderimo jo! čemu bi nam delala še napotje?“ rekali so nekateri. Pol razpalega svetišča se usmili naposled olomuški nadškof kardinal Friderik Fürstenberg. O tisočletnici prihoda sv. apoštolov na Velegrad l. 1863. se je lesketala ljubljenska Moravanov v novi svatovski obleki. Dobila je krasen gotski oltar, umeteljno izrezan iz lesa, posvečen sv. trem kraljem. Narejen je po stari šegi z dvokrilnimi vratmi. Kadar je odprt, blestita ž njegovih kril podobi sv. Cirila in Metoda; na zunanji plati pa so štirje evangelisti. Po stenah so napisani latinski (!) reki iz sv. pisma. Nad prezbiterjem je gotski svod, nad ladijo pa raven strop. Iznad ločilnega oboka zre podoba Vzveličarjeva. Ladijine stene so posejane z začetnicama (FF) prenovitelja in pokrovitelja Cirilke, kardinala Frid. Fürstenberga, in ž njegovim grbom. Cirilko diči krasen dar naših bratov Rusov, poslan iz Petrograda leta 1869. To je podoba sv. Cirila in Metoda, viseča na listni strani ob urodu v prezbiterij. Okvir ji je okrašen z belomodrordečo mozajiko. Na zlatem polji se dviga križ. Na desni mu je sveti Metod, držeč v levici knjigo, v kateri stoji začetek evangelija sv. Janeza staroslovenski: „Iskoní bě slovo i slovo bě otъ Boga i Bogъ bě slovo,“ z desnico pa blagoslavlja. Na levi razvija sv. Ciril zavitek papirja; na njem se bere cirilska abeceda. S to sliko

vred je došla z Ruskega draga svetilnica, katero obešajo o velikih praznikih v kapeli sv. Cirila. —

Ob Cirilki se vrste prodajalnice — lepa prilika, da se otovorimo z „odpustkom“ za drage v domovini. Med velegrajskimi kramarji smo našli rojaka iz Koborida. Neznansko se je razveselil, zvedevši, da je med nami nekdanji kapelan koboridski g. S. Gregorčič. Pri vratarji, ki ima celo knjigotržnico v veži, nakupili smo si nekoliko knjižic o Velegradu. Od g. kooperatorja Vychodila smo prejeli v spomin najnovejša spisa njegova; „Ostatky sv. Cyrilla, Slovanův apoštola na Velehradě“ in „Marianska svatyně na posvátném Velehradě.“ Hvala mu tisočerna!

Poslovivši se od Velegrada, hiteli smo na voz, da ne zamudimo vlaka. Pri izhodu iz dvorišča smo morali skozi slavolok. Na njem smo brali za slovô:

„Utrhni si kvítko každý
z půdy této posvátné,
abys pomněnku měl na vždy
z hrobky otce posvátné.
Líbáme tvé svaté prahy,
s Bohem! Velehrade drahý.“

(Slovenski: Utrgaj si cvetko vsakdo s teh svetih tal, da ti bode spominčica za vselej s svetega groba očetovega. Poljubljamo tvoje svete prage, z Bogom! dragi Velegrad.)

Vrh napisa je odprta knjiga, ž nje pa sijejo svete staroslovenske cirilske črke — začetek evangelija sv. Janeza: Iskoni itd. Komaj smo izpod slavoloka, zajezi nam pot ogromna procesija. Ko so vrele množice mimo voza, čudili smo se tem krepkim Slovakom v stari narodni

Kvičala.

noši; razoglavi so šli; dolgi lasje so jim padali do ramen, in peli so. Njih pesem pa je bila otožna, prav tako otožna, kakor njih usoda. Solza mi je zalivala oko . . . Ozrl sem se nazaj ter čital pozdrav romarjem na lici slavoloka:

„Cyril, Method ve svém ve kraji,
s radostným nás srdcem vítají.
„Vítejtež nám dítky naše milé,
dávno jsme vás tady čekali!“

(Slovenski: Ciril, Metod nas v svojem kraji z radostnim srcem pozdravljata. „Pozdravljeni, mili najini otroci, davno sva vas čakala!“) Napis oblepa venec cirilskih pismen. Svete slovenske črke! kdaj se preselite tja v velegrajski svetišči ter zauzamete ona mesta, kjer se zdaj širijo latinski napisi — latinski napisi na Metodovem grobu! Kdaj napolnite mašne knjige ter pričarate v zapadnoslovanske cerkve one divne staroslovenske glasove, ki so se oglašali vselej, kadar sta darovala sv. Ciril in Metod presveto daritev? O pridi, srečna doba! pridi! Tedaj postane Velegrad zopet Metodov. Pridrli bodo semkaj sinovi svete Rusije, prišli bodo Srbi in Bolgarji in junaški Črnogorci. Velegrad bode znova središče cerkvene jedinosti slovanske.

Procesija je odšla. Pot nam je bila prosta. Voznik, prijazen Velegrajec, naudušen narodnjak, opozarjal nas je potoma na krasno okolico ter nas seznanjal z ondotnimi razmerami. Kazal nam je tam na zahodu holm Buchlov s starodavnim, dobro ohranjenim gradom. Poleg njega je grič Modla in na njem kapela sv. Barbare. Na vzhodu ob reki Moravi leži Staro Mesto, zdaj preprosta vas, nek-

daj pa središče mesta Velegrada, ki se je raztezal več ur na okrog. Na levem bregu Morave, Staremu Mestu nasproti, razgrinja se Ogrsko Gradišče — ognjišče narodnega gibanja v tem delu Moravske. Tu izhaja od lani po dvakrat na teden časopis: „Moravská Slovač“. Pri bližnjih Mařaticah so napravili tabor, kjer je na tisoče naroda klicalo, naj mu da vlada slovanske srednje šole.

Iz Ogrskega Gradišča nas je zanesel vlak do Hulina. Od tam smo krenili peš v Kromeřiř, ki se je ravno pripravljaj na prihod cesarjev.

II.

V Kromeřiži.

Glasno in krasno so pokazali moravski Slovani 24. avgusta popoldne, da ljubijo presvetlega vladarja svojega, da ljubijo mater Slavo. Iz vseh teh lepot, ki so zagrinjale tedaj kromeřiško mesto v svečano obleko, iz zastav, piramid, slavolokov . . . kipela in žarela je obojna ljubezen. Kromeřiž se je poklonil cesarju kot slovansko mesto. Težak boj je bil, predno je v kot potisnil nemško moro, predno si je utisnil na čelo slovanski znak, kakeršen ga je dičil v slavnih stoletjih za Karola IV., ko je proslavljal kromeřiško ime slavni predhajnik Husov, Kromeřižan Jan Milič, ki se je še le v moških letih učil nemški.

„Slava“ — „slava“ — tisočera „slava“ zatapljala je votli nemški „hoch“, ko sta se o poluštirih vozila velika gosta Fran Josip I. in Elizabeta od kolodvora pa tja do olomuškega kardinala palače ob voglu velikega mestnega trga, kjer jima je bilo urejeno stanovanje. Potem je nastal majhen odmor. Nov, čaroben prizor! Mimo cesarja defiluje imponanten banderij — Sokoli z godbami, narodna društva, kmetje — 1100 jezdecev. Gredoč mimo njega, povešali so zastave. Cesar je pozdravil sleherno. Pozdravljaj je tudi trobojnico slovansko, ki je brezštevilnokrat vihrala mimo. Zdaj pa zdaj je ponagajal malo dež; ali stanovitni spreved se mu ni dal zmesti. Čudoma smo se čudili krepkim postavam jezdecev in njih pisanim narodnim nošam. Vsaka skupina je bila drugače opravljena. Tu glej korenjaka v rjavih ohlapnih

irhastih hlačah in visokih škornjih in zeleni kamižoli. Tam zopet jezdari junak v tesnih rdečih hlačah s tisto umetno zapleteno ozaljšavo spredaj, na glavi mu čepi nizak, okrogel klobuček, opleten s trakovi in cveticami. Onda se prikazuje človek s svojo belo opravo . . . In kakšni so bili konji pod temi junaki! Gledaje vse to, umeli smo popolnoma Podebradsko pesen, ki pravi:

„Moravo! Moravo! Moravičko milá!
Co z tebé pochází ¹⁾ chasa ²⁾ ušlechtilá ³⁾
Chasa ušlechtilá, žadostivá boje ⁴⁾,
A jakó to koňstvo rodi půda tvoje!“

Kar se pripeljejo s šesterjo hanaški svatje. Nasmi-hajoč se zrle so z visokih vóz brdke družice v beli opravi s kratkimi, nabrecanimi rokavci in s široko razpreženimi kreželci za vratom. Sredi voza je ležal velikanski kolač. Po dokončanem obhodu se je ustavil voz in svatje so ob-suli okroglo pecivo. Nož se je zasadil v kolač in kos za kosom je kopnel kar tam na jasni ulici. —

V gostilnici „Pri mestu Kromeřiži“ so nam izvrstno postregli. To samo na sebi ni posebno važno za slovenski svet, pač pa bi utegnila zanimati koga tretja sodba, ki sem jo čul tu o našem jeziku. Prvo je izrekel neki pro-fesor na vrtu „Besednega doma“ v Brnu, meneč, da se mu zdi, kakor da bi čul Italijane, kadar sliši nas govoriti, tako mehak je slovenski jezik. V Pragi se je izrazil neki Čeh, da je naš govor podoben ruskemu. Brza točajka „Pri mestu Kromeřiži“ pa je dejala, da govorimo poljski. Obmizje za obmizjem se je polnilo. Pridružili so se nam

¹⁾ prihaja, izvira. — ²⁾ mladina. — ³⁾ plemenita. — ⁴⁾ boja-željna.

nekateri moravski duhovniki. Ko so zvedeli, da smo Slovenci, jeli so nam napivati. „Na zdar bratrům Slovincům“, družil se je s cinkotom čaš. Žal, da smo morali tako naglo ostaviti iskreno družbo in prijazni Kromeříž. Noč se je bližala, prenočišča pa so bila vsa oddana. —

Pol ure pozneje sem sedel v globoko natlačenem vagonu. Roka mi je krvavela. Dobil sem malo prasko, ko smo naskočili železniške vozove. Ker jih je bilo jako malo, moral si je vsakdo siloma priboriti sedež. Zrl sem skozi okno. Nad Kromeřížem je vzplapolal nenavaden žar. Bil je to odsev mestne razsvetljave. Po sosednjih gričih je zagorelo brez števila kresov. Tedaj pa sem se spomnil tistega neobičajnega žara, ki se je razlil nad Kromeřížem o sv. Martinu l. 1848., ko je jel zborovati v njem prvi avstrijski državni zbor. Slovani so se nadejali, da jim porodi trajno svobodo. Goljufivi žar je brzo ugasnil. V istem dvorci, kjer so zasedali nekdam zastopniki avstrijskih narodov, snideta se jutri prva slovanska vladarja. V malo urah stopi na moravsko zemljo Aleksander III., car vseh Rusov. Slovansko ljudstvo mu bode vrelo naproti in avstrijski cesar sam mu poda mogočno roko in godba zaigra: „Bože carja hrani“ . . .

Ko pa se je to godilo, bil sem že na Dunaji. Malo me je zanimal ves njegov blišč in kras potem, kar sem videl, slišal in čutil med slovanskimi brati, zlasti v nepozabljivi zlati Pragi. Zato sem se hitro zatekel „nazaj, nazaj v planinski raj“.

III.

Slovanska uzajemnost.

Geden najglavnejših in najplemenitejših namenov vsega duševnega gibanja slovanskega je danes spoznavanje samega sebe. Slovanski narodi niso bili nikdar, odkar jih poznamo v zgodovini, jedna državna celota; bili so celota, ali narodna celota, ki je bila razkosana in razkropljena na več kosov po širni Evropi. Zgodovina, trda preteklost jih je razdružila, da potemtakem niso mogli imeti celokupne zgodovine. Celo plemena so se razkosala na kose, katere so si podjarmili tem laže slovanski sovragi. Kakor v državnem tako tudi v kulturnem oziru je bilo vse Slovanstvo razdeljeno, razcepljeno, razkosano na dve polovici, in s tem je bila razdeljena, razcepljena in oslabela njih skupna sila malone za vekomaj. Zajemajoč tedaj kulturo iz dvojnega vira, oddaljevali so se Slovani v svojem slovanskem mišljenju; zlasti krščanska kultura je razsejala med nje smrtno sovraštvo; katoliki in pravoslavni so se sovražili in se še sovražijo na svojo škodo. Rim in Carjigrad sta nam razdružila Slovane. S to versko razdružitvijo sta bila upeljana v slovanske pokrajine dva pota, po katerih je hodila v Slovane kultura. Ta pota sta bila v srednjem veku bolj naznačena nego danes, ko Rim in Carjigrad ne podajeta narodom evropskim izključljive kulture, ko danes razven cerkvene širi kulturo tudi svetska oblast. Razlika je tedaj v Slovanih velika v kulturi; uko-renjena je in baš zato jo je težko poravnati in združiti. Nekateri Slovani mislijo, da se mora jedna kultura po-

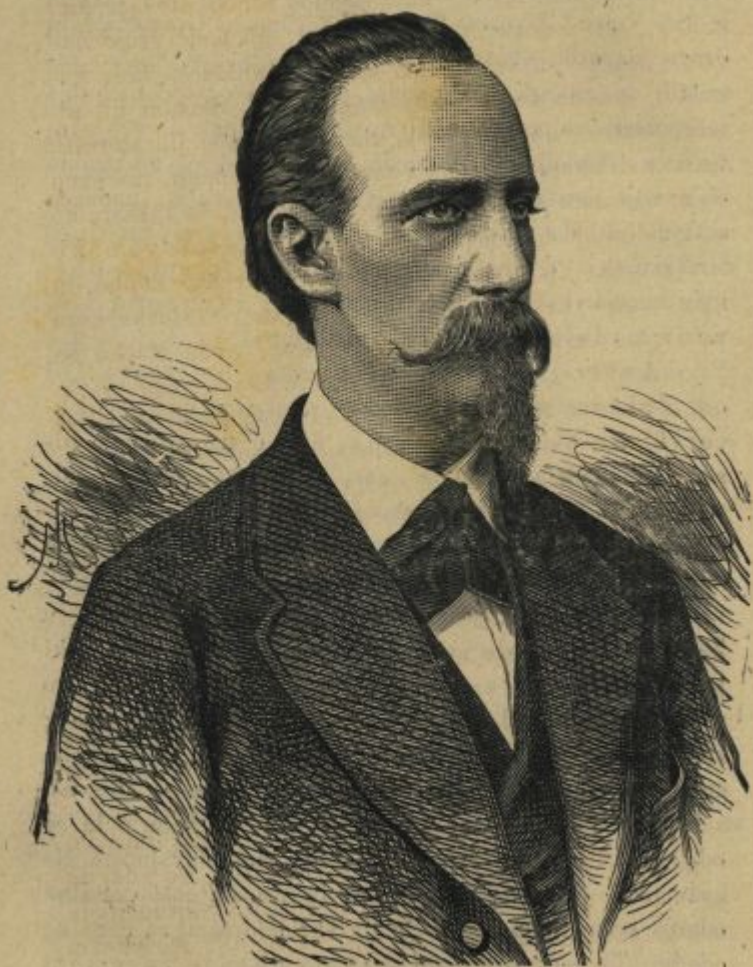
koriti drugi, to je da mora jedna opustiti svojo in priznati drugo. To pa je nemogoče, ker se tako ne spajajo protivja. To razliko more poravnati samo brezmejna bratovska ljubezen, slovanska strpljivost: Slovani obeh kultur morajo ohraniti svoje kulturne tradicije in ž njimi pospeševati svojo daljnjo kulturo, ali oni morajo tudi spoštovati, ceniti in priznati svoje slovanske medsebojne tradicije. Vsaj danes nam kaže, da tako postopamo, ker ne poznamo drugega izhodišča, kako bi mogli razkosano, razdvojeno in tudi sprto Slovanstvo spojiti v jedno duševno zajednico. In jedna duševna zajednica slovanska je delo našega časa, idejal je vseh iskrenih Slovanov.

Ta idejal je tudi Jugoslovane napotil letos v zlato mater Prago k bratom Čehom, kateri imajo z nami jednake kulturne težnje. Vsi avstrijski Slovani se bore danes jednako za pravice svojega jezika in narodnosti; bore se skupno za svoj narodni obstoj. Ta borba je naredila še večje protivje med Slovani, Nemci in Mažarji, ker se vidi in zna, da hočejo Nemci in Mažarji potlačiti Slovanom jezik in narodnost. Zato imajo avstrijski Slovani to skupno nalogo, priboriti si najprvo pravice za svobodno razvijanje svoje individuvalnosti in potem da se duševno spojijo z ostalimi Slovani. Da bi se tedaj Jugoslovani sami prepričali, s kakim uspehom se bore Čehi za svobodno razvijanje svoje individuvalnosti, obiskali so jih letos. Vsi sopotniki naši so se lahko prepričali, da se v ti borbi morajo združiti vsi Slovani in da morajo v čislih imeti butaro Svatoplukovih palic. Samo uzajemno delovanje, a ne se-

paratizem, bodi nam načelo. Jugoslovani so se združili s Čehi, in to je najlepše znamenje slovanske uzajemnosti. Pri tem slovesnem združenju v Pragi so bili navzočni naši duhovniki, profesorji, učitelji, trgovci, obrtniki, kmetje in mladina slovenskih srednjih šol. Vsi ti zastopniki našega naroda so bili priče one svete zveze, katero so utrdili Jugoslovani s Čehi; zlasti naši mladini je v tem svečanem trenutku uskipelo domoljubno srce, pobratila se je s češko in bode goreče širila slovansko uzajemnost v Slovencih. Naša mladina je že prej iskala vezi, katere bi jo mogle spojiti s Slovani, in priznati moramo, da je našla pravo vez slovanske uzajemnosti. In ta vez slovanske uzajemnosti je učenje in znanje slovanskih jezikov in literatur. Zavednejšim Slovencem je zdaj glavni namen: seznaniti se in združiti duševno s Slovani. Oglejmo si samo nekatere strani književne zgodovine slovanske in spoznali bomo zlato resnico, da so posamične slovanske literature preporodili taki idejali, kateri so obsezali več slovanskih rodov, zato pa morajo tudi biti slovanski idejali taki, da v njih najde vsak slovanski rod svoje dele. Ljudevit Gaj je n. pr. v svojem rodišči zvedel za pravljico o treh bratih: Čehu, Lehu in Mehu. Čeh si je ustanovil prestolnico v Češki, Leh v Poljski, a Meh v Ruski. Ta navadna narodna pravljica hrvaška je obudila v Gaji tisto naravno čustvo, katero je do zdaj spalo v njem, čustvo svete domovinske ljubezni, da je začel misliti o usodi svojega naroda; to sveto tajno čustvo ga je tudi napotilo, da ima njegov narod po svetu bratov, s katerimi mora zajedno delovati. Spoznal je, da je njegov

narod večji, nego mu ga predstavljajo meje njegove politične domovine. Književna zgodovina nas tudi uči, da je St. Vraza, Davorina Trstenjaka, Simona Gregorčiča in druge napotilo duševno občevanje s Slovani, da so zapustili in zavrgli oske meje pokrajinskega domoljubja ter postali najprej vseslovenski in potem vseslovenski domoljubi. Ako tedaj s tega stališča zmatramo občevanje slovenske mladine s češko in hrvaško, nadejati se nam je, da kedaj zrušimo neopravičeno pokrajinsko domoljubje, katero nima nobenega zmisla, ko nam mora biti združena Slovenija idejal našega domoljubja.

Avstrijski Slovani nimajo še dosti šol od države osnovanih in podpiranih, v katerih bi se odgajali na čisto narodni podstavi. Pred kratkim so nam bile zelo osnovne šole nemške; za srednje slovenske šole borimo se zdaj. Srečnejši so Hrvati, kateri imajo popolnoma narodne srednje šole in vseučilišče. Drugo narodno vseučilišče imajo Slovani v Pragi. Ali kaj nam pomaga hrvaško vseučilišče v Zagrebu, ko njegove svedočbe nimajo veljave v avstrijski polovici. Tako je Slovencem in vsem ostalim avstrijskim Slovanom zaprta pot v Zagreb; Hrvaška nam je v tem oziru kakor vsaka tuja zemlja zunaj naše države! Slovenska mladina ne more občevati s hrvaško. Doma pa nimamo zavodov, v katerih bi se odgajali in ogrevali na solnci svoje individuvalnosti. Ne kaže tedaj nič drugega, nego da to nedostatnost narodne odgoje popravljamo sami in da skrbimo sami za narodno odgojo. To narodno odgojo pa nam je zajemati

Rozhošný.

zdaj iz slovanskih literatur. ¶ Opojimo si vsi duh svoj z duhom, ki nam veje iz zdrave slovanščine! Bogati viri, iz katerih sreba nemški mladenič svojo narodno odgojo, so velikanske nemške knjižnice, brez katerih ni nobeno večje mesto naše države. Slovani jih nimajo povsod; ako jih hočejo imeti, morajo si jih snovati. Zlata mati Praga je sama v tem oziru premalo, prerevno oskrbena, zato so sklenili češki domoljubi še takrat, ko so še bili Jugoslovani pri njih, osnovati vseslovansko knjižnico. Neki domoljub je daroval ruske knjige, in tako utegne ta knjižnica postati bogat vir slovanskega spoznanja. Slovani od Labe, Veltave pa do Marice so bili dolgo časa sužnji drugim narodom; sužnji so še danes, če tudi v ustavni obliki; niso se mogli razvijati v svoji individuvalnosti. Vseslovanska knjižnica v Pragi je šola, kako se je treba pouzdigniti v slovanskem duhu. V slovanskih jezikih je tolika duševna moč, da prekosimo daleč Nemce. To priznajejo učenjaki, a mi naj se okoristimo s tem! Gojimo torej slovanske jezike sami — samouki, ker nimamo zavodov, kateri bi nam ucepljali slovansko kulturo; gojimo slovanske jezike — nad sto milijonov je duš slovanskih na svetu — tretjina Evrope! Kakor v mnogih rečeh, vzgled so nam tudi v tem Čehi. Češki pedagogijski list „Česká škola“, urednik gosp. Kryšpín, bode priobčeval počenshi od 1886 dopise v slovenskem jeziku. Potreba znanja katerega jugoslovanskega jezika je prešinila izobrazene Čehi. Do zdaj so se zanimali za naš jezik samo prelagatelji Preširnovih in Gregorčičevih pesni; zdaj pa se je krog teh mož dokaj razširil. Znano nam je že namreč, da je gosp. Jan V.

Lego v „Měšt'anski besedi“ ustanovil šolo, v kateri bode ob novem letu 1886 začel učiti Čeha slovenski jezik. Do trideset Čehov si je naročilo Cegnarjev prevod „Babice“, katero prebirajo v slovenskem jeziku. Tako se širi slovanska uzajemnost. Znanje jezikov in literatur slovanskih, to je naš panslavizem.

Duševno občevanje s Slovani je toli važno danes, da je priznajemo za prvo potrebo narodne odgoje; saj pravi prislovica, povej mi, s kom občiš, in povedal ti bom, kakšen si. Kdor občuje s Slovanom, ta je tudi v mišljenji Slovan; kdor pa se druží z Nemcem, ta misli bolj po nemški. Poglejte si naše Nemce, ki živé med nami in o naših žaljih že več sto let; oni nas ne podpirajo, pač pa zatirajo. Tlačijo nam naše svetinje, jezik in narodnost. „Narodni dom“ bode v Ljubljani simbol književnega in društvenega središča vseh Slovencev. Tega kulturnega zavoda nam ne pomaga zidati nobeden Nemec, še dežela ne. In koliko tisoč goldinarjev, malone največja vsota se je nabrala do zdaj v Slovanih, zlasti v Čehih, kateri polagajo na oltar svete naše domovine ogromne vsote. Pri Slovencih ni zdaj narodnega podjetja, za katero se ne bi zanimali vrli bratje Čehi. Gosp. Jan V. Lego nabira s češko mladino doneske za naše „Dramatsko društvo“ v Ljubljani. In tako pač vidimo, da nas je spojila in odgojila slovanska uzajemnost. Daleč smo ločeni od Čehov, in koga tedaj ni močno razveselilo, ko se je raznesla po vseh naših pokrajinah vest, da nas obiščejo prihodnje leto bratje Čehi? To bode prvič v zgodovini, da se napravlja Čeh z daljnjega svojega severja

na slovanski jug s slovanskim poslanstvom; to bode prvič v slovanski zgodovini, da pride v Jugoslavijo češki narod širit in sejat bratovsko uzajemnost. Slovesen bode ta važni moment, kajti tako daleč v Jugoslavijo niso še prodrli nikdar severni Slovani v Avstriji. Res da imamo tukaj nekaj naseljenih čeških rodbin, ali te ne uplivajo na naš narodni razvoj. S svojim prihodom v Jugoslavijo bodo podrli bratje Čehi visoke planine, premostili globoke reke, ki nas ločijo. Slovanstvo mora postati jeden pojem. Naj torej zavlada med Čehi in Jugoslovani tisto uzvišeno pobratimstvo, ki ga pozna je hrvaškosrbski narod v svojih starih običajih, tisto sveto pobratimstvo, katero ljubi pobratima neizmerno in je voljno umreti zanj. Ta duh pobratimstva naj nas preporodi, a Bog naj milostno blagoslovi našo pobratimsko uzajemnost za vekomaj! Pred oltarjem domoljubja in uzajemnosti slovanske pričakujemo drage brate Cehe. Torej na svidenje v beli Ljubljani!

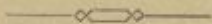

III.

Nekaj listov

iz

SLOVENSKE KNJIGE.

Spomin

na tristoletnico smrti začetnika slovenski knjigi

Primoža Trubarja.

1586.

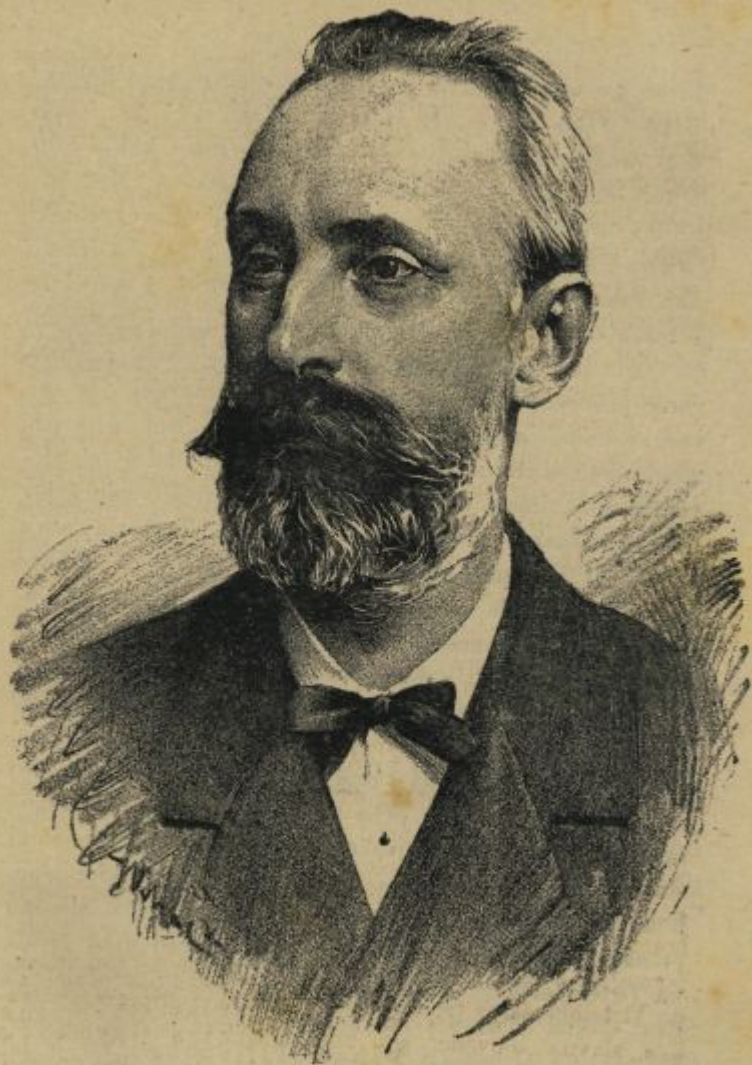
Primož Trubar.

Pred štiri in tridesetimi leti, pisal je Trubar 1582, ni bilo niti pisma, še manj pa kake knjige, pisane v slovenskem jeziku. Mislilo se je sploh takrat, da sta slovenski in mažarski jezik tako barbarska, da se ne dasta ne pisati ne brati. Pisati v jeziku, v katerem ni še nihče pisal, ni tako lahka reč; za to si je treba izumiti pismo. In kdo bi še takrat mislil na gojitev slovenskega jezika, ko je vsa Evropa pisala in se odgajala v latinskem duhu in jeziku! Od brižinskih spomenikov iz IX. stoletja, ki so najstarejši spomenik slovenskega jezika (dve spovedni molitvi in kos pridige), imamo le malokaj pisanega v slovenskem jeziku do XVI. veka. Torej več stoletij je le malokdo pisal v slovenskem jeziku! Sveta brata Ciril in Metod nista toliko delovala na naše zemlje, kakor na bolgarsko, srbsko, hrvaško in rusko. Pri nas ni bilo človeka, ko bi se bil postavil našemu pozabljenemu, tepnanemu in zaničevanemu rodu za prosvetitelja. Še le izza dolgo let (1550) se je domislil prvi Primož Trubar pisati in tiskati knjige v narodnem jeziku, a ne v latinskem, kakor je bil običaj. Prve dve knjigi je dal tiskati z nemškimi črkami, naslednje pa v latinici. Primož Trubar je tedaj začetnik slovenski knjigi; on je osnovelec slo-

venskega slovstva. Drugo leto (1886) bode tristoletnica Trubarjeve smrti. Ta moment je v kulturni zgodovini slovenskega naroda preimeniten, da se ga moramo spominjati, in zato pričakujemo od Slovencev, da bodo njegovo tristoletnico slovesno praznovali. Pozabiti moramo, da je bil Trubar protestant, ali pozabiti ne smemo, da je on bil prvi pisatelj slovenski. Za svojo vero se bode zagovarjal sam Trubar pred sodnim stolom, kot prvega književnika mora ga zagovarjati vsak izobražen Slovenec.

Primož Trubar se je porodil na Raščici v duhovniji škocijanski pri Turjaku (tri ure od Ljubljane) na Kranjskem dne 8. junija 1508. Sin kmečkih roditeljev hodil je v šolo na Reki (1521), v Salcburku in na Dunaji. Odgojenemu torej v nemških deželah in v nemških učilnicah ni se čuditi Trubarju, da mu je jezik slabši nego njegovih vrstnikov, katere je obudil na književno delovanje. Za duhovnika je bil posvečen v Trstu, služil je v Celji, Loki pod Zidanim Mostom, v Laškem Trgu, Šentjarnji na Dolenjskem in v Rubijah na Goriškem. Ko je bil korar v Ljubljani (okoli 1544), poluteranil se je in goreče širil novi nauk. Toda preganjan od vladike Ravbarja, moral je 1547 pobegniti na Nemško. Na Nemškem je deloval v Rotenburgu, Kemptenu, Urahu, Laufenu in v Derendingenu, kjer je umrl 28. (29.) junija 1586.

Ko je bil Trubar pregan s Slovenskega zaradi širjenja Lutherjeve vere, pobegnil je na Nemško, kjer so ga Nemci kot svojega preganjanega verskega somišljenika gostoljubno sprejeli. Toda da je bil Trubar pregan, s tem se ni zaprečilo širjenje protestantstva po slovenskih pokrajinah. Novi nauki Lutherjevi so si pridobivali po

Jan V. Lego.

Sloveniji vse več unetih pristašev v plemstvu in duhovništvu. Tako je n. pr. štela Ljubljana l. 1597. okoli 7000 prebivalcev, od katerih je bilo še samo kakih 300 do 400 ljudi katoliške vere iz najnižnjih stanov. Med odličnimi pristaši nove vere je bil deželni glavavar štirski Janez Ungnad baron soneški (1493—1564), za državo jako zaslužen mož, ki se je bojeval s Turki. Ungnad se je moral odreči vsem častem in službam in je pobegnil na Virtemberško, kjer ga je deželni vojevoda Krištov, goreč pospešnik protestantstva, prijazno sprejel. Iz slovenske domovine pregnana Trubar in Ungnad nista pač mogla več širiti nove vere v Slovencih; daleč od Slovenije nista imela upliva na razvijanje verskih odnošajev na Slovenskem. In v tem času prešine Trubarja nova misel, delovati med Slovenci s pismom, s knjigo. Trubar je začel, kakor je videl na Nemškem, prvi pisati in tiskati knjige Slovencem, zanemarjenim Slovencem, ki še dosehdob niso imeli nobene tiskane knjige in so se prav za prav še le morali brati učiti, kar jim je Trubar pisal in tiskal. Ta moment, to prvo zasejano seme prosvete, napredka, prva izobraževalna šola Trubarjeva, v katero je privabil in odgojil prvo slovensko bralno občinstvo; ta veliki moment je najvažnejši v vsi kulturni zgodovini slovenskega naroda. Da je Trubar mogel s tolikim uspehom pričeti svoje delo na Nemškem, do tega sta mu pomagala dva slavna Slovenca, ki sta še pred njim živela na Virtemberškem ter sta Trubarja povsod priporočala. Ta dva slavna Slovenca sta bila Mathias Garbitius Illyricus (Grbec) in Mihael Tiffernus. Prvi je bil velik prijatelj Lutherjev, kateri ga je uzel nekaj časa k

sebi, da je ž njim obedoval. Garbitius je postal 1537 profesor grškega jezika na pedagogiji, a 1541 na vseučilišči v Tibingi. Drugi je bil učitelj, kancelar (postal 1544) in prvi svetovalec (od 1550) virtemberškemu vojvodi Krištovu. Oba sta pregovorila Krištova, da je dovolil Trubarju 1550 tiskati v Tibingi prve slovenske knjige, katerih Trubar takrat ni smel nikjer izdati. Največji in najbolj goreči pospešnik Trubarjevega književnega podjetja pa je bil baron Ungnad, ki je v ta namen žrtvoval malone ves svoj imetek. Ungnad je osnoval v Urahu tiskarno 1558, v kateri so se tiskale knjige z latinico, glagolico in cirilico, torej za Jugoslovane, Slovence, Hrvate in Srbe. Baron Ungnad je združeval okrog sebe jugoslovanske pisatelje, izdavajoč in tiskajoč njih duševne proizvode, in je postal s tem prvi mecen jugoslovanski.

Malo število slovenskih mož se je zbralo na Nemškem, in to malo število je položilo prvi temelj slovenski knjigi. Trubar je jel pripravljati Slovincem katekizme in jih je dajal tiskati. Ali s kakimi črkami? Z nemškimi Nemške črke so mu bile najbliže, in zato sta res prva dva spisa tiskana z nemškimi črkami. Toda razven Trubarja je bilo na Nemškem še več Slovencev, kateri so pisali katekizme, molitvene bukve in prelagali Sv. pismo. Ti Slovenci so si med seboj presojevali spise, predno so jih dajali v tisek; kakor se vidi, delali so vestno. Bili pa so še zmerom brez črkopisa, saj je vendar bilo najnujnejše, da so se morali zložiti o skupnem črkopisu. Na srečo so imeli v sredi jezikoslovca Adama Bohoriča, kateri jim je ustrojil slovenski črkopis in kateri jim je spisal in izdal prvo slovensko slovnico 1584. Črkopis

Bohoričev je potem vladal v slovenski knjigi do tri sto let, to je do Bleiweisovih „Novic“. Prvi pisatelji v kolu Trubarjevem so bili Sebastijan Krel, Jurij Dalmatin in dr. Ti pisatelji so si ustrojili književni jezik, v katerem so tiskali Sv. pismo, molitvenike in katekizme ter jih razpošiljali z Nemškega v Jugoslavijo, kjer so imeli pristašev in sotrudnikov na književnem polji. Niso tedaj bili osamljeni v tujini, ampak so bili v zvezi s svojimi rojaki v Jugoslaviji.

Vse te prekoristne naprave na polji kulturnega delovanja, vsa ta književna podjetja je hotel Trubar prenesti z Nemškega na Slovensko, dobro vedoč, da prinaša tiskarna najobilnejšega sadu v domovini, kjer še Slovenci niso imeli nobene tiskarne. Tiskarna je jedno največjih kulturnih pospešil. Zategadelj je Trubar, vračajoč se 1562 na Kranjsko, uzel s seboj Mandelca, kj je že istega leta osnoval v Ljubljani tiskarno. Takisto jo je osnoval Maleševac v Žumberku. Kakor se vidi iz tega, mislil se je Trubar, upajoč v boljšo bodočnost, z vsemi napravami, osnovanimi na Nemškem, preseliti na Slovensko, ker je dobro vedel in čutil, da književno središče jugoslovanskih pisateljev ne more biti ne ostati na Nemškem, ampak v Jugoslaviji. Vse delovanje je bilo modro in sistematično zamišljeno in zasnovano.

Toda predno je mogel Trubar upati, da se mu uresničijo ti idejali, znal je, da bode poteklo še dosti časa. Ni mu bilo mirovati, ampak pridno delovati, in je zato jel svoje ideje z Ungnadom izvajati na Nemškem. Trubarju in Ungnadu pa ni bilo ravno do tega tiskati knjige samo Slovencem; njiju književno obzorje je bilo mnogo

večje. Za take kulturne ideje, za porod knjige je razven malega naroda slovenskega bilo treba pridobiti tudi Hrvate in Srbe; vse te rodne brate je bilo treba spojiti v jedno književno zajednico. Prekrasna ideja! Kdo ne bi že samo zarad nje cenil zaslug Trubarjevih in Ungnadovih? Vračajoč se tedaj iz Ljubljane, uzel je Trubar s seboj na Nemško 1561 dva uskoška duhovnika Mato Popovića iz Srbije in Ivana Maleševca iz Bosne in ja je dovel na Virtemberško, kjer je bila osnovana na prizadevanje Trubarjevo tiskarna za vse Jugoslovane. In ta tiskarna na Nemškem je bila velikega pomena za vse Jugoslovane; postala je simbol združenja njihovega. Ta dva duhovnika sta imela po uzajemnem programu zastopati Srbohrvate, delati za nje in jih združiti s Slovenci. To je veliko podjetje na književnem polji, ko vidimo, da so se združevali Jugoslovani v uzajemno delovanje. To uzajemno delovanje jugoslovanskih pisateljev je najzanimivejša prikazen v slovanski knjigi. V glavah teh mož se je že v tisti dobi porodila prvič velika misel o združenji vseh Jugoslovanov, od naših dežel pa do Carjigrada. Koliko delo so pričeli! Pomislimo samo to, s kolikimi zaprekami se jim je bilo boriti! Ni bila lahka stvar, pisati v slovenskem jeziku, kateri še ni bil uglajen za knjigo; ni bilo lahko snovati tiskarne; težavno je tudi bilo uspešno delovanje, ker so bili tako daleč od Jugoslavije; ni bilo tudi lahko privabiti Srbe in Hrvate v to kolo, pridobiti jih za uzajemnost; in vender se je to posrečilo nekoliko Trubarju. Ko je Trubar z Ungnadom osnoval jugoslovansko tiskarno, ni bilo v nji ne glagolskih ne cirilskih črk: Nemci jih niso imeli, tudi jim jih ni znal

privediti nobeden Nemeč. Treba je bilo povabiti večje može s slovanskega juga iz Istre in Dalmacije, kjer so bile te črke znane. In res, iz Istre jim je priteknel na pomoč Stevan Konsul, po čegar navodu so se ulivale za novo tiskarno glagolske črke, iz Dalmacije Anton Dalmatin, ki je sam priredil cirilske črke. Uredivši si tedaj tako tiskarno, mogli so tiskati knjige v latinici, cirilici in glagolici ter jih razpošiljati Slovencem in Hrvatom. S Kranjskega je bil v tem kolu tudi Jurij Juričič, ki je podpisaval glagolske prevode, iz Dalmacije Leonard Mrčerić. Njim se je pridružil Peter Pavel Verger, bivši vladika koprski in še drugi. Peter Pavel Verger je potoval po Laškem, Poljskem, Kranjskem in Koroškem, unemajoč ljudi za to podjetje in nabirajoč denarje. Lepo in uzajemno so tedaj začeli delovati na Nemškem združeni jugoslovanski pisatelji.

V kratkem času je prej zanemarjeno in zapuščeno slovensko književno polje bilo polno delavcev, izmed katerih so spomina vredni: Janez Tulščak, Lukež Klinec, Pavel Skalič iz Zagreba (profesor v Tübingi), učenjak Matija Vlacić Franković (Flacius Illyricus), Jurij Svečić, Gregor Vlahović, predikant v Metliki, Ivan Hlej iz Istre, Nikola Mozes z otoka Cresa, Ivan Fabijanić, Ivan Lamela in Mato Živčić iz Pazina, Anton Bočić iz Modruša, Peter Kranjčić iz Ozlja v Hrvaški, Ivan Juraj in Nik. Drinovački iz Bosne in dr. Treba je pristaviti da se je v tem času tudi Mejumurje književno obudilo.

Kakor se vidi, bilo je to veliko, jako razsežno književno društvo, katerega duševna zveza in delovanje se

je razprostiralo daleč in spajalo malone vse dežele jugoslovanske. Sam Ungnad je bil namreč mislil spojiti vso Jugoslavijo in osnovati vsem Jugoslovanom občni književni jezik. To je bil konečni namen vsemu skupnemu književnemu delovanju. Priznati se mora, da je to bila velika misel, kajti Ungnad je namerjal celo Turško pridobiti za svoje namene. Znal je, da se tija do Carjigrada govori slovanski jezik; znal je tudi, da je ta jezik razumljiv vsem Jugoslovanom, in je tedaj upal, da bode Jugoslovane s tem laže združil in dosegel med njimi jedinstvo. Velika je bila ta misel tudi zatogadelj, ker je duševno jedinstvo imelo spojiti prebivalce, razdeljene in spadajoče v razne politične skupine; velika je bila posebno zato, ker se je porodila v tisti dobi, ko se še za Slovence razven Ungnada in Trubarja in njihovih sodelavnikov ni brigal nihče. Ta duševna prikazen je potemtakem res bila občna, a ne lokalna, in zaradi tega velikega pomena. Neumorno so za to združenje delovali protestantski pisatelji, kajti od 1560—1564 je izšlo do 25.000 izvodov v latinici, glagolici in cirilici. Vse se je lepo in sistematično razvijalo, toda razviti ni se moglo. Baron Ungnad, duša velikanskemu podjetju, umrl je dne 27. decembra 1564. Glavni steber je torej pal. Glavni vzrok počasnemu napredovanju, pozneje hiranju, bilo je tudi to, da sta Ungnad in Trubar bila res predaleč od Jugoslavije, kjer se je njihovo delovanje oviralo in zatiralo; in ko je prišla katoliška reakcija, sežigali so njeni pristaši vse protestantske knjige. Umrl je tudi Trubar, in tako je bila pokopana tudi ideja o združenji Jugoslovanov.

Primož Trubar je deloval 36 let in je izdal 20 spisov.

Trubarjevi spisi: 1) Abecedarium. Gedruckt in Sybenburgen durch den Jernei Skuryanic 1550. 8°. Str. 26. — 2) Catechismus. Gedr. in Sybenburgen. 1550. 8°. Str. 244. — 3) Abecedarium. Tübingen. 1550. 8°. — 4) Catechismus. V Tibingi 1555. 16°. — 5) Ta Euangeli Suetiga Mateuža. V Tibingi 1555. 8°. 90 L. — 6) Ena Molitou tih Kersčenikou. V Tibingi, okoli l. 1555. 8°. — 7) Ta perui deil tiga nouiga Testamenta. V Tibingi 1557. 4°. — 8) Ta drugi Deil tiga Nouiga Testamenta. V Tibingi 1560. 4°. — 1561. 1567. — 1577. 8°. XXX. Str. 509. — 9. Articuli. V Tibingi 1562. 4°. — 10) Ene duhovne Peisni. V Tibingi 1563. 8°. 205. — 11) Truber's Kirchenordnung, windisch. Tübingen 1564. — 12) Ta celi Psalter Daidou. V Tibingi 1566. 8°. 14. 264. — 13) Primus Truber's Katechismus. Tübingen 1567. 8°. — 14) Ta celi Catechismus. V Lublani skuzi J. Mandelca 1579. 12°. 21. 178. — 15) Formula Concordiae. 1580. — 16) Ta celi Noui Testament. V Tibingi 1582. 8°. I. 33. 613, II. 4. L. 447. — 17) Ta Slouenski Kolendar. V Tibingi. 1582. 8°. 10 L. — 18) Hišna Postilla D. Martina Lutheria. V Tibingi 1595. 19) Nouiga Testamenta posledni deil. V Tibingi 1577. 20) „Catehismus sdveima islagama“, 1575.

Janez Bleiweis.

Res je, da je tudi prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik l. 1811. v pesmi „Ilirija oživljena“ izprožil misel

Alois Jirásek.

o združenji, vendar precej dolgo časa potem ni bilo v Slovincih ne pesnika ne pisatelja, še menj pa politika, kateri bi se dejanski potezal za krasno idejo združenja. Ideja združenja se je že zdavnaj porodila na književnem polju slovenskem; že prvi pisatelj slovenski Primož Trubar je čutil in spoznal, da se razkosani Slovenci, ki po naravi jezika in zgodovine skupaj spadajo, morajo združiti. Že Primož Trubar je namerjal književno združiti vse Jugoslovane od Adrije do Carjigrada, in ta književna ideja Trubarjeva morala bi biti danes politični program vseh Jugoslovanov. Toda ko je umrl Trubar, zamrla je z njim divna ideja o književnem združenji. Literatura sicer ni zaspala; katoliška reakcija jo je spet obudila. Pa kak razloček! Pisatelji izza Trubarjeve dobe se niso borili za njo; sploh niso sprejeli književne oporoke Trubarjeve o združenji. Kakor so tedaj bili Slovenci politično razkosani, tako so se tudi cepili sami v književne skupine, nastal je književni partikularizem, ki se je razvil do Bleiweisove dobe do svojega vrhunca. Slovenci do Bleiweisa niso se bili združili niti na književnem polju. Večina njih je pisala s tristo let gospodujočo bohoričico, katera pa si vendar ni mogla pridobiti za vselej splošne veljave pri slovenskih pisateljih. Tako je n. pr. Peter Danjko izumil novi črkopis „danjčico“, a Metelko svojo „metelčico“. Ti trije črkopisi so se borili za prvaštvo. Kakor v črkopisu, tako tudi v pisnem jeziku ni bilo jedinstvi. Tako majhen narod, kakor je slovenski, ni se mogel združiti v jeziku! Ta majhen narod naš se je cepil sam! Imeli smo sicer mnogo slovnice, in ti slovnice so nas dijalektično še bolj razklali, pišoč v svojih narečjih.

Niso imeli višje vodilne ideje, kakor osko idejo svojega dijalekta. Še le ideja slovanske uzajemnosti, torej tudi uzajemnosti vsakega slovanskega plemena, odtrgala jim je mreno izpred oči, da so razvideli, da se samo slabé s svojimi dijalekti in da se je treba združiti. Mož, ki je to idejo dobro pojmlil; mož, ki je idejo združenja postavil vsemu slovenskemu narodu za ideal, ta, mož je bil Janez Bleiweis. Janez Bleiweis je veliko oporoko Trubarjevo uresničil vsaj za Slovence, združivši jih na književnem polji. Ko je jel delovati, osnovavši l. 1843. „Novice“, izpodrinil je z „gajico“, katero je on uvel v naše slovstvo, vse ostale črkopise. Tako je dosegel jeditstvo v pismu; združil je v svoje kolo vse pisatelje iz vseh slovenskih pokrajin. To je zares lepo delo Bleiweisowo, a še lepše je to, da je kranjsko narečje uvel v našo književnost in da so to narečje priznali vsi slovenski pisatelji za književni jezik. Z Bleiweisowim združenjem pisateljskih moči je pal književni partikularizem, razpalo je cepljenje slovenskega jezika in Slovence od Mure do Adrije je združeval odslej jeden pisni jezik. Človek bi mislil, da bode ideja združenja prešinila vse pisatelje. Toda temu ni bilo tako. Peter Danjko (1787—1873) je bil preveč zaljubljen v svojo „danjčico“, in ga je njen pad tako užalil, da je nehal delovati na narodnem polji in da je svojo nejevoljo kazal s tem, da je kot dekan izpraševal le po nemški, kar je vse dokaz, v kako oskih mejah je še bila narodna zavednost. Rodoljubnejše srce od Petra Danjka je imel njegov rojak Anton Krempelj (1790—1844), kateri je koj stopil v kolo „Novic“ in s tem priznal potrebo obćeslovenskega

skupnega književnega jezika. Saj je že Anton Murko (1809—1871) pisal 1832 v svoji slovnici, torej še pred Bleiweisom, da prava slovenščina ni doma niti na Kranjskem, niti na Koroškem ali na Štajarskem, nego le v vseh skupaj. Takisto mi je še omeniti, da je sam Metelko pisal tudi nekoliko z „bohoričico“, ker je izprevidel, da ne more prodreti z „metelčico“. Iz vsega se vidi, da je vse pisatelje prešinjalo prepričanje, da se je treba poprijeti jednega pisma in občnega književnega jezika. Z gajico je Bleiweis združil vse slovenske pisatelje; z „Novicami“ je postala Ljubljana središče slovenske knjige in politike. Toda Bleiweis ni združil z „gajico“ samo Slovencev, ampak z nami vred nekoliko tudi Hrvate in Čehe, ki pišejo v omenjenem črkopisu. Ko se je nato slovenski jezik jel v knjigi razvijati v svoji celokupnosti, dobil je s tem novi značaj. Novi pisatelji so si razširili polje književnega delovanja; jeli so se pečati z vsemi strokami človeškega znanja in umenja; poleg nabožne književnosti so se jele gojiti razven političnih znanosti tudi svetske. Krono vsemu temu mnogostranskemu delovanju pa je Janez Bleiweis postavil še s tem, da je uvel v našo knjigo tudi politični element. Ne daje se tajiti, da bi bilo v Slovencih vse duševno življenje in gibanje brez oživljajočega političnega elementa mrtvo, brez podstave. Vzbuhati narodno zavednost v teptanem narodu; boriti se za tlačene pravice, da mu država prizna jezik in narodnost, t. j. da slovenski jezik velja v državi ravno toliko kakor kateri drugi jezik; da se Slovenci smejo odgajati v šolah v svojem materinskem jeziku; da postanejo jednakopravni

drugim narodom: ta oživljajoči politični element je prodril v našo knjigo. Slovenec je spoznal, da je razkosan v različne pokrajine, v katerih je, kakor n. pr. na Štirnškem in Koroškem, tako jako odvisen od nemškega elementa, da tam naš narod propada, umira; spoznal je, da je razkosan preslab, da bi se mogel pouzdigniti, zato je oberoč pozdravil in sprejel idejo združenja, katero je že uresničil in izvel v knjigi in katera mu je zdaj tudi v politiki postala največji idejal. Janez Bleiweis je pač mnogo storil, da se je ta idejal razširil v Slovencih, in zato so ga po pravici vsi Slovenci imenovali in priznali za „očeta slovenskega naroda“.

Janez Bleiweis se je porodil 19. novembra 1808. leta v Kranji. Gimnazijske nauke je dovršil v Ljubljani, a vseučiliščne na Dunaji, kjer je postal 1832. l. doktor zdravilstva. Zarad nadaljnjega izobraževanja je ostal na Dunaji še jedenajst let. Leta 1843. je bil narečen za profesorja na kirurški zavodu v Ljubljani. Spoznavši njegovo spretnost in zmožnost, izvolila si ga je kmetijska družba še istega leta za tajnika. Kmetijska družba si je že več časa prizadevala dobiti dovoljenje za izdavanje gospodarskega lista, kar se ji je posrečilo še le zdaj s pomočjo nadvojvode Ivana, ki je bil Slovincem dokaj naklonjen. Urednik novemu listu, katerega prva številka je izšla dne 5. julija 1843 z naslovom „Kmetijske in rokodelske novice“, postal je njen tajnik Janez Bleiweis. „Novice“ so postale središče vseh slovenskih pisateljev, kjer so tekмили pisatelji v vseh strokah človeškega znanja, tako da so ob jednom postale kronika vsega slovenskega naroda. Tega pomena nimajo „Novice“

več danes. Od 1846. l. so bile tiskane „Novice“ samo v gajici. — Bleiweisovo najvažnejše delo je „Živinozdravništvo“. — Dne 19. novembra l. 1878. je praznoval ves narod sedemdesetletnico njegovega rojstva; v znamenje zahvalnosti so ga o ti priliki imenovala vsa društva za častnega uda, a do 150 občin za častnega občana. Umrl je 19. nov. 1881 v Ljubljani.

Anton Martin Slomšek.

Po smrti sv. Metoda, piše gosp. Andrej Fekonja, niso Slovenci tisoč let imeli vladike, ki bi se brigal količkaj za Slovenstvo in ki bi pisal slovenski. Najznamenitejši vladika za sv. Metodom je v Slovencih Anton Martin Slomšek, ki je 1862 zaklical Slovincem: „Vrli Slovenci! ne pozabite, da ste sinovi matere Slave“. Slomšek je bil narodnjak in značajan mož v najplemenitejšem pomenu besede. Da so danes slovenski duhovniki po Štirnem izvrstni rodoljubi in najboljša naša narodna zaslomba, to je Slomškova zasluga, ki nam je odgojil narodno duhovništvo.

Slomšek se je porodil dne 26. novembra 1800 na Slomu v spodnji Ponikvi od kmečkih precej imovitih roditeljev. Latinske šole je dovršil v Celji, Senji in Celovci. V Celji mu je prof. Zupančič zasadil v blago srce seme gorkega domoljubja. Omenjeni profesor je izpodbujal dijake, da so mu prinašali tudi slovenske spise. L. 1821. postane bogoslovec v Celovci in je bil v mašnika posvečen 8. sept. 1824. Kapelanoval je na Bizeljskem 1825—1827 in pri Novi Cerkvi 1827—1829. Od jeseni 1829 —

Eliška Krásnohorská.

1838 je bil špirituval v Celovci, potem župnik in dekan v Vozenici od oktobra 1838 do avgusta 1844 (izdal: „Blaže in Nežica“), potem kanonik stolne cerkve pri sv. Andreji v Lavantski dolini in šolski višji nadzornik v vladikovini 1844—1846. Leta 1846. postane opat v Celji in že 30. maja istega leta poknežen vladika lavantski (dne 5. julija v Salzburgu posvečen). Kot vladika si je pridobil najlepšo zaslugo s tem, da je vladiško stolico premestil od sv. Andreja v Maribor 1859. l. ter tako osnoval slovensko vladikovino. Umril je v Mariboru dne 24. sept. 1862. Pokopan je v kapeli na mestnem groblji.

S premeščanjem vladiške stolice v Maribor je postalo to mesto središče štirskih Slovencev. Slomšek je združil v to vladikovino vse slovenskoštirske razven še kakih osem pri sekovski nemški vladikovini ostalih far. Slomšek je delal za to, da se Slovenci združijo. Literarno središče vseh Slovencev pa je namerjal osnovati v Ljubljani in je v ta namen l. 1845. uložil prošnjo pri deželni oblasti v Ljubljani, da se ustanovi „Matica“, društvo za izdavanje koristnih knjig. Toda ker mu je oblast odbila to prošnjo, a sam ni mogel mirovati, vedoč, da se mora povsod delati za probujenje naroda, zasnoval je 1846 „Drobtinice“ in s tem položil temelj književnemu središču štirskih Slovencev v Mariboru. Ž njegovim trudom se je tudi osnovalo 1851 „Društvo sv. Mohorja“, katero zdaj šteje do 30.000 udov in tako združuje vse Slovence. L. 1851. je ustanovil „Bratovščino sv. Cirila in Metoda“, katera moli za združenje vseh Slovanov v katoliški veri. Kamor koli pogledamo, de-

loval je uzorni vladika za združenje vseh Slovencev; združil je vsaj štirsk Slovence v vladikovino, ustanovivši s tem narodno obrambo proti politični oblasti ponemčevanja. Ljubil je Slovence neizmerno, in zato so ga sovražniki dolžili, da goji jugoslovanske in panslavistične težnje. Sovražil pa je nemčurje in sploh vse odpadnike, in je napisal članek: „Graja nemčurjev“ (Drobt. 1862). Takih domoljubov daj nam Bog obilo; oni so slava in blagor domovine.

Vsi Slomškovi zbrani spisi izhajajo zdaj v zvezkih; izdaje jih gospod Mih. Lendovšek, župnik v Makolah, kateri je s tem delom premnogo koristil in ustregel Slovcem.

Fran Preširen.

Nobeden slovar slovenski za Vodnika ni si mogel pridobiti merodavnosti pri vseh slovenskih pisateljih. Šele Dobrovský je s svojim delovanjem tako močno uplival tudi na slovenske pisatelje, da so si razširili obzorje svojega znanja, da so se jeli pouzdigovati s svojega lokalnega stališča in zajemati, kolikor so pač mogli in znali iz celokupnega slovenskega jezika, pišoč pravilnejše oblike. Prvi in najznamenitnejši v tem pogledu je bil Valentin Vodnik, ki je z velikim uspehom uvel v slovensko knjigo čistejši narodni jezik. Za Vodnikom se je prikazal pesniški velikan Fran Preširen, ki je razkril slovenskemu pesništvu novo, široko polje, izbravši in podavši iz narodnega jezika največje bogastvo njegovo. Preširen je prvi pesnik slovenski, ki je s svojimi krasnimi pesnimi prodl

v celokupni naš narod, neteč s svojim gorkim rodoljubjem ljubezen do celokupnega naroda slovenskega in do Slovanstva.

Fran Preširen se je porodil 3. decembra 1800 l. v Vrbi blizu Bleda. Izmed osmero otrok Šimenovih je bil France prvorojenec. V šolo je hodil najprvo v Kranji, potem v Ribnici, kjer mu je bil stric dekan. Učil se je izvrstno. Gimnazij je dovršil v Ljubljani, a pravoznanstvo na Dunaji, kjer se je seznanil s slavnim češkim domoljubom in pesnikom Čelakovskim, s katerim je dvakrat preživel počitnice na Češkem, V Klinkowströmovem zavodu na Dunaji je bil učitelj in prijatelj svojemu učencu Antonu grofu Auerspergu (Anast. Crünu). Dne 27. marca 1828 je postal doktor. Leta 1829. je stopil v državno službo v Celovci, kateri se je odpovedal že 1831. l. Nato naredi odvetniški izpit in dobi službo koncipijenta v pisarni svojega prijatelja odvetnika dr. Chrobata v Ljubljani. V ti službi je ostal štirinajst let, ko konečno dobi sam advokaturu v Kranji 18. avgusta 1846. l.

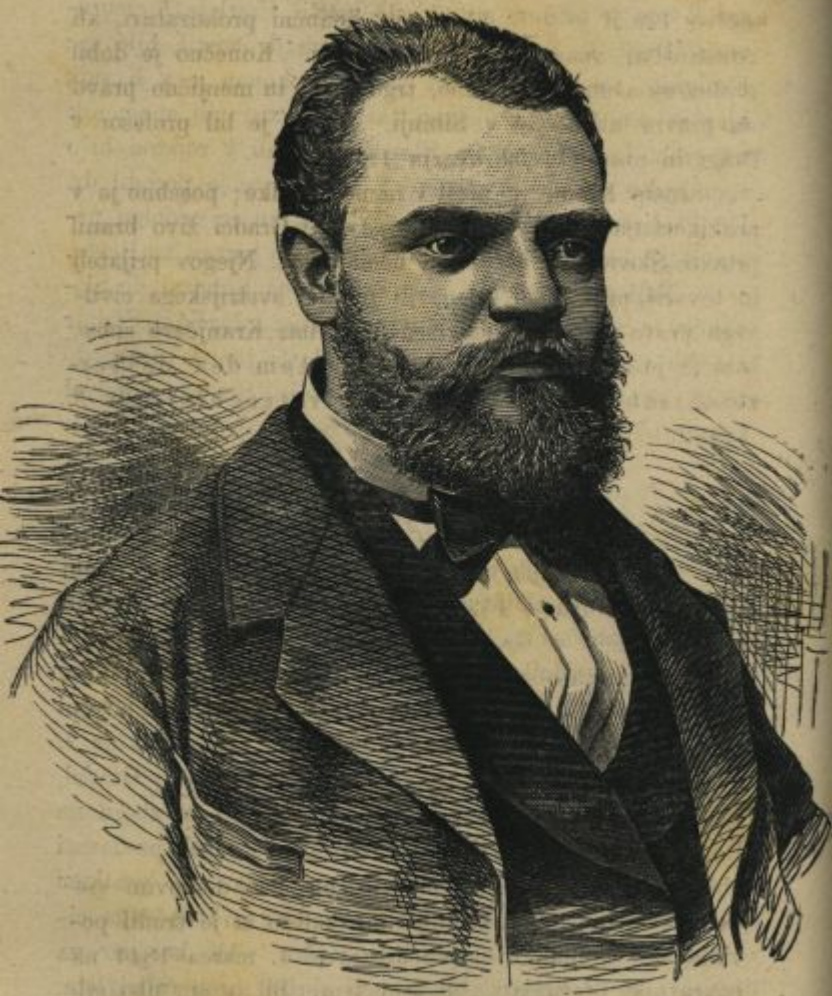
Že kot dijak se je pridno učil italijanski, francoski in španjski. Kot natančen znanec vseh modernih literatur uvel je v naše umetno pesništvo nove oblike (prve tercine, glose, gazele, romance, balade, elegije, satire itd.). Svoje prekrasne pesmi je priobčeval v Čebelici (1830) in drugod. L. 1836. je izdal večjo epsko pesem „Krst pri Savici“ in l. 1847. svoje „Poezije“, zbirko svojih pesmi, za katere pravi Preširnov prvi kritik g. Stritar: Ako ne bi slovenski narod nič drugega imel, nego samo te poezije, smel bi se z njimi pokazati pred drugimi narodi. V Kranji je živel malo časa; jel je bolehati. Njegova ljubeznjiva

sestra mu je skrbno stragla do smrti. Umrli je 8. februarja 1849. l. Zadnje besede, ki jih je izustil, bile so: *Uzdignite me, zadušiti me hoče.* Pokopan je v Kranji, kjer so mu 1852. l. njegovi častitelji postavili spomenik na grob. L. 1872. so mu Slovenci uzidali v rojstno hišo spominsko pločo z napisom: *V tej hiši se je porodil dr. Fr. Preširen 3. dec. 1800.* Takisto mu je nedolgo postavil „Zabavnoliterarni klub“ spominski kamen na Bledu.

Najlepši spomenik njegove iskrene ljubezni do Slovencev in Slovanov so njegove „Poezije“. Jurčič in Stritar sta jih na novo izdala l. 1866., dodavši jim še nekaj do tedaj nenatisnenih Preširnovih pesmi. Stritar je spisal takrat njegovo življenje in krasno ocenil njegove poezije.

Josip Kranjec.

Josip Kranjec se je porodil v Skalah blizu Velenj dne 17. februarja 1821. Po dovršenih latinskih naukah v Celji odide v Gradec v filozofijo. L. 1841. ustopi v pravno fakultato graškega vsučilišča. Bil je odgojitelj pri Kodolici 1842—1848. Služil pri magistratu v Radgoni in v Gradci. L. 1845. končal nauke in postal doktor 2. avgusta 1849. Izvoljen za poslanca v Slovenjem Gradci, zastopal je Slovence na avstrijskem državnem zboru na Dunaji in v Kromeži. L. 1849/50. je začel predavati občni civilni zakonik v slovenskem jeziku na graškem vsučilišči in je potakem bil prvi docent občnega civilnega zakonika v slovenskem jeziku. Ali ker so ga sovražniki preganjali, bil je v ti službi samo četril leta. Odpovedal se je docenturi in se je pripravljaj za odvet-

Antonín Dvořák.

ništvo. Služil je v Ljubljani pri finančni prokuraturi, ali odvetništva vendar ni mogel doseči. Konečno je dobil stolico za avstrijsko civilno, trgovinsko in menjično pravo na pravni akademiji v Sibiriji. Potem je bil profesor v Pragi in umrl 22. februarja 1875.

Josip Kranjec je pisal v razne časnike; posebno je v proklamacijah „Slovenskega društva“ v Gradci živo branil pravice Slovencev. Bil je kaj učen jurist. Njegov prijatelj in tovariš prof. Pfaff, glasoviti tolmač avstrijskega civilnega prava na dunajskem vseučilišču, ima Kranjčeve spise, katerih je že izdal I. zvezek: „System des oesterreichischen allgemeinen Privatrechts“ (Str. X + 482).

Josip Jurčič.

Josip Jurčič je najduhovitejši pripovedovalec, najrazsodnejši politik, najčistejši značaj in najbolj unet Slovan. Politične borbe so ga izučile, da je Nemec Slovanom nepopoljšljiv sovražnik, s katerim se ne bomo mogli nikdar z dobra pomiriti. To prepričanje nam je ostavil v svoji oporoki, „Tugomeru“ :

„Tvrđ bodi, neizprósen, mož jeklén,
Kedár braniti je časti in pravde
Narodu in jeziku svojemu.“

Josip Jurčič, ki je posvetil slovenski domovini vse svoje življenje, domovini teptani, katero si je trudil povečati in pouzdigniti, porodil se je 4. marca 1844 na Muljavi pri Zatičini na Dolenjskem. Bil je sin ubožnih roditeljev. V Ljubljani je dovršil gimnazij. Ravnatelj v

Alojzijšči Jurij Grabnar je obudil v Jurčiči domoljubje, dajal mu je hrano in menda prvi stutil njegov talent. Na Dunaji se je učil jezikoslovja in pravoznanstva. Posvetil se je vsega književnemu in političnemu delovanju; toda neumorno politično delovanje ga je umorilo pre zgodaj; začel je hirati in si je iskal zdravja v Gorici, kjer je bil pri svojem prijatelji gosp. prof. Fr. Erjavci, in v Benetkah. Ali zdravje se mu ni moglo povrniti; luč njegovega uzornega življenja, ki nam je toli jasno svetila, ugasnila je Slovencem pre zgodaj na največjo žalost našo, ko bi njegovega žarkega, zlatega domoljubja in njegovega jeklenega značaja najbolj potrebovali. Umrl je 3. maja 1881 v Ljubljani. Zadnje besede pred smrtjo so mu bile: „Rad bi živel, da bi mogel še koristiti slovenskemu narodu, za katerega sem premalo storil“. Na ljubljanskem pokopališču ima na grobu lep spomenik, a dne 15. avgusta 1882 je bila lepa slavnost na Muljavi, kjer so mu častitelji uzidali v rojstno hišo spominsko ploščo z napisom: „V tej hiši je bil porojen v dan 4. marca 1844. l. Jočip Jurčič, pesnik in pisatelj slovenski. Postavil hvalježni narod 15. avgusta 1882. l.“

Jurčičeve povesti in romani so pravi biserji slovenske književnosti. Že kot sedmošolec je spisal povest „Jurij Kozjak“ (Mohor, 1864). Budil in podpiral ga je moralno in denarno Anton Janežič, kateri je spoznal v njem nenavadne talente. S Stritarjem je izdal „Mladiko“. V „Slovenski vili“ (1865) je izdal svoje pesni. Sam je ustanovil „Slovensko knjižnico“, zbirko povesti in romanov, v kateri jo tudi priobčil 1876 svoje najboljše delo, tragedijo „Tugomer“. Nevenljivih zaslug si je

Václav Brožík.

pridobil kot urednik „Slovenskega Naroda“, od 15. julija 1871, pri katerem si je tako utrdil svojo merodavnost, da so se slovenski poslanci zadnja tri leta pred njegovo smrtjo posvetovali ž njim v vseh važnejših političnih odnošajih, in je vselej obveljala beseda Jurčičeva. Zmerom je imel pred očmi žalostno usodo slovenskega naroda, katerega je gorko ljubil, kakor vse Slovane, iz vsega srca do zadnjega diha.

Od 1882 izhajajo njegovi „Zbrani spisi“. Vsi izidejo v desetih zvezkih. Do zdaj jih je prišlo na svetlo pet.

Josip Pagliaruzzi Krilan.

Uzor mladeniškega življenja in pridnega delovanja; uzor mladenča, kako je treba zvesto ljubiti roditelje, domovino in slovenski narod; uzor mladenča, ki je ostal zvest vsem idejalom, bil je ves čas svojega kratkega, ali koristnega življenja duhoviti pevec balad Josip Pagliaruzzi.

Josip Pagliaruzzi se je porodil 26. maja 1859 v Koboridu, prijaznem trgu ob Soči. Začetne šole je obiskoval v Koboridu, vse druge pa v Gorici, kjer je bil v vseh razredih prvi odličnjak. Po dovršenih srednjih šolah (1878) se je upisal na Dunaji med pravoslovce. Dognal je samo do prvega rigorozna (1884). Bil je jako prijazen in ljubezniv, uzor človeka, zato so mu pravili: *Un fratello al modello*. Bil je neumoren; delal in učil se je ves dan. Pisal je izvrstno slovenski, nemški in italijanski, govoril in bral francoski in srbskohrvaški in se učil ruski in angleški. Toda telo mu je bilo prešibko za tolike napore

po dovršenosti hrepenečega duha njegovega. Umrli je v cvetu svojem dne 1. marca 1885 v Gorici. Njegov prijatelj Simon Gregorčič mu je posvetil v spomin pesen: „Venec na grob Krilanu“ (Slovan, 1885, 7).

Krilan se je pečal s početka z liriko; pozneje je pisal balade, v katerih se je posebno odlikoval. (Stara mati, Smrt cara Samuela itd.). V ostalini se je našlo več zvezkov Krilanovih pesmi; te ureja in prireja zdaj za tisek njegov svak g. Klodič Sabladoski.

Matija Majar Ziljski.

Matija Majar se je porodil dne 7. februarja 1809 v Goričah v ziljski dolini na Koroškem. Deček je bral očetu iz Japljevega Sv. pisma, kar je obudilo v njem neskončno ljubezen do slovenskega jezika. Zgodaj se je tudi v njem oživila tolika ljubezen do vsega Slovanstva, da ga je ljubil neizmerno, opominjal vedno na zlogo med Slovani in daroval vse domovini. Ima mnogo zaslug, da se je pri Slovencih uvela gajica. Nabiral je pridno narodno blago Trpel je zadnja leta v vsakem pogledu; ni imel ne obleke, ne jesti, ne postrežbe. Na Križni Gori je imel kot penzijonist 210 goldinarjev na leto! Zraven tega je oslepel. Zato je pobral svoje knjige in odšel konec 1883. l. v zlato slovansko Prago.

Njegova dela: 1) „Pesmarica cerkvena“, svete pesmi z napevi. Prva v gajici tiskana knjiga na Koroškem. 2) „Slovnica za Slovence“. 3) „Spisovnik za Slovence“. 4) „Pravilo, kako izobrazhe-

vati ilirsko narečje". Ljubljana, 1848. 8°, str. 130. 5) „Predpisi latinsko- in ilirskoslovenski“. 6) Sveta brata Ciril in Metod“. Praga 1864. Str. 174. 7) „Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska“. Praga 1865. Str. 236. 8) „Slovnica ruska za Slovence“. 9) „Slavjan“, časnik slovstven in uzajemen za književne in prosvetljene Slovane. L. 1873, 1874, 1875. 10) „Sv. brata Ciril in Metod“. Str. 80. Mohorjeva družba 1885.

Simon Gregorčič.

Prvak vseh zdaj živečih pesnikov slovenskih je Simon Gregorčič. On je največji ljubljeneц vsega slovenskega naroda, ker v svojih pesmih poveličuje največje idejale naše: združenje. Simon Gregorčič je simbol današnjega duševnega gibanja našega; vidi, da nam je narod zaničevan in teptan; in čim bolj je zaničevan, tem gorkeje ga ljubi on. Njegovo srce je polno tople ljubezni do Slovencev, do vsega Slovanstva; veruje trdno v ustajenje našega mučeniškega naroda in v poveličanje naše domovine, za katero moli:

„Bog čuvaj domovino mojo!“

Iskrenemu in pravemu Slovcu morajo biti te misli svete kakor blagovest.

Simon Gregorčič se je porodil 15. oktobra 1844 na Vrsnem, v gorski vasi pod goro Krnom na levem bregu Soče. Dečka odločnega in razumnega naučil je domači kapelan malo brati. V začetnih in latinskih šolah se je učil tako izvrstno v Gorici, da je bil zato v tretjem gim-

nazijskem razredu sprejet v „malo semenišče“, zavod v Gorici, v katerem ubožni in pridni učenci dobivajo brezplačno hrano, stan, obleko in knjige. Po odlično dovršenih latinskih šolah (1864) odide v semenišče in je bil v 20. oktobra 1867 posvečen v duhovnika. Kapelanoval je v Koboridu od 1868—1873, potem 1873 v Reifenbergu v vipavski dolini. Ali ker je bolehal, moral je iti v pokoj. Skoro ozdravi in pride 1881 v Gradišče ne daleč od Gorice. Od tukaj najrajši zahaja v Gorico, kjer je imel dva iskrena prijatelja, Krilana in prof. Fr. Erjavca. Nemila smrt mu je uzela prvega. Simon Gregorčič je potoval po Kranjskem, Koroškem in Štírskem in se je tako seznanil z odličnimi Slovenci. Povsod, kjer je do zdaj deloval kot duhovnik in pesnik, združeval je oba poklica v prid Slovincem. Učil je in uči rojake naše čutiti slovanski, ljubiti Slovane, ljubiti človeka, govoriti istino, sovražiti laž, živeti moralno. To je uzor duhovnika in pesnika.

Svoje prve pesmi je priobčeval v „Glasniku“, „Besedniku“, „Zori“ in „Soči“. Občno pozornost je uzbudil l. 1870., ko ga je gosp. prof. J. Stritar v svojem „Zvonu“ uvel v slovenski svet. Za razvoj Gregorčičevega pesniškega talenta ima mnogo zaslug gosp. Stritar. Svoje pesniške proizvode je podpisaval z x., R. G., S. Pomolčev, Gorski, Bojan, Planinec. Svoje raztresene ude je zbral 1882 in izdal: „Poezije“, I. zvezek. S „Poezijami“ je postal ljubljeneц slovenskega naroda. Njegove pesmi, kakor njegov jekleni in zlati značaj je znan vsakemu Slovincu. Sam vladika Pogačar ga je jako čislal. Ko je 1884 izdal pomnoženo prvo izdajo, pisal mu je o ti priliki

vladika Strossmayer jako laskavo pismo, v katerem mu priznaje: „Vi, moj prijatelj, zares božanstvene misli in božanstvena čustva v nebeški jezik skladate in narodu svojemu posvečujete“. „Slovstveno zabavni klub“ v Ljubljani mu je podaril (1885) zlato pero in srebrni črnilnik v znamenje svojega globokega spoštovanja in priznanja. Njemu na čast so priredili letos (1885) Slovenci v več krajih slavnosti. Najsijajnejša je bila v Ljubljani dne 12. marca v dvorani ljubljanske čitalnice; udeležilo se je nad 120 najodličnejših Slovencev iz vseh stanov.

Fran Erjavec.

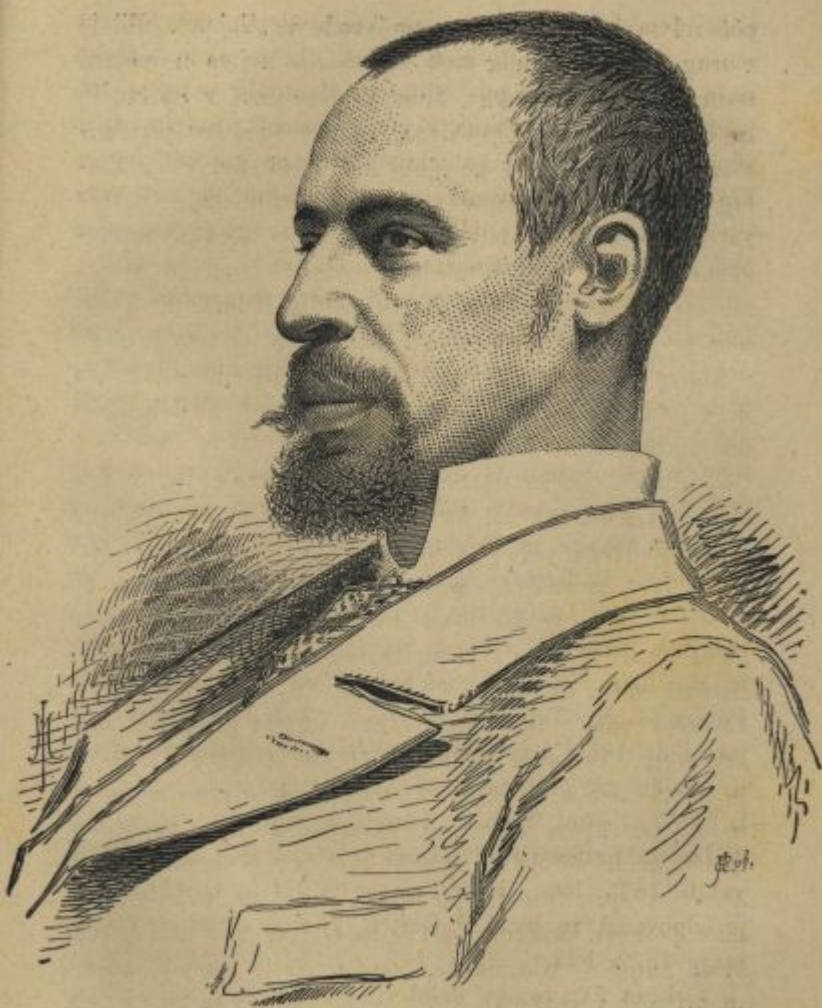
Šolskega leta 1854—55. je bilo v osmem razredu ljubljanskega gimnazija šest dijakov, kateri so si osnovali nekak časopis „Vaje“. Teh „Vaj“ so napisali šest zvezkov. Sicer pa to ni bil prvi časopis dijaški; že prej so se dijaki skupno vadili in zapisavali svoje spise v knjigo. Meni so znane „Vaje“, katerih dva zvezka sem videl pri g. dr. Valentinu Zarniku. Pisatelji teh „Vaj“ so bili: V. Bril, Fran Erjavec, Simon Jenko, Val. Mandlec, Ivan Tušek in Val. Zarnik. Od teh vrlih dijakov živita še danes samo dva: Erjavec in dr. Zarnik; vsi ostali pa so zgodaj pomrli. Bril, ki je bil sila nadarjen in priden mladenič, umrl je kot osmošolec, a nemila smrt nam je tudi pokosila Sim. Jenka, V. Mandleca in Tuška. Vsi so si pridobili slavno ime v slovenski književnosti. Že kot dijaki so sklenili tesno književno zavezo, katera je bila tajna, kajti gimnazijsko ravnateljstvo ni smelo za njo zvedeti, zato tudi v to tajno zavezo ni smel in mogel

vsakdo stopiti, samo M. Polše, zdaj župnik nekje na Kranjskem, smel je pisati v „Vaje“. Brez dvojbe je ravnateljstvo vedelo za „Vaje“, ali njenim osnovateljem ni delalo neprilik, ker je bil ravnatelj dober človek, a sam Metelko jih je, ko so mu to stvar razodeli, močno pohvalil, da se vadijo v slovenščini. Vaje so za nas zanimive zato, ker se iz njih vidi, da so njeni pisatelji že takrat zasnovali svoje spise, katere so pozneje predelane priobčevali. Tako je bil na pr. Fr. Erjavec že takrat spisal za „Vaje“ „Črtice iz življenja Šnakšnepskovskega“, ki jih je pozneje dal na svetlo v „Glasniku“; Simon Jenko je tu napisal domoljubno pesem „Dan slovanski“, katere je potem prvič bila natisnena v „Slovenskem Narodu“. V nji nam riše pesnik slovansko bodočnost in kliče, naj si Slovani podajo roke, da ugonobe svoje sovražnike. Poleg Jenka sta se še ukvarjala s pesništvom Bril in Mandlec. Zanimivo je za nas dalje še to, da so ti dijaki že takrat v svojih „Vajah“ razodevali svoje slovansko mišljenje in prepričanje in da je tisti duh slovanski, ki je vladal v „Vajah“, prešinjal vse do smrti, da sta še zdaj živeča (uda te družbe zvesta ostala svojim mladeniškim uzorom in da sta ravno táka goreča domoljuba slovanska, kakor sta bila v svoji mladosti. Simon Jenko je bil že kot dijak velik Slovan, unemajoč svoje sošolce za slovansko idejo, in s to idejo je tudi v grob legel. In od kod so zajemali slovanski duh? Največ gradiva so nahajali v Jordanovem časopisu „Slavische Jahrbücher“; tu so dobivali največ izpodbuje za Slovanstvo. Ali kakor sem rekel, od teh mož živita še danes samo dr. Zarnik in Fran Erjavec. Dr. Zarnik je deloval na književnem in

političnem polji, a Erjavec na književnem. Oba pa sta moža, katera sta bila med prvimi, ki so nam osnovali našo leposlovno knjigo. Sliko in životopis jednega teh prvih leposlovcev, Frana Erjavca, priobčujem čitateljem svojim. Fran Erjavec že deluje malodane trideset let na književnem polji slovenskem, zato mislim, da ustrezem vsem, ako podam, kolikor mi je bilo mogoče, natančen opis njegovega plodovitega delovanja.

Fran Erjavec se je porodil dne 9. septembra 1834. leta na Poljanah števil. 26. v Ljubljani. Oče Miha je bil dokaj izobražen mož; dovršil je šest latinskih šol, bil je vojak, pozneje mejač. Fran Erjavec je že zgodaj moral okusiti sad britkosti, kajti očeta so mu napali razbojniki in ga tako neusmiljeno razmesarili, da je od tega umrl. Mati se mu je zvala Eliza Bezlaj, katera je spajala v sebi vse telesne in duševne lepote dobre matere. Fran je osnovne in latinske šole dovršil v rojstvenem mestu, a velike na Dunaji. Na Dunaj je šel 1855. leta jeseni; tedaj ob enem z njim so tja šli Tušek, Zarnik, Stritar in Mandlec. Učil se je na Dunaji do 1859. leta jeseni. Potem je bil v Terezijšči za prefekta jedno leto od 1859. jeseni do 1860. leta jeseni, od koder je odšel v Zagreb na realko za profesorja. V Zagrebu je služil deset let. L. 1871. jeseni zapusti Zagreb in odide v Gorico na realko za profesorja. V Zagreb na vseučilišče so ga zaman vabili 1875. leta. Fran Erjavec je bil že narečen, a se je odpovedal in ostal v Gorici, kjer je še zdaj. Oženil se je 1872. leta.

Fran Erjavec je delal v slovenski književnosti na leposlovnem in prirodopisnem polji. Še kot dijak je pri-

Josef V. Myslbek.

občeval svoje prve duševne proizvode v „Vajah“. Bil je z drugimi vred začetnik naše leposlovne knjige in duševni soustanovnik „Glasnika“. Fran Erjavec slovi v Slovencih ne le kot izvrsten leposlovec, ampak tudi kot prirodoslovec. Znan je med učenjaki kot specialist v malakologiji. On je zraven župnika Robiča največji znalec polžev na Slovenskem in kot tak si dopisuje zelo z inozemskimi veščaki. V malakološkem oziru je prehodil in natančno preiskal Hrvaško, Slavonijo, del Dalmacije, Kvarnerske otoke, Istro, Goriško in Kranjsko. O tem je pisal v knjige jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti in v program goriške realke. Fran Erjavec je dopisujoči ud jugoslovanske akademije.

Prvi Erjavčev natisnen spis je „Mravlja“ v Koledi Janežičevi 1857. l. Mravlja je vzgled posebno lepega in zanimivega popisovanja. Mravlja je bila natisnena 1857. l. v Janežičevi slovenski Koledi za 1858. leto, od koder je bila prenatisnena tudi v Novicah v 25. dan listopada 1857. léta. „Šnakšnepskovski“ je humorističen spis, natisnen v Glasniku 1858. l. To je prvi Erjavčev spis v Glasniku. Znano je, da je baš Janežič prigovarjal vsakemu pisatelju, da piše potopise. Nastala je tolika manija po potopisih, da je vsakdo pisal potopise, a Erjavec, ki je že takrat kazal zdrav ukus, spisal je „Pot iz Ljubljane v Šiško“, to je humoristično-zabavljiv spis, ki maha po raznih potopisih, tedaj v Glasniku posebno čislanih. Dasi je tedaj Erjavec s tem spisom bičal potopise Glasnikove, vendar ga je sprejel Janežič in priobčil v Glasniku 1859. leta. Takisto je istega leta izdal v Glasniku spis: „Kako se je slinarju iz Go-

lavca po svetu godilo“. Nadalje je bila natisnena 1860. l. v Glasniku krasna povest: „Na stricovem domu“; v 2. zvezku slovenskih Večernic 1860. l. pa „Velbljud“, od koder tudi v Glasniku 1860. leta in v Janežičevem Cvetniku 1865. leta. Mogoče je, da je ta spis uzet iz kake knjige, ki jo je Erjavec dal pozneje kdaj na svetlo, ali ker dotičnih knjig ni v ljubljanski knjižnici, ne morem o tem nič izvestnega poročati. Isto velja za ostale spise te vrste. „Zamorjeni cvet“, lepa povest v Glasniku 1861; „Ena noč na Kumu (Kómu)“, v Glasniku 1862. l.; „Husarji na Polici“, izvrstna povest v Glasniku 1863. l.; „Žaba“, v Glasniku 1863. l.; „Zgubljen mož“, v Glasniku 1864. l. V ti povesti popisani mož, ki ji je dal povod, živi še zdaj v Ljubljani, a ni umrl že 1864. leta, kakor je čitati v rečeni povesti. Ko je namreč Erjavec kot dijak prebiral na ljubljanskem gradu nekega latinskega pisatelja, pridruži se mu mož, ki je bil toliko zmožen latinščine, da je latinskega pisatelja kar iz glave prevajal „Hudo brezno“, posebno natisneno v knjigah sv. Mohorja družbe 1864. l. Leta 1863. je izdal Erjavec v Celovci: „Kitico Andersenovih pravljic“; nadalje: „Pravljico o materi“ (Andersen), v Janežičevem Cvetniku 1865. leta. Večje delo mu je „Živalstvo“ (prevod A. Pokornega: Das Thierreich), mej knjigami sv. Mohorja prvič na svetlo dano 1864. l. (Glasnik rečenega leta ima Erjavčev spis „Močvirnice“, ki ga podaje za poskušnjo iz omenjenega živalstva). Ista knjiga je 1872. l. vsa predelana prišla na svetlo z naslovom: „Prirodopis živalstva s podobami“; a 1881. l. v 3. natisku zopet

predrugačena. Znane so njegove „Naše škodljive živali“, v knjigah družbe sv. Mohorja v treh letnikih, a letnice ne vém. Zadnjič je to sv. Mohorja družba razglasila 1880. l. „Prave sreče dom“, v Janežičevem Cvetniku I, natisnenem 1865. l.; takisto „Živali popotnice“ in „Mravljišče“ v Janežičevem Cvetniku 1865. l. Prevažno delo je „Slovenska terminologija za mineralogijo“, v Glasniku 1866. l. Ko so začeli naši mladi pisatelji, ki so marali za Slovanstvo, prebirati Vuka, jeli so ga posnemati v tem, da so tudi oni besede iskali v narodu, a ne da bi jih kovali. Matija Valjavec je jel nabirati narodno blago, kazaje nam ž njim bogastvo našega jezika v raznih predelih, a Fran Erjavec in njegovi vrstniki so tudi za svoje znanstvene namene zajemali besede iz naroda, katere imajo zarad tega tem večjo vrednost. Matica Slovenska je izdala 1867. leta Erjavčevo „Rudninoslovje“ ali mineralogijo po Sigm. Fellöckerji; potem je še 1883. l. v Ljubljani prišel na svetlo Erjavčev „Prirodopis rudninstva ali mineralogija.“ Mineralogija je izvorno delo. Nadalje so znane vsemu slovenskemu narodu Erjavčeve krasne „Domače in tuje živali“ 1868, na svetlo dala sv. Mohorja družba v 5 zvezkih, a to v presledkih dveh ali treh let, a jaz letnice ne vem natančno, ker v ljubljanski knjižnici ni knjig sv. Mohorja. „Živali v podobah“ je dala na svetlo sv. Mohorja družba menda 1870. in 1871. leta v treh delih. Iz Schödlerjevega spisa „Knjiga prirode“ je izdelal Erjavec „Botaniko“ in „Zoologijo“, kar je oboje Matica Slovenska natisnila 1875. l. Dunajski Zvon je prinesel

njegove krasne „Spomine s pota“, a ljubljanski Zvon „Raka“ in „Rastlinske svatbe“; zadnja dva spisa sta pisana v lepem zlogu; pisatelj nam podaja prirodopisno snov v izvrstni leposlovni obliki. Naposled je nam še posebno omeniti „Potne torbe“. „Potna torba“ je zbirka raznih nekaterih zelo redkih in posebno zanimljivih besed in recil, največ z goriškega ter notranjskega sveta. Zbirka je velike cene, ker jej lahko verujemo, da je res, kar in kakor nam piše. Gospoda pisatelja je to delo stalo mnogo troškov in obilo truda na popotovanji raznih dob. Potno torbo je Matica Slovenska v svojih raznih Letopisih razglasila, in to: 1875., 1879., 1880 ter v Letopisu 1882/83 leta. Fran Erjavec je tudi skrbel v svoji stroki za šolske knjige. Fran Erjavec je nam preložil mnogo šolskih knjig, nekaj jih je sem ter tja sam predelal. V teh šolskih knjigah nam je preskrbel mnogo tehničnih izrazov, da jih je sam Fran Levstik močno pohvalil. Razven že omenjenega „Prirodopisa živalstva s podobami“ rabi se kot šolska knjiga prevod Woldřichove „Somatologije“ 1881, in „Prirodopis rudninstva ali mineralogija“, izdan 1883. l.

Ti kratko navedeni spisi nam kažejo neumorno in marljivo delovanje Erjavčevo v slovenski književnosti. V marsičem je životopis še nepopoln, ker v ljubljanski knjižnici ni knjig, v katere je pisal Erjavec. Že pod Kastelcem, izdajateljem „Čebelice“, ni si kupila rečena knjižnica knjig Mohorjevih; še zelo „Glasnik“ ni celoten iz one dobe! V toli neugodnih razmerah, kjer človek ne more zajemati dat od kod, pretežavno je životopiscu sestaviti natančen životopis; a da je vsaj toliko podal, ima

se zahvaliti gg. Franu Levstiku in Simonu Gregorčiču, ki sta mu postregla s potrebnimi poročili.

Kdor samo malo pogleda v leposlovne spise Erjavčeve, ta se prepriča, da ima on fin ukus in da je globok znalec slovenskega jezika. Ako še omenim, da je Fran Erjavec delaven pri „Slovenskem otroškem vrtu“ in pri hranilnici v Gorici, da je zvest narodnjak, uzoren Slovan, veren prijatelj, značajan mož in skrben oče, potem upam, da sem podal čestitim bralcem vsaj površno sliko velezaslužnega Slovenca Frana Erjavca, kateremu želi ves narod slovenski še dolgo življenje in krepko zdravje na prosep in čast naše knjige.

Fran Celestin.

Že kakih dvajset let bogati dr. Fran Celestin slovensko slovstvo po leposlovnih in političnih listih. Mož jako izobražen, zna francoski, poznaje korenito jezike in književnosti slovanske, zlasti rusko; naš najboljši narodni ekonom, spada Celestin med one Slované, ki samo v Slovanstvu in v zlogi iščejo rešitve vsem slovanskim rodovom. On je plemenit in goreč Slovan.

Fran Celestin se je porodil dne 13. novembra 1843 na Kranjskem v vasi Klénku. Na Vačah je dovršil prva dva osnovna razreda, tretji in četrti pa v Ljubljani. Kot dijak je pridno prebiral knjige in je nosil svoje krajcarje h Giontiniju za male nemške knjižice. Bral je tako strastno, da je redno vsak dan čakal pred licejalno knjižnico Kosmača in da mu je ta dobri mož zagrozil, da ga bode zatožil profesorjem zarad tolikega branja. Z Jos. Jur-

František Ženíšek.

čičem sta bila sošolca in sta v nižjih latinskih razredih zajedno stanovala. Jurčič ga je vedno gonil spat, ker je pri slabi leščerbi ali pa celo samo o mesečini prebiral Giontinijeve knjižice. V četrtem razredu je prebudil v njem domoljubje Ivan Macun, ki mu je tudi preskrbel, da mu je Ljudevit Gaj pošiljal zastonj tri leta: „Narodne Novine“ in „Ilirsko Danico“. Z Jurčičem odide v modroslovje na Dunaj, kjer sta oba s Stritarjem mnogo občevala in se mnogo od njega učila. V Celestinovi nekurjeni sobi so se shajali, presojevali svoje spise in jih priobčevali v „Glasniku“. Na Dunaji je poslušal Šembero (češki jezik) in Miklošiča. L. 1869. odide v Petrograd kot „slavjanski štipendijat“. Izpit je napravil v Moskvi, tukaj učiteljeval na gimnaziji, potem v Vladimiru dve leti. Ker mu je v Vladimiru bilo premraz, dobi 1872 službo v Harkovu na tretjem gimnaziji. Jeseni 1873 zapusti Rusijo in se vrne na Dunaj, kjer je ostal do 1876, dopolnjujoč gradivo za svojo najznamenitejšo knjigo, ki je bila tiskana 1875, in to je: „Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft“. Toda ker mu v Avstriji niso potrdili ruskih izpitov, naredil jih je z nova na Dunaji in prišel na gimnazij v Zagreb, kjer je skoro dobil 1878 mesto učitelja slovanskih jezikov na vseučilišči. Na tem vseučilišči deluje še zdaj.

Janežič je natisnil v „Glasniku“ njegovo prelogo šeste knjige „Ilijade“. L. 1865. je izdal z J. Jurčičem in Fr. Marnom „Slovensko vilo“. Njegovo komedijo „Roza“ je natisnilo „Dramatsko društvo“ v Ljubljani. V Stritarjevem „Zvonu“ je priobčil „Pisma iz Rusije“. Pisal je v „Vienac“ (o Preširnu), „Slovenski Na-

rod“, „Ljubljanski Zvon“ in „Slovana“; v rokopisu pa ima obširno delo „Zgodovina ruske literature“. Nekaj odlomkov tega dela je že priobčil v „Slovanu“.

Fran vitez Miklošič.

Najučenejši, najglasovitejši slavist je naš rojak Fran vitez Miklošič. Nobeden učenjak nima vseh slovanskih jezikov v oblasti kakor on; on je zastopnik vseh slovanskih rodov, ud velike verige, katera spaja vse Slovane.

Fran Miklošič se je porodil dne 20. novembra 1813 v Radomersčaku pri Ljutomeru. Prva dva latinska razreda je dovršil v Varaždinu, ostale v Mariboru. Bil je tako priden, da si je zvečer deval poleno pod zglavnik, da ne bi v jutru zaspal. L. 1830. odide v Gradec v modroslovje in postane doktor 1837. l. Ker mu naučna metoda ni ugajala, odloči se postati advokat in se napoti 1838. l. na dunajsko vseučilišče, kjer je že 1840. l. postal doktor pravoznanstva. Na Dunaji se je seznanil s Kopitarjem, kateri ga je pregovoril, da je popustil odvetništvo in se posvetil jezikoznanstvu. Skriptor dunajske dvorne knjižnice je bil od 1844—1862. Dne 30. aprila 1849 je postal izreden in koj 1850 reden profesor slovanskih jezikov in književnosti na dunajskem vseučilišči. Cesarska akademija ga je izvolila 1848 za dopisujočega, a 1851 za pravega uda. Dekan filozofske fakultate je bil trikrat: 1851, 1856 in 1865., rektor pa 1854. L. 1862. je postal dosmrtni ud gosposke zbornice in l. 1864. je dobil plemstvo dednega viteštva. Potoval je 1851 v Carjigrad, 1836 in 1842 v

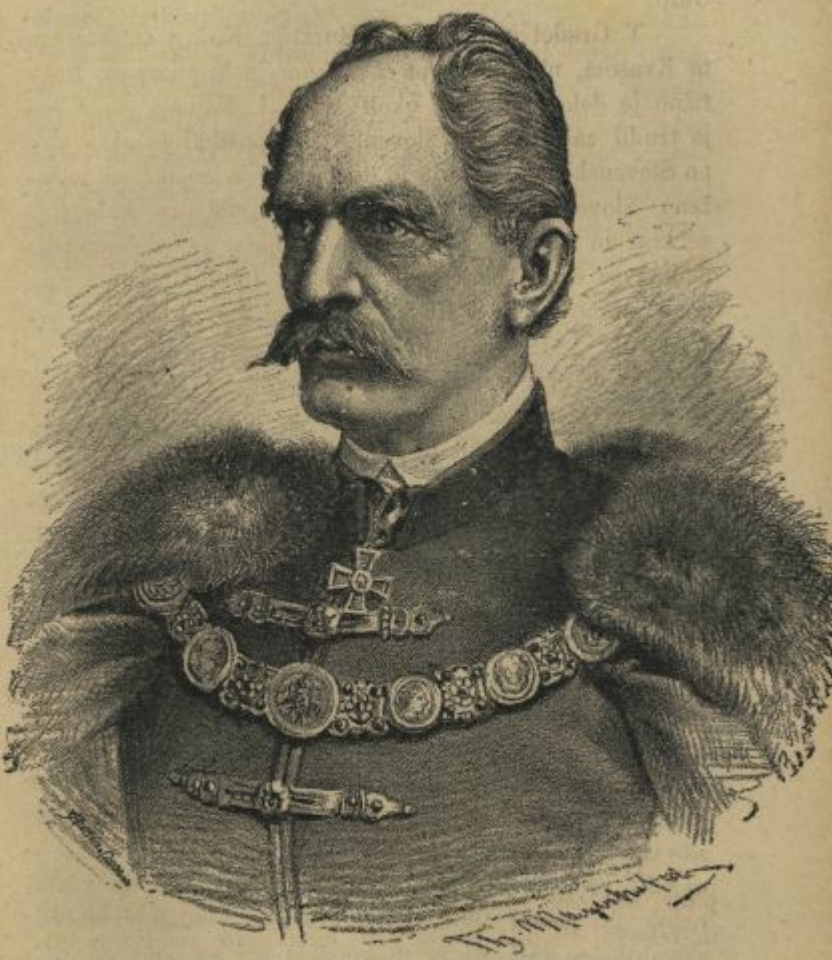
Italijo, 1852 na Francosko, 1856 v Dalmacijo in Črno Goro.

V Gradci je občeval z Murkom, Košarjem, Vrazom in Kvasom, na Dunaji pa z Vukom in Kopitarjem. Politično je deloval najbolj okoli 1848. l. Najbolj goreče se je trudil za združeno Slovenijo; razpošiljal je okrožnice po Slovenskem, v katerih je unemal svoje rojake za združeno Slovenijo. Ko se je mudil v Ljubljani, kamor je večkrat in najrajši prihajal, opravljala je akademijska legija ves čas njegovega bivanja v Ljubljani pred njegovim stanovanjem v Rudeževi hiši na Starem trgu častno stražo. L. 1848. ga je volil volilni okraj sv. Lenarta za poslanca v prvi avstrijski ustavodavni državni zbor, katerega se je udeleževal na Dunaji in potem v Kromeriži. „Sloveniji“ na Dunaji je bil predsednik.

Prvi znanstveni spis mu je kritika Boppove primerjajoče slovnice o sanskritu itd. (1844), prvo samostalno delo pa „Radices“ (1845). Potem je izdal (1862—1865) „Lexicon palaeo-slovenice-graeco-latinum“, „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen“ (vse četiri dele) itd. — Natančen životopis je v Letopisu „Matice Slovenske“ za 1883. l.

Gregor Krek.

Trebalo je učenih mož, kakor so Pavel Šafařík, Kopitar, Miklošič, da si je slavistika pridobila svoj pomen in veljavo, katero so jej prej zanikavali nemški in romanski jezikoslovci. Še le Bopp in za njim slovanski

Ivan Kukuljević Sakcinski.

učenjaki so odkazali s svojimi učenimi jezikoslovnimi preiskavami na polji slovanskih jezikov slavistiki jednako mesto poleg romanskih in germanskih jezikov. Kakor v vsakem oziru, tako si zelo v znanstvenem Slovani težavno in lo počasi pridobivajo veljavo pri drugih narodih. Slavistiki je dalo vsako pleme slovansko svojih delavcev; naš mili narod slovenski, sicer jeden izmed najmanjših, dal je najučenejših slavistov: Miklošiča, ter se sme v tem pogledu meriti z vsemi narodi evropskimi. V najnovjšem času združuje prof. V. Jagić v svojem „Archivu“ zastopnike slovanske znanosti, a pri nas Slovencih se je na slovenskem polji pokazal izvrsten delavec prof. dr. Gregor Krek.

Gregor Krek se je porodil 8. marca 1840 v Čateni v javorski župniji na Gorenjskem od neimovitih kmečkih roditeljev. Osnovne šole je dovršil v Škofji Loki, latinske pa v Ljubljani. Ko je okoli 1860. l. oduševljenost za slovenski jezik privrela do vrhunca, obudila nam je ta doba vso učečo mladino; vse je jelo peti in pisati. Iz te dobe so Levstik Jurčič, Stritar in dr., in tudi naš Krek. Prve pesmi je priobčeval v „Novicah“ in „Glasniku“. Dovršivši gimnazij, izdal je sam svoje „Poezije“ (1860). L. 1863. je izdal epsko pesem „Na sveti večer o polnoči“. Spoznavši, da pojezija ni njegovo polje, ni se baval več ž njo, ampak se je popolnoma posvetil jezikoslovstvu. L. 1864. je postal doktor in prihodnje leto je naredil profesorski izpit. Nato je učiteljeval na graški realki in postal 1866. l. na graškem vseučilišči docent slovanskega jezikoslovja in književnosti na podstavi razprave: „Die Flexion des Adjectivums im Alt-

und Neuslovenischen" (Dunaj 1866). Potem je izdal razpravo: „Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie“ (Dunaj 1869). A glavno delo mu je: „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“. I. Theil. (Gradec 1874). Kakor se vidi, izbral si je na širokem polji slavistike literarnozgodovinsko stran. Po tem delu je postal 1875. l. redni profesor, ko je bil od 1870. l. samo izredni profesor. Razven tega so raztresene njegove razprave po Jagićevem „Archivu“, „Göttinger gelehrte Anzeigen“, „Zeitschrift f. öst. Gymnasien, kakor tudi v Kresu“, kateremu je poleg gosp. Davorina Trstenjaka glavni sodelovalec.

Zdaj je dr. Krek profesor na graškem vseučilišči. Poleg učenosti ga krasijo še druge narodne čednosti: gorka ljubezen do slovenskega naroda, katero uceplja poleg vednosti v srca slovenski mladini in nam tako odgaja učen in zajedno domoljuten rod.

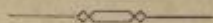

IV.

Nekaj listov

iz

HRVAŠKE KNJIGE.

Spomin

na petdesetletnico preporoda hrvaške knjige.

1835—1885.

Letos (1885) je bilo ravno petdeset let, kar se je zgodil velik prevrat v hrvaški knjigi. Pred petdesetimi leti se je namreč preporodila hrvaška knjiga, katera je imela ta veliki nasledek, da so se tri posestrime, Hrvaška, Slavonija in Dalmacija, do takrat književno razkosane, združile v jeziku pod uzajemnim imenom ilirskim.

V Dobrovniku je cvela hrvaška knjiga, dokler je Dalmacija imela politično svobodo. Ali ko je pala pod jarem beneški, obmolknila je. Slavonija je dolgo časa ječala pod težkim turškim jarmom; in ko so ga otresli, mogli so nje sinovi vreči meč iz rok, poprijeti se peresa in pisati knjige. Jedinina posestrima Hrvaška je bila v tem oziru srečnejša; ona torej in osvobojena Slavonija je mogla kaj storiti za knjigo. Nikjer pa niso bili toli ugodni pogoji preporodu knjige, nego baš v provincijalni Hrvaški. Ali kako doseči književno jedinstvo med pisatelji Slavonije in Hrvaške? Razlika v jeziku je bila dosti velika. Slavonci so štokavci in so pisali v čisti hrvaščini, v štokavščini, imenujoč jezik svoj jezik slavinski; Hrvati v provincijalni Hrvaški so trdi kajkavci in so pisali v svojem kajkavskem narečji, imenujoč je jezik slovenski. Obe imeni in obe narečji sta torej bili že v knjigi znani; kako tedaj spojiti Slavonijo in Hrvaško

v jedno književno zajednico, o tem so razmišljali rodoljubi v Slavoniji in Dalmaciji. Vsi so jako obžalovali, da jim je narod v knjigi razkosan; kajkavske knjige niso mogle prodreti k štokavcem in narobe. Ni bilo književnega jedinstva, ker je vsak pisal v svojem narečji in pod svojim imenom. Sreča je bila, da je bil Zagreb središče jedni in drugi, to je v Zagrebu je bila vsa inteligencija hrvaškega naroda, vsi uradi in šole, zategadelj je tudi bilo pričakovati, da bode ravno Zagrebu namenjena častna naloga, združiti Slavonijo in Dalmacijo v književno jedinstvo. Toda Zagreb, kakor Križevci in Varaždin, je mesto kajkavsko; in baš kajkavski Zagreb naj bi združil kajkavce s štokavci? Zagreb je središče kajkavsko, vsa Slavonija pa je štokavska in vse dalje na jug od nje je štokavsko. Kaj tedaj storiti, ali naj bi Zagreb postavil kajkavščino za književni jezik, a štokavski Slavonci da bi opustili svojo štokavščino in priznali kajkavščino, ali naj bi narobe kajkavci zavrgli svoje narečje in se poprijeli štokavskega, to je bilo važno vprašanje, katero se je moralo najprvo, rešiti. Jednak poskus je že prej naredil Vitezović v Zagrebu, hoteč uvesti v knjigo narečje primorsko, ali brez ča. Toda spoznavši te njegove nakane in književni prevrat, pregnali so ga iz Zagreba kajkavski Hrvati.

Po takem se je uvidelo, da so se kajkavci trdo oklenili svojega narečja in so si prizadevali, da bi si pridobilo izključno mesto v knjigi. Ali ko so se prepričali, da ima štokavščina več obsega v narodu in da je mnogo lepša, in ko so uvideli, da bi ne bilo modro, izpodriniti štokavščino, priznali so jo naposled za književni

jezik. Ta borba ni trajala dolgo časa; kajkavci so bili veliki Slovani; bili so najprvo Slovani in potem kajkavci; bili so domoljubi, kateri so želeli v knjigi zloge in jedinstva, in tega zaželjenega jedinstva niso mogli doseči drugače, nego da so žrtvovali svoje narečje. Žrtvovali so je iz domoljubja in so s tem doprinesli največjo žrtev, ko so se začeli učiti štokavski jezik. Začeli so se ga res učiti in pisati v njem, priznavši ga za književni jezik, in so s tem storili prvi korak do jedinstva. Ali kako zdaj imenovati ta štokavski jezik? Ako bi bili rekli, da je to hrvaški jezik, ne bi se s tem strinjali ne Slavonci ne Dalmatinci, kateri so čestili svoje ime slovinsko in svoj jezik slovinski. Treba jim je torej bilo misliti na kako novo ime ali pa sprejeti njih ime slovinsko, kakor so že sprejeli njih jezik štokavski. Tega pa vendar niso storili, ampak so si izmislili novo ime ilirsko, katero ni bilo znano nobenemu. Mislili so namreč, da so stari Iliri bili Slovani. In res, poprijeli so se vsi novega in čisto neznanega imena, in kajkavci so s tem doprinesli drugo žrtvo na oltarji slovanskega domoljubja. Čudno je v Slovanih vedno to, da se Slovani, kader se ne morejo drugače združiti, rajši poprijemajo tujega imena, a ne katerega svojega; rajši žrtvujo vsa svoja imena, a ne da bi priznali jedno svojih imen za skupni pojem. Ime ilirsko je zavladelo po Slavoniji, Hrvaški, Dalmaciji in Bosni, in pisatelji so se imenovali „ilirske brate“. Ljudevit Gaj, ki je bil duševni oče vsemu temu gibanju, osnoval je in začel izdajati novine, v katerih je uresničeval ilirsko idejo. Z Ljudevitom Gajem, por. 8. jul. 1809 v Krapini, umrl 20. aprila 1872 v

Ivan Trnski.

Zagrebu, pričinja se preporod hrvaške knjige. Okolo Gaja se je zbralo nekoliko rodoljubnih mož, kateri so osnovali ilirsko kolo. Gaj je bil vsem središče; ali on nima toliko važnosti književne, kolikor kulturne. Gaj je bil uzoren agitator, ki je znal vse ideje, porodivše se v ilirskem kolu, spretno izvesti. On je neumrlji združitelj razkosanih narečij in ima največ zaslug, da se je uvela štokavščina v knjigo. Leta 1836. je Ljudevit Gaj prekrstil svoje „Novine“ v ilirske, a „Danico“ v ilirsko. V. Babukić je spisal (1836) ilirsko slovnico. To je bila prva štokavska slovnica, iz katere so se učili kajkavci štokavski jezik. Neumrljih zaslug ima tudi grof Janko Drašković, jako požrtvovalen in rodoljuben aristokrat hrvaški. Osnovalec je 1838. l. v Zagrebu „Čitaonico ilirsko“, ki je postala središče narodnega življenja. Iz „Čitaonice“ se je razvila 1842 „Matica ilirska“, muzej, gledališče, klub, gospodarsko društvo itd. Uzoren Slovan počiva v naši Sloveniji: umrl je namreč v Radgoni 14. januarja 1856 in je bil pokopan v Ptuji. Ta preporod, ta nova doba književnega delovanja v Zagrebu, kjer se je priznala čista štokavščina za književni jezik; ta preporod ni nič drugega po jeziku, nego nadaljevanje Dositejevega truda, nadaljevanje dobrovniške knjige, to je nadaljevanje srbske književnosti, in zato pravimo, da je srbska in hrvaška knjiga jedna. Razlika je med njima samo v pismu. Hrvati pišejo v latinici, a Srbi v cirilici.

Jako lahko so Hrvati privabili Slovence v svoje kolo ilirsko. Njim je bilo že znano ime ilirsko, saj je Vodnik pel o „Iliriji oživljeni“, in tako ni čudo, da se je vsaj jeden del Slovenije, Štajarsko, goreče pridružil

Gajevim pristašem. Poleg Preradovića in Trnskega ilirske dobe najboljši pesnik, Stanko Vraz, vzbudil je med hrvaškim meščanstvom največ ljubezni in oduševljenosti za ilirski jezik. Tem unetim Ilrom je bila Ilirija vse; ilirska mati jih je porodila, odgojila in združila; njej so bili neizmerno udani vsi ilirski sinovi. Poleg Vraza so bili v kolu ilirskem naši rojaki: Davorin Trstenjak, Fran Miklošič, Josip Muršec, Štefan Kočevar, Josip Drobnič, Urban Jarnik, Matija Majar Ziljski, Jurij Kobe, Matija Ravnikar Poženčan in dr.

Toda solnce ilirsko, ki je s svojo svetlobo pokazalo Jugoslovanom pot združenja na književnem polju, razvedrilo je vrlim Ilircem duševno obzorje, da so spoznali in jeli misliti na to, kako bi se nežna cvetka književne jedinosti presadila tudi na politično polje, na katerem je še vedno vladala razkosanost. S tem idejalom pa so se Iliri oglasili prezgodaj. Bistro oko tistih, ki bude o usodi Jugoslovanov, zapazilo je to prikazen še v cvetu in je sklenilo zadušiti ilirske težnje. Dunaj je prepovedal leta 1843., da se ime ilirsko ne sme več rabiti. Gajeve ilirske Novine so morale postati Narodne Novine, kar so še danes, a Danica se je prelevila v hrvaško, slavonsko in dalmatinsko. Hajd nazaj, Jugoslovani, kjer ste bili pred letom 1835.! Vsak v svoj kotic — pokrajine; združeni ste nevarni, razdružiti vas je treba! To je bila politika naših nasprotnikov in je še danes. Ali prepozno je prišla prepoved z Dunaja. Ves narod v Hrvaški, Slavoniji in Dalmaciji se je bil književno združil; glavni namen je bil torej dosežen. Kakor lahko so se domoljubi poprijeli imena ilirskega,

tako lahko so ga zabili, saj jim je bilo samo sredstvo združenja; in ideja književnega združenja je bila izvedena. Pokrajinska imena v knjigi: slavonski, dalmatinski, postala so brez zmisla, celo nemogoča, ker niso mogla več označevati jedinstva s svojim pokrajinskim značenjem. Bilo je tedaj treba namesto prepovedanega imena v knjigo uvesti novo, in v ta namen so si izbrali rodoljubi geografsko ime jugoslovansko, kateremu je pojem baš tolik, kakor ilirskemu, ako ne še večji, ker ime jugoslovansko znači v ožjem pomenu besede Slovence, Hrvate in Srbe, v širšem pa še k temu Bolgarje. Leta 1850. se je ustanovilo v Zagrebu društvo za jugoslovansko zgodovino in starine; leta 1867. jugoslovanska akademija za znanosti in umetnosti; vendar se v književnem pomenu ne rabi ime jugoslovansko, ampak hrvaško.

Uspeh vsega ilirskega književnega gibanja je ta le: a) ime ilirsko se je opustilo, a v knjigi je zavladał jednoten jezik, b) vsi trije pobratimi: Dalmatinci, Slavonci in Hrvati so priznali, da so jeden narod in da jim je Zagreb zajedniško književno središče.

Ivan Kukuljević Sakcinski.

V istem času s Trnskim se je oglasil v Danici Ivan Kukuljević. Kukuljević se je porodil 29. maja 1816 v Varaždinu. Bil je s početka vojak, a izstopil iz vojaške službe 1842. Odlikoval se je posebno na hrvaških saborih. Kot deželni arhivar je prejel v Budimpešti hrvaške spise, ki jih je dal 1885. l. zdanji ban spet tja odnesti. Od

1861—1866 je bil veliki župan zagrebški. Živi v Zagrebu in je predsednik „Matice Hrvatske“.

Delovati je začel istodobno s Trnskimi v Danici in je danes najplodovitejši pisatelj hrvaški. Izobražen je vsestranski: on je učenjak, zgodovinar, publicist, politik, arheolog, kritik, govornik in pesnik. Iz vseh del mu veje vseslovanski duh. L. 1843. je prvi predložil v hrvaškem saboru, da se prizna hrvaščina za oficijalni jezik. Bil je voditelj deputacije iz več stotin mož, ki so bili izročili cesarju Ferdinandu 24 toček hrvaških teženj. Jeseni 1848 je prvi predložil v „Slavjanskem jugu“ slovanski kongres, ki se je sešel pozneje v Pragi.

Že v prvi dobi pisateljstva se je pečal z dramatikom. „Juraj i Sofija ili Turci kod Siska“, jedna od prvih dram hrvaških, izšla je 1839; „Stjepko Šubić“ 1841 po nemškem. Potem je izdal „Različita djela“, 4 zvezke od 1842—1847; „Slavjanke“ 1848, politične pesmi z zgodovinskim tolmačenjem, polne so domovinskega ognja. „Poturica“, drama 1867, „Povjestne pjesme“ 1874. Še večjo važnost, nego s pesništvom, pridobil si je Kukuljević z zaslugami na polji književne zgodovine. Prehodil je tudi v raznih časih malone vse kraje hrvaškega naroda, da se seznanj z življenjem in običaji njegovimi, da ohrani starožitne spomenike za narodni muzej. L. 1844. je izdal „Trubljo slovinsko“ z životopisom Vl. Menčetića, „Pleme grofova Oršića“, iz Iskre 1846, „Djela Dominka Zlatarića“ z životopisom 1852. Mnogo važnejši so njegovi: „Pjesnici hrvatski 15. i 16. vieka“, 1856 in 1858, iz katerih se more spoznati bogastvo in cena

hrvaškega pesništva; naposled „Bibliografija hrvatska“, I. dio 1860, „Književnici u Hrvata XVII. veka“ 1869. Najvažnejše mu je delovanje na politično-zgodovinskem polji. Najprvo treba omeniti „Malo zrcalo naroda slavjanskoga“ 1845. L. 1850. je osnoval „Društvo za jugoslavensku poviest i starine“, od katerega imamo: „Arhiv za jugoslavensku poviestnicu“; nadalje: „Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae“, 3 knjige 1867; „Boj Hrvata s Mongoli na Grobničkom polju“ 1863; „Monumenta historica Slavorum meridionalium“ 1863; „Dogodjaji Medvedgrada“ 1854; „Codex diplomaticus“, 2 knjigi 1874—5. Pečal se je z zgodovino umetnosti in izdal: „Život Jurja Julija Klovija“ 1852; predelano 1878, „Slovník umjetnika jugoslavenskih“, 5 zv. s slikami 1858—1860.

Stjepan Iljašević.

Porodil se 1. januarja 1814 v Oriovci. Od 1843. l. do 1850. profesor teologije v Zagrebu. Šolski nadzornik za absolutizma do 1857. Danes kanonik v Varaždinu. Že zgodaj je pisal pesni uzvišenega, ukovitega in nabožnega značaja v hrvaških novinah. Razven več šolskih knjig mu je glavno delo: „Izabrane pjesme“ 1876 in „Nove pjesme“ 1884.

Ivan Trnski.

Porodil se je 1. maja 1819 v Novem Gradu belovarske županije, kjer mu je bil oče učitelj. Gimnazijske

nauke je dovršil v Zagrebu, potem v Gradci tečaj za krajiško upravo. Razven drugih služeb je bil 1871—1872 veliki župan nove belovarske županije, potem je bil pri glavnem vojnem poveljništvu v Zagrebu, kjer še danes živi. Od 1837 je jel priobčevati svoje pesmi v Danici in je poleg Vraza in Preradovića najboljši lirski pesnik. Oblika pesniška mu je dognana; posebno spreten je v prelaganji. Bil je pobratim Preradoviću in jeden najstarejših in najodličnejših sotrudnikov Gajevih. Ljubezne pesni „Kriesnice“ 1862 dva zvezka, priznane so za najboljše te vrste. Tukaj se je trudil, da namesto navadne ljubezni uvede v pesen erotiško ljubezen do domovine in naroda. Omeniti je še: „Zvekan opet na svietu“ 1849. Zdaj izdaje „Sakupljena djela“ v Zagrebu.

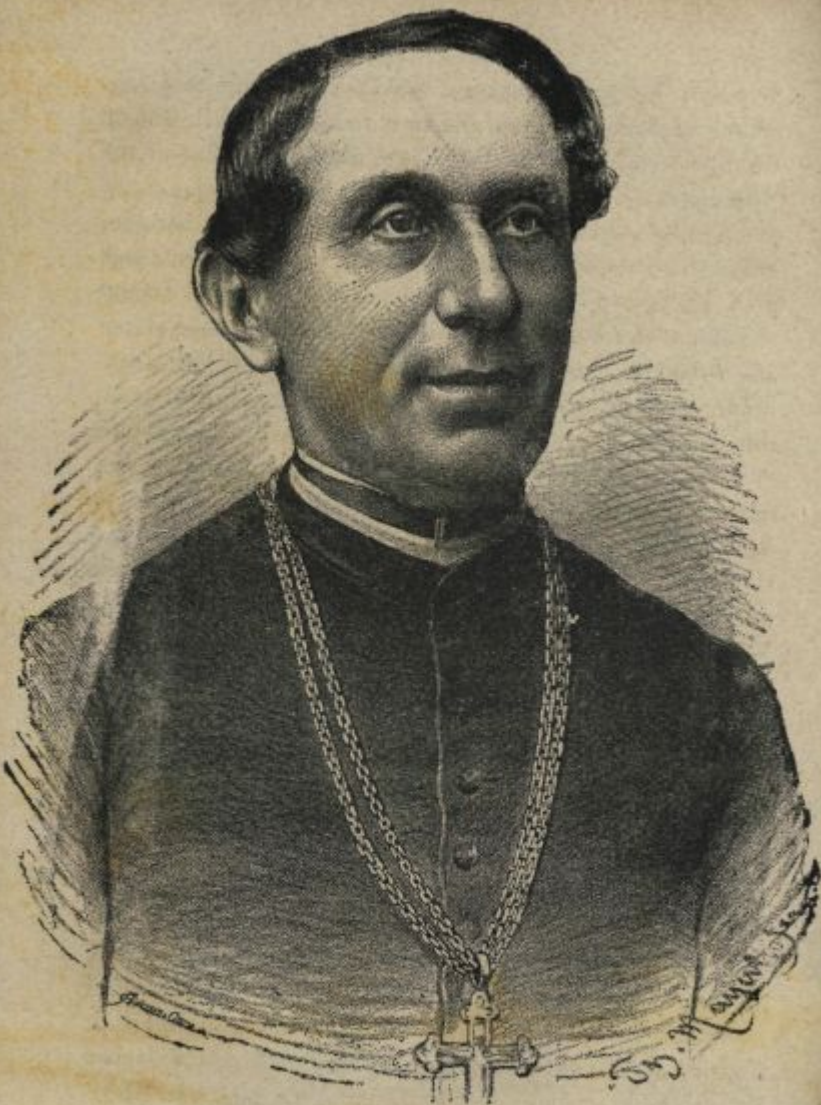
Vladislav Vežić.

Vladislav Vežić se je porodil 29. aprila 1825 v Selinah v Dalmaciji. Pleme Vežićev je od nekđaj iz Bjelopavlića, in se je preselilo, ko je palo bosensko kraljestvo, v Brist poleg Makarske. V 10. letu je šel v Zader na nauke. Bil je prvi ali jeden od prvih v vseh šolah. Ko je Kuzmanić izdaval „Zoro Dalmatinsko“, pozove tudi Vežića, čeravno še mladega, na književno delo. In Vežić je spisal več člankov in pa katero pesem za ta list. V Zadrju se je seznanil s Sundečićem. Oba sta bila cvetoča mladenčca, ketera sta plamtela z željo za narodnim napredkom. Ko je dovršil gimnazij, odide v Zagreb na pravoslovne nauke, katere je dovršil 1847. l. in postal za-

priseženi beležnik banskega stola. V Zagrebu se je seznanil s tedanjimi književniki in narodnimi prvaki: Gajem, Kukuljevićem, Vrazom, Bogovićem, Rakovcem, Šulekom i Niemčićem. S Preradovićem je bil znan že prej; Vežić je bil njegov ljubljenec. L. 1848. je volilo Vežića narodno kolo v tisto deputacijo, katera je šla na Dunaj ter nesla pred kralja svoje želje. Takrat se je seznanil na Dunaji z Vukom, Kurelcem in Daničićem. Vuka je obiskal pozneje dvakrat, ko je bil na Dunaji ter, kakor Vežić sam pravi, poslušal pa tudi čul v tem divnem jedinci moži celi narod. Tu je bilo, pravi Vežić, vse zložno in plemenito; to je bila prava čista duša in živa želja našega naroda brez ozira na to, kako se kdo krsti. Vežiću je Vuk svetnik in božji ugodnik, kateri je storil veliko za slovansko omiko. Daničića se še spominja, ko je bil še mlad kakor kaplja, a nežen kakor devojka. Srečen je bil Vežiću tisti dan, ko ga je obiskal Daničić s drom. Račkim v Varaždinu ter bil pri njegovi mizi. Tudi Kurelac, kateri je s prva planol na Vežića, ker ni hotel biti njegov epigon, obiskaval je malodane vsako leto Vežića v Varaždinu, kjer je Vežić še zdaj odvetnik in kr. javni beležnik.

L. 1848. so pozvali Vežića doglavniki bana Jelačića v „bansko vieće“ za zapisovalca. Tu je ostal v službi do 1854. l. To leto je pustil to službo ter odšel kot odvetnik v Varaždin.

Vežić je pisal veliko člankov v novine, urejal je tri leta že kot jurist drugega leta „Obći zagrebački koledar“ (l. 1848., 1849. in 1850.). Tu je opisal Dalmacijo, orisal v kratkem prvo zgodovino Hrvatov, spisal nekoliko životopisov glasovitih hrvaških mož. L. 1852.

Stjepan Iljašević.

je prišlo v Zagrebu na svetlo nekoliko Vežićevih prevodov z naslovom: „Vienac francezkoga i španjolskoga zabavnoga književstva“. V Gajevi „Danici“ je tiskano več njegovih pesmi in zgodovinskih črtic. Preložil je Silvija Pellica: „I doveri degli uomini“; preložil je tudi mnoge italijanske pesmi kakor „Il folchetto“ od Grossija, glasoviti spev od Foscola „I sepolcri“ (grobovi), „Noć“ od Borghija. Iz ruskega je preložil slavnoznanu pesem Lermontova o carji Ivanu Vasiljeviči; iz francoskega „Atalu“ od Chataubrianda, zatem prelepo pripoved od Chamissa. On ima gotov prevod Göthejevih del „Egmont i Ifigenija“, a pod peresom mu je divni Göthejev „Herman i Doroteja“. Za narodno gledališče, ko se je že začelo, preložil je mnogo od najlepših francoskih iger, kakor: „Škrtca“, „Čašu vode“, „Gospodične od Saint-Cyra“ itd.

V svoj spev „Nikola Zrinjski“ je zлил svoje najplemenitejše narodne želje in rodoljubna čustva in zaželel jedinstvo, kakeršne je nam Slovanom potreba. Prof. Jagić imenuje v Književniku (III. 574) „Nikolo Zrinjskega“ „prekrasnim“. L. 1866. se je slavila po celi Hrvaški tristoletnica smrti glasovitega hrvaškega junaka Nikole Zrinjskega. Vežić je spisal za koncert, kateri je bil dan v Varaždinu, prolog. Prijatelji so ga silili, da ta prolog razširi v večjo pesem „Sigetski junak Nikola Zrinjski“, katera pesem je izšla o trošku Matice v „Sievku Zrinjske zvezde“. Ker je občinstvo to pesem tako rado čitalo, predela jo Vežić 1867. l. v Varaždinu pod naslovom: „Sigetski junak Nikola Zrinjski“. Po obliki je ta spis epski, ali najlepši so deli lirski.

Vežić je pravi tip rodoljuba prvega časa hrvaškega preporoda. On ni mogel dopustiti, da so Hrvati in Srbi dva naroda. Zato ga boli v duši nezloga med brati v Dalmaciji.

Njemu kot pesniku tečejo stih^o gladko in naravno; njegov jezik ima malo vrstnikov v hrvaški knjigi. Rojen je v kraji, kjer se najlepše hrvaški govori, proučil je narodno poezijo in starejšo dobrovniško ter zna pisati v jeziku, s kakeršnim treba književniku pisati. — Birokratski jezik ni pri nijednem narodu uzoren; ali glede Vežića jednoglasno mislijo vse oblasti in vsa sodišča, do katerih prihajajo njegovi podneski, da tako krasno ne piše nobeden odvetnik v Hrvaški.

Vežić zna glavnejše evropske jezike, čita vrlo mnogo, posebno leposlovne knjige. Malo je imenitnih evropskih pisateljev, katerih Vežić ne bi poznaval.

Fran Rački.

Fran Rački je učenjak prve veličine in izvrsten domoljub; on je najznamenitejši ud jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, kateri je predsednik. Porodil se je 1829. leta v Primorji. Učil se je na Reki, v Varaždinu, potem na Dunaji in si je izbral duhovski stan. Od 1852 je profesor cerkvene zgodovine in cerkvenega prava. L. 1857. je šel na prizadevanje Strossmayerjevo v Rim, kjer je bil nekoliko let kanonik ilirskega kapiteljna, preživivši največ časa v vatikanski in drugih knjižnicah.

Z znanim delom o „Cirilu in Metodu“ (1857—59) si je pridobil slavo po vsem slovanskem svetu. Na-

dalje so mu dela: „Pismo slovjensko“ 1861; „Odlomci iz državnoga prava hrvatskoga“, Dunaj 1861; v „Pozoru“ je priobčil več zgodovinskopolitičnih člankov; v „Književniku“ in posebe je izšla: „O cjenama starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka“, z Vatroslavom Jagićem pa je izdal „Asemansko evangelije“ 1865. Odkar je postala Jugoslovanska akademija središče hrvaških učenjakov, priobčil je v „Radu“ in „Starinah“ dokaj veleznamenitih razprav; imenujmo vsaj nekatere. V Radu: „O Bogomilih“, „Pokret na slavenskom jugu koncem XIV. i početkom XV. stoljeća“, tudi posebe 1868; „Borba južnih Slavena za državnu neodvisnost u IX. vieku“ 1875; v Starinah: „Gradja za poviest hrvatskoslovenske seljačke bune god. 1473“, 1875.

Mihovio Pavlinović.

Mihovio Pavlinović se je porodil v Podgori blizu Makarske dne 28. januarja 1831, kjer je zdaj župnik in začastni kanonik.

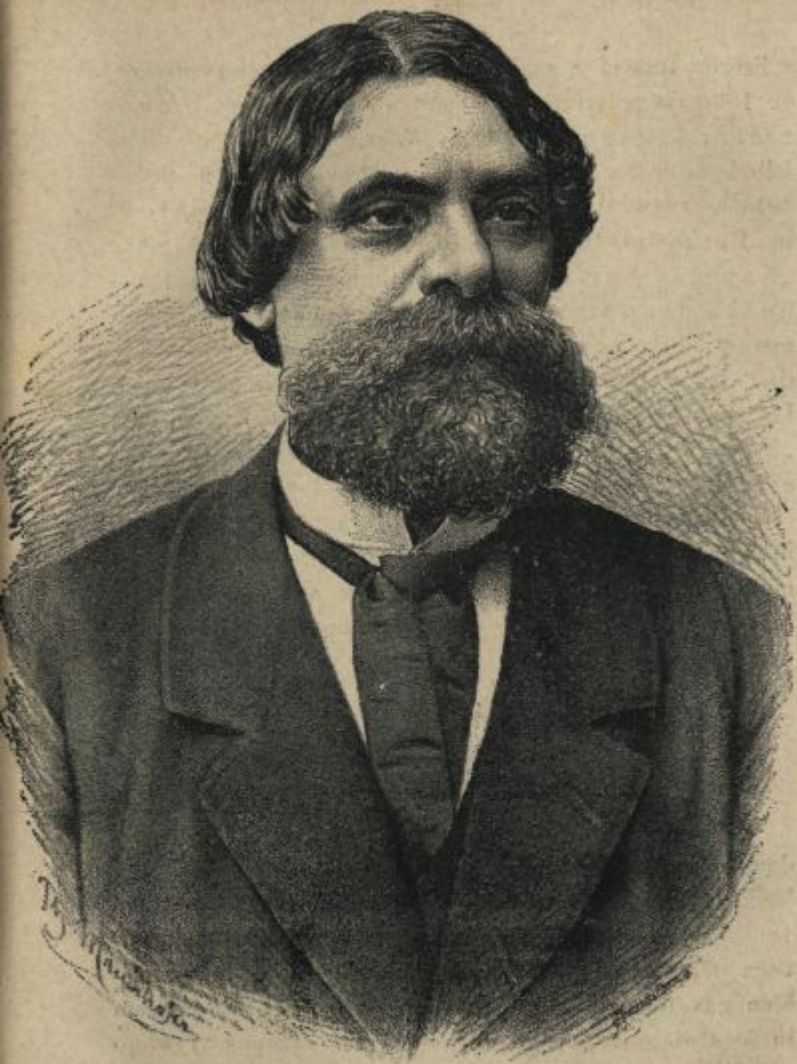
Ker je Pavlinović v neprestani dotiki z narodom, zato tudi veje iz njegovih govorov in spisov sveži narodni duh. Njegov zlog je nekako poseben, a jezik lep, tako da je pravi užitek, prava slast čitati, kar prihaja iz Pavlinovićevega peresa. Pavlinović in Klaić sta dva najkrepkejša stebra hrvaške narodnosti v kršni Dalmaciji.

Pavlinovič je svobodno predložil Smilesovo knjigo: Selp-help z naslovom „Radišu bog pomaže“ (v Zadru 1871); l. 1873. je izdal v Zadru svoje „Pjesme“ in „Besjede“; l. 1875. „Različite spise“ in zraven teh še druge. Uredil je „Pjesmaricu“, katero je izdala „Matica dalmatinska“.

Ferdo Becić.

Ferdo Becić se je porodil 15. aprila 1844 v Przemyslu v Galiciji. Oče mu je bil Hrvat, a mati Poljakinja. Prve šole je obiskoval v Levovem, potem pa, ko se je njegov oče odpovedal kot c. kr. stotnik vojaški službi in odšel v svoje rojstno mesto, nadaljeval je šole v Novi Gradiški v Slavoniji. Gimnazijske nauke je začel v Požegi, a končal v Zagrebu. Potem se je učil na zavodu za krajiške upravnike na Dunaji. L. 1867. je bil narečen za c. kr. poročnika krajiške uprave v polkovniji brodski, a nekoliko mesecev pozneje je bil premeščen na svojo prošnjo v polkovnijo gradiško. L. 1872. je prestopil Becić v civilno državno službo. L. 1879. je bil imenovan za financijalnega tajnika, katero službo še zdaj marljivo in vestno opravlja.

Becić ljubi od srca svojo domovino Hrvaško, ali zato se tudi rad spominja one lepe bratovske zemlje, v kateri je zagledal svetlo sveta. Najprvo je pisal v leposlovna lista „Naše gore list“ in „Glasonošu“. Potem je napisal roman „Kletva nevjere“, kateri je priobčil

Vladislav Vežić.

v listku „Obzora“; pozneje ga je dal tudi posebe natisniti. L. 1876. je spisal za „Vienac“ prelepo novelo „Montecchi i Capuletti“. V „Vienci“ je malone vsako leto izšla jedna ali dve povesti njegovi; tako n. pr. še tisto leto (1876) dve povesti: „Slučaj ili sudbina“ in „Persa“; l. 1877.: „Hajdukova draga“; l. 1880.: „Kapetan Katinić“; l. 1881. humoreska: „Lajtmanska deputacija“, a l. 1883. roman: „Vukićev most“. Prve povesti je priobčeval pod psevdonomimom Fedor Brestov, a pozneje pod svojim pravim imenom. L. 1882. je spisal Becić za „Matico Hrvatsko“ roman: „Zavjet“, a l. 1880. za „Obzor“ povest: „San spasilj“.

Becić ima bujno in plodovito fantazijo; dela hitro in lahko. Še več bi mogel koristiti hrvaški knjigi, ali mora vsak dan po osem do deset ur sedeti v uradu in še večkrat tudi doma prekapati uradne spise. Piše tedaj pozno v noči, ko druge ljudi krepča sladko spanje.

Fran Marković.

Fran Marković se je porodil l. 1845. v Križevcih. Po dovršenih latinskih šolah (1854—1862) se je odšel učiti jezikoznanstva in modroslovja na Dunaj, kjer je ostal do 1866. Istega leta je naredil izpite in prišel za namestnega učitelja na oseški gimnazij. L. 1869. je bil premeščen na gimnazij zagrebški, kjer je s prof. V. Jagićem in še s šesterico svojih tovaršev moral zapustiti svojo učiteljsko službo. Potem je spet odšel na Dunaj, kjer je

nadaljeval svoje nauke in napravil doktorat. L. 1871. se je vrnil v Zagreb. Tu je urejal „Vienac“, a malo pozneje je postal spet učitelj na gimnaziji. L. 1874. je zauzel na vseučilišči stolicu modroslovja in je bil tudi istega leta izbran za uda Jugoslovanske akademije. L. 1882. ga je volilo njegovo rojstveno mesto za zastopnika na hrvaškem saboru. Dr. Markovič je član opozicije in izvrsten govornik.

Že dijak se je odlikoval Markovič v naukih — bil je med izvrstnimi svojimi sošolci prvi; in kaj je zdaj in kaj bode gotovo ostal do poslednjega svojega diha, bil je že tedaj neupogljiv značaj, čist kot rumeno zlató in uzoren domoljub. Za vse, kar je lepo, plemenito in uzvišeno, plamtelo je vedno njegovo srce, a domovino svojo je vedno ljubil čez vse.

Prvi njegovi književni poskusi so bili za dijaški časopis v zagrebškem konviktu. Na Dunaji sta ga pregovarjala pokojna Dežman in Šenoa, da se poskusi v pesništvu. L. 1868. je napisal prekrasno epsko pesem „Kohan i Vlasta“. Tisti duh, ki veje v Jurčičevem Tugomeru, nahajamo tudi v tem epu. Ko je urejal „Vienac“, priobčil je v njem dve tragediji: „Karlo Drački“ in „Benko Bot“. Takrat je tudi napisal več balad, romanec in dramatskih kritik. Preložil je „Marijo“ od Malozewskega in nekoliko pesmi Mickiewiczevih. V „Radu“ Jugoslovanske akademije je njegova obširna estetična kritika Gunduličevega „Osmana“ in več filozofskih razprav. S takimi ocenami pesnikov, kakor jih je spisal Markovič o Mažuranići, Preradovići, Stanku Vrazu in Šenoi, ne moremo se še Slovenci ponašati. Kar je spisal Stritar o Preširnu, to jo vse.

Marković je v Hrvatih mož v vsakem oziru uzoren. Tako naobraženih mož, kakor je on, je zelo pri velikih narodih malo. On poznaje korenito literature vseh evropskih kulturnih narodov. Zmožen je ruskega, češkega, poljskega, angleškega, francoskega in italijanskega jezika. Njegova so dela pravi biser v hrvaški knjigi; kar on spiše in govori, to je suho zlato.

Josip Eugen Tomić.

J. E. Tomić se je porodil 18. oktobra 1843 v Požegi. Njegov oče Marko Tomić je bil županijski okrajni zdravnik, a mati Vekoslava pl. Jedlička, hči vlastelinskega upravitelja rodom Slovaka. Početne šole in nižji gimnazij je obiskaval v svojem rojstnem mestu, peti in šesti razred pa je končal v Zagrebu. Po končani šesti šoli je šel v zagrebško semenišče, kamor so takrat vreli vsi najboljši in najdomoljubnejši mladenči, nadejajoč se, da bodo v tem nezavisnem stanu mogli iz celega srca in iz cele duše delati za narod in domovino. Čas, ki ga je preživel v semenišči, uplival je veliko na njegovo književno bodočnost. Mladenči so so takrat v zagrebškem semenišči učili marljivo slovanske in romanske jezike ter spoznavali literature tujih narodov. Zraven tega so marljivo delali v svojem književnem društvu, v „Sboru duhovne mladeži zagrebačke“, kateri je že hrvaškemu narodu podaril lepo število koristnih knjig.

L. 1863. meseca marca izstopi Tomić iz semenišča, v katerem je preživel štiri in pol leta, ter odide v Kar-

lovec, kjer je urejal Lukšičevega „Glasonošu“. V tem rodoljubnem mestu se seznanila mlada njegova duša z lepo devojkjo, katera je z bok svojih vrlin bila poznana po celi Hrvaški, a to je bila Hermina pl. Prešernova iz stare hrvaške plemiške rodovine, znana kot iskrena domoljubka. Ko je Tomić na zagrebški akademiji in na vseučilišči v Gradci dovršil pravo ter bil l. 1867. imenovan županijski okrajni pristav, a tri mesece pozneje županijski podbeležnik, oženi se s Herm. Prešernovo.

Naslednja leta je živel Tomić tih in mirno srečen v svojem obiteljskem krogu. L. 1869. je postal vladni zapisovalec v Zagrebu, a l. 1875. za bana Mažuranića je bil imenovan tajnik deželne vlade. V najnovejšem času je postal član odbora, kateri upravlja hrvaško gledališče v Zagrebu.

To je unanje življenje Tomičevo. Karakteristično je, da je Tomić vse, kar je dosegel, dosegel sam po svojih zmožnostih in da nikdar ni imel nikakeršne protekcije. Mogoče da bi bil še več dosegel, ali njegovo književno delovanje, z bok katerega je že tudi imel precej neprilika, pokvarilo mu je karijero. — Sicer žalostno, ali resnično. Na svetu je večkrat že tako, da se tisto, kar bi se moralo hvaliti in nagrajati, kaznuje in zaničuje, a kar bi trebalo kaznovati, to se obdarja.

Ali Tomić se vendar ni odrekel knjige in dela, čemur se je on že v rani mladosti privadil in katere stvari so jedino doprinesle, da je slavljena devojkja Hermina Prešernova darovala Tomiću svoje srce, čeravno je roj gizdalinov okolo nje frfolel ter jo vabil v svoje mreže. Ona je dala srce najvrednejšemu, a to je bil mladi, skromni

pesnik Tomić. Že kot trinajstletni mladenič je zložil pesmico „Tuga za mladošču“, katera je izšla v dijaškem časopisu „Smilje i kovilje“. Tukaj jo podajemo:

Gdje je mladost,	Mladost prodje,
Moja radost,	Već ne dodje,
Srdca mog milota?	Odbježe ko sanak;
Gdje su danci,	Nikađ veće
Krasni sancí	Zar mi ne će
Mojega života?	Svanut takav danak!

Kot mladenič je pel Tomić pesmi o izgubljeni mladosti, v katerih vejejo ideje in misli slične Preširnovim. V 16. letu je zložil pesem „Plač za Jelačićem banom“, katera je bila tiskana v „Narodnih Novinah“ l. 1859.

L. 1863. je osnoval Miroslav Kraljević v Požegi zabavnopoučni list pod imenom „Slavonac“. Temu listu je bil Tomić že kot bogoslov marljiv sodelavec; ravno tako pozneje, ko je bil v Karlovcí urednik „Glasonošé“. Tako je za „Slavonca“ zložil pesmi: „Nesudjenoj“, „Ostavljeni“, „Dvie molbe“, „Dolini Jagodnjak“, — napisal prvo svojo povest: „Krvni pir, historična novela iz 16. stoljeća.“

Pesmi, katere je Tomić zložil za „Slavonca“, „Glasonošu“ in „Naše gore list“, zbral je ter l. 1865. v Požegi izdal pod imenom „Leljinke“, katerim je pridal nekoliko še nenatisnenih. Te pesmi je ocenil v „Književniku“ Adolfo Veber-Tkalčević pohvalno in tako je Tomić prišel na glas kot izvrsten pesnik. Pozneje je pel Tomić lirске in manjše epske pesmi, katere se nahajajo v leposlovnih časopisih, ki so takrat izhajali. Tako so v „Dragoljubu“ tiskane: „Na gradini“, „Žalba“, „Prve ljubice“, „Oj“ in „Leljinke“. —

Fran Marković.

Še le ko je Tomić prišel v Zagreb, začelja se njegovo pravo književno delovanje. Tu najde „Vienac“ in izvrstne književnike kakor Dežmana, Trnskega, Šenoo in Markovića, kateri so Tomića uzeli med se ter ga navajali na vse večje delovanje. Liriko, s katero se je prej največ pečal, opustil je zdaj čisto ter se posvetil noveli in romanu, a zatem tudi drami. V „Vienci“ od l. 1870. so tri njegove povesti: „Zatečeni ženik“, „Pelivanka“ in „Krivi zubi“; od l. 1871. „Opančareva kći“, „Izigrani“, „Zamrla ljubav“ in druge. Najimennitnejše njegovo delo na polji romana in novele je njegov „Zmaj od Bosne“, povest iz novejšje zgodovine bosenske, katero povest je izdala l. 1879. Matica Hrvatska. Ko je Bosna prišla pod našega vladarja, pomisli Tomić, da bi bilo dobro, če bi kaj za naše mohamedanske brate v Bosni napisal. In tako je postal „Zmaj od Bosne“, katerega mohamedanski Bošnjaki najrajši čitajo. Ta roman je tudi preložen na poljski jezik, a v češkem je doživel tri prevode. Tudi Srbi, kateri ne hvalijo tako radi hrvaške knjige, priznajejo, da je to izvrsten roman. Po „Zmaji od Bosne“ ni Tomić pisal večjih romanov in novel. Samo je l. 1882. dovršil Šenoin nedokončan roman „Kletva“. Značajno je to, da je najboljši slovenski romanopisec Jurčič ostavil nedovršen roman „Rokovnjači“, kateri je dovršil Kersnik, ravno tako je zatekla smrt najboljšega hrvaškega romanopisca Šenoo, ko je pisal „Kletvo“.

L. 1873. je napisal prvo svojo komedijo „Bračne ponude“. Ker je kritika dobro ocenila to v-selo igro, delal je Tomić dalje. L. 1878. se je igrala v Zagrebu že

druga njegova komedija „Zatečeni ženik“. To komedijo je spisal po istoimeni povesti svoji. Tudi ta komedija je bila pohvalno sprejeta. Ko je vlada hrvaška, da pomnoži domačo dramatsko literaturo, dovolila l. 1878. iz zaklade narodnega deželnega gledališča 400 gl. darila za najboljši izvorni igrokaz, uzet iz hrvaškega narodnega življenja, dobil je to nagrado Tomić za svoje najnovejše delo „Barun Franjo Trenk“, igrokaz u 4 čina, kateri igrokaz se je tudi v Ljubljani l. 1884. dvakrat s prelepim uspehom predstavljal. Tudi v Varšavi je uspel ta igrokaz divno, in so Poljaki Tomića počastili z adreso. More se reči, da so skoro vse komedije in novele Tomičeve preložene na češki. Zadnja leta je spisal še dve komediji: „Novi red“ in „Gospodin tutor“. Za Zajčevi operi „Lizinka“ in „Pan Twardowski“ je spisal Tomić libreto. (Vilhar mi je pravil, da tudi njemu piše Tomić libreto).

Ker je Tomić zmožen raznih jezikov, prelagal je tudi iz drugih tujih književnosti. Najraje je prelagal romane in gledališke igre, posebno iz poljskega jezika, ker poljska knjiga mu je mila kakor hrvaška. L. 1862. je dobil nagrado od 100 gl. za prestavo Schillerjeve „Device orleanske“. L. 1865. je preložil „Jadvigo“. Najznamenitejši prevodi romanov so: „Maleparta i Jaryna“ od Kraszewskega, „Vojvoda atenski“ od Tomaseja in Zaročeni („Vjerenici“) od Manzoniya. Za Matico je preložil l. 1880. iz poljskega povest „Hania“ (Stari sluga) od H. Sienkiewicza.

Če bi se vse zbralo, kar je Tomić spisal izvorno in preložil, bila bi precej obilna knjižnica. In vse to je

spisal poleg svoje službe, katera ga velikokrat leta in mesece odvrča od književnega dela. Koliko bi mogel napisati, če bi se mogel čisto posvetiti lepi knjigi!

Lani je bilo ravno pet in dvajset let, kar je bila tiskana prva pesem Tomičeva. Kako je še zdrav, vesel in bistrega duha, lahko se še hrvaška knjiga nadeja od njega mnogo lepemu, čemur se tudi mi od srca veselimo ter plodovitemu pisatelju želimo dolgo življenje in krepko zdravje!

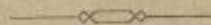

V.

Nekaj listov

iz

ČEŠKE KNJIGE.

Spomin

na iskreno bratovstvo, skleneno z dragimi brati Čehi
v zlati materi Pragi.

1885.

František Palacký,

„otec národa“, največji Čeh devetnajstega stoletja, narodil se je l. 1798. v Hodslavicích na Moravi, študoval je v Trenčínu in v Požunu šole latinske in filozofske ter se je poprijel zgodaj učenja češke književnosti. Prvo književno delo njegovo je izšlo l. 1817. Leta 1818. izda s Šafaříkom v Požunu „Počátky českého básnictví, obzvláště prosodie“ (Početki češkega pesništva, sosebnoprozodije). Iz prva se je ukvarjal željno s študijami filozofskimi, od česar je postalo l. 1821. delo njegovo „Přehled dějin krasovědy a její literatury“ (Pregled zgodovine krasoslovja in njega književnosti), a potem se je posvetil izključljivo zgodovini, za kar se je naselil l. 1823. za vselej v Pragi. Seznanivšega se tukaj z Dobrovským in z Jungmannom uvedeta ga k rodoljubnemu grofu Františku Šternberku, ki ga je sprejel v svojo hišo, kjer se je imel mladi učenjak priliko shajati s prvimi plemiči češkimi. Od tega časa ni bilo ni jednega rodoljubnega podjetja v Čehih, pri katerem ne bi bilo Palackega. L. 1827. je ustanovil „Časopis českého Museum“, kateri je urejal do l. 1838., in l. 1829. postane historiografem království Českého. L. 1830. ustanovi „Matici českou“ za izdavanje dobrih čeških knjig. Prvo znanstveno delo s po-

močjo Matice se je izdal veliki slovník Jungmannov. L. 1837. je potoval Palacký v Rim, kjer je pregledal in opisaval vatikanski arhiv. Razven Matice in Museja je deloval izdatno tudi v „Královské české společnosti nauk“. Leto 1848. pokliče Palackega na politično polje, na katerem je deloval do smrti na prosep svojega naroda. Odločno je postopal proti volitvam v frankobrodski parlament, odbil ponujeno mu ministerstvo bogočastja in je bil na spomina vrednem „Slovanskem shodu“ v Pragi in na državnem zboru v Kroměříži znani voditelj naroda. Oktoberski diplom ga pokliče zopet na politično areno. Češki narod je zrl nanj z neskončnim spoštovanjem in šel za njegovim glasom. Malokateri mož na svetu je bil tako češčen in ljubljen od svojega naroda, kakor Palacký od Čehov. To se je pokazalo sosebnostno pri pogrebu njegovem. Umrl je v Pragi 26. maja 1876 kot osem in sedemdesetletni starec in so ga ponesli s kraljevsko slavo iz Staromestne svētnice na pokopališče v Lobkovicích na Labi. Ime njegovo je nesmrtno v češkem narodu in v Slovanstvu.

Glavno delo njegovo (tudi v nemškem jeziku pisano) so „Dějiny národa Českého“. (Zgodovina n. č.) v 11 zvezkih do l. 1526. Druga dela njegova so: „Archiv český v 5 dílech“ (1840—62); „Popis království Českého“ (1848); „Radhost“, zbirka manjših spisov v 3 zvezkih (1871—73). Svoje politične nazore je uložil v spis „Idea státu Rakouského“ (Ideja avstrijske države) (1865) in v svoje „Závěti“ (Ostalina). Hvaležni Čehi se pripravljajo postaviti „očetu naroda“ v Pragi velekrasni spomenik. Lansko leto se je odkrilo slavnostno

v Pragi na hiši dra. Riegra, kjer je Palacký živel in umrl, poprsje tega velikega Čeha in Slovana.

Josef Škoda,

profesor na zdravniški fakultati na Dunaji. Narodil se je l. 1805. v starodavni češki Plzni; povišan l. 1831. na Dunaji za doktorja medicine, postal je l. 1846. ondi profesor in l. 1869. dvorni svetnik in vitez. Poleg Čehov Rokytanskega in Hebre je bil Škoda na obzoru znanstvenega univerza zvezda prve velikosti. Ustanovil je s tema dvema možema slavo dunajske zdravniške fakultate. Spis njegov „O perkussii a auskultaci“ je dal zaklad moderni ekzaktni diagnostiki, nauku o poznavanju bolezni. Kot reformator zdravniške vede je dosegel svetovni glas in njega prednašanja so vabila na Dunaj tisoče dijakov z vseh delov sveta. Umrl je l. 1881. in je pokopan na hernalskem pokopališči poleg Rokytanskega. Nemški Dunaj ne bi smel pozabiti, da so bili najslavnejši učenjaki na njega velikih šolah Slovani.

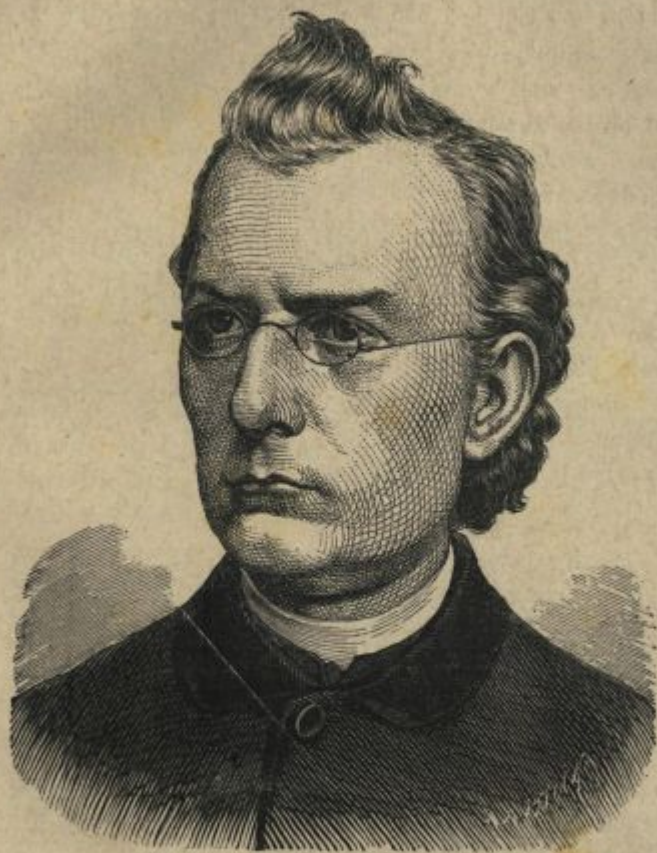
František Šimáček,

pisatelj, žurnalist, zalagatelj in organizator društvenega življenja v Čehih, narodil se je l. 1834. Ko je bilo za ministra Baha zadušeno vse politično življenje, gledal je Šimáček s praktičnim zmerom pouzdigniti češki narod. Najbolje je pouzdignil šolstvo in narodno gospodarstvo. Ustanovil je list „Posel z Prahy“, jedini tedaj neod-

visni časopis, ki je mogel pisati o politiki. Geslo mu je bilo: „Spolčujme se!“ (združimo se) in po njem je širil društvena načela, v čemer je bil špecialist. Po l. 1860. je bil sotrudnik „Narodnih listov“, za kar je trpel tudi v ječi; od l. 1864. je urejal dnevnik „Národ“, potem je urejal zopet „Posla z Prahy“ in konečno se je pomogel do svoje tiskarne ter je postal jeden prvih zalagateljev čeških. Pouzdignil je jako češko književnost. Daval je v dézel krasna monumentalna dela „Hrady a zámky české“ od profesorja Sedláčka, veliki češki slovník prof. Kotta, Občno patologijo, Pedagogijsko enciklopedijo, Ebersov „Egipt“, veliko delo Rusko, „Libušo“ in od l. 1884. ilustrovani tednik „Světazor“. Načeli njegovi sta bili: „Spořivost“ a „svépomoc“ (varčnost in samopomoč) in po teh je zalagal po Češkem mnogoštevilne založnice in druga samopomočna društva. Celo četrť stoletja je klical narodu: „Učimo se in delajmo! Malo nas je, gospodarimo tedaj s svojimi močmi!“ Umril je v moških letih 5. maja 1885 v Pragi. Sinovi njegovi nadaljujejo delo svojega očeta.

Vojta Náprstek,

odlični rodoljub češki, narodil se je l. 1826. v Pragi, študoval v Pragi in na Dunaji; udeležil se je l. 1848. političnega gibanja ter odšel potem v Ameriko, da ujde vojnemu sodu. V Ameriki ustanovi v Milwankee češko knjigarno in deluje goreče mej američanskimi Čehi, ktere zorganizuje, da ostanejo verni svojemu narodu. Dobivši amnestijo, vrne se l. 1859. v domovino, kjer začne

Mihovio Pavlinović.

delovati v Pragi blagodarno za pouzdigó društvenega življenja. Tu ustanovi rodoljubni „Americký klub dam“, sprejema v svoji hiši željno učenjake in izobražence ter prireja prijateljske zabave. Pri vseh narodnih podjetjih je stal in stoji v prvi vrsti. L. 1862. in 1863. je priredil obrtno razstavo v Pragi; l. 1864. je bil deželni poslanec, a zdaj deluje tudi v mestnem zboru praškem. Na odkaz svoje matere, izborne rodoljubke, ustanovil je v svoji rojstni hiši „U Halánků“ velekrasni „Museum průmyslové“ (obrotni muzej), kateremu stavi letos novo zgradbo. V hiši „U Halanků“ se je ohranilo staročesko pogostovanje, katero uživajo narodni, zlasti slovanski gostje, kadarkoli obišejo Prago.

Poleg muzeja je tukaj tudi znamenita knjižnica, obsegajoča dela vseh narodov in jezikov na svetu. Ta knjižnica je pristopna vsakemu brez razlike.

Jan Kvičala,

profesor klasične filologije na češkem vseučilišči v Pragi. Narodil se je v Mnihovem Hradišti ter se je posvetil jezikoslovstvu, v katerem je poznana autoritata. Že prej, dokler je bila češčina na praškem vseučilišči še „popelka“, razlagal je na stolici vsako leto tudi po češki in je bil mej prvimi profesorji, ki so skrbeli za napravo češkega vseučilišča. Prevel je izborno na češki jezik Herodota in Sallusta, pisal učene članke v znanstveni „Krok“ in v „Slovník naučný“. L. 1874. je ustanovil „Listy filologické“, katere ureja zdaj s prof. dr. Gebaurom. Dr. Kvičala sluje tudi kot znamenit političen govornik.

Kadarkoli govori v češkem ali državnem zboru, kjer je poslanec, obrača vselej na se občno pozornost. Znani so se posebno senzacijski govori njegovi v državnem zboru iz debate o deljenji praškega vseučilišča v češko in nemško. Rodoljub je zlatega srca, mož globoke učenosti in dika češkega vseučilišča.

Miroslav Tyrš,

zastopnik sokolske ideje, pisatelj, umétalnostni kritik in estetik češki. Narodil se je l. 1832. v Děčinu in je bil že l. 1848. član študentske legije v Pragi. Iz prva je študoval pravo, potem se je posvetil izključno filozofiji, zlasti estetiki. L. 1860. postane doktor filozofije in deluje od tega časa neutrudno na znanstvenem polju. Razven tega izumi sokolsko idejo. Poleg nepozabljene Jindřicha Fügnerja je bil oče praškemu „Sokolu“. Ustvaril je češko televadno terminologijo, ki je tako izvrstna, da se ne more meriti ž njo nobena druga. Po smrti Fügnerjevi je bil Tyrš načelnik praškemu „Sokolu“, in njemu ima najbolje zahvaliti češko Sokolstvo zdanji cvet svoj. L. 1869. ustanovi v Pragi telovadno društvo gospa in gospic, v katerem je delovala blagodarno tudi izborna njegova žena Renata, hči Fügnerjeva. V znanstvenem krogu je deloval Tyrš kot poklicani znanec na polju zgodovine umétalnosti in krasoslovja ter je pisal v mnoge češke liste kritične članke. Pozneje postane profesor zgodovine umetalnosti in krasoslovja na češkem vseučilišči, kjer pa je deloval samo malo časa. Po nesrečnem padu utone l. 1884. v potoku Aši (Aach) na

Tirolskem, kjer je bival na počitkih. Telo njegovo so prenesli v Prago z veliko slavo in je pokopali v Fügnerjevo rakev. Udovela žena njegova Renata deluje v moževem duhu kot češka pisateljica na polji zgodovine, umétalnosti in krasoslovja.

Otilie Sklenářová — Malá,

slavna dramatska umetalnica češka, narodila se je l. 1844. na Dunaji. Oče njen, vojaški zdravnik, bil je Čeh, mati pa Nemka, in tako se je izgojila prav za prav Otilie Malá od matere po nemški. Desetletnemu dekletu umre mati in dekle pošljejo k očevim sorodnikom v Čehe, kjer se je naučila v 13 mesecih dobro češki. Potem se vrne na Dunaj, kjer se uči petja, godbe in tujih jezikov. Hotela je biti prav za prav pevka in je nastopila prvokrat l. 1861. Brzo na to se obrne do gledališča na Dunaji kot ljubimka pri čeških predstavah. L. 1862. se preseli z očetom stalno v Prago, kjer se je baš otvorilo Prozatimno deželno gledališče češko. Otilie Malá se uname precej z željo, da pristopi k njemu. In nastopila je prvokrat na praškem češkem pozorišči v ulogi Device orleanske. Občinstvo in kritika spozna takoj v nji redki talent in precej je bila angažovana. A od te dobe je nepretrgano v zvezi češkega gledališča. Postala je ljubljenska češkega občinstva. Od l. 1862. do danes ni bilo brez nje nobene večje, važne drame v češkem gledališči v Pragi. Res je ona velika zvezda umetalnostna, kakeršnjih nímajo ni veliki narodi. L. 1866. je zasela

Prago pruska vojska, in vodja češkega gledališča je razpustil osebje. Igralci so nadaljevali sami v igrah, na svojo izgubo, na svojo roko. Tedaj je dobila naša umetnica lepo ponudbo iz tujine, a odbila je Judežev groš in ostala verna svojemu narodu. L. 1867. se je oženila z Jožefom Sklenářem, tajnikom češkega gledališča. Ko je skladal češki narod doneske za stavbo velikega „Narodního divadla“, imela je Otilie Malá po Češkem in Moravskem umetnostna potovanja, na katerih je igrala po mestih in trgih na prosep velike ideje gledališčne stavbe. In dobila je polagoma veliko vsoto novcev. Zato jo ljubi ves češki norod kot ognjivo rodoljubko in diko svojega „Narodního divadla“.

Josef V. Myslbek,

sloveči kipar češki, rodom Pražan, izobrazil se je v atelijeji kiparja Seidana v Pragi ter spada mej najnadarjenejše umetnike češke. Čehi se ponašajo v najnovejši dobi sósebnó v kiparstvu in rezbarstvu z znamenitimi mojstri. Navedimo tu le Levého, Šimka, Strachovského, Seelinga in Wagnerja. Myslbek deluje zdaj kot profesor na c. k. češki višji umetalnoobrtni šoli. Glavna njegova dozdanja dela so: Sv. Ciril in Metod v kapeli sv. Jana krstitelja v glavni cevki sv. Vita v Pragi; alegorijska kipa Drama in Godba na „Narodním divadle“; sv. Jan krstitelj na pokopališči v Volšanech; „Kristus na križi“ in spomenik „Sladkovskega“ na pokopališči v Volšanech; Žižkov spomenik v Příbyslavi; sohe na novi praški ubožnici; alegorijska soba „Oddanost“ na dunajskem parlamentu; spomenik Miloša Obrenovića in modeli na štiri

velike skupine soh za novi most Palackega v Pragi, rekše Pesen Lumirjeva, Zaboje in Slavoj, Šarka in Libuša s Přemislom. Myslbek razvija vedno boljše redki svoj talent in bo ustvaril izvestno še mnogo del na čast svojo in naroda svojega, katerega ognjivi je ljubljenec.

Antonin Dvořák,

izborni češki godbeni skladatelj, narodil se je l. 1841. v Nelahozevsi na Labi od očeta mesarja, ki ga je odločil iz prva tudi za mesarstvo. Antonin pa je imel kakor vsak pravi Čeh ljubezen do gošbe in se je učil v domači šoli igrati na gosli. L. 1857. pride na dobro srečo v Prago in ustopi v civilno kapelo kot goslar. Potem študuje na sloveči praški orgljarski šoli, sprejmo ga l. 1862. v orkester češkega gledališča in poskuša se sam v skladbi. Prvič nastopi v javnost l. 1872., dobode si zgodaj ime in danes se oglašja to ime po vseh umetnostnih krajih izobraženega sveta. Zlasti v Angliji in Ameriki je jako slavljen in skladbe njegove se tam davajo pri ogromni udeležitvi občinstva. Dvořák sam je obiskal že velikokrat Anglijo in prirejal tam svoje skladbe. Najslavnejše skladbe njegove so: Češki spevoigri „Vanda“ in „Kráľ a uhliř“; komična opera „Dimitrij“, velika opera iz zgodovine ruske; „Šelma sedlák, komična opera; „Slovanské tance“; dramatska godbena pesen „Svatební košilé“; „Legendy“, „Dvě symfonie“; veliki oratorij „Stabat mater“ in „Hymnus“, na besede Háľkove iz pesni „Dědicové Bílé Hory“. Zdaj dela Dvořák novo češko opero „Jakobin“. Godba njegova je skoz in skoz češka in slo-

Ferdo Bezić:

vanska, in v tem biva glavna zasluga tega fenomenalnega slovanskega genija. Da ga Dunajčani nečejo razumeti, ko so ga Angleška, Amerika, Ruska in tudi Berlin, Hamburk in druga nemška mesta že davno razumeli in ocenili, dokazujejo samo, da je Dunaj še zmerom sedež Feakov.

J. Richard Rozkošný,

godbeni skladatelj češki, deluje jako srečno na podstavi modérnih opernih načel in spada mej prve godbenike češke. Stalni repertoarni kosovi „Narodního divadla“ sta njega ljubeznivi operi „Svatojanské proudy“ in „Popelka“. Zlasti „Popelka“ potegne vselej umétalnost ljubeče Pražane v krasne prostore češke Talije. Rozkošný se odlikuje tudi kot odkritosrčen Čeh in goreč Slovan; in češki narod pričakuje od njega še mnogo del stalne cene.

Václav Brožík,

prvi češki zgodovinski slikar, narodil se je l. 1852. v Třemošni pri Plzni. Rodoljubi češki so spoznali v njem zgodaj nenavadno slikarsko nadarjenost in praški imoviti meščan Alois Oliva mu je bil mecen. Skrbel je zanj in ga podpiral gmotno, da bi se mogel izobraziti v slikarski umetlnosti. Iz prva se je učil Brožík v Pragi, potem v Monakovem pri Pilotem, a naposled je odšel v Pariz k slikarju Gerômu. Prva njegova zgodovinska slika „Poselství českého a uherského krále Ludvíka na dvoře francouzském“ je vzbudila veliko senzacijo. Slika je kupila galerija v Berlinu, kjer visi v oddelku „Deutsche

Kunst(!). Iz Pariza je šel Brožík v Antverpe študovat nižezemsko šolo, ki mu je dala stoprv lepo umetalno podstavo, na kateri stoji do zdaj in izdeluje svoja izvrstna dela. Zdaj živi v Parizu. Glavne slike njegove so: „Hus na sněmu v Kostnici“ (kupljena za svētnico v Pragi), „Kolumbus“, „Rudolf II. u alchymisty“, „Pěvec ballad“, „Čtení bible“, „Slavnost v Rubense“, „Loučení se Přemísla Otokara II. s Kunhutou“, „Svátek dědecků“, „Svátek babičky“. „Narodní divadlo“ v Pragi ima od njega v kraljevski loži tri jako znamenite nastenske slike: „Doba Přemyslovců“, „Doba Lucemburků“, „Doba Habsburků“. Reprodukcijske slavnih del tega izbornega umetnika prinaša praški list „Ruch“.

František Ženišek,

odlični zgodovinski slikar, rodom iz Prage, študoval je na slikarski akademiji v Pragi in na Dunaji. Potem je šel v Antverpe, kjer se je učil freskoslikarstva pri Janu Swertsu, poznejšnjemu vodji slikarske akademije v Pragi. Občno pozornost je vzbudil in se pokazal kot mojster pri natečaji za okrašenje „Narodnega gledališča“, kjer so dobili njegovi kartoni za fojer in glavni strop pozorišča prvo ceno. Tudi je naslikal Ženišek vrhu teh strop gledišča s prekrasnimi osmimi alegorijskimi podobami dramske umetalnosti in véliki fojer, kjer se vidijo visoko na stenah pojetične skupine njegove: „Historia“, „Junaška pesen“, „Živenje“ in „Mythus“; a na svodu skupine: „Upadek umetalnosti“, „Probujenje umetalnosti“ in „Zlata doba umetalnosti“. Prekrasna je slika

njegova „Božena“, katere reprodukcijo je prinesel „Svžtozor“ l. 1884. kot premijo. Zdaj dela kartone za figurarno okrašenje hrama sv. Cirila in Metoda v Karlínu. Od lanskega leta je Ženíšek profesor na c. k. češki umetlnoobrtni šoli v Pragi.

Eliška Krásnohorská.

Nova češka književnost se ponaša že dolgo z vrsto zaslužnih žen in deklet pisateljic, mej katerimi se odlikujó najbolje tri zvezde: Božena Němcová, Karolína Světlá in najnovejša Eliška Krásnohorská, kraljica čeških pesnic in dika češke novelistike. Eliška po rodnem imenu Pechova, narodila se je l. 1847. v Pragi, kjer je bil oče njen Andrej Pech odličen obrtnik in umétalnik. Na skromnem učnem zavodu, kjer se je izobraževala, imela je za učitelja češčine pesnika Vítezslava Háalka. Na književno cesto jo je izvela Karolina Světlá. Po smrti očetovi se je preselila rodovina Pechova v Plzen; zdaj pa živi Eliška, pridevši si pisateljsko ime „Krásnohorská“, stalno v Pragi. Delovanje njeno v književnosti je vseobsežno. Piše pesni lirske in epske, izdava krasne novele, književne, kritične in socijalne obravnave in premišljevanja, prireja prednašanja, dovršena je libretistika, in urejuje od l. 1874. „Ženské listy“. Najprvo njeni pojetični zbirki „Z máje žití“ l. 1870. in „Ze Šumavy“ l. 1873. vzbudili sta veliko senzacijo in dobili mlada pojetična srca vseh prijateljev lepe češke književnosti. Od daljših zbirek njenih naj navedemo: „Vlastovičky“ in „Vlny v proudu“, polne razkošnih idil in rodoljubne slovanske pesni pod splošnim imenom „K slovanskému

jihu*. Krásnohorská je tudi srečna pisateljica tekstov k spevoigram. Češka operna književnost ima od nje do zdaj tele librete: „Lejla“ (godba Bendlova), „Břetislav“ (godba Bendlova), „Hubička“ (godba Smetanova), „Blaník“ (godba Fibichova), „Tajemství“ (godba Smetanova). L. 1874. je izdala dramatsko pesen „Pěvec volnosti“ (pevec slobode), a najzadnje je zložila zajedno s Frant. Dvorským žaloigro „Harantova žena“. Nežni globoki čut, jasnost idej, uzvišeni namen, ljubezen do časti in naudušenega rodoljubja so krasi plemenite te pesnice.

Alois Jirásek,

profesor na gimnaziji v Litomyšlu, narodil se je 1851. l. v Hronovu pri Náchodu. Zdaj je pisatelj najlepših čeških zgodovinskih povesti. Od trojice najslavnejših čeških novelistov najnovejše dobe (Šmilovský, Třebizský, Jirásek) pravi se o Šmihovském, da je stopil v globočino in umel slikati češke značaje; in o Třebizském, da je umel izborno slikati narod češki in njega življenje v minulosti in zdanjosti. Jirásek pa spaja stranki obeh teh novelistov in je privedl češko povest na najvišjo stopinjo dovršenosti. Plodnost njegova je velika. S povestimi njegovimi se že nekaj let srečavamo v vseh knjižnicah in leposlovnih listih čeških. Prava biserja v književnosti češki sta poslednji njegovi zgodovinski povesti „V cizích službách“ (V ptujih sl.) in „Psohlavci“. Povest „V cizích službách“ je izšla letos v krasno ilustrovanem izdanju z lepimi slikami od E. Zillicha. L. 1884., ko je izšla prvič v „Květech“, počastil jo je Čermák kot posest

prve vrednosti. „Psohlavci“ so bili tiskani najprvo v „Osvětě“, izšli pa so baš zdaj posebe. Po soglasnem prepričanju vse kritike sta ti dve povesti najlepše, kar le more sploh pokazati sicer dosti bogata češka književnost. Doslej je napisal Jirásek veliko množico romanov in novel sosebnost iz češke zgodovine. Nastopa vedno više in više, a narod češki gleda nanj z neskončnim spoštovanjem.

Svatopluk Čech,

poleg Jaroslava Vrchlickega prvi živoči pesnik češki, narodil se je 1846. l. v Ostředku pri Beneši, študoval gimnazij v Pragi in od 1865. l. prava. Takoj kot pravnik se je posvetil izključno književnosti in se je pokazal zgodaj kot redek pesniški talent. Češka kritika pripoznaje soglasno, da je Čech popolnoma samostojna pesniška individualitata. „Kolikor del izdá, toliko demantov redke velikosti in čarobne čistote,“ deje o njem znani kritik češki Jan Neruda. Bodisi da piše v verzih, bodisi v prozi, povsod nastopa kot Čeh in Slovan. Zato pridobivajo njegova dela naidušeno občinstvo, zavedajo narod in ostanejo za zmerom dika češke književnosti, ko bodo že davno pozabljeni bujni plodovi tistih piscev, ki pišejo s češkimi besedami, a s kozmopolitičnim duhom. Število izišlih del Čechovih je do zdaj že ogromno. Prva velika epska pesen njegova „Adamite“ je obrnila občeno pozornost na talent njegov. Po tem so izhajali od leta do leta iz duha njegovega novi in novi pojetični proizvodi. Poleg Nerude je Svatoopluk Čech tudi najboljši gojitelj potopisov. Po-

Josip Eugen Tomić.

tovanje na Kavkaz je popisal v vrsti lepih potopisnih črt „Upomínky z výhodu“. Sem spadajo tudi članki o Moravi. Humoristični roman njegov „Kandidát nesmrtnosti“ spada poleg drugih prozajičnih del k najlepšim delom zabavne češke književnosti. Palma pa mu pristoji v poeziji. Omenimo le veliko pesen njegovo: „Václav z Michalovic“, ki je izišla v krasnem ilustrovanem izdanji; socijalno povest v verzih: „Kovář Lešetinský“, satirsko pravljico: „Hanuman“, klasično vseslovansko pesen „Slavie“, ki zasluđuje, da jo znajo vsi Slovani na pamet in se učé iz nje uzajemnosti, in najnovejši epos iz češke in slovanske zgodovine „Dagmar“, v katerem je naslikan ganljivo boj in poguba severnih polabskih Slovanov v morji Nemštva. Svatopluk je v vrstah novih čeških pesnikov načelnik slovanski šoli; in danes že ni dvojiti, da dobode ta šola viteško krono v tekmovanji s šolo čeških kozmopolitičnih pesnikov.

Václav Beneš Třebizský,

odlični češki pripovedovalec in ljubljeneec naroda, je iz ubožne češke kočé kakor (vsi) prvi buditelji češki. Narodil se je 1847 v vasi Třebíži pri Slanem, študoval gimnazij in bogoslovje v Pragi in je bil posvečen 1875. l. za mašnika. Potem je kapelanoval v Litni pri Karlštajnu in naposled v Klecanech nad Vltavo severno od Prage. Zgodaj ga je mōčila pljučna bolezen, ki si jo je pridobil za zimskega književnega delovanja svojega. V dobi 11 let, v kateri je deloval, bolehal je malone vedno; vendar je opravljal stalno in neutrudno kapelansko službo, spisal

je čez 80 večjih ali manjših povesti — res bajno plodna delavnost! Dela njegova so izhajala v vseh časopisih, knjižnicah, koledarjih in almanahih čeških. Ljudstvo, zlasti mladina, čitalo jih je željno. Kritika je dvomno majala sicer glavo zarad plodovitosti tega mladega svečenika, a skoro ga spozna kot nenavadni talent, in uklonila se je duhu njegovemu. Beneš je odprl popolnoma nov izvoren zlog v zgodovinskem pripovedovanji. Vse, kar je spisal, je prav češko in iz vsega diha plamena ljubezen njegova do češkega naroda in do češke domovine. Češke kočice in češki slovanski narod v njih živoči in njegova žalost in hibe, češka minolost, češka velika in slavna dejanja in značaji, še več pa preturobna in za narod strašna katastrofa in grozno trpenje češkega naroda v dobi po belogorski bitvi: to je glavna snov in obseg vseh povesti Beneševih. Čitajočemu te povesti kipí Čehu srce, oko se iskrí in toči goste solze; vender je sad tega čitanja razplamenela ljubezen do češke domovine. Zato je zapisano ime Beneševo v srcih vseh Čehov, a spisi njegovi ostanejo nesmrtni. Izhajajo zdaj posebe v Pragi pri Šimáčku. Doslej so izšli: I. del „Pod doškovými střechami“, deset povídek z našich dědin; II. del „V červánkách Kalicha“, pět historických povídek; III. „V září Kalicha“, 10 zgodovinskih romanov in novel. Zdaj izide IV. del „Pobelohorské elegie“, povídky historické. Moramo se res čuditi, da je napisal Beneš vse to bolehen, a bil tako stanovitnega duha. Nekolikokrat je bljuval kri, dokler ga naglo ne zasači smrt 20. junija 1884. v Marijanských Lázních, kjer se je hotel ustaviti. Po noči se zgrudi na ulicah, kri mu uteče in konča hitro. Telo

njegovo so prenesli v Prago, kjer mu je napravil hvaležni narod iz glavnega brama Tynskega sprevod, kakeršnega Praga še ni videla od smrti Palackega. Počiva na svetem Vyšehradu poleg pesnika Boleslava Jablonskega.

Jan Lego.

Jan Ant. V. Lego je jedna tistih redko usejanih zvezd na nebu slovanskem, ki ne goje slovanske ideje samo teoretično, ampak tudi praktično. On je prvi zastopnik dejanjske slovanske uzajemnosti, duševni oče nadepolne slovenske in češke mladine; on je „pravý apoštol vzajemnosti českoslovínské.“

Jan Lego se je narodil 14. sept. 1833 v Lhoti pri Zbirovu — oče mu je bil zaslužen učitelj — in je študoval na plzenskem gimnaziji. Praktikoval je v zbiroških železarnah, kjer se je pečal poleg svojih uradnih ur goreče s slovanskimi nauki. Sosebno je zaželel pobliže spoznati nadarjeni, a nesrečni slovenski narod in njega lepe pokrajine. Ta želja ga je gnala na slovanski jug, da se je odpovedal svoji službi in nastopil 1. julija l. 1857. službo pri političnih uradih. In od tega časa se začinja njegova blagodarna delavnost na prosep zlasti češko-slovenske uzajemnosti. Budil in poučeval je svoje brate mej Slovenci in v domovini ter napisal mnogo o Slovencih za brate svoje Čehe.

Dopisaval je iz Kamnika v Šimáčkov „Posel z Prahy“, iz Ljubljane v Melišev „Dalibor“ in Mikovčev „Lumir“, iz Trsta v „Národní Listy“. Jan. Bleiweisa je podpiral s češkimi listi za njegove „Novice“. V „Slovník

naučný“ je pisal životopise slovenskih pisateljev in članke o pomorskih stvaréh, v katerem področji je on prvi češki pisatelj. V „Světózor“ (1872—73) je pisal slike s Kranjskega in iz Istre in o slovenskih stvaréh v „Ruch“ (1880), v „Zlatou Prahou“ (1884) in v časopis „Škola a život“ (1885). Lego je tudi sotrudnik našega „Slovana“; sósebno zanimiv je spis njegov „O preporodu češkega naroda“.

Za njegovega delovanja na Slovenskem je še treba povedati, da je deloval tudi pri ustanovitvi slovanske narodne čitalnice leta 1861. ter sam izuril pevce za prirejene koncerte.

Povsod nas je izpodbujal na delo. Na njegovo prigovarjanje je razpisal Jan. Bleiweis nagrado za najlepšo skladbo „Kdo je mar?“ Sam Lego je koj nabral med znanci 19 goldinarjev ter jih oddal Bleiweisu, da jih izda v rečeni namen. Bilo je to l. 1859. ali 1860., ko še Slovenci niso imeli nobenega pravega zbora. S tem je hotel izpodbuditi slovenske skladatelje na večjo delavnost; hotel je doseči, da bi slovenski zbor bil častneje zastopan v koncertih, a slovenska narodnost da bi s tem tudi v salonu kazala svoj značaj. In res, to je dosegel. Od te dobe je bila na programu vsakega koncerta „Filharmoničnega društva“ nova skladba.

Lego podpira neprestano naše „Dramatsko društvo“, in „Slovenska Matica“ ga je izvolila za izredne zasluge, ki si jih je pridobil za njo, za častnega uda. Njegova zasluga je, da so položili bogati Čehi že na stotine zlatov na žrtvenik slovenske domovine v imenu slovanske uza-jemnosti. Naš zgodovinar se bode spominal njegovega imena z največjo častjo v kulturni zgodovini.

Najlepši uzor Slovana pa se kaže Lego, da zbira okrog sebe češkoslovensko mladino. Duševno in gmotno podpira slovenske dijake, ki se hoté učiti češčini, in sam nam je rekel v Pragi, da ima že toliko učencev na Slovenskem, kolikor jih je imel Krist. A ima jih že zdaj črez sto in mnogo spisov so že preveli iz češkega po njegovem trudu. Takih mož nam je treba!

Pridejali bi še tudi lahko, da je ustanovil Lego v svojem domačem kraji pivovar na delnice in privabil po čašnikih gospodo, da si je napravila ondi letovišče, ter tako priskrbel mnogo zaslužka svojim ubožnim domačinom.

Ozdravevši od dolge bolezni je nastopil naposled l. 1875. službo uradnika pri „Češkem muzeji“ v Pragi. Z živo besedo deluje v različnih društvih za poznavanje slovenskega národa; in da Lego ni samo sin češkega naroda, ampak tudi naš, pokazal je pri našem prihodu v zlato Prago.

Bog nam ohrani še mnogo let „miláčka“ češke in „ljubljenca“ slovenske mladine!

